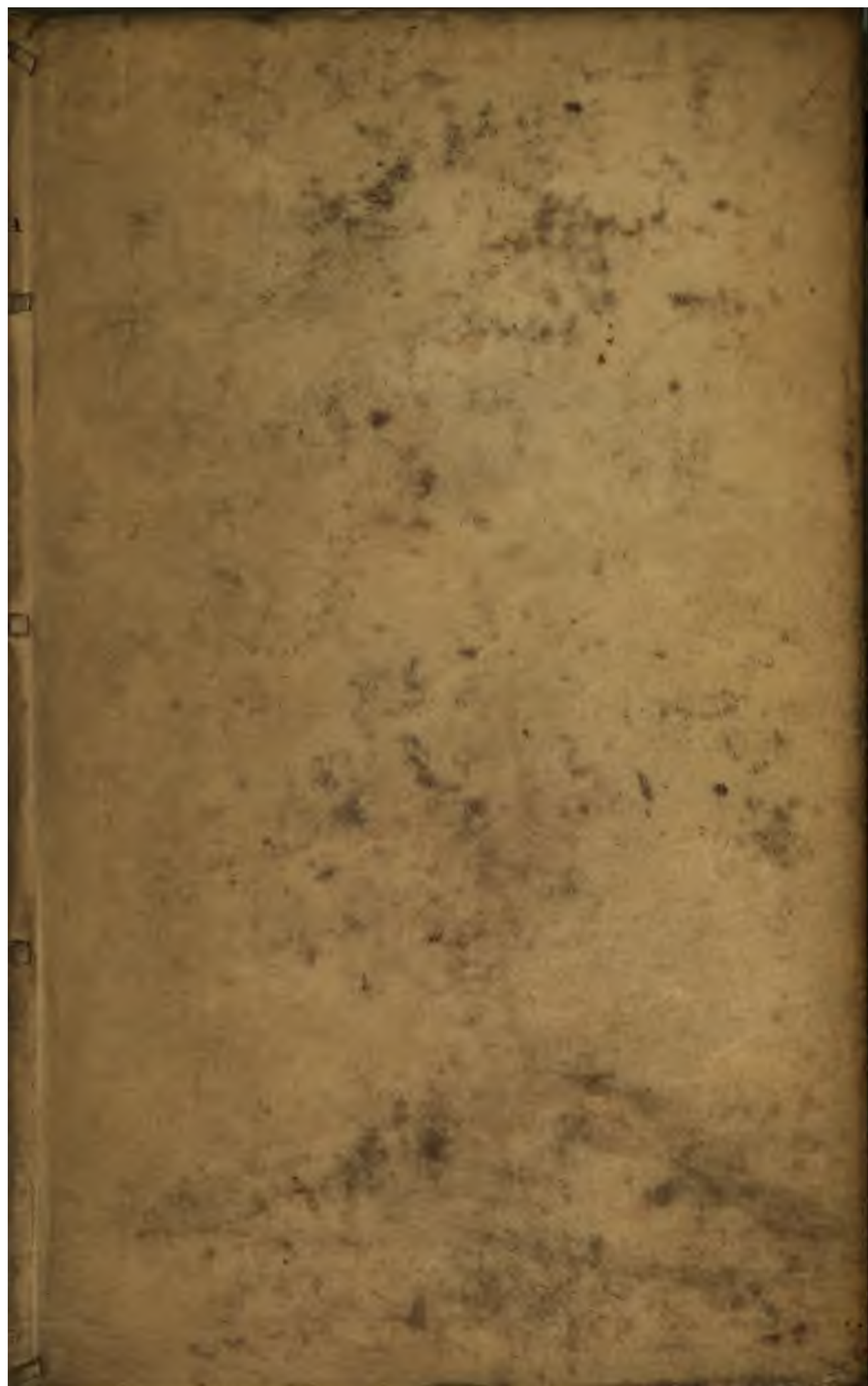
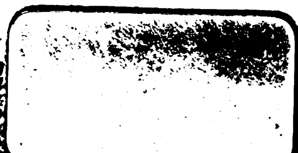

TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

C – G.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVIII.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

Ç–G.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVIII.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

C.

CAPELLEN, (JOHAN DERK VAN DER) *Heer tot den Poll.* In het Negende Deel onzes *Woordenboeks*, maakten wij, ter loops, gewag van het aanleggen eener Begraafplaatze, ter eere van deezen beroemden Staatsman. De mishandeling, naderhand aan dit Gedenkteeken gepleegd, een bewijs, uit duizenden, tot welke gruwelijke uiterſten de opgeſtookte en losgelaatene woede kan overſlaan, gebiedt ons, van het zonderling wedervaaren der eerwaardige Rustplaatze, een kort verſlag te doen. Vooraf moeten wij het volgende verhaalen. Vier Overijsſelſche Edelen, allen broeders, ALEXANDER HENDRIK, FREDERIK BENJAMIN, ROBBERT JASPER en ALEXANDER PHILIPS VAN DER CAPELLEN, bloedvrienden van onzen Ridder, waren nevens deezen afgeſproken, den hun overleevenden te beveelen, dat hunne ſtoffelijke

overblijfzels, niet in een Kerkgebouw, maar in het open-veld, ter aarde moesten besteld worden. Niet verre van het Dorp *Gorssel*, welks Kerk het Familiegraf bevat, deeden zij zich eene Begraafplaats vervaardigen, zedert, in den Jaare 1785, naar de teekening van den bouwkundigen OTTENHUSLY, in een eenvoudigen, doch welvoegelijken smaak, voltooid. In een blaauwen steen deedt men een Opschrift beitelen, de naamen der aanleggers vermeldende. JOHAN DERK, nevens deszelfs Weduwe, HILDEGONDA ANNA BENTINCK, beide in den Jaare 1784 zijnde overleeden, wierden derzelver Lijken, in den Jaare 1785, uit de Voorouderlijke Begraafplaats derwaarts overgebragt.

Ongestoord sluimerden hier de eerwaardige Overblijfzels, tot aan den twintigsten September des Jaars 1787, wanneer uit *Zutfen* zeven Manspersoonen (twee derzelven waren Soldaaten) 's avonds omstreeks tien uuren, zich na deeze Rustplaats der dooden begaven, om eene schennis aan te rigten, welke onder beschaafde Volken bezwaarlijk voorbeeld zal aantreffen. Deeze onverlaaten beklimmen den muur der Begraafplaatze, houwen met een bijl het Wapen des bij hun zo gehaaten Geslachts van den Naald, en poogen, met eene schendzieke hand, het gemelde Opschrift te bederven en te vernietigen.

Dit staal eener zo verregaande baldaadigheid ging gepaard met een gerugt, dat deeze Grafplaats geheel zou vernield worden; dat, op den volgenden avond, eene bende Graauws, ten getale van driehonderd, ter voltooijing dier Grafschennisse, zou opdaagen. De Hoofdofficier dit gerugt ter ooren komende, bewerkte dat eenige Ruiters derwaards gezonden wierden, ten einde den moedwil van zo veele laaghartigen en ontmenschten te voorkomen. De talrijke hoop van Grafsteeschenders daagde niet op. Doch de op de wagt gezondenen ontmoetten te middernagt, te deezer plaatze, den Rigter van *Gorssel*, nevens twee andere Persoonen, beide uit *Zutphen*. Den Rigter namen ze in hegtenis, deeden ze na *Zutphen* brengen, waar zij den volgenden dag ontslaagen wierden.

De gepleegde Grafschennis, en de gerugten van verder daar op gemunte woede, bewoogen den Schoonzoon van JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN, den Graaf VAN RECHTEREN WESTERVELD, om de twee Lijken, op vollen dag, uit deeze geschondene, onveilige en bedreigde Begraafplaats, na den Lijkgrafkelder in de Kerk van *Gorsfel* te doen vervoeren.

Hier mede fcheen de woede tegen dit gefchonden Gedenkteeken der CAPELLENS bedaard, en bleef dezelve omtrent één jaar fluimeren. Toen ontwaakte dezelve met nieuwe en fchrikklijker kragt. Wij moeten, fchoon eenigzins de tijdorde overfchreedende, om, al wat deeze Grafftede betreft, bij een te voegen, de voltooijing deezer Grafschennisfe vermelden. Op den zevenden Augustus des Jaars 1788, den Jaardag der Prinfesfe van *Oranje*, deedt men deeze Begraafplaats, met kruid bezwangerd, in de lugt vliegen. Het Buskruid, tot deeze volflägene vernieling gefchikt, hadt men op eene karre van de *Veluwe*, een uur flegts van *Arnhem*, na dat Graf gevoerd. Deeze wierdt begeleid door één Onderofficier, één Conftapel en drie Burgers uit de Stad *Zutfen*. Met een fchrikklijken flag vloog de Begraafplaats in de lugt, en liet eene ruïne agter, die de oogen mogt verlustigen van de deelhebbers in dit fchendig bedrijf, en die nevens hun den naam der Vrijheidlievende CAPELLENS eenen doodlijken haat toedroegen. Die eigenfte ruïne verwekte verontwaardiging, fpijt en afgrijzen in aller braaven hart.

Geen wonder dat de Heer CAPELLEN TOT DE MARSCH, gewaagende van die eindelijke vernieling des Familiegrafs, ook door zijn toedoen daar opgerigt, om, door voorbeeld, de vooroordeelen, ten opzigte van het begraaven in de Kerken, en bij de wooningen der leevenden, te doen verdwijnen, uitroept: „ Is 'er wel een voorbeeld onder de woeste „ Volken, welken altijd een heiligen eerbied voor de Doo„ den en derzelver Rustplaatzen toonden, van eene derge„ lijke woede voor handen! en heeft niet een ieder ver„ baasd moeten ftaan, dat zulk een euveldaad onönderzogt „ en gevolglijk ongeftraft is gebleeven." — Wij vinden aangetekend, dat het Wapen der CAPELLENS, onbefchaadigd, onder de puinhoopen gevonden en van daar weggehaald is.

Der opteekening niet onwaardig oordeelen wij nog het volgende. In den Jaare 1789, terwijl de vijanden van VAN DER CAPELLEN op het Kusſen zaten, hadt de beroemde Nederlandſche Dichter, Mr. W. H. SELS, de edèle kloekmoedigheid, om voor CAPELLENS naagedagtenisſe zijne hoogagting, en over de gepleegde ſchennis zijne verontwaardiging, in ſierlijke dichtregels, uit te boezemen. Van twee Kunstplaaten, door dien wakkeren Vaderlander in 't licht gegeeven, vertoonde de eene de Begraafplaats in vollen luister — de andere de Puinhoopen, naa het doen ſpringen van het Gedenkteeken op den 7 Augustus 1788, verjaardag der Prinſesſe van *Oranje*. Onder de eerſte afbeelding las men deeze regels:

Zal hier CAPELLENS *Lijk een ſtille rustplaats vinden?*
De Ridder was deeze aarde en al haar omſlag moê.
Zal zich zijn ſterflijk deel in deeze kuile ontbinden?
ô Boomen ruischt het dan een zoeten ſlaapzang toe!
Maar neen! — Zie hoe de wrok met kruid en lont zich wapent....
Wie ſtuit een raaſernij, die God noch mensch ontziet?
Te rugge onedel volk! laat Neêrlandsch Ridder ſlaapen,
En weiger aan zijn Lijk het recht der dooden niet.

Bij de andere ontmoette men dit Bijſchrift:

Gij die de handen ſchendt aan doodkist, graf en lijken,
Zie hier nu 't noodlot van CAPELLENS *Heiligdom!...*
Uw haat is als een vloed, die dammen beukt en dijken....
Zo borst een Etna los en wringt paleizen om.
ô Schande voor onze eeuw, voor land en maatſchappijen,
Dat zo veel wroks beſtaa — zo vuig een haat verſchijn!
Hier zou CALIGULA *om 's Ridders noodlot ſchreien,*
En Sijracuſes beul met hem bewoogen zijn.

CAPELLEN. (ALEXANDER PHILIP VAN DER) Op het Artikel, het doorluchtig Geslagt van deezen naam vermeldende, Deel IX. bl. 143; gewaagden wij van het geboorte- en sterfjaar, gelijk ook van het huwelijk deezes flagtoffers van Stadhouderlijke heerschzucht. Hem aangaande ontmoeten wij verscheiden bijzonderheden, der meldinge niet onwaardig.

Behalven de Krijgsampten, ter aangehaalde plaatze door ons genoemd, bekleedde VAN DER CAPELLEN den post van Kamerheer bij den Stadhouder, zints het Jaar 1759. Om zijne fraaie hoedanigheden was hij zeer gezien ten Hove, en genoot 'er zonderlinge blijken van gunst en agtinge. Zonder eenige invallende nevelen, bestraalde CAPELLEN de Zon des geluks, tot in den Jaare 1783, wanneer hij eenige donkere wolken zag ontstaan. Gewoon om door den Stadhouder altoos met blijken van vriendschap en vertrouwen behandeld te worden, bespeurde hij, in dat Jaar daar omtrent eenige verandering. Zich zelven geenerleie reden bewust, aan 's Prinsen zijde vriendschapsbekoeling wettigende, leedt het niet lang, of hij vraagde zijnen Meester daar van na de reden; waarop de Stadhouder het onnozel antwoord gaf, „ dat hij niets tegen hem hadt, en ook ner„ gens van verdagt hieldt; maar dat hij diens Broeder CA„ PELLEN TOT DEN MARSCH aanzag als een zijner grootste „ vijanden, die voor hadt, het Stadhouderschap te culbu„ teeren, en met den Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN „ POL, de eerste oorzaak was van de tegenwoordige trou„ bles; dat daarom de Correspondentie, die hij met zijnen „ Broeder onderhieldt, aan hem eenige ombrage gaf; dat „ hij, offchoon met de beste intentie van de waereld, zom„ tijds zaaken zou kunnen melden, waar van zijn Broeder „ een verkeerd gebruik konde maaken; waar door hij dan „ de dupe van dezelve zou zijn: dewijl hij die Heeren „ verdagt hieldt voor Aanstookers van de tegenwoordige „ onlusten, en aanmerkte als Hoofden eener partije in de „ Republiek, die het Stadhouderlijk Huis zogten over hoop „ te werpen. — Dat de eclatante wijze, op welke niet al„ leen zijn Overijsselsche Neef, en zijn Broeder TOT DE „ MARSCH, maar bijna zijne geheele Familie, ja zelfs zom-

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

heid en, den Heer VAN DER CAPELLEN voldeedt, het niet eens kon worden over de uitdrukkingen, besloot de Jonkheer, ten laatsten, tot het zo dikwijls voorgeslaagen middel, de openlijke uitgave van 't geen hij noodig vondt om zijn Eer en goeden Naam te handhaaven.

Te omslagtig is die Verdeediging, om hier te worden ingelascht: weshalven wij onzen Leezer, begeerig na verdere kundschap, overwijzen na het leezenswaardig Geschrift, getiteld: *Het Gedrag van Jonkheer* A. P. V. D. CAPELLEN, *aan het Publiek door hem zelven opengelegd.*

Zints dien tijd leefde de Overijsselsche Edelman van het Hof verwijderd. Een man, welke met den Stadhouder dus openlijk overhoop lag, moest, eigenaartig, de aandagt trekken, naadat deeze, vooral in den Jaare 1787, zich als partij van de Hollandsche Staaten hadt verklaard. Deeze benoemden hem tot Kolonel van een Regiment, en daarenboven, eenigen tijd daar naa, tot Bevelhebber der Stad *Gornichem*. Vreemd moet het schijnen, dat de laatstgemelde benoeming eerst op den twaalfden September geschiedde, en alzo in een tijdstip, toen de Pruisische troepen dagelijks wierden te gemoet gezien. Met de onderstelde eere, welke VAN DER CAPELLEN, in de opdragt van den gewigtigen post, wierdt aangedaan, was hij hierom niet gediend. Met kragt van redenen zogt hij zich daar van te ontslaan; doch dezelve geenen ingang vindende, vondt hij zich genoodzaakt, den toevertrouwden last te volvoeren, en vertrok reeds op den dertienden der Maand na *Gornichem*.

Onmiddelijk naa zijne komst in deeze Veste, zag en betoogde hij de volstrekte onmogelijkheid, om die Stad tegen den minsten geregelden aanval te verdeedigen; dewijl het ontbrak aan allen noodigen Krijgsvoorraad, en geschikte Manschap ter behandeling des Geschuts. Ondanks dit alles was hij onophoudelijk bezig, om alle middelen tot verzekering in 't werk te stellen, om voor eene verrasfing bevrijd te blijven. Dit was het uiterste 't geen hij doen kon. Het *Woerdensche* Defensieweezen hadt wel ten oogmerke gehad, deeze Stad met raad bij te staan; doch, behalven dat deeze

niets

niets zou gebaat hebben, was hetzelve na *Amsterdam* gevlugt.

In den nacht tusschen den zestienden en zeventienden September hadt VAN DER CAPELLEN de Wagten doen verdubbelen, en alle mogelijke zorg gedraagen om het vuuren, zonder zijnen uitdruklijken schriftlijken last, voor te komen; ook hadt hij den éénigen afgerigten Kanonnier gelast, alle brandende Lonten weg te neemen, en dat 'er niet, dan op zijn uitdruklijken last, zou gevuurd worden. De tijding, hem 's morgens ten vijf uuren gebragt, dat alles in orde en zeer stil was, verschilde zeer veel van die hij een uur laater ontving, dat de Pruisfen zich te *Dalem* vertoonden. Deeze waren, door den donkeren regenagtigen nagt begunstigd, in de grootste stilte, tot voor *Gorinchem* genaderd, en hadden ijlings het geschut achter den weg, tusschen groot en klein *Dalem*, geplaatst, en alles gereed gemaakt om het onmiddelijk te doen speelen.

VAN DER CAPELLEN, van de aankomst der Pruisfen verwittigd, begaf zich terstond na het *Dalemsche* Bolwerk. Maar hoe groot was zijne verbaasdheid, als hij, eenige voetstappen buiten 's huis gezet hebbende, Bomben bij zich zag nedervallen. Dit was voor hem het eerste opontbod der Stad. Deeze eerste wierden welhaast door verscheide anderen gevolgd, waar door een Molen op het Bolwerk en verscheide Huizen in brand geraakten. Terstond liet hij alle de Posten op de Alarmplaats rukken, en stelde zich op het Parapet voor het Front des Aanvals van den *Dalemschen* dijk. Het werpen van Bomben aanhoudende, liet de Stadsbevelhebber van de Batterij vuur geeven; dan teffens op het Parapet den Aftocht slaan; 't welk eenigen tijd van geen uitwerking was, geduurende welken het vuuren uit de Stad aanhieldt, doch zonder iets te beteekenen, daar de Pruisfen zich door den hoogen Dijk gedekt vonden. Na het uitsteeken van een wit Vaandel hieldt het schieten op.

De Commandant, die in deezen hem opgedrongenen post, noch Groot-Major, noch Adjudant, ten zijnen bijstand hadt, vondt eindelijk den Onder-Major VAN DE PYLL, wien hij last gaf om met een Tambour buiten de Poort te gaan,

 en

en te vraagen, wat men begeerde? Het antwoord luidde, dat men de Stad *Gornichem* binnen een half uur opeischte. Met dit antwoord niet voldaan, zondt hij deezen Onder-Major weder te rug, met verzoek om in Persoon den Bevelhebber deezes Aanvals te mogen spreeken. Ter *Dalemsche* Poort uit, en tot op de Grenzen van het *Hollandsch* Grondgebied gereeden, kwam hem de Pruisfische Bevelhebber, de Baron VAN ROMBERG, te gemoet.

Zonderling was dit onderhoud. Op CAPELLENS betuigde verwondering, wegens het onverwagt beschieten der Stad, kreeg hij van den Kollonel ten antwoord, dat hij hem, heden mogen, een Brief van den Hertog VAN BRUNSWYK, Hoofdbevelhebber des Pruisfischen Legers, toegezonden hadt; met bijvoeging dat op den Trompetter, die den Officier, met de bezorging des Briefs belast, vergezelde, onmiddelijk geschooten was. Twee bijzonderheden, die VAN DER CAPELLEN, van beiden even zeer onbewust, groote verwondering baarden: inzonderheid de laatste; uit hoofde van zijnen gegeeven en herhaalden last, om, zonder zijn bevel, niet te schieten. Dit bedrijf, voegde het Pruisfische Legerhoofd 'er bij, hadt hem op de Stad doen vuuren en Bomben werpen, en dat hij nu, op 't eigen oogenblik, de Stad opeischte, op last des Hertogs VAN BRUNSWYK, en uit naam des Konings van *Pruisfen*.

VAN DER CAPELLEN, die, zo ras hij van den Onder-Major, de Opeisching der Stad verstondt, aan den Kollonel VAN STERNBACH last gegeeven hadt, om den uittocht zo te beraamen, dat hij zich na het Veer van *Papendrecht* zou begeeven, om, zo 't mogelijk ware, *Dordrecht* te hulp te schieten, met het lot der Burger-hulpbenden begaan, verzogt, dat alle de Burgerijen van andere Steden, een ieder na de zijnen mogten terug keeren; en dat hij, dit geweigerd wordende, zijn Persoon hem aanboodt en overgaf; mits het Goed en Bloed der braave, doch ongelukkige Burgerije, in *Gornichem* voor plundering bewaard bleef. Dit wierdt hem toegestaan, mits geen gewapend Persoon zich uit de Stad begaf, allen de Wapens nederlagen, en alle Krijgs- en Levens-voorraad overgeleverd wierdt.

Dit

Dit alles beloofde VAN DER CAPELLEN, voor zo verre hij 'er meester van was, onmiddelijk te zullen beveelen. Overeenkomstig hier mede beval hij eenen Officier van *Rotterdamsche* Burger-hulpbenden, die zich bij zijne terugkomst nog aan de *Dalemsche* Poort bevondt, niet te moeten vertrekken, om dat alle Gewapende Manschappen thans in *Gornichem*, nevens hem, Krijgsgevangenen waren; ook droeg hij zorg, om dit aan allen, die zich nog in de Stad bevonden, te laaten aanzeggen.

Terwijl deeze Onderhandeling voorviel, aan de eene zijde der Stad, openden de Burger-hulpbenden, vol schrik, aan de andere zijde, de Poort, en namen de vlugt na *Dordrecht* en elders. VAN DER CAPELLEN, in de Stad gekomen, begaf zich, naa 't gemelde vermaan aan de Gewapenden, om in de Stad te blijven, 't geen niet opgevolgd kon worden, door de menigte der reeds Uitgeweekenen, na 't Stadhuis, deelde aan Burgemeesteren zijne gemaakte schikkingen mede, met last, om vooral zorg te draagen, dat geen Gewapend Man verder de Stad verliet, maar dezelve te bevoelen, zonder tegenstand de Wapenen neder te leggen; waarop hij de Inwoonders verzekerde, dat hun geen leed zou geschieden, en hun op het ernstigste vermaande, zich stil te gedraagen.

Staande dit bezetten en aantasten van *Gornichem*, had de Hertog VAN BRUNSWYK zich na *Asperen* begeeven, en op den Toorn dier Stad, van waar men *Gornichem* zien kon, een Officier met goede Verrekijkers geplaatst. Deeze ontdekkende, dat 'er Brand op verscheide plaatzen in *Gornichem* was, en dat men kort daar op niet meer hoorde schieten, besloot de Hertog, dat *Gornichem* gedaadigd hadt, ijlde, met eenige Officieren, onder geleide van eenige Huzaaren, na die vermeesterde Vesten, en bereikte dezelve op 't eigen oogenblik dat een Grenadier-Regiment 'er binnen trok. Hij stelde zich aan 't hoofd, en nam de Stad in bezit. Geen wonder dat de Reegering met een aantal der Inwoonderen hem te gemoet ging, hem hunnen verlosser noemde, en dat het roepen van *Vivat Oranje!* de lugt deed

weêrgalmen, terwijl het Toorens, Huizen en Menschen, aan geen Oranjesieraaden ontbrak.

Van al het gebeurde gaf VAN DER CAPELLEN den Hertoge VAN BRUNSWYK mondeling berigt. Doch deeze betoonde zich geheel onvoldaan over het laaten omkomen der Bezettinge en de vlugt der Gewapende Burger-hulpbenden; en betuigde VAN DER CAPELLEN, dat hij tot Gijzelaar zou strekken, omtrent al het leed dat die geenen, die den Prins van *Oranje* toegedaan waren, mogt overkomen. Hij verzogt, met eene Commissie uit de Magistraat, in tegenwoordigheid des Hertogs, te mogen spreeken. De Burgemeesters BARNEVELD, DAAY, en BLEISWYK, kwamen bij hem. „ Deezen „ bragt hij," op dat wij hier 's Mans eigene woorden gebruiken, „ te binnen, hoe en op welk eene wijze hij di„ rect aangetoond hadt, hoe dat de Stad alle middelen van „ Defensie ontbraken, en derhalven in eene volledige phij„ sique onmógelijkheid was, om de minste gereguleerde At„ taque te kunnen doorstaan; hoe dat zulks was bevestigd „ door alle deskundigen in de Stad present, waar onder de „ Luitenant Collonel Ingenieur Contrarolleur Generaal DE „ BOCK. Hoe hij, nog daags te vooren op zich genomen „ hadt, om zulks aan te toonen aan de Commandanten der „ Corpsen, bijzonder aan die van *Dordrecht* en *Rotterdam*, „ om dezelve na hunne Steden te doen terug keeren, en „ door hunne voorafgaande Retraite, zijn eigene Retraite „ en die des verderen Garnisoens te faciliteeren, Hoe de „ Auxiliairen zulks hadden afgeweezen en hem gedeclareerd „ hadden, alles tot defensie van de Stad te willen waagen; „ hoe hij daar op had gedeclareerd, dat eene zo temeraire „ Defensie door hem niet zou aangevoerd worden; doch „ dat hij als dan de Stad met zijn Persoon alleen zou de„ fendeeren, daar hij zich, bij eene onverhoopte Attaque, „ alleen, op het Parapet, voor het front der Attaque zou „ sacrificeeren, direct de Retraite bevelen, en hij alleen als „ dan op de beste wijze zou Capituleeren, tot behoud der „ ongelukkige Burgerij. Dat, hij derhalven, de Heeren van „ de Magistraat, ja alle de Ingezetenen der Stad, die de „ zaaken des kundig waren, sommeerde, of 'er iets in zijn

„ ge-

„ gedrag te vinden zou zijn, dat niet overeen kwam met
„ dat van een eerlijk, ja hij durfde zeggen, van een bui-
„ tengewoon genereus Mensch! dat hij nu, van zijn kant,
„ en van de Heeren van de Magistraat, en van de geheele
„ Stad durfde vorderen, om zich voor hem, die zich vrij-
„ willig voor de Stad en Burgerij hadt gesacrificeerd, zoda-
„ nig, met allen spoed te interponeeren, en Cautie tot zijn
„ Ontslag, 't geen op zijn woord van eer kon geschieden,
„ te stellen, als hij meriteerde, ja, hij durfde zeggen, als
„ zij hem verschuldigd waren."

Ondanks dit verdeedigend voorstel, kreeg hij bij zich één Officier en twee Onder-Officieren, om hem te bewaaren; en wanneer de Hertog na *Meerkerk* vertrokken was, wierdt de bewaarde en bewaakte, met een koets derwaards gebragt, en 's anderendaags, op dezelfde wijze, tot het Hoofdkwartier agter *Ameide*. Voorts, onder 't geleide van een Luitenant en twee Onder-Officieren, door *Gornichem*, en *Thiel*, na *Nijmegen*, gevoerd. Daar aankomende, ontfing hem een zaamengeschoolde schaar van menschen, die een vloed van scheldwoorden, gepaard met de schriklijkste bedreigingen, tegen hem uitbraakten.

Dit was slegts een voorspel van het lot hem beschooren: Men voerde deezen, bij den Stadhouder en diens partij zo gehaaten Man, na *Wezel*, in een akelige Kerker, die zijne gezondheid krenkte, en uit welken hij geen ontslag kreeg, dan naa dat zijne herstelling oogschijnlijk onder de onmogelijkheden behoorde. Gelijk hij ook slegts twee dagen, naa zijn vertrek uit *Wezel*, en naauwlijks te *Utrecht* aangekomen, onder den last der geledene ongemakken bezweek, en in den bloei zijner jaaren, aan zijn Vaderland, aan eene zwakke Egtgenoote en zes onnozele Kinderen, ontrukt wierdt.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*.

Cala, (*De Toren van*) of *Kalla*. Zo zeker het voormaalig aanweezen van een Gebouw van dien naam gesteld wordt, zo onzeker is de plaats, alwaar het eertijds plagt te staan.

Vol-

Volgens VAN LOON zou men die plaats moeten zoeken, bijkans een uur gaans beneden of ten Westen van het *Prætorium* AGRIPPINÆ, waar voor zommigen *Roomburg*, bij *Leiden*, anderen het *Huis te Britten* houden. Doch andere Oudheidkundigen voeden daar omtrent andere gedagten. Zie hier, wat wij, in de keurige *Bijvoegzels en Aanmerkingen* op J. WAGENAAR, ten dien opzigte, vinden aangeteekend.

„ SUETONIUS verhaald, dat CALIGULA een zeer hoogen Tooren tot een Vuurbaak voor de Schippers als een bewijs zijner overwinning op *Brittannien* op die hoogte, waar hij zich even in Zee begeeven hadt, liet oprigten. Dit was het grootste nut, het geen zijne overkomst en voorgewende overwinning te weeg bragten. De overeenkomst van naam baart zeker vermoeden, dat deeze Tooren aan den uitloop van den Midden-Rhijn door hem gestigt is, indien men maar bewijzen kon, dat ons Land het tooneel geweest is van al de buitenspoorigheden, door deezen Keizer gepleegd. Uit SUETONIUS en DIO CASSIUS in het leeven van CALIGULA blijkt het, dat hij, nu de schat van den Staat, door zijne Voorzaaten opgelegd, baldadig verkwist was, onder voorwendsel van zijne Bataafsche Lijfbenden voltallig te maaken en tegen de Germaanen te oorlogen, niet anders bedoeld heeft, dan de rijke Wingewesten van *Spanje* en *Frankrijk* uit te plunderen, daar oneindig meer te haalen was, dan bij de Batavieren. Schoon hun Eiland ook tot de *Galliën* gerekend wierdt; schoon hij over den Rhijn getrokken, maar terstond weder te rug gekeerd is, maakt dit nog geen bewijs uit, dat dit juist in den verst afgelegen oord van *Galliën* en wel in ons Eiland geschied is. — Hier was zeker goede gelegenheid om naar *Brittanniën* over te steeken, maar nog beter aan de eigenlijke *Gallische* Kust. Hij wierdt van den Vader van BRINIO, een Caninefaat, bespot; maar daar uit volgt niet, dat zulks in het land der Caninefaaten of in deszelfs nabijheid geschied is. Het was eene dolle onderneeming, de Galeijen van drie Riemen, waar mede CALIGULA zijn korten Zeetocht gedaan had, voor een gedeelte te land na *Rome* te voeren, maar hoe verder men deezen afstand neemt, hoe veel grooter de moeielijkheid

dee-

deezer onderneeming wordt. En dat alles schijnt te bewijzen: indien CALIGULA zich hier onder de Batavieren opgehouden, en Germaansche Gijzelaars, uit het School op zijn bevel heimelijk weggebragt, hadt laaten agterhaalen en in ketenen wegvoeren; behoefde hij tot een teken van voorgewende overwinning over de Germaanen geenen der grootste Galliërs uit te zoeken en te beveelen, dat zij hun hair veranderen, en de Germaansche taal leeren zouden, om voor overwonnenen van dien landaart in zijn zegenpraal te kunnen doorgaan. Daarom heeft men dien Tooren met meer waarschijnlijkheid in *Galliën* geplaatst; en wel volgens MONTFAUCON, die zelfs eene afbeelding van deszelfs overblijfzels levert, bij *Boulogne*. Intusschen verloren onze Voorzaaten 'er niets bij, terwijl het hun nog tot voordeel nog tot eer kon verstrekken zulk een monster te herbergen, het welk overwonne Volken, Bondgenooten en Romeinsche Burgers op eenen voet behandelde, zo dat niemand veilig was van zijne bezittingen, — ja van zijn leeven. Rijk te zijn was de grootste misdaad, en bloedvergieten de grootste wellust van CALIGULA, van wien men niet meer behoeft te zeggen, dan dat hij wenschte, dat het Romeinsche Volk maar één hals hadt, op dat hij het vermaak mogt hebben van het zelve met eenen slag te vernielen. Wij verliezen 'er niets bij, dan de zekerheid van de stigting van den Tooren van *Calla* of *Caljaart*, en van den verbaazenden aanwas in vermogen bij een volk, het welke men bij het Verbond maaken met CÆSAR zo arm rekent, dat het geene schatting kon draagen, en zich toen met den handel niet bemoeide. — Het bestaan van een overblijfzel, dat men den Toorn van *Calla* of *Caljaart* pleeg te noemen, door zo veele eenpaarige getuigenissen bevestigd, trekken wij in 't geheel niet in twijffel, te minder, om dat wij gelooven, dat onze kusten zich nog veel verder, ten minsten zo ver als de *Breê veertien* hebben uitgestrekt: maar die onbedenkelijke spoedige aanwas van vermogens, welke CALIGULA zou bewogen hebben, om heel uit *Italien* de goederen van zijne zusters en andere kostbaarheden te ontbieden, om dezelve hier ten duurften te verkoopen, is ons altoos verdagt voorge-

gekomen. Schoon de natuurlijke gelegenheid van ons Land aan den uitloop van vermaarde rivieren, tusfchen *Gallien* en *Germanien*; — het aankomen en afvaaren der Romeinfche Schepen; het verblijf van de Keurbenden en eene menigte Romeinfche Kooplieden, van tijd tot tijd eene aanmerkelijke verandering, — en ten laatsten een gunstigen zamenloop voor den Koophandel te wege gebragt hebben.

Zie *Bijvoegzels en Aanmerkingen op* J. WAGENAAR's *Vaderl. Hist.*

CASTRO; (JACOBUS DE) zie BOSSIUS. (JACOB)

CELTEN, een van ouds zeer beroemd Volk, van welks oorfprong bij de Schrijvers, veele, dikmaals beuzelagtige, bijzonderheden verhaald worden. Waarfchijnlijk moet hun Vaderland in *Scythie* gezogt worden, van waar zij, door de ongemeene vrugtbaarheid der voortplantinge, elkander als verdringende, na andere oorden, ook Westwaarts aan, verhuisden, onder andere ook na den Rhijn en de Maaze; van hier dat onze Voorouders, de vroegste bewooners deezer Landen, met dezelven in eenige betrekking zullen gestaan hebben. Meer van dezelven te vermelden, loopt buiten ons bestek.

CLARUS CAMPUS, of *Klaarkamp*, eene, van ouds, zeer vermaarde Abtdij, in het Friesche Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Dantumadeel*. Volgens EMMIUS zou haare stigting op of omtrent het Jaar 1165 moeten gesteld worden. Het Gestigt was zeer vermogend in landerijen en andere bezittingen. Dikmaals namen de Monniken deel in de binnenlandsche oneenigheden, welke, van tijd tot tijd, het Landschap beroerden. Zie verder het Art. RINSMAGEEST.

CLOPPENBURG. (JOHANNES) Bij deezes Godgeleerden leevensbijzonderheden, ter voegzaame plaatze door ons vermeld, voegen wij hier het aangeteekende omtrent den beroemden Man, door den geleerden VPRI. Naa de Schriften,

door

door CLOPPENBURG in 't licht gegeeven, genoemd te hebben, vervolgt hij aldus.

„ Deeze Geleerde Man overtrof in bedaardheid en verdraagzaamheid, zo wel als in kennisse en schranderheid de meesten van zijnen tijd. Niet ras gereed, om anderen te bedillen, en zulken, die, behoudens het weezenlijke der Hervormde leer, van den gewoonen weg afgingen, verdacht te houden, hadt hij achting voor oorspronglijke zelfdenkers. Hij prente het ook zijnen leerlingen bij herhaaling in, om toch niet blindlings het zegel aan de woorden hunner Meesters te hangen, maar zelven de zaak te onderzoeken, en niet gelijk de koeijen, zo als hij zich gewoonlijk uitdrukte, achter elkanderen 't zelfde padtjen te betreeden, maar hier en gins het waare en goede te gaan opspooren (*). Deezen CLOPPENBURG mooge men in zekere opzicht aanmerken als een' voorlooper van COCCEJUS. Verscheiden denkbeelden, welken naderhand het *Coccejanismus* mede uitgemaakt hebben, worden 'er reeds in zijne schriften aangetroffen. In zijn werk, getijteld: *Disputationes* XI *De Fædere Dei et Testamento Vet. et N.* in zijn *Syntagma Exert. Select.* handelt hij opzetlijk over het *Verbond der werken met* ADAM *opgericht*, en laat 'er zich schier even zo over uit, als naderhand COCCEJUS gedaan heeft. Veelen hebben hem daarom gehouden voor den eersten Leeraar in de Hervormde Kerk, die met de leer van het *werkverbond* voor den dag gekomen is. Doch niet naar recht en waarheid. VAN DEN HONERT heeft in zijn werk, ADAM en CHRISTUS, *'t vierde Hoofdstuk*, duidlijk getoond, dat niet weinige Godgeleerden, voor CLOPPENBURGS tijd, reeds van een *werkverbond* gewaagd en geschreeven hebben. En VRIEMOET somt in zijn meermaalen aangehaald werk (†) eenige *Franekersche Theologanten* op, als SIBRANDUS LUBBERTUS, HENR. ANTONIDES NERDENUS, JOHANNES MAKKOVIUS en WILLEM AMESIUS, die allen voor CLOPPEN-

(*) Id testatur MARCKIUS *in delineat. vitae* CLOPPENB. *operibus* ejus præfixa.

(†) *Athenæ Fris.* Pag. 378 en 379.

PENBURG geleeraard en in hunne lesfen en fchriften van een *Werkverbond* melding gemaakt hebben. De woorden zelven, uit de Werken van deeze Mannen, hier toe betreklijk, zijn 'er tevens door hem bijgebragt (*). Zelfs komt het mij voor, dat de opftellers van den *Heidelbergfchen Katechismus* al met het denkbeeld van een *Werkverbond* zijn bekend geweest. Men leeze toch maar eens de negende vraag met het antwoord naauwkeuriglijk, en men zal zulks 'er niet onduidlijk uit opmaaken kunnen. Men vergelijke tevens de uitleggingen van URSINUS zelven ter deeze plaatze, en men zal zulks nog klaarer zien (†). Dit gevoelen nopens het *Werkverbond* fchijnt het meest leevendig geworden te zijn, ten tijde van de hevige verfchillen met de Remonftranten; waar naa hetzelve fteeds bij de Hervormde Kerkleeraars langzaamerhand zeer algemeen, en bij zommigen het merk der regtzinnigheid geworden is. Maar CLOPPENBURG heeft naderhand hetzelve uitgewerkt en opgefierd: zo dat het

(*) VENEMA hadt dus geen recht, om te fchrijven, „ op „ onze *Akademie* hebben onze geleerde voorzaaten het „ denkbeeld van een *Werkverbond* altijd verworpen." *Korte verdeed. van zijne eer en leer*, bl. 59.

(†) VENEMA fchrijft in *de aangeh. verd. van zijn eer en leer* bl. 59, „ dat in den *Katechismus* niet één woord „ van het *Werkverbond* gefproken wordt." Dit is wel ja waar, voor zo verre men 'er het Schoolfche kunstwoord *Werkverbond* niet aantreft; maar wat het denkbeeld aanbelangt, dit, dunkt mij, kan men in de aangehaalde vraag en het daarop flaande antwoord oogenfchijnlijk ontdekken. De Schrijvers der *Vaderl. Bibl.* II. D. bl. 645. berispen dan ook, zo 't mij voorkomt, den Eerwaardigen OUBOTER, te onrechte daarover, dat hij in zijne bekende Katechismusverklaaring, de fpreekwijze *van plaatsvervangend Verbondshoofd* gebruikt, en dus aan den *Katechismus* een' zin geeft, daar dezelfs opftellers niet aangedacht zouden hebben. — Mijns oordeels, hebben zij 'er wel aangedacht.

het bij deezen wel eene aanvalliger gedaante heeft gekreegen, maar bij genen ook zijne waarde geheel verlooren heeft, als bij J. R. WETSTEIN, JAK. ALTING, JOH. VLACK, en BALTH. BEKKER; tegen welken dieswege MARESIUS en LEYDEKKER met drift en onbefcheid de pen gevoerd hebben. Naderhand heeft de groote VITRINGA, de Vader, in zijne *Aphorismi Theologiæ*, op eene gematigde en bedaarde wijze het geheele leerbegrip aangaande het *Werkverbond* als gansch onfchriftmaatig verworpen. Eindelijk heeft de jonge CAMP. VITRINGA zijns Vaders gevoelen omflagtiger uit elkander gezet, en krachtiger verdeedigd in zijne *Theses Theologicæ præcipue argumenti Elenctici*, te vinden in zijne *Opuscula*, uitgegeeven door VENEMA. En hier in hebben beide geleerden veele en voornaame Mannen tot hunne volgers gehad, zo als zij ze thands nog hebben.

Zie A. YPEI, *Gefchiedenis der Systematifche Godgeleerdheid.*

COCCEJANERY, zie COCCEJUS.

COCCEJUS. (JOANNES) Veelen onzer Leezeren, vleien wij ons, zullen in dank ontvangen het volgende berigt, aangaande deezen beroemden Godgeleerde, als bevattende een reeks van bijzonderheden, een aanmerkelijk licht verfpreidende over 's Mans leere en lotgevallen, en in 't algemeen over de Kerkelijke Gefchiedenis van de onrustig twistzieke dagen, welke hij beleefd heeft. YPEI is de Schrijver, welken wij, in dit berigt, op ons papier doen fpreeken.

„ Deeze onfterflijke Man, (dus fchrijft hij) die een vijand van de *Peripatetifche* wijsgeerte, en ja van alle wijsgeerte was, hadt alle zijne kragten ingefpand, alle zijne fchatten van wijsheid en geleerdheid befteed, om de Godsfpraaken der Heilige Schrift te verklaaren en optehelderen. Onder deezen arbeid was hem de zin der Bijbelwoorden overal zo zaakrijk voorgekomen, dat zij *alles betekenden wat zij maar met moogelijkheid betekenen konden.* Naar

deezen zonderlingen ftelregel leide hij de Heilige Schrift uit. De vervulling van heel het Profeetisch woord was, zijns oordeels, KRISTUS, welke even daarom allerwege moest gezocht, en ook gevonden konde worden. Hij befchouwde het gantfche Oude Testament, den Leviefchen dienst met alle deszelfs kerkplegtigheden, die den Israëlieten als een flaafsch juk waren opgelerd, en de geheele aanëenfchakeling der oude Joodfche gebeurenisfen, als iets voorbeeldigs, als eene grondfchets van KRISTUS zelven, of van de goederen en lotgevallen des Nieuwen Testaments, zo als ze plaats zouden hebben tot aan de voleinding der wereld. Meenig iets ook van 't geene de Heiland in zijn verkeer hier op de waereld gedaan, geleerd en geleeden hadt, was, naar zijne gedachte, eene affchaduwing van de voorrechten des N. T. en van 't geene voortaan in de Kristlijke Kerk voorvallen zoude. De gantfche leer der waarheid, zo als ze ons in de gewijde Schriften voorgedraagen wordt, konde, volgens zijne meening, het best verklaard worden, zo men dezelve voegtijk deedt rijmen met eene *huishouding der verbonden*, welke God met het menschdom aangegaan hadt. Hij leerde, dat God met ADAM een *werkverbond* en na het verbreken van hetzelve een *genadeverbond* opgericht hadde, waar van de tienwoordige wet eene plegtfpraak, (een *formulier*) was geworden, toen hetzelve ftaatlijk vernieuwd wierdt, met het Israëlietendom in de woestenije van *Arabië*. Dit waare het Oude Testament, zo als het in den Bijbel geheeten wordt, waar bij hij MOSES als Middelaar aanmerkte, en welk verbond hij beweerde van dezelfde natuur te zijn als het nieuwe verbond, door het Middelaarfchap van JESUS opgerigt. Uit kracht van dit Oude Testament waaren, naardemaal hetzelve voorbeeldig was, den Israëlieten geene andere goederen toegevloeid, dan enkel tijdlijken, welken hun evenwel ten onderpande verftrekten van beter goederen, waar van men onder den nieuwen dag het genot daadlijk hebben zoude; de voorvruchten wierden 'er toen flechts van geproefd: Gods goedheid voegde hun bij voorraad deeze zegeningen toe. Even daarom moesten ze aangemerkt worden niet zo zeer als kinders van God, maar als flaaven, die

flaág

ftaêg in vreeze zijn. Op eene heel andere wijze wierden dus de geloovigen, onder het oude licht leevende, geregtvaardigd, dan die, welken onder het nieuwe leefden. — Daar de *Sabbat* in de woestijn ingesteld waare, en niet ten zevenden dage der waereldschepping, moest men denzelven, als schaduwachtig zijnde geweest, onder het N. Testament voor afgeschaft houden. — Eindelijk verdeelde hij de gantsche geschiedenis der Nieuwe Kerk in zeven tijdperken of zo genoemde *Perioden*, overeenkomstig met de *zeven brieven*, *bazuinen*, *fioolen* en *zegelen* in het boek der *Openbaaring*, en de zeven gelijkenissen uit het *Euangelie* van MATTHEUS.

„ Zie daar eene korte opgave der leerwijze van COCCEJUS, en eenige voornaame bijzonderheden van zijn Godgeleerd stelzel. Tot aan het Jaar 1658 genoot de braave Man rust en toejuigching. Hij was toen reeds acht jaaren Hoogleeraar te *Leijden* geweest. Dan nu pakten 'er van lieverleê eenige zwarte onweêrswolken boven zijn hoofd zamen: een vloed van haatlijke beschuldigingen, van bitze bejegeningen en liefdelooze verketteringen regende op hem los, terwijl hij door een' loeijenden wind van strenge kabaalzucht bestormd wierdt. In het genoemde Jaar 1658 ontstonden de eerste beweegingen tegen hem, over zijne gevoelens nopens den *Sabbat*, welken hij voorgedraagen hadt in zijne uitlegging van den Brief aan de *Hebreeuwen*. Hier tegen schreef de *Utrechtsche* Hoogleeraar ESSENIUS eene Latijnsche verhandeling *over de altijddnurende zedelijkheid der tienwoordige wet, en dus ook in 't bijzondere van den Sabbat* (*de perpetua moralitate Decalogi, adeoque spec. etiam Sabbati*) die ook in 't Nederduitsch 't licht zag. Hier op gaf COCCEJUS uit een geschrift, getijteld: *Indagatio naturæ Sabbati et quietis N. T. Onderzoek over den waaren aart des Sabbats en der rust van het N. T.* in het *Latijn* en *Nederduitsch* te *Leijden* in 12vo. HOORNBEEK liet daarop volgen zijn geschrift: *Heiliging van Gods naam en dag*. Wijders verzette zich ten Jaare 1665 tegen hem GYSBERT VOETIUS, ten aanzien van het onderscheid tusschen ἀφεσις en παρεσις ἁμαρτιων, 't welk hij in het genoemde *onderzoek over den waaren aart des Sabbats* voorgesteld hadt. Beide deeze

woorden, in de schriften van het N. T. voorkomende, gaven, volgens 't algemeene gevoelen der Schriftgeleerden, één en het zelfde te kennen; doch, naar de gedachte van COCCEJUS, was αφεσις αμαρτιων eene *volmaakte* vergeving van zonden, zo als ze onder den nieuwen dag plaats hadt, en παρεσις αμαρτιων eene *onvolkomen* vergiffenis, zo als men ze slechts voor de komst van den Heere JESUS hadt kunnen genieten. Uit welke gedachte 's Mans vijanden, en zo ook VOETIUS, die 'er een Latijnsch Twistschrift over hadt laaten verdeedigen, allerlei haatlijke en onregtzinnige volgleeringen afleidden. Dit was de aanleidende oorzaak, dat COCCEJUS in het licht gaf zijn werkjen, getijteld: *Moreh Nebochim. Utilitas distinctionis duorum vocabulorum scripturæ παρεσεως et αφεσεως*, Amst. 1666. 8vo. zijnde eene nader verklaaring van het nut der onderscheiding in de betekenisse der woorden παρεσις en αφεσις. Ook kunnen wij hier niet wel met stilzwijgen voorbijgaan de onaangenaame omstandigheden, waarin hij gewikkeld wierdt met SAMUEL MARESIUS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Groningen*, die zijne bittere gal uitwierp tegen een Akademisch twistschrift, *over de huishouding der tijden* (*de Oeconomia Temporum*) 't welk door den Auteur, WILLEM MOMMA, onder voorzitting van COCCEJUS 1662, verdeedigd was: uit hetzelve hadt hij drieëntachtig geschilvraagen (*Quæstiones*) verzameld; hier tegen gaf COCCEJUS weder zijne aanmerkingen uit ten Jaare 1663, welken briefsgewijze aan MARESIUS waaren toegezonden. Naa de uitgave van deezen brief, betuigde wel MARESIUS, in zijn antwoord, 't welk ook het licht zag, dat hij in het weezen der zaak met COCCEJUS eens denkend waare; doch aan den anderen kant konde hij niet nalaaten, om laag op 's Mans arbeid te vallen, en hem een stouten stichter van schadelijke nieuwigheden te noemen. Zelfs ja ging zijn wroeten tegen den goeden Man zo verre, dat hij uit deszelfs denkbeelden over de *Alomtegenwoordigheid van God*, welken hij in zijne *Summa Theologiæ ex Scripturis repetita* (*Lug. Bat. edita* 1662. 4to.) voorgedraagen hadt, aanleiding nam, om hem van bedekte Sociniaanerij te beschuldigen, zo als hij dan ook voortaan alles

in

in openbaaren gefchrifte te werk ftelde, om deszelfs regtzinnigheid verdacht te maaken, en hem bij de breede gemeente als een' gevaarlijken ketter ten toone te zetten.

„ Wij zien dus, dat de twist over den *Sabbat* de deur geopend heeft, voor de aanmerklijke verandering, die 'er in de manier van denken en leeren onder de hervormde Leeraars voortaan ftand greep. Groote omwentelingen hebben doorgaans kleine beginzels. Zo was 't ook hier. Vader COCCEJUS, wel een man van onderneeming, maar ook bedaard en voorzigtig in zijnen handel, ging langen tijd zwanger met het prijslijk toeleg, om het gezag, 't welk de Scholastiekerij in de kerk op nieuw gekreegen hadt, te fnuiken, en de gewoone leerwijze, welke door de *filosoofy* van ARISTOTELES zo zeer bedorven was, voor een, zo 't hem voorkwam, beter, en met de eenvoudigheid van den Godsdienst meer overeenftemmend, onderwijs te doen wijken. In zijne lesfen, en ook hier en daar in zijne fchriften, liet hij 'er zich wel over uit, maar onder bedekte termen, en niet zo opzetlijk en openlijk, als hij wel wenschte. En denklijk hadt hij nimmer zulken naam en aanhang gemaakt, indien zijn ambtgenoot HEYDANUS hem niet op den gang gebragt hadde. Deeze gaf hem gelegenheid, om rondüit te fpreeken en fchrijven, zo als hij dacht. HEYDANUS liet eene Akademifche Verhandeling verdeedigen over den *Sabbat en den dag des Heeren* (*de Sabbato et die dominica*) waarin hij beweerde, „ dat men nergens konde aantoonen, „ dat den Kristenen een gebod gegeeven waare, om den „ Sabbat te vieren, maar dat zulks alleen een oud kerkge„ bruik waare, en dat het bevel van God, den Israëlieten „ opgeleid, om den *Sabbat* te houden niet moest gerekend „ worden onder de zedelijke geboden van God." Zulk eene ftelling, geheel overeenkomftig met het geene COCCEJUS in zijne Verklaaring van den brief aan de *Hebreeuwen* meer ingewikkeld voorgefteld hadt, bragt ESSENIUS, HOORNBEEK en anderen, welken men den naam gaf van *Præciefen* of *Præciefisten*, *naauwgezetten*, op de been. „ De Kerk was „ in gevaar." Men befloot HEYDANUS en COCCEJUS in openlijke gefchriften aantetasten. ESSENIUS kwam met de boven-

 ge-

genoemde Latijnsche Verhandeling voor den dag: HOORNBEEK liet zijne *Theses de Sabbato* drukken. En nu konden HEYDANUS en COCCEJUS niet blijven stil zitten: HEYDANUS gaf uit zijne tweede Akademische Verhandeling de *Sabbato et die dominica*, waarin hij zijne gevoelens nader verklaarde en zijne zaak trachtte goed te maaken. En nu ook liet COCCEJUS zich verder los in zijne gemelde Verhandeling, *de indagatione naturæ Sabbati et quietis* N. T. waarin hij niet schroomde, vlak uit te leeren, „ dat de Sabbat der „ Israëlieten een voorbeeld waare van de geestlijke rust des „ N. T., welke in waarheid een *Sabbat* en eene rust des „ Heeren konde genoemd worden: en dat men derhalve „ zich zo zeer niet bekommeren moest over de heiliging „ van den zevenden dag, welke van God voor de Israëlleers, alleen, ter viering vastgesteld was, en ons, die, „ door het bloed van KRISTUS van het juk der Israëlietische „ Kerkplegtigheden ontheven, zich over het genot van eene „ bestendige rust, en het houden van den geestlijken *Sabbat* verheugen mogten, in het geheel niet raakte." — HOORNBEEK schreef toen zijne *Heiliging in Gods naam en dag*, en verweet daarin HEYDANUS en COCCEJUS losheid van denken, hen tevens afschilderende met leelijke kleuren als Godsdienstlooze heiligschenders. HEYDANUS schreef daarop in het Nederduitsch zijne *Consideratien*, HOORNBEEK zijne *nader beweering van 's Heeren dag heiliging*, HEYDANUS het tweede deel van zijne *Considératien*, en COCCEJUS een werkjen, *Typus Concordiæ Amicorum circa honorem dominicæ.* Middelerwijl zond eene onbekende en kwaadwillige hand in het licht een boek, getijteld, *Sententia Sociniana de Sabbato et Quarto præcepto inimica pietati, cum vindiciis expressi mandati de institutione diei dominici, auctore* NATHANAËLE JOHNSON *S. S. Theol. Licentiato*: in welk boek HEYDANUS en COCCEJUS van Socieniaanerij beschuldigd en deerlijk gehavend wierden. Vervolgens zijn 'er nog verscheiden schriften over en weder gewisseld, tot zo lang ten laatsten de Staaten des Lands beiden partijen stilzwijgen en eene wederzijdsche verdraagzaamheid geboden. Intusschen evenwel waren de lang overdachte gevoelens van COCCEJUS

aan

van 't licht gekomen, en 's Mans doel, om de schoolsche leerwijze te verbeteren, was ook niet meer verborgen. Hij kreeg steeds meer vrienden, maar ook meer tegenstanders.

„ Ontzettende beweegingen ontstonden 'er nu voortaan door deeze nieuwe leerwijze van COCCEJUS in de Hervormde Kerk hier te Lande. Alles geraakte in rep en roer; terwijl ieder voornaam Leeraar, die of voor, of tegen dacht, naar zijnen voorganger, aan wiens voeten hij het onderwijs op de Hoogeschoolen genooten hadde, of wiens leermethode hij omhelsde, benoemd wierdt. De leerlingen en vrienden van COCCEJUS wierden *Coccejaanen*, en de leerlingen van VOETIUS, en die met hem den Scholastieken leertrant voorstonden, wierden *Voetiaanen* geheeten; beiden benoemingen, welken tot op den huidigen dag-stand houden, schoon anders het twistvuur bijkans geheel gedoofd is. De eersten wierden ook genoemd lieden van de *Nieuwe*, en de laatsten lieden van de *Oude Studie*.

„ 't Geene wijders deeze onrust niet weinig vergrootte, en de leervoordragt van COCCEJUS als eene verderflijke nieuwigheid, deedt voorkomen, was, dat zij, die COCCEJUS in de Godgeleerdheid volgden, DESCARTES tot hunnen leidsman in de Wijsgeerte koozen, niet zo zeer, om dat 'er tusschen de Godgeleerdheid van den eenen, en de Wijsgeerte van den anderen eenige verbindtenis lag, en dezelven eene wederkeerige betrekking op elkanderen hadden (*), maar om dat

(*) COCCEJUS was zelfs in het begin een tegenstander van de *Kartesiaansche* Wijsgeerte, doch om zijner vrienden wil heeft hij 'er zich vervolgens niet tegen willen verzetten. Hij bleef 'er evenwel een vreemdeling in. Aan den Geneefschen Theologant TRONCHIN schreef hij in den Jaare 1669: „ Mijn ambtgenoot HEYDANUS geeft zeer hoog op van de Wijsgeerte van DESCARTES, en het doet hem leed, dat ik 'er niet van weet." *Opp.* T. VIII. *Ep.* 181. Verg. FORMEY, *kort begrip der K. H.* II. D. II. St. bl. 207. Hoe verre is het dus bezijden de waarheid, dat COCCEJUS zijne Godgeleerde begrippen uit de Filosoofy van

dat dezelfde geleerden, die den loop der *Kartesiaanerij* in ons Vaderland zogten te stremmen, enkel bij toeval ook de hoofdvijanden waren van de *Coccejaansche* Godgeleerdheid.

„ Daar dus eene en dezelfde wederpartij met verzamelde krachten aanviel op de stelzels van DESCARTES en COCCEJUS, wierden de leerlingen en aanhangers van deeze twee groote Meesters, als van zelven bij elkanderen, en in de noodzaak gebragt, om hunne magt te vereenigen, en zamen te werken ter verdeediging van hunne bijzondere zaak tegen de aanrandingen van hunne gemeene, zo veel vermogende, wederstanders. Deeze vriendschap tusschen de *Kartesiaanen* en *Coccejaanen* veroorzaakte met den tijd, zo als dit toch niet wel vermijd konde worden, eene gemeenschap in denkbeelden; voornaamlijk toen HEYDANUS en WITTICHIUS, twee *Leijdsche* Hoogleeraars van den *Coccejaanschen* aanhang, de leerstellingen van het *Kartesianismus* in hunne Godgeleerde lessen begonnen intestrooijen, en daar onder te vermengelen. Zo dra het vuur der verdeeldheid aan den gang waare, en de twistbrand staêg hefiiger wierdt, veroorloofden verscheiden Leeraars zich, op den voorgang der beide genoemden, om de grondstellingen van DESCARTES te gebruiken tot het ophelderen der Godlijke waarheden. De waereldlijke arm, zo wel als de magt der kerklijken, hadt zulks wel zoeken voor te koomen, doch de natuurlijke neiging, om het verbooden te overtreeden, verijdelde alle deeze poogingen: de nieuwe Wijsgeerte kreeg toch aan de *Akademiën* allengs een' vasten voet, zo dat niet weinige Hoogleeraars en Predikanten ze dikwerf in de daad, zeer ten achterdeele van het Kristendom, bij het verklaaren der schrift,

van DESCARTES ontleend zoude hebben, gelijk zommigen meenen. Veeleer staat het dan nog te denken, dat hij zijne leenspreukige uitlegkunde uit de schriften der Rabbijnen, en voornaamlijk uit die van FILO den Jood gehaald hebbe.

schrift, en het behandelen der waarheden, in hunne lessen en leerredenen inweefden (*).

„ He-

(*) Hiertegen heeft met zeer veel recht MARESIUS zijne leerlingen gewaarschuwd in een bijzonder geschrift, ingerigt tegen WITTICHIUS, Hoogleeraar te *Leijden*, waar van de tijtel is: *De Abusu Philosophiæ Cartesianæ subrepente et evitando in rebus Theologicis ac Fidei.* Doch zijne ijver tegen 't *Kartesianismus* draaft zomwijlen al te zeer buiten 't spoor. Gantsch afteekeuren was het, dat men de Wijsgeerte van DESCARTES zo zeer in de Godgeleerdheid wilde inwringen, en nog meer afteekeuren, dat zommigen 'er zo een schandelijk misbruik van maakten. Zeker naamloos Schrijver, — eerst hield men 'er SPINOZA voor, (zie MORHOF, *Polyh.* III. p. 533.) doch naderhand bleek hij te zijn L. MEYER, een *Amsterdamsch* Geneesheer, bekend door het van hem geschreven *Woordenschat*, een vriend van SPINOZA, gaf ten Jaare 1666, te *Amsterdam*, of, zo als 'er op den Tijtel staat, te *Eleutheropolen* (te *Vrijstad*) een boek uit, 't welk getijteld was, *Philosophia Sacræ Scripturæ interpres*, en ook ten Jaare 1667 in het Nederduitsch overgezet, het licht zag met het opschrift, *De Wijsgeerte de Uitlegster der H. Schrift.* In dit geschrift durfde de Schrijver ronduit beweeren, dat de Godlijkheid en het gezag der H. Schrift alleen uit kracht der *Kartesiaansche* Wijsgeerte haare zekerheid kreeg, en dat derhalve alle, geene uitgezonderde, waarheden van het Euangelie, en dus ook de verborgenheden, aan het gezond verstand, en aan de menschlijke reden niet alleen getoetst, maar daar van zelfs afhanglijk gemaakt moesten worden. — Over dit geschrift is magtig veel te doen geweest. HEYDANUS en COCCEJUS beoordeelden, op hoog gezag, hetzelve, en zogten, gerugsteund door 's Lands Overheden, den voortvreetenden kanker van des Schrijvers dwaalleer tegen te gaan. Zij slaagden hier in ook ten deele: dan zeker LOUIS WOLZOGEN, Predikant

in

„ Hemel en aarde bewoogen meenigwerf de *Voetiaanen*, om de steeds voortgroeijende leerwijze van COCCEJUS uit te roei-

in de Fransche Gemeente te *Utrecht*, die, zo het heeten zoude, tegen het genoemde werk geschreeven hadt, maar intusschen het met den Schrijver in veele opzigten eens was, brouwde nieuwe bekommernissen, en verwekte weder veel beroering in de Kerk: 't geene de Staaten van *Holland* op nieuw aanspoorde, om tegen de *Kartesiaansche* Wijsgeerte de heilzaamste besluiten te neemen. — Daar het genoemde Boek van MEYER reeds zeldzaam meer voorkwam, heeft onlangs de Heer SEMLER 't zelve weder op nieuw uitgegeeven met aanmerkingen zijns Leerlings LEICHTNER, waar in men, naar het oordeel van verstandigen, de grootste onkunde in de Wijsgeerte, veele ondeugende Godsdienstbegrippen, en een opgewarmd *Spinozismus* aantreft. Zie HERINGA, *over het geb. en misb. der Kritiek.* bl. 4 en 5.

Dit alles evenwel op de keper beschouwd zijnde, kan niet aangemerkt worden als een overtuigend blijk van de allenthalvige ongezondheid der *Kartesiaansche* Wijsgeerte. De beste grondstellingen eens zuiveren Filosoofs kunnen misduid worden. Hoe veelen zijn 'er geweest, die uit de Wijsgeerte van PLATO en ARISTOTELES, en in onze dagen uit die van WOLFF en NEWTON, stellingen hebben afgeleid, geheel tegen het oogmerk en de beginzels van deeze groote Mannen? Hoe schandelijk hebben veelen met den Bijbel omgesprongen? 't Is toch heel gemaklijk, iemands gevoelen te verdraaijen, of uit kwaalijk toegepaste stelzelgronden averrechtsche gevolgtrekkingen afteleiden. — Wij laaten de Wijsgeerte van DESCARTES in haare waarde of onwaarde; doch ten aanzien der Filosoofy, in haare betrekking op de Godgeleerdheid, houden wij het daar voor, dat zommigen geheel kwaalijk handelen in haar ten hemel te verheffen, waar bij ze dikwerf geen ander doel hebben, dan om de verborgenheden des geloofs uit den Bijbel te men-

roeijen, en geheel te verdelgen (*). De ingewortelde liefde voor en de hardnekkige verkleefdheid aan hunne *Aristoteli-sche* monsteren; en dat anderen ook even verkeerd te werk gaan, wanneer ze haar ten afgrond verlaagen, met de goede, doch niet wel beredende, meening, om de geloofsleer daar door alleen te behouden. — De middelweg, zo als overal, is het meest verkiesbaar.

(*) De looze *Voetiaanen* stelden alles te werk, om de leer van COCCEJUS en DESCARTES in vereeniging met de haatlijkste verwen afteschilderen, als eene nieuwigheid, die ten nadeele van het Vaderland en ten bederve der Kerk zoude strekken, en wonnen hier mede zelfs zo veel, dat ABRAHAM HEYDANUS, in zijnen ouden dag, van zijn Hoogleeraarspost aan *Leijdens* Akademie ontzet wierdt. Men leeze de Geschiedenis hier van, bij MARTINET, bl. 56 en 57. In *Friesland* zette zich eene geheele klasse, die van *Zevenwouden*, te schrep tegen de leer van COCCEJUS en zijnen volgling HENR. GROENEWEGEN, een man die met recht gezeid kan worden bij de woorden van zijnen Meester gezwooren te hebben, en van wien men meent, dat sommigen naderhand genoemd zijn *groene Coccejaanen*. Een van de leden dier klasse, HENR. BRINK, Predikant op de *Joure*, naderhand te *Utrecht*, gaf ten Jaare 1663, naa dat 'er reeds verscheiden klassikaale schriften waaren uitgekomen, een boek in het licht, getijteld: *Ontschakeling van het genaamde keten der Profeetische Godgeleerdheid, of schriftmaatige verdeediging der oude uitleggers* enz., *tegen de Nieuwigheden en ongerijmdheden van* JOH. COCCEJUS en HENR. GROENEWEGEN. 2 Deelen in 4to. In dit Geschrift, 't welk het eerste was, waar in 's Mans leer ten aanzien zijner Profeetische uitleggingen ernstig aangetast wierdt, worden den *Coccejaanen* honderd en vier vreemde gevoelens te laste geleid. Indien dit geene vuile en booze kettermaakerij in,

sche schoolgeleerdheid, die zo veele geschillen geteeld, en zo volkomen verdiend hadt, geheel uit de Kerk geworpen te

is; wat is het dan? Verg. *Naaml. der Predik. der kl. van Dokkum bl.* 37. Niet alleen deezen, maar ook anderen hebben COCCEJUS en zijnen volgeren schamperlijk toegeduwd, dat hunne gevoelens omtrent de Verbonden, en hunne uitleggingen van het O. en N. Testament, in verscheiden opzigten met die van de Partijen, zo als men de bestrijders van den Hervormden Godsdienst gewoon is te noemen, al te zeer overeenkwamen. Zo als bij V. M. LEYDEKKER gedaan heeft in zijne *Voorr.* voor LODENSTEYNS *Weegschaal* ** 3 *a* en **** 4 *a*.

Met de grootste verontwaardiging heb ik geleezen het heftig en onkristlijk veroordeelen der *Coccejaansche* leerwijze, zo als hetzelve geschied is door MARESIUS in zijn boveng. werk *abusu Philosophiae Cartesianae in rebus Theologicis ac fidei*. De *Coccejaansche* Leeraars worden in dit geschrift met de haatlijkste naamen gebrandmerkt. „ Zij zijn *Pelagiaanen*, *Sociniaanen*, *Papisten*, zij baanen den weg aan de Hervormde Kerk, „ om weder te keeren derwaarts, van waar zij onder „ Gods zegenend bestuur zijn uitgegaan, tot het Pausdom, tot het Heidendom: hunne leer riekt zelfs naar „ die van MAHOMETH, en is gegroeid op den geilen „ wortel van een wild *Enthusiasme*. Ouders, die hunne kinders aan zulke Leeraars ter onderwijzing aanbeveelen, handelen even dwaas en onverstandig, als „ herders, die hunne schaapen bij wolven stuuren; de „ *Coccejaanen* zijn *Kartesiaansche* bokken, Advokaaten „ van den Duivel. — Zij moeten afgesneeden worden „ als verrotte leden." — Dan genoeg van deeze laage scheldwoorden. Hoe is het toch mogelijk, dat een verstandig Kristen Leeraar tot zulk eene verregaande onverdraagzaamheid overslaan kan? Waare hij Inquisitiemeester geweest, hoe veele mutzaardvuuren zoude zijne vervolgzieke drift niet wel gestookt hebben, om het

Coc-

te worden, ſteevigde hunnen moed en hunne krachten. Gelukkig evenwel was het ten dien tijde voor Gods Kerk, dat zij in hunne oogmerken niet ſlaagden, en het verſchil jaaren lang met een' weifelenden kans, leevendig bleef. Wat toch zoude 'er van de zaak der Godgeleerdheid onder de Hervormden anders geworden zijn? Het geheele ſtelzel der Nederlandſche Godgeleerden was een warnet van verbijsterende ſchooltermen, van noodlooze twistvraagen, van zoutlooze wederleggingen, en in allerlei bogten gekromde wijsgeerigheden. Hoe heilzaam en nuttig was het dierhalve, dat een Man van zulk eene verdienſte, als COCCEJUS optrad, om den Bijbel weder te openen, en Bijbelmaatige denkbeelden weder gangbaar te doen worden! Hoe veel danks is wel de groote Man waardig, daar hij met zulk een' ijver de Wijsgeerte van ARISTOTELES, die zo lang de vertrouwlijkſte

Leids-

Coccejanismus van de aarde te veldelgen? Trouwens zulk eene bitsheid en raazende kabaalziekte moest men alleen verwagten van een' Man, als MARESIUS. Hij was eerst een begunſtiger van de *Karteſiſche* Filoſoofye geweest, maar, wijl hij COCCEJUS en zijnen aanhangeren den oorlog hadt aangedaan, en de *Karteſiaanen* door een' zamenloop van toevallige omſtandigheden verpligt wierden, om het harnas tegen hem aanteſchieten, was hij 'er een gezwooren vijand van geworden. En wij weeten, dat wanneer de achting voor iets in wanachting en haat verwandelt, de uitwerkzels dan allerſchrikkelijkst zijn. Beſpeurt men zulk eene driftige vervolgzugt bij geleerde Mannen, welken men anders ook wegens hunne Godsvrucht niet verdenken wil; hoe weinig moeten wij ons dan verwonderen, dat een verſtandlooze Godsdienstijver bij het dweepachtig gemeen zo ligt op hol en aan het woelen geraakt. — Waarlijk deeze Man heeft eene onuitwischbaare ſchandvlek op de Hervormde Geestlijkheid dier tijden geleid. — Wij hebben ruime dankſtof, dat 's Heeren Tempel thands niet met zulken geraasmaakenden hamerſlag onder ons gebouwd wordt.

Leidsvrouw der Theologanten geweest was, uit de Kerk en Schoolen dreef, en zo geheel en al haaren invloed fnuikte!

„ Dit voordeel," schrijft J. LEYDEKKER in zijne *Kerkl. Historie*, „ is uit de leerwijze van COCCEJUS voortgekomen, „ dat men de *Scholastieke* spitsvindigheden, uitheemsche „ spreekwijzen, en barbaarsche termen achterlaatende, alle „ vlijt heeft aangewend, om den waaren zin van de schrift „ schriftuurlijk te onderzoeken." En dit voordeel was te meer waardeerbaar, wijl het oogmerk des grooten Mans was, om zijne leerlingen aan eigen onderzoek te gewennen, in stede van zo maar los heen op eens anders zeggen, of op het gezag van menschen, of op de gewoone spreekmanieren te bouwen. Niets was COCCEJUS meer in den weg, dan dat de gewoone stelzels der Godgeleerdheid met zulk een drom van schoolsche kunstwoorden, en bovennatuurkundige spitsvindigheden opgevuld waaren, naardien toch dezelven geheel niet schriftuurlijk, maar enkel redenkunstig konden zijn, en geen Kerkleeraar in staat waare, om naar zulken Schoolsystema zijnen toehoorderen de Godsdienstlessen smaaklijk te maaken. Even daarom was hij van oordeel, dat men over Godsdienstzaaken, die toch eeniglijk uit den Bijbel, en niet uit de boeken der Wijsgeeren, gehaald konden worden, niet dan met schriftwoorden spreken en redenen moest, daar immers de Heilige Geest zelf de beste uitlegger van zijne eigen woorden was.

„ Zeer verdienstlijk heeft de beroemde Man zich gemaakt omtrent de gewijde uitlegkunde. Elk, die onpartijdig oordeelen wil, zal dit moeten erkennen. Voor zijnen tijd was men ook ijverig bezig met den Bijbel te verklaaren; maar hoe wierdt dezelve verklaard? Men bleef hangen in de betekenissen, welken de spraakkunst en de oordeelkunde aan de woorden hechtte, zonder de betekende zaaken te overweegen en op de leer van den Godsdienst te huis te brengen: men knaagde aan den dop, zonder de kern 'er uit te pluizen. Dan COCCEJUS, dien niets ontbrak van 't geene een verstandig schriftuitlegger benodigd is, en die inzonderheid boven zijne tijdgenooten zeer uitmuntte in de kennisse der Hebreeuwsche en Grieksche taal, sloeg een' anderen en be-

beter weg in. Niet slechts ontvouwdde hij de woorden en spreekwijzen der schrift, maar spoorde overäl op de heerlijkste zaaken, welken daar onder opgeslooten lagen: waar door het verstand verlicht en het hart in waare Godsvrucht ontvonkt wierdt. Hier door kreeg de uitlegkunde onder de Hervormden, althands in Nederland, eene geheel nieuwe en schooner gedaante.

„ 't Is wel zo, dat hij meenigwerf meer vernuft en verbeelding ten toon spreidt, dan blijken van gezond oordeel, en onteibaare schriftverklaaringen levert, die een welgeaart Euangelieminnaar, welken het noch aan goeden smaak, noch aan regtgestelde kunde mangelt, verwerpen moet, en dikmaals als losse speelingeu van verregaande ingenomenheid voor een eens opgevat denkbeeld, waren ze van zulk eene ernstige natuur, belagchen zoude moeten. Maar is het den man toch ook niet wel te vergeeven, dat hij in een' tijd, waar in de heilige Uitlegkunde geheel onder den voet lag, vaak meer in het Oude en Nieuwe Testament las, dan 'er wel in stond, en het denkbeeld van een *Verbond* tusschen God en den mensch tot een heerschend denkbeeld in het Theologisch Systema maaken wilde? En in het door hem gekoozen onderscheid tusschen de zondevergeeving onder het Oude en die onder het Nieuwe Testament is in de daad nog al 't eene en andere, dat zo ongegrond niet is, als wel VOETIUS en zijn aanhang voorgaven.

„ Eindelijk zijn de onweêrsbuijen, die zo vreezelijk gewoed, en zo veele schade aan de goede zaak des Kristendoms gedaan hadden, allengs afgedreeven; en men kan met waarheid schrijven, dat, na verscheiden wisselvallige geschillen, de leer van COCCEJUS het hoofd boven gehaald hebbe, in zo verre altoos, dat de gevreesde scheuring voorgekomen zij. De meeste Leeräars en de voornaamsten uit den Burgerstand waren *Coccejaanschgezind*: daar integendeel de minder aanzienlijken uit de Burgerij en de Gemeenten in het platte Land, met eenige Leeräaren aan het hoofd, de leerwijze van VOETIUS omhelsden en met grooten ijver voorstonden. Inzonderheid hadt dit laatste plaats in de Provintie van *Zeeland*, daar zelfs nog ten huidigen dag het volk in

de Landgemeenten zeer tegen het *Coccejanismus* bevooroordeeld is.

„ 't Is al aanmerklijk, dat de *Coccejaanen* ten allen tijde de hooge landregeering zeer eerbiedigden, en geene zo groote voorstanders van het Stadhouderlijk Bestuur der Prinsen van *Oranje* waren: daar integendeel de *Voetiaanen* dikwerf een scherp woord durfden voeren tegen de wettige Regenten, en voor uitsteekende vrienden van het *Oranjehuis* wilden gehouden worden. Zulks veroorzaakte, dat de eersten in de gunst der Staaten kwamen, en de Prinsen tegen zich hadden, en dat de anderen zich de ongenade der Overheid op den hals haalden, en bij de *Oranjevorsten* hoog in achting stonden. Verscheiden staalen, hier van ten bewijze, worden opgegeeven van WAGENAAR in zijne *Vaderlandsche Historie*. Het *Coccejanismus* ging gepaard met de Staatsgezindheid, of, zo als men het in onze dagen noemt, het *Patriotisme*. MARESIUS gaf den *Coccejaanen* den naam van de *Loevensteinsche Faktie*. De *Voetiaansche* leerwijze daarentegen, en de Stadhouderlijk Regeering waren in ons Vaderland twee onscheidbaare vriendinnen. In het Jaar 1688 gebeurde 'er te *Rotterdam* iets, dat dit niet in het beste daglicht stelt. De Vroedschappen hadt men gedrongen, op de bestelling van den Hoofd-Officier JAKOB VAN NIEVELD, een geheimen eed te doen, om de Regeering met een Stadhouder, en de *Voetiaanen* te helpen verdeedigen, en zo niet, dan te verbeuren vierduizend guldens en haare Vroedschapsplaatzen. — Hier kwam bij, dat de *Coccejaanen* beschuldigd wierden met egne daadlijke afwijking van één of meer leerstukken des geloofs, welken vervat zijn in de *Nederlandsche Geloofsbelijdenisse* en in den *Heidelbergschen Katechismus*. De voornaame man, welke hier het Ketter-alarm sloeg, was de onrustige MARESIUS, die voormaals zelfs was verdacht gehouden van onregtzinnigheid, en zich daartegen geweerd hadt in zijnen twist met VOETIUS, waar van wij in 't vervolg nader schrijven zullen. In *Zeeland* moeten ook de volglingen van COCCEJUS onder een sterk vermoeden van onregtzinnigheid gelegen hebben, blijkens eene Resolutie van de Staaten dier Provincie, van den twaalfden Julij des Jaars 1675, waar

in gelast wordt aan de Predikanten, om te blijven bij de zuivere leer van Gods woord, zo als die is uitgedrukt in de Formulieren, Geloofsbelijdenisse, enz. Zelfs vermaten zich de *Voetiaanen*, om de *Coccejaanen* voor *Atheïsten* uittemaken. Zulks toch meenden ze te mogen doen, om dat eenigen van hun stelden, dat 'er *redenlijke Schepsels in de maan waaren*; en *dat niet de zon, maar de aarde draaide en om liep*. Den *Coccejaanen* zulk een' vuigen lak aan te wrijven, geschiedde voor zeker in bovenmaatige drift, maar hadt toch voor deeze menschen de nadeeligste gevolgen. — Trouwens de *Voetiaanen* hebben aan den anderen kant van de *Coccejaanen* ook al beschuldigingen van dien aart moeten verkroppen. VAN DER WAAIJEN, de Vader, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker*, en ISAAK LE MAIRE, Predikant te *Amsterdam*, hebben de vrienden van waarheid en vreede zeer ontsticht door hunnen aanval op den eersten Hoogleeraar der Theologie te *Leijden*, FREDERIK SPANHEIM, den Zoon, welken zij met *Socinïaanerij* en afwijken van de Nederlandsche Geloofsbelijdenisse betigt hebben. Zulks evenwel hadt op de denkwijze van het volk dien invloed niet, als 't geene den *Coccejaanen* wierdt aangeteegen.

„ Van hier onder het gemeen in *Nederland* de hooge achting voor den *Voetiaanschen* aanhang. 't Gemeen toch heeft altijd zeer ten voordeele van het Vorstlijk huis van *Oranje*, en voor de Orthodoxie geijverd. En van hier dus ook, dat de *Coccejaanen*, welken bij de Staaten en de Wethouders der Steden gezocht en geëerd waren, de voornaamste en beste standplaatzen kreegen, en van tijd tot tijd in getal aangroeiden: waar door hunne zaak ten langen laatsten het te boven kwam, en hunne leerwijze in hoog aanzien geraakte. In vervolg van tijden heeft men, naa dat de Staatswind waaide, hunne partij nu meer, dan weder minder, met zekere oogmerken begunstigd en bevorderd. — Tegen het einde van deeze eeuw begon het verschilvuur, 't welk reeds gedoofd scheen, weder op nieuw te ontvonken, en in vlam uitteslaan. De drift van sommige heetbloedige *Voetiaanen* holde zo verre buiten het spoor, dat zij 'er onder de hand op begonnen te arbeiden, om de stellingen der

Coccejaanen openlijk veroordeeld te krijgen: waartoe zij Koning WILLEM in den arm zogten te neemen. Maar dit plan van hunne liefdelooze inzigten wierdt verijdeld. — De Staaten en de Vorst begeerden, „ dat men elkanderen zoude verdraagen, dat men elkanderen bij de gemeenten niet zoude verdacht maaken, dat de Hoogleeraars zich moesten wagten voor ſtellingen, welken den Studenten aanleiding konden geeven, om de leer van den Godsdienst te behandelen naar de regels van de Wijsgeerte; en eindelijk, dat men bij het beroepen van Predikanten moest zien naa mannen, ſtichtlijk van leeven, en van eenen gemaatigden en vreemdzaamen inborst."

„ Wat nu in 't bijzondere het Godgeleerd Sijstema van COCCEJUS aanbelangt. — Hij hadt bij het leezen en doordenken der H. Schrift, zijns oordeels, gevonden, dat de gewijde Schrijvers de wijze, waar op Zondaars van God begenadigd en gezaligd worden, als een *verbond van God met de menſchen* pleegen te beſchouwen. Dit beeld bekoorde den ſchranderen man: en hij kreeg 'er zo bij uitſtek veel mede op, dat hij op de zonderlinge gedachte kwam, om de gantſche Geloofsleer van het Kristendom onder het beeld van een *verbond tusſchen God en den mensch* voorteſtellen. COCCEJUS evenwel hadt hier in zijne leidslieden, welken hem den weg weezen, en hem met gemak, zo wel als met ſpoed, deeden voortgaan, verder, dan zij zelven immer geweest waren, en hadden komen kunnen. Deezen waren, behalven WALÆUS en CLOPPENBURG, inzonderheid GELLIUS HOTZENUS SNECANUS, van welken wij gewaagd hebben, KASPAR OLEVIANUS, een der opſtellers van den *Heidelbergſchen Katechismus*, en MATTHIAS MARTINIUS, een Godgeleerde van *Bremen*. De eerſte heeft in den Jaare 1584 te *Leijden* uitgegeeven een werk, getijteld, *De gratuito Dei fœdere et ſacramentalibus ſignis:* de andere heeft 1585 te *Geneve* uitgegeeven een werk, getijteld, *De ſubſtantia fœderis gratuiti inter Deum et electos:* en de derde 1618 te *Bremen* een werk, getijteld, *De fœderis natura et gratiæ ſignaculis V Tractatus.* In die ſchriften hadden deeze mannen de bouwſtoffen bijeen gebragt, waar uit COCCEJUS een geregeld zamen-

menstel is begonnen optetrekken, 't welk zijne volglingen voltooid hebben. COCCEJUS is de eerste geweest, die het verbonds denkbeeld, 't welk die mannen reeds hadden, ontwikkeld en bewerkt heeft. En hier uit is de bekende *Verbondsmethode*, of het *Verbondssystema* ontstaan, waartoe COCCEJUS in zijn werk, getijteld, *Summa Doctrinæ de fœdere et Testamento Dei*, het plan en den eersten aanleg gemaakt heeft.

„ Het denkbeeld, aangaande *een Verbond van God met den mensch*, leidt COCCEJUS ten grondslage van een gezuiverd, onwijsgeerig en geheel Bijbelsch Systema. Het *Verbond* zelf beschouwde hij als tweeledig, naamlijk als een *Werkverbond*, (*fœdus operum*) door God met den mensch opgerigt voor den Val, en als een *Genade Verbond* (*fœdus gratiæ*) door God met den mensch gemaakt na den Val. Dit *Genade Verbond* wierdt volgens eene drievoudige Huishouding voorgesteld: te weeten de Huishouding *voor de Wet*, *onder de Wet*, *en onder het Evangelie*. Wijders dacht hij nog aan een bijzonder Verbond, 't welk God de Vader met zijnen Zoon CHRISTUS aangegaan hadt. Dit alles gaf COCCEJUS en zijnen leerlingen aanleiding, om de voordragt hunner leer onder woorden en termen te brengen, welken men bij het treffen en onderhouden van menschlijke verdraagingen gewoon is te gebruiken. — Men ziet dus, dat 'er in 's Mans arbeid veel vernuftig speelwerk zij, en 'er overal menschlijke vindingen onder loopen. 't Is waarlijk jammer, dat men zo van het eene gebrekkig uiterste in het andere valt, en de eene klip willende vermijden op eene andere stoot.

„ Het bovengenoemde werk, *Summa Doctrinæ de fœdere et Testamento Dei*, is in eenen geheel nieuwen en zeldzaamen smaak geschreeven. Hetzelve is in zestien hoofddeelen gesplist. Eerst handelt hij in 't algemeen over het *Verbond*, en in 't bijzondere van het *Werkverbond*: vervolgens van de afschaffing des Werkverbonds, die vijfërlei is: naamlijk het Werkverbond is afgeschaft door de Zonde, — door 't Verbond der genade, — door de verkondiging des Evangelies onder 't Nieuwe Testament, — door den dood des ligbaams, — en door de Opstanding van de dooden. Hier

 mede

mede loopt het geheele werk ten einde, terwijl 'er tot elke bijzondere affchaffing des Werkverbonds de daar toe behoorende ftukken der Godgeleerdheid gebragt worden. — Dit gefchrift is voorzeker een der belangrijkfte werken, welken wij van COCCEJUS hebben; om zijne andere fchriften met vrucht te leezen en te verftaan, diene men hetzelve wel met opzet en ernst door te denken, naar dien zijne gevoelens voor het meerendeel overal op de leer der verbonden gegrond zijn. — Met dit alles moete men egter dit werk niet aanmerken als een volledig Godgeleerd Systema naar den fmaak van COCCEJUS. 't Is niet meer, dan eene grondtekening, of aanleg, waar naa zijne Volglingen hunne Theologifche ftelfels bearbeid hebben. Hij zelf heeft wel gefchreeven een werk, getijteld, *Summa Theologiæ ex fcripturis repetita*, 't welk het eerst te *Leijden* is uitgekomen in 't Jaar 1662, en naderhand te *Amfterdam* 1669, in 4to. gelijk ook in 't Nederduitsch, vertaald door TH. ANTONIDES, 1696. Doch dit is meer volgens de gewoone orde, welke men in de *Systemas* houdt, vervaardigd: alleenlijk heeft het boven de algemeene leerftelfels dit eigen, dat het fchriftmaatig en Bijbelsch zij, zonder inmengzels van fcholastieke en wijsgeerige fpitsvindigheden. In deeze opzicht heeft hetzelve zeer veel waarde. 't Is afgedeeld in zesëndertig plaatzen (*Loci*) door welken 'er zevenënnegentig hoofdftukken heenloopen.

„Men kan uit het gefchreeven opmaaken, dat COCCEJUS een vijand waare van de *Peripatetifche* wijsgeerte, en ook met alle wijsgeerte weinig op hadde, en dat hij als een voortreflijk fchriftuitlegger geene andere geloofsleer, dan eene zuiver Bijbelfche wilde gangbaar doen worden, die van alle bovennatuurkundige termen, onnutte vraagftukken en fchoolfche fpitsvindigheden ontbloot, den volksleeraar meer te ftade konde komen. Men kan 'er te gelijk uit opmaken, dat hij in de algemeene leermethode der Theologanten eene groote verandering daadlijk begon te bewerkftelligen. Hij veranderde niet alleen de voordragt, maar hij verrijkte ook de *Dogmatiek* met eene meenigte van Artikelen, die anders tot de geloofsleer niet gebragt wierden, en verbond daar aan eene naauwkeurige verklaring van zijne Bijbelfche Hoofdbewijzen,

zen. De Scholastiekerij kreeg hier door dus een' geweldigen slag.

„Ten zijnen leeftijde begonnen de Godgeleerden in het bearbeiden van hunne Sijstemas reeds uit elkanderen te loopen. Onder alle Theologanten, in die dagen, was 'er niemand, die de schoolsche leermethode zo sterk voorstond, en zo ijverig voortzette, als VOETIUS, en niemand, die van dezelve grooter afkeer hadt, en haar meerder afbreuk zocht te doen, dan COCCEJUS. Beiden hadden zij hunnen aanhang. De genen, welken VOETIUS aankleefden, hielden zich bij het beoefenen eener dorre en wijsgeerige schoolgeleerdheid, die het brein valde met allerlei ingewikkelde kundigheden, maar onvruchtbaar voor het hart was. Schoon 'er toch ook onder hen eenigen waren, die in het scholastieke zekeren wansmaak krijgende, de Godgeleerdheid op eene meer ongekunstelde en schriftmaatige wijze verkoozen te behandelen. Maar de volglingen van COCCEJUS floegen alleen den nieuw ontdekten weg in, zuiverden de Godgeleerdheid van de bedorven scholastiekerij, leiden zich toe op de uitlegkunde, vormden Bijbelsche leerstelzels, en stelden de waarheden, zo als ze in de kerk beleeden wierden, in een helderer en eenvoudiger daglicht voor; de Theologie bleef wel zo eene bespiegelende weetenschap, maar ze bekwam toch door zulk eene vervorming eene schooner gedaante, en gewon door haare schriftuurlijkheid niet weinig ten behoeve van het werkdaadig Kristendom: — waare toch dezelve door de *Coccejaanen* daar toe maar wat meer aangewend!"

Niet onaangenaam zal, bij dit alles, het berigt zijn, welk wij, bij onzen Geleerden Schrijver, aantreffen, wegens de Preekmethode der *Coccejaanen*, in de vroegste tijden der opkomste van den veelgerugtmaakenden Aanhang, in tegenstelling en vergeleken met die der *Voetiaanen*, welke, gelijk bekend is, met de aanhangers van COCCEJUS bijster overhoop lagen.

„De *Voetiaanen* (dus luidt het berigt) verklaarden hunnen Tekst gedeeltelijk naar de uitlegwijze van KALVYN, en gedeeltelijk naar die van HUGO DE GROOT, leiden zich zeer toe op gemoedlijk preeken, en verkoozen het stichtlijke bo-

ven het leerzaame. Zij vergeestlijkten hunnen Tekst, en bragten denzelven over op elk mensch: de letter was toch eene doode letter. Daar toe waren ze opgewekt geworden door hunnen smaak in Engelsche schriften en predikatien. Hunne leerredenen waren gantsch niet naauwkeurig bearbeid. 'Er was te veel schoolgeleerdheid in: zij spraken van *Effecten*, *Objekten*, *Concepten*, enz. waar van de gemeente niets met al verstond. 'Er waren te veel schriftplaatzen zonder oordeelkunde onder elkanderen geplaatst: dit heette Schriftuurlijk preeken. Zij gebruikten dikwerf oneigenaartige en duistere spreekwijzen, die, schoon zij over den eenvoudigen Godsdienst van KRISTUS spraken, uit de leer van MOSES staatlijken Godsdienst ontleend waren. Zij bedienden zich van verbloemde, dichterlijke, Oostersche spreekwijzen. Zij spraken Hebreeuwsch- en Grieksch-Nederduitsch. Zelfs liep 'er hier en daar een Latijnsch of Grieksch gezegde onder. Ondertusschen beijverden zich de *Voetiaanen*, om in bearbeide toepassingen, met onderscheiding van menschen de harten te treffen, en tot Godsdienstige werkzaamheden te beweegen. Eerst kreegen de Ketters hun deel, dan wendden zij zich tot het groote gros der gemeente, 't welk zij als onbekeerden beschouwden, en ten laatsten richtten zij hunne rede tot het kleiner hoopjen, de Godsvruchtigen, tot welken zij menigmaalen het langst en het meest spraken.

„ Wat de *Coccejaanen* betreft. Deezen hadden eene drooge en leermeesterachtige predikmanier. Zij verklaarden hunne teksten woordlijk van het begin tot het einde. Zij spraken wijd en breed over den grondtekst, en leiden hunne geleerdheid ten toon met allerlei taalkundige aanmerkingen over het Hebreeuwsch en Grieksch, en Kritische gissingen. Hunne verklaaringen liepen meestal uit op verborgen uitleggingen, gezogte zinspeelingen, en gewaande voorzeggingen van toekomstige zaaken. Hunne predikatien geleeken meer naa geleerde Verhandelingen, dan naa stichtlijke leerredenen. Zij meenden overal de zeven perioden aantetreffen. Zij hadden grooten zin in het verklaaren van de wonderwerken en de gelijkenissen des Heilands en van de Evangelische geschiedenissen. Dezelven wierden eerst wijd en breed verklaard;

daar

daar naa ging de leeraar over, onder voorgeeven van den verborgen en mijstieken zin 'er uit op te delven, tot omflagtigheden, waar in hij de weldaaden van de nieuwe huishouding, of de lotgevallen der Kerk onder den nieuwen dag, in dat wonderwerk, in die gelijkenisfe, of in die geschiedenisfe als afgebeeld, aantoonde, en over het voorrecht van eene volmaakter zondevergeeving fprak. Met zulke langdraadige verklaaringen van den letterlijken en verborgen zin bezig weezende, hadden zij geenen tijd overig, om zich met eene doorgaande toepasfing onledig te houden, maar moesten het met een *laat ons* twee of drie doen afloopen. De toepasfingen waren zeer kort, en daar bij, zo als men het noemt, algemeen, zonder onderfcheid tusfchen geloovigen en ongeloovigen in acht te neemen. Zommigen zelfs lieten de toepasfingen geheel achter wege; en veronachtzaamden volftrekt, op de beoefening van geloof en de betrachting van deugd aan te dringen. Ik bezit nog eene leerrede van VITRINGA, den Vader, over JES. XI. 1, met 's mans eigen hand gefchreeven, welke hij als Student opgefteld en gedaan fchijnt te hebben: — zij *is* gedagteekend den vijftienden Januarij 1680, en den derden Maart deszelfden jaars wierdt hij Kandidaat te *Leeuwarden*. — Deeze leerrede, mij eens gevallig toegekomen, is een geleerd vertoog over den genoemden Tekst, maar geheel zonder toepasfing. Dus laat hij zich aan het flot van zijne oordeelkundige Verklaaring hooren. „ Hier mede eindigen wij, God ootmoedelijk biddende, dat hij ons gelieve te geeven verlichtende oogen „ des Verftands, op dat wij hoe langer, hoe meer onzen „ JESUS, en zijn getuigenis, welke de Geest der Profeetiën „ is, in dezelve vinden moogen. Amen!" Dit is de gantfche toepasfing, indien men het zo noemen wil. Hoe zeer de geleerde Man naderhand van predikwijze veranderd is, kan men zien uit zijn Werkjen, *Animadverfiones ad Methodum Homiliarum Ecclefiasticarum rite instituendarum*, te *Franeker* in den Jaare 1721 in 8vo. uitgekomen, *part.* I. C. I. II. en III. — Zulk een prediken hield langen tijd ftand onder de *Coccejaanen*. En een groot deel van de gemeente was 'er mede gediend. Zij gingen ongemeen gesticht en ge-

zegend na huis, wanneer de Leeraar in zijnen Tekst de perioden hadt kunnen aantoonen, of in vernuftige speelingen en profeetische kleinheden was uitgewijd; schoon hij dan ook geen enkel woord gesproken mogt hebben, 't welk het hart konde treffen, of tot het betrachten der Evangelieplign eenigen weezenlijken spoorslag gaf. Over de behoeften der Ziel bekreunde men zich, helaas! niet, of weinig. De smaak wierdt gestreeld; en dit was genoeg. Dan tegen het einde deezer eeuw waren 'er sommigen uit hun, die onder het oog kreegen, dat het toepaslijk deel der leerredenen 't meeste nut ter verbetering van hart en daaden, 't eenige doel der prediking, konde te wege brengen. Deezen begonnen hunne toepassingen uittebreiden, en op de leest van die der *Voetiaanen* te schoeijen. De Hoogleeraar ROëLL, ALARDIN, Predikant te *Arnhem*, D'OUTREIN, Predikant te *Amsterdam*, DAVID FLUD VAN GIFFEN, Predikant te *Dordrecht*, en meer anderen, die naderhand *ernstigen* of *Coccejaanen* van den *ernst* genoemd wierden, vingen aan op dien verbeterden trant te prediken. Hunne toepassingen zijn voor het hart en praktikaal, vol vuur, en wel uitgewerkt."

Zie A. YPEI, *Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid.*

COCK. (G. T. DE) Rechtzinnigheid is eene loflijke, zelf onmisbaare hoedanigheid van eenen Godgeleerde Maar, hoe vreezelijk wordt dit woord misbruikt! Onder schijn daar van veroorlofde men zich, menigmaalen, de meest in 't ooglooppende inbreuken op de liefde en goedwilligheid, zekerlijk mede te betrekken tot de Rechtzinnigheid, indien deeze niet alleen schriftuurlijk *denken*, maar ook schriftuurlijk *doen* en *handelen* insluite. Bij de veelvuldige staalen van het verschrikkelijk overhoop leggen met zich zelve van Godgeleerden, die van voor de Rechtzinnigheid te waaken en te ijveren den naam willen hebben, kan het wedervarene aan den Man, in 't hoofd deezes Artikels geplaatst, een nieuw voorbeeld voegen. DE COCK was een Man van meer dan gemeene

ne begaafdheden, en, door zijne *Proeve van Bijbeldichten, Brieven en Mengeldichten*, onder de Nederduitsche Dichters met roem bekend. In den Jaare 1765 bekleedde hij, onder de Hervormden, het Leeraarampt te *Harich*, een Dorp in de Friesche Grietenij *Gaasterland*. Op verzoek eene predikbeurt te *Leeuwarden* waarneemende, hadt hij tot zijn onderwerp genomen *de Christlijke Liefde*. Behalven dat hij in zijne Leerrede een prediktrant volgde, van den algemeen aangenomenen merkelijk verschillende, ademde dezelve, daarenboven, eene veel grooter maate van verdraagzaamheid, dan de Stadspredikanten, die hem gehoord hadden, konden verdraagen; deeze vondt 'er dit, geene wat anders, in te berispen, en zij gaven 't hem onmiddelijk, naa dat hij afgetreeden was, te verstaan. Een hunner verhandelde, den volgenden Zondag, den zelfden Text en 't eigenst Onderwerp. Schoon zulks niet weinig opspraaks verwekte, en veelen in de gedagten kwamen, dat de *Arminiaan* op zijn minst in de Leerreden van DE COCK hadt uitgekeeken, zou de zaak, waarschijnlijk, hier bij hebben blijven berusten, indien het beroep te *Beetgum*, een fraai Dorp onder de Klasfis van *Leeuwarden*, op hem niet gevallen ware. Een Brief, door drie Leden deezer Gemeente geschreeven, haalde de veel gerugts gemaakt hebbende Leerreden op, en verzogten zij de Klasfis, deeze zaak nauwkeurig te onderzoeken, ten beste hunner Gemeente. Veele Leden keurden het doen der Schrijveren van deezen Brief goed; doch door de meerderheid wierdt de Leeraar aan de Gemeente *te Beetgum* toegeweezen. Men vondt naderhand reden om die Briefschrijvers aan de Klasfis voor te draagen als lieden, die niet uit zich zelven, maar door anderen aangezogt en opgezet, dien beswaarenden Brief schreeven. De Eerw. J. CHAVALIER, des verdagt, wierdt gedagvaard en maakte zwarigheid, om hier op gedrongen, onder eede te verklaaren, geen deel 'er in gehad te hebben.

Alle deeze handelingen hielden de gesprekken over de Leerrede van DE COCK, en 't vermoeden zijner onregtzinnigheid, leevendig: een vermoeden, niet weinig toegenomen, dewijl hij zich niet gehaast hadt, om op de Klasfis van *Leeuwarden* te verschijnen, daar zitting te verzoeken,

en

en uit eigen beweging, wegens de stukken, waar omtrent men hem verdagt hieldt, zich regtzinnig te verklaaren. Een der Leden bragt in 't midden of het niet dienstig was onderzoek na deeze Leerreden te doen: het vondt ingang, en vier Leeraars, daar toe benoemd, vervoegden zich bij de Predikanten, die ze gehoord hadden. De verklaaringen van *Leeuwaardsche* Predikanten HILTROP en RAYALBAND, vol bezwaaren, wierden versterkt, door die van B. VAN DER FEER en H. REINALDA, Predikanten te *Waadsend* en *Huisum*. Den, eer deeze Verklaaringen ingeleverd wierden, hadt de Eerw. DE COCK, door den raad van oordeelkundige Vrienden bewoogen, zijne Leerreden in 't licht gegeeven, in hoope, dat hier door het wangunstig uitstrooizel van onregtzinnigheid, als een loopend vuur voortgeslaagen, in zijne vaard gestuit, zijn goede Naam voor den fel bijtenden laster beveiligd, en zijn dienst bij zijne tegenwoordige Gemeente niet onnut zou gemaakt worden. Veel mogt hij zich dus belooven; dewijl ze met eene volledige goedkeuring der Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid op *Frieslands* Hoogeschool te voorschijn tradt.

De Gelastigden om op die Leerreden onderzoek te doen, maakten, uit de ingewonne getuigenissen, drie punten van bezwaar op, tegen de regtzinnigheid van den Eerw. DE COCK; die dezelve beantwoordde, doch, in verscheide schriftlijke onderhandelingen, die tot in het volgende jaar liepen, niets vorderde. In Januarij besloot de Klassis alle de ingeleverde Stukken te doen drukken, aan elk Lid een Afdruk te bezorgen, ten einde men in eene aanstaande Vergadering, met de vereischte omzigtigheid, zijnen raadslag zou kunnen inleveren. Maar de tijd, bestemd om deeze zaak af te doen daar zijnde, wierden de raadpleegingen der Klassikaale Broederen, van welken de beschuldigde niet veel goeds te wagten hadt, gestremd door een besluit van Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, die, het ongeregelde, onwettige, en slinksche in de handelingen omtrent den Eerw. DE COCK aangetoond, en opgemerkt hebbende, hoe eenige *Zeloten* thans gereed stonden, om, bij opgemaakte Kabaalen, over deeze zaak te oordeelen, goedvonden de hand op dit geschil te leg-

leggen en de Klasfis van *Leeuwarden* het verder voortzetten te verbieden; „ en in deezen," gelijk zij zich uitdrukten, „ zorge te draagen, dat de driften der Geestlijken de „ Kerk niet op nieuws beroerden, Kerklijken tegen Kerklijken, Ledemaaten tegen Ledematen, op zetten, door het „ tragten om eene haatlijke Inquisitie in te voeren."

Door dit Staatsbesluit zag de *Leeuwaardensche* Klasfis zich genoodzaakt het onderzoek, met zo veel vlijts en hoope van een gewenschten uitslag, door de partijen van DE COCK aangevangen, te laaten steeken, schoon de gevoelens der Leden, over den inhoud van het Staatsbesluit, wijd uit elkander liepen: terwijl de bezadigsten oordeelden, dat men terstond aan de bevelen van hoogerhand moest gehoorzaamen, besloot de meerderheid tot het doen van tegenverklaaringen, zo bij Gedeputeerde Staaten, als bij den Erfstadhouder. Een tiental onttrok zich aan deeze handelwijze, door een tegenschrift, betuigende, geen deel in dezelve te neemen. Zestien Predikanten arbeidden aan een breedvoerig Beklaagschrift, 't welk bij Gedeputeerde Staaten wierdt ingeleverd; als mede aan 't geen bij den Erfstadhouder moest dienen, en door twee Afgevaardigden, in een afzonderlijk gehoor, zijne Hoogheid wierdt ter hand gesteld, nevens twee Verzoekschriften van de Eerw. Heeren HILTROP en CHEVALIER.

De zich beklaagende Leden der Klasfis van *Leeuwarden* meenden eenen gewisfen weg, tot verkrijging van hunnen wensch, ingeslagen te hebben, en dagten dat Gedeputeerde Staaten, met het beantwoorden van het ingeleverd lang en groot Verzoekschrift, niet zouden voortgaan, eer zij de gedagten van zijne Hoogheid daar op vernomen hadden; doch zij vonden zich hier in bedroogen, wanneer zij kennis kreegen, dat dit Staats-Collegie volhardde bij het laatst genomen besluit, om de zaak van den Eerw. DE COCK voor afgedaan te houden, en de Inleveraars des Verzoekschrifts wel ernstig gelastte, zich stipt overeenkomstig daar mede te gedraagen; zullende, bij gebrek hier in, als Verstoorders der gemeene ruste gestraft worden. Zij merkten aan, dat dit Verzoekschrift voornaamlijk gegrond was op eene algemeene

stel-

ftelling onder de Kerklijken, dat zij een onafhangelijk regt bezitten, om over 't geen de Leer betreft te oordeelen en te beflisfen, zonder dat de waereldlijke Magt en Regeering zich daar mede hebbe te bemoeijen: welke verregaande ftelling en meening altoos veele ftoornisfen verwekt en droeve gevolgen naa zich gefleept hadt: alle de Leden der Klasfis ten ernftigfte aanmaanende om zich van alle rustftoorende Inquifitien in de confcientien der menfchen te onthouden, en zo veel mogelijk, als Christlijke Leeraaren en Vredepredikers betaamt, den Vrede aan te kweeken; met bijvoeging, dat zij, in dit genomene en nu herhaalde befluit, geenzins ten oogmerk hadden de handen der Kerklijken ten eenemaale te binden, of hun wettig regt te naa te koomen, als zij, op eene wettige wijze, de zaaken vervorderden; en, gelijk zij altoos verpligt waren, de bezwaaren en vraagftukken, welke zij op Sijnoden wilden brengen, ter tafel van Gedeputeerde Staaten overleverden, ten einde ze onderzogt en 'er geoordeeld mogt worden, of men daar over, ten nutte van de Kerke, in die Vergadering kon handelen.

Alle hoop was intusfchen den tegenftanderen van den Eerw. DE COCK niet benomen; zij vleiden zich met de gedagten, dat zijne Hoogheid, door zijn veel vermogend gezag, zou uitwerken, dat de zaak diens Leeraars aan 't onderzoek van de Klasfis zou overgelaaten worden. Doch deeze hoop ontzonk hun, toen in November, uit het antwoord des Erfftadhouders bleek, dat hij dit ftuk insgelijks voor afgedaan hieldt. Naardemaal hij dus met de Gedeputeerde Staaten uit éénen mond fprak, is het geenzins te verwonderen, dat de te leurgeftelde Klasfikaale Broeders, hunne verdere poogingen in 't verdeedigen van Regten en Vrijheden, die zij beweerden der Kerklijke Vergaderingen toe te koomen, zo gemaklijk ftaakten, verheugd genoeg over de verzekering van zijne Hoogheid, „dat hij de wettige Regten „van de Kerk in 't algemeen, en van de Eerwaarde Klasfis „in 't bijzonder, altoos, op 't kragtdaadigfte, zou hand„haaven." Van deeze berusting gaven zij, bij eenen dankbetuigenden Brief, kennis aan zijne Hoogheid.

Het Friesche Staatsbesluit hadt, ondertusschen, in andere Gewesten vrij veel bekommernis verwekt bij de Voorstanders der Kerklijke Magt; onder andere bragt de Klassis van *Schieland*, op de *Zuid-Hollandsche* Sijnode, bij het voorstellen van 't Lemma *Kerklijke zaaken Kerklijk te behandelen*, dit Staatsbesluit ter baane, met bijvoeging van de bezwaaren tegen den Eerw. DE COCK ingebragt, betuigende hier uit geen ander begrip te kunnen vormen, dan dat aan de Kerklijke Vergaderingen van *Friesland*, door dit Staatsbesluit, belet wierdt, *over 't stuk der Leere vrij en Kerklijk te handelen*: eene zaak, welke de Klassis van *Schieland* bekommerlijk voorkwam, en gefchikt om de nadeeligste gevolgen voor Kerk en Burgerstaat te veroorzaaken; wenschende dat Nederlands Kerken bewaard mogten worden bij de Vrijheid om over 't stuk der Leere, naar GODS woord, en de aangenomen Formulieren van Eenigheid, onbelemmerd te waaken en te oordeelen; hoopende dat dit Staatsbesluit of veranderd, of buiten werking gesteld, mogt worden. — Dan zij vonden zich in die verwagting, even zeer als hunne Friesche Medebroeders, bedrogen.

Zie *Verhaal van 't voorgevallene in de berugte zaak van Dr.* DE COCK.

COLLOT D'ESCURY. In het Tiende Deel van ons *Woordenboek* plaatsten wij de volgreeks van dit oud-adelijk Geslagt, in zo verre dezelve ter onzer kennisse was gekomen. Zedert, door de gedienstigheid eener echte hand, met eenige bijdraagen zijnde begunstigd, deelen wij dezelve, met dankbetuiging voor die gunst, onzen Leezeren mede.

Het Artikel COLLOT (*Emondels Ecuier*) *d'Escurij*, bl. 460 in het genoemde Deel N. 7 vermeld, moet aldus worden uitgebreid.

COLLOT (EMOND ELS) D'ESCURY, jongste Zoon van HENRY ECUIER COLLOT D'ESCURY en van JOHANNA MARTINA GEERTRUYD SWEERTS DE LANDAS, geboren te Alkmaar, op den 21 Augustus 1726, was Luitenant Colonel in het Regiment van

den

den Generaal Graave d'Envie. Op den 21 Augustus 1770 tradt hij in 't huwelijk met *Gabrielle Sophia van Eck tot Overbeek*, Dogter van Samuël van Eck, befchreven in de Ridderfchap van het Kwartier Veluwe, daarnaa Colonel van de Cavallerie en Majoor Commandant van Arnhem, en van Vrouwe Jacoba Wilhelmina Maria Couter.

Het Artikel COLLOT (*Henri Ecuier*) *d'Escurij*, op de zelfde bladzijde voorkoomende, moet aldus gefteld worden.

COLLOT (HENRY) D'ESCURY, oudfte Zoon van SIMON COLLOT D'ESCURY en van deszelfs tweede Vrouwe, ELIZABETH BAREN, Kapitein in dienst van den Koning van Engeland, onder het Regiment van Lighton, nam ter Vrouwe *Anna Coutes van Montrofe*, uit een zeer aanzienlijk Geflagt in Schotland. Hij overleedt te Montrofe, bij Edenburg, op den 7 Maart 1779, geene kinderen nalaatende. — Zijn broeder SIMEON COLLOT D'ESCURY, insgelijks Kapitein in Engelfchen dienst, is ongehuwd overleden. De Tak van het Geflagt COLLOT D'ESCURY, welke zich in Engeland hadt gevestigd, is, gevolglijk, uitgeftorven.

Op de bovengemelde en de volgende bladzijde gaven wi eene blooté lijst der kinderen van SIMEON PIERRE COLLOT D'ESCURY, Heere van Naaldwijk en Sliedrecht, verwekt, niet, zo als aldaar verkeerdelijk vermeld wordt bij ANNA MAGDALENA DE LA FAILLE, maar bij 's Mans eerfte Echtgenoote CHARLOTTA ELIZABETH VAN DER BURCH. Zie hier de bijzonderheden, die Leden des Geflagts betreffende, ons medegedeeld.

a. HENDRIK COLLOT D'ESCURY, geboren te Dordrecht, op 31 Januarij 1740, Heer van Niemandsvriend, wierdt Raadsheer in den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, den 4 Augustus 1767, en vervolgens, den 16 October 1781, Sekretaris van de Generaliteits Rekenkamer. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Zijne eerfte Echtgenoote was CATHARINA CORNELIA VAN ZANEN, Dogter van Mr. Reinier Floris van Zanen, Raad en Burgemeester der Stad Haarlem, en van Maria Maurice le Leu de Wilhem, geboren te Haarlem, op den 26 Februarij 1749, en op den 11 Junij 1777 overleden. Ruim vier jaaren daarnaa, te weeten, op den

21 October 1781, tradt HENDRIK COLLOT in een tweede huwelijk, in 's Hage, met MARIA SUSANNA FAGEL, Dogter van Mr. Hendrik Fagel, Griffier van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en van Anna Catharina Sluijsken, geboren den 6 Maij 1746.

In het eerste huwelijk hadt hij verwekt,

1. *Catharina Charlotta Collot d'Escurij*, geboren in 's Hage, den 21 Augustus 1770.

De volgende waren de kinderen van het Tweede Bed.

2. *Elizabeth Henriette Emelia Collot d'Escurij*, geboren in 's Hage, den 2 September 1782.

3. *Robert Willem Collot d'Escurij*, geboren in 's Hage, den 6 December 1783.

4. *Hester Collot d'Escurij*, geboren in 's Hage, den 6 Julij 1785, en op den 14 November des zelfden jaars aldaar overleden.

b. JOHAN MARTE COLLOT D'ESCURY, geboren te Sliedrecht, den 6 Julij 1742, wierdt, in den Jaare 1757, Page van zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau — vervolgens, op den 21 Junij 1768, Contrarolleur van de Convoijen en Licenten te Rotterdom — in de maand Meij des Jaars 1774, Raad in de Vroedschap der gemelde Stad — den 23 Maij 1786 Bailjuw en Dijkgraaf van Schieland — en in de maand Februarij 1788 Ontvanger Generaal van het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze. Op den 14 November des Jaars 1768 was hij in 't huwelijk getreeden met WILHELMINA CHRISTINA DU TOUR, Dogter van Gerrit Marten du Tour, Raad en Burgemeester der Stad Alkmaar, en van Maria Baart, en geboren den 17 September 1741. De volgende zes kinderen zijn uit dit huwelijk geboren.

1. *Simeon Jacob Carel Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdam, den 18 Februarij 1770, wierdt Page van den Erfstadhouder Willem den V, en vervolgens, in den Jaare 1787, Vaandrig in het Regiment Hollandsche Guardes te voet.

2. *Hendrik Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdam, den 4 September 1773.

3. *Marc Willem Gerrit André Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdam, den 14 September 1774.

4. *Anna Charlotta Maria Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdam, den 24 September 1775.

5. *Carel Emilius Els Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdam, den 26 Meij 1779.

6. *Albertina Maria Clementia Collot d'Escurij*, geboren te Rotterdom, den 16 Julij 1782.

c. Emelia Christina Els Collot d'Escurij, geboren te Sliedrecht, den 29 Januarij 1745, wierdt, op den 24 Februarij 1777, in den Echt verbonden met Mr. *Carel Jan Bosschaert*, geboren den 21 Februarij 1734, Raad en Burgemeester der Stad Schiedam en Ontvanger der Convoijen en Licenten aldaar, Zoone van Mr. Hendrik Bosschaert, Raad en Burgemeester der gemelde Stad, Hoofdingelande van Delfland, en Gecommitteerde in het Ed. Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, en van Vrouwe Theodora Schipperts.

d. Levina Marta Collot d'Escurij, geboren te Gorinchem, den 3 November 1746, en op den 9 Februarij 1772 overleden.

e. Henriëtta Jacobina Collot d'Escurij, geboren te Gorinchem, den 25 November 1748, overleedt op den 1 Junij des Jaars 1769.

f. MARGARETA THEODORA COLLOT D'ESCURY, geboren te Gorichem, den 1 October 1751, wierdt, den 22 November 1781, in den Echt vereenigd met BALTHAZAR DANIEL VAN IDSINGA, geboren den 23 Augustus 1745, Raadsheer der Stad Groningen, en Afgevaardigde, van wegen die Stad, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Zoone van Meijert Johan van Idsinga, Gouverneur en Directeur van Amboina, en van Balthazarina Kien. Eéne Dogter en twee Zoonen waren de vrugt deezer Echtverbintenisse

1. *Johanna Balthazarina van Idsinga.*
2. *Simeon Petrus van Idsinga.*
3. *Matthijs Adolph van Idsinga.*

g. Rei

3. *Robert Collot d'Escury*, geboren te Gorinchem, den 16 April 1738, Sous-Lieutenant van de Hollandsche Gardes te Paerd, den Dienst verlaaten hebbende, in de maand December des Jaars 1784, tradt hij op den zesden Februarij des Jaars 1785 in het huwelijk met *Magtelina Christina Lestevenon*, geboren den 20 Augustus 1740, Dogter van François Lestevenon, Burgemeester van Amsterdam, en van Elizabeth Alewijn.

4. MARIA FRANCINA COLLOT D'ESCURY, geboren te Gorinchem, den 4 Augustus 1754, gehuwd, den 10 September 1781, met NICOLAAS DE GYZELAAR, Raad in de Vroedschap en Sekretaris der Stad Gorinchem, mitsgaders Ontvanger der Convoijen en Licenten aldaar, Zoone van Mr. Nicolaas de Gijzelaar, Raad in de Vroedschap en Burgemeester, mitsgaders Pensionaris der gemelde Stad, en van Johanna Maria van Borchaten.

CONSULENTSCHAP. (*Acte van*) In ons berigt wegens den Hertog LODEWYK VAN BRUNSWYK WOLFENBUTTEL (zie *Bijvoegzels*, Deel I. bl. 339) maakten wij gewag van deeze Acte, tusschen den geweezen Stadhouder WILLEM DEN V, geduurende deszelfs Minderjaarigheid, en den Hertog, gesloten. Het veelgerugtmaakend Stuk der Vaderlandsche Historie mogen wij hier niet verzwijgen. Van woord tot woord luidde het aldus.

„ Naardemaal wij op onze Meerderjaarigheid, en bij den aanvang onzer Regeeringe, iterativelijk en serieuslijk in overweeging hebben genomen, hoe dat wijlen onze Heer Vader, Hoogstzal. gedagtenisse, reeds in en vóór den Jaare 1749 zeer ernstig bedagt is geweest, om den Heer Prins LOUIS VAN BRUNSWYK, die zich als toen in dienst van haare Keizerlijke en Koninglijke Majesteit bevondt, door alle meest kragtige instantien, te beweegen om in den dienst van de Republiek over te gaan, onder den naam en met den tijtel van Veldmaarschalk over de Troepes van den Staat; maar in de daad en realiteit, om met Hoogstgedagten Onzen Heer Vader den geheelen last van het Militair Departement te helpen draagen; om met Hoogstdenzelven te weezen en ge-

considereerd te worden, op den voet van een vertrouwd Vriend en Bloedverwant, om met denzelven Heere Prinsse de concert te gaan. en van zijne talenten en wijze raadgeevingen gebruik te maaken in alles, dat het Commandement van 't Leger en het Militaire weezen eenigzins zou mogen concerneeren, en vooral en voornaamlijk met dit groote oogmerk, en tot dit gewigtig einde, dat, indien het den Hemel behaagde, over zijne dagen vroegtijdig te disponeeren, haare Koninglijke Hoogheid en Wij, nevens onze Vrouwe Zuster, in denzelven Heere Prinsse zouden vinden, een Vriend en Bloedverwant, wiens raad en assistentie voor Ons van zo groote nuttigheid, en van zo veel toeverlaat zijn konde: gelijk alle deeze energique betuigingen woordlijk voorkomen en gevonden worden in de eigenhandige Missives door Onzen Heer Vader op den elfden November 1749, en achttien Januarij 1750, aan Hooggemelden Heer Prinsse geadresseerd. — Hoe dat Hoogstgemelde Heer Prinsse VAN BRUNSWYK aan alle die herhaalde instancien gecedeerd, het Hof van *Weenen*, alwaar Hoogstdezelve zich op een zeer avantageuse voet, en in de voordeeligste relatien van faveur en naauwe Bloedverwantschap, met haare Keizerlijke en Koninglijke Majesteiten geplaatst vondt, verlaaten hebbende, en herwaards overgekomen zijnde, naa dat daar toe was geobtineerd de aggreatie van haare Keizerlijke en Koninglijke Majesteiten, aan wien Onze Heer Vader de overkomst en bezittinge van Hoogstdenzelven Heer Prinsse als een speciaal faveur, bij Missive van den tienden November 1749, hadt verzogt, de zo goede en hoogst wijze voorzorge van onzen Heer Vader door Evenementen, welke zedert gebeurt zijn, ten vollen is gejustificeerd. en voor Ons door eene daadlijke ondervindinge, van de hoogste utiliteit en van de allerheilzaamste gevolgen geweest is: terwijl het fataal tijdstip, waar in Wij van Hoogstgedagten onzen Heer Vader wierden beroofd, het geval al vroeg heeft doen exteeren, waar in de salutaire voorzieningen van Hoogstdenzelven, in het engagement en employ van den Heere Prinsse VAN BRUNSWYK, voor Ons en Ons Huis van deeze zo nuttige uitwerkinge zijn bevonden, dat wijlen haare Koning-

ningl ijke Hoogheid, Onze Vrouw Moeder, Hoogstzal. gedagtenisse, niet heeft gehesiteerd om, bij dispositie van uiterste wille Hoogstdenzelven Heer Prins, die altoen reeds door de Heeren Staaten der gezamenlijke Provinciën tot Representant van den Kapitein Generaal was aangesteld, tot Executeur testamentair en Administreerende Voogd over Ons en Onze zeer beminde Vrouwe Zuster te verzoeken en te benoemen.

„ En hoe dat eindelijk het lucrueus evenement, waar door haare Koninglijke Hoogheid, onze Vrouw Moeder, mede van ons is weggerukt, den zamenloop der beide gevallen heeft daargesteld, waar door de zo goede en hoog wijze voorzorge van wijlen Onzen Heer Vader, dit voor ons onwaardeerbaar voorregt heeft uitgeleverd, dat wij in den Hooggemelden Heer Prins VAN BRUNSWYK, door al het geen Hoogstdezelve aan Ons, zo ten aanziene van de Representatie van Ons als Kapitein Generaal, als in 't bijzonder met opzigt tot Onze Educatie heeft geprestéérd en bewezen, oneindig meer hebben mogen genieten en ondervinden, dan Hoogstgedagte Onze Heer Vader van de voorschreevene zijne zo goede en hoogst wijze voorzorge en van zijn volmaakt vertrouwen op Hoogstgemelden Heer Prinsse zich ooit zou hebben kunnen belooven.

„ En naardemaal Wij gaarne wenschten gelegenheid te hebben, om Ons nog voor eenigen tijd van den raad en assistentie van Hoogstdenzelven Heer Prinsse VAN BRUNSWYK te bedienen, en Hoogstdezelve aan ons gedeclareerd heeft, dat Hij door de sterkste banden van tedere Liefde en Vaderlijke adfectie aan Ons verbonden, genegen en bereid was, om zijne vermogens, daar die voor Ons van eenig nut konden weezen, nog voor eenigen tijd, aan Ons op te offeren.

„ Zo is 't, dat Wij met Hoogstgemelden Heere Prins VAN BRUNSWYK wederzijds en onderling zijn geconvenieerd en verdraagen over de poincten en in maniere hier naa volgende.

„ 1. Dat Hooggemelde Heer Prins VAN BRUNSWYK zich aan Ons zal engageeren en verbinden, zo als Hoogstgemelde

 zich

zich aan Ons engageert en verbindt bij deezen, om Ons in het beleid der zaaken, zo wel van het Militaire Departement, als van alle de verdere en andere Departementen, onder Ons gezag behoorende, met raad en daad te zullen adsisteeren en bijstaan in alles, ten allen tijde, en zo menigmaal Wij zulks van Hoogstdenzelven zullen requireeren, en voor Ons dienstig en noodig zullen oordeelen.

„ 2. Dat Hoogstgemelde Heer verpligt zal zijn, om in alle zaaken, welke door Ons in zijne handen zullen worden gesteld, Ons getrouwlijk te dienen van Hoogstdeszelfs raad en advis; daar in adviseerende en handelende, zo als in goede Conscientie, tot bewaaring van Onze Hoogheid, Prerogativen, en Gerechtigheden, mitsgaders ten meesten dienste en welvaard van den Staat der Vereenigde Gewesten, zal vermeenen te behooren, zonder daar van af te wijken, door gunst of ongunst, voor eenige bijzondere Provincien, Steden, Collegien of Leden van dien, of voor eenige particuliere Persoonen, het zij buiten of binnen de Regeering, ofte uit eenigerlei andere oorzaaken, hoedanig dezelve ook zouden mogen zijn, in alles anders niets voor oogen houdende, dan het geen tot voorstand van Onze waare en rechtmatige belangens, en ten gemeene beste, en tot bevordering van het meeste welzijn deezer Landen, op de efficacieuste wijze, zal kunnen en mogen strekken.

„ 3. Dat Hoogstgemelde Heer Prins van Brunswyk zich ten voorschreeven einde, gestadig bij en omtrent Onzen Persoon zal onthouden, en in 't bijzonder verpligt zijn Ons te accompagneeren op de reize, die Wij onlangs in de Provincien, Steden en Plaatzen, onder Ons Erfstadhouderschap ressorteerende, staan te ondernemen.

„ 4. Waar tegen Wij Ons, voor en ten behoeve van Hoogstgemelden Heer Prins, op het kragtigste engageeren en verbinden, om Hoogstdenzelven, ter zaake van al het geen Hij, tot prestatie van dit Engagement, en in het geeven van den gerequireerden raad en adsistentie zal hebben gedaan en verrigt, van alle aanspraak, naamaaning en responsabiliteit, ten vollen en volkomentlijk te zullen indemniseeren en bevrijden, zo als Wij Hoogstdenzelven daar van mits deeze

 ni-

nieeren en bevrijden bij deezen; niet willende, dat Hoogstgemelde Heer Prins, ter dier zaake, aan iemand anders, dan aan Onze eigene Persoon, eenige rekenschap of verantwoording verschuldigd zal zijn; en, in cas, aan Ons, geduurende dit Engagement iets menschlijks mogt overkomen; willen en begeeren Wij, dat Hoogstgemelde Prins VAN BRUNSWYK zal kunnen volstaan met op Onze geheime Secretarie over te leveren en te doen deposeteeren de Stukken, en Papieren tot ons bewind specteerende, welken als dan onder Hoogstdenzelven berustende zouden mogen zijn, zonder dat Hoogstdezelve aan Onzen Erven, Successeuren, of Regt verkrijgenden, tot het geeven van eenige opening, veel min tot het doen van verantwoording verpligt zal zijn, ofte daar toe op eenigerlei wijze genecessiteerd zal kunnen of mogen worden.

„ En dit alles alzo bij provisie en tot ons beiderzijds kennelijk wederzeggen toe."

Wederzijdsche Handtekeningen, en Zegels der Wapenen bekragtigden deeze Overeenkomst, terwijl de Hertog VAN BRUNSWYK den Eed op die Verbintenis in handen van zijne Hoogheid had afgelegd.

CORNELIS ANTONISZOON, of CORNELIS TEUNISSE, gelijk hij zijnen naam ook wel schijnt geschreven te hebben, was Raad van *Amsterdam*, en Schepen dier zelfde Stad, in de Jaaren 1544, 1546, 1548, 1550, 1554, en voor 't laatst in den Jaare 1557, wanneer hij den post van Voorzitter bekleedde. In den Jaare 1547 was hij tot Raad verkozen. Niet onbestaanbaar met dien aanzienlijken rang onder zijne medeburgers wierdt het beroep geoordeeld, welk hij waarnam; 't was dat van de Schilderkunde; waarin hij, nevens drie anderen, allen insgelijks Amsterdammers, of te *Amsterdam* woonagtig, in de Zestiende Eeuwe, uitmuntte. Deeze waren DIRK JACOBSZOON, PIETER AARNOUDSZOON en DIRK BARENDSZOON. Van CORNELIS ANTONISZOON hangt nog heden eene afbeelding van *Amsterdam* op de Thesaurie Ordinaris

dier Stad. Het Stuk is in den Jaare 1536 geschilderd, en vertoont de gebouwen en huizen in derzelver natuurlijke gestalte. Naderhand heeft de Schilder deeze zelfde afbeelding, in twaalf bladen, in houtsnede, uitgegeeven. De Historieschrijver J. WAGENAAR erkent, in zijne beschrijving van *Amsterdam*, ter ophelderinge van de aloude gelegenheid en gedaante der Stad, zich dikmaals van die afbeelding bediend te hebben, als zijnde hem, volgens zijne verklaaring, geene ouder echte afbeelding van dezelve voorgekoomen. Voorts zijn 'er van deezen zelfden Schilder nog eenige oude Schutters-Stukken voorhanden; onder welke uitmunt het tafereel, verbeeldende zeventien Schutters, zittende aan eenen tafel. Het hangt in den Gang voor de kleine Krijgsraad-Kamer, en is in den Jaare 1533 geschilderd. Bij de Kunstkenners is het Stuk bij den naam van *Braspennings-Maaltijd* zeer bekend.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

CORVER, (GERRIT) Zoon van Mr. NICOLAAS CORVER, Schepen van *Amsterdam*, wierdt aldaar gebooren, in den Jaare 1690, en reeds Vaderloos in den Jaare 1692; welk verlies, nogthans, eenigzins vergoed wierdt, door het hertrouwen zijner Moeder met den Burgemeester GERBRAND PANCRAS. In den Jaare 1714 wierdt de Heer CORVER Commissaris der Stad, en beklom, in den Jaare 1716, het Raadhuis, in de hoedanigheid van Schepen: welke waardigheid, egter, hij slegts eenmaal heeft bekleed; volgende hij, in den Jaare 1719, zijnen overleedenen broeder, JAN CORVER, op, in den post van Kolonel der Stedelijke Schutterije. Na alvoorens, in de Jaaren 1721, 1722 en 1723, van wegen de Stad, zitting gehad te hebben in het Kollegie van den Raad van Staate, beklom de Heer CORVER het Burgemeesterlijk gestoelte, voor de eerstemaal, in den Jaare 1731, en vervolgens nog negenmaalen, en wel, voor de laatste reize, in

in den Jaare 1748; in welk jaar de Heer CORVER, nevens eenige andere Regenten, om de rust der Stad te bewaaren, alle zijne ampten en waardigheden, in de handen van den Stadhouder, nederleide; uitgezonderd de Houtvesterij van de Plantaadje der Stad, en van de Heerlijkheid van *Brederôde*. Het overschot zijner dagen sleet hij, meestal, in stille afzondering, op zijne Hofstede *Watervliet*, in de Heerlijkheid *Velzen*, welke hem toebehoorde. Bij zijne Echtgenoote, Vrouwe MARGARETA MUNTER, verwekte hij ééne Dogter, die, bij den Heer JAN HOOFT, Moeder wierdt van GERRIT CORVER HOOFT, onder het voorgaand bestuur Schepen en Raad van *Amsterdam*, en tot op de Omwenteling van den Jaare 1795 Drost van *Muiden*; gehuwd met eene Dogter van den Heere WILLEM STRAALMAN, bij welke hij verscheiden kinderen heeft verwekt. Men berigt ons, dat GERRIT CORVER HOOFT, nevens zijn talrijk gezin, met der woon zich na *Arnhem* heeft begeeven.

CURTENIUS, (PETRUS) een vermaard Godgeleerde, gebooren te *Amsterdam*, op den zevenden December des Jaars 1716. Eerst genoot hij, in zijne Vaderstad, het onderwijs van den Hoogleeraar D'ORVILLE, in de Grieksche en Latijnsche taalen, en, vervolgens, ook in andere kundigheden en weetenschappen, aan 's Lands Hoogeschool te *Leiden*. Zints het Jaar 1739 bediende hij, onder de Hervormden, het Leeraarampt, twee jaaren te *Durgerdam*, vijf jaaren te *Deventer*, en acht jaaren te *Gouda*. Hij wierdt, in den Jaare 1754, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, aan het Doorluchtig School, in zijne Geboortestad, beroepen, en, in het volgende jaar, tot gewoonen Leeraar der Nederduitsche Gemeente aangesteld. Met zeer veel toejuichinge en naloop bekleedde hij den laatstgenoemden post. CURTENIUS overleedt, in den ouderdom van bijkans drieënzeventig jaaren; op den derden Augustus des Jaars 1789. Zijne uitgegeevene Schriften zijn, meestal, van een uitlegkundigen inhoud. De meest bekende Werken zijn, *Verklaaring over*

het Lied van Mozes; Mozes laatste Zegen, Dood en Begraavenis; *over het Eerste Hoofdstuk van den Brief aan de Ephesen*; en *over de zwaarste plaatsen in de Brieven van Paulus*. Onder 's Mans nagelaatene Papieren heeft men gevonden, eene *Verklaaring van den Heidelbergschen Catechismus*. De Leidsche Hoogleeraar ARORS heeft daar van de uitgave bezorgd.

D.

DAM, (JAN VAN DAM) een persoon van ongemeene schranderheid en vernuft, in welken, nevens veele anderen, de Natuur een voorbeeld stelde van het vermogen der aangeboorene talenten, en van de hoogte, tot welke zij, door vlijt en naarstigheid geholpen, zich verheffen kunnen. Van geringe Ouderen geboren, wierd hij opgeleid tot een gemeen Handwerk, om, bij tijd en wijle, het Vaderlijk Gezin te schragen, en voor zich zelven een sober bestaan te winnen. Onder het vlijtig beoefenen daar van openbaarde zich, wel haast, eene overhellende zucht tot de Wis- en Werktuigkunde, en maakte hij daarin zo groote vorderingen, dat hij, eerlang, in zijne Geboortestad *Amsteldam*, openbaare lessen in de Natuur- en Sterrekunde gaf. Een Kunststuk, door hem vervaardigd, en met den naam van *Sphæra Perfecta* betijteld, bestond uit een Sphæra, op een voetstuk, waar in een uurwerk was geplaatst, dat bragt alle de Hemelsche Lichaamen, als ook onze Aarde, in beweeging, zo dat men daar, met éénen oogslag, alles kon waarneemen wat aan het uitspanzel voorviel; ook kon het uurwerk afgezet, en alles met de hand in beweeging gebragt worden. Het stelde iemand in staat, om, binnen ééne maand, van de Sterrekunde een uitgestrekter en duidelijker begrip te krijgen, dan naar de gewoone wijze, door veel tijds daar aan te besteeden. [illegible], fraaiheid en maakzel geven aan dit Werktuig den voorrang boven alle Planetariums tot nog uitgevonden, en kunnen de Liefhebbers hetzelve bij den Uitvinder en Maaker bekomen, van onderscheide grootte, en met meer of minder bijzonderheden, naar ieders verkiezing. Zijn werktuigkundig vernuft vervaardigde veele an-

andere Kunststukken, die de bewonderende goedkeuring der Liefhebberen wegdroegen.

DEKKER. (JAN) Niet ligt laaten wij ons eene gelegenheid ontgaan, om daaden, boven de gewoone soorte, in lofwaardigheid uitmuntende, nevens derzelver bedrijvers, door middel van ons *Woordenboek*, aan de kennis der laate naakomelingschap te overhandigen. De Koopvaardijschipper JAN DEKKER verschaft ons, van nieuws, die aangenaame gelegenheid. In den Jaare 1759, was hij, onder het Convooi der Zee-Kapiteins DIRK HARTOG en JACOB DE WILDE, met eene Vloot van omtrent vijftig Koopvaardijschepen, uit de *West-Indiën* behouden tot voor den Hollandschen wal gekomen, en met vijf Zeeuwsche Schepen na *Vlissingen* moetende, op de hoogte van de *Maas* van 't Convooij gescheiden, zeilende als Commandeur van dit vijftal. Reeds in de *West-Indiën* hadden de Engelsche Kapers het bijzonder op zijn Schip gemunt, 't zelve naauwkeurig doen uitschilderen, en met eene gantsche menigte te gelijk op hem gepast; doch, hadt hij om die verkenning te ontwijken, zijn Schip, kort vóór zijn vertrek, laaten verschilderen. Dit kon hem niet beveiligen voor de aannadering eens Engelschen Kapers in het opkomen der Gronden: alles duidde aan dat deeze op hem een kans zou waagen. De wakkere DEKKER, welbemand en van het noodige tot tegenweer voorzien, riep zijn Scheepsvolk zamen, en vroeg wat te doen, indien deeze Roover hun aantastte? 't Rustig Volk antwoordde éénpaarig, dat zij, in 't gezigt van 't Land zijnde, niet voorneemens waren zich te laaten neemen en opbrengen; maar dat zij vegten zouden, zo lang zij staan konden. Van den moed zijns kloekberaaden Volks verzekerd, liet hij alles in gereedheid brengen om te slaan, maakte klein zeil om den op hem aanzeilenden Vijand te toonen dat hij hem niet vreesde: deeze, die toerusting en het onverzaagd inwagten ziende, hadt geen lust zijne kragten te beproeven; op gemaklijker buit wagtende, deinsde hij af, en loefde op.

Delft. Indien eenige andere, immers deeze Stad diende ten tooneele van veelgerugtmaakende bemoeijingen met de openbaare zaaken; Stad en Land betreffende. In den Jaare 1784 wierdt dat woelig tooneel geopend, met het bedrijf van eenige Schutteren, die de Burgerwapening smaaklijk zoekende te maaken, zich eerlang tot een Genootschap vormden, onder de Zinspreuk: *Tot herstel der Delftsche Schutterije, voor Vrijheid en Vaderland.* In een Verzoekschrift aan de Regeering, het oogmerk der oprigtinge ontvouwende, zogt men de Wettiging (*Legalisatie*) des Genootschaps te verwerven. In 't eerst ontmoette het verzoek een gunstige bejegening. Eene plaats wierdt ter behandelinge der Wapenen aangewezen; het getal der Leden groeide telkens aan. Dit griefde sommige Regenten, die, opgestookt, veelligt, door anderen, van den naam van *Vrijcorps* schrikten, en van allerlei schadelijke bedoelingen der Wapenhandelende burgers zich de ooren vol lieten blaazen. Een Raadsbesluit trok, eerlang, de gegeevene vrijheid in, en veroorlofde alleen de Wapenoeffening bij nacht op de Wagten. Een voorbode was die Nachtoeffening van de bedoelde vernietiging des Genootschaps. De Bestuurders van 't zelve wierden voor Burgemeesteren ontboden, en ontvangen op eene wijze, zeer veel van de voorige verschillende. De invoering der reeds ontworpen Wetten wierdt belet; men verboodt ze zelfs den Leden ter beoordeeling voor te draagen, en een Stads Secretaris gaf aan de Bestuurderen des Genootschaps te kennen, dat Burgemeesters een besluit genomen hadden om het Genootschap te vernietigen, hun teffens vriendlijk raadende, deeze Heeren daar in te voorkomen en zelve te bedanken voor hun Genootschaplijk bestaan. — Verre van dit vermaan op te volgen, bragten Gelastigden des Genootschaps de klagten der Leden, met een klemmende voorgeleezen aanspraak voor de Wethouderschap, beslooten met de betuiging: „ dat het Genootschap, in de „ verdeediging der goede zaak, dus rustig wenschte voort „ te gaan!" Dan, buiten gestaan hebbende, ontvingen zij, uit den mond der Wethouderschap, het berigt, „ dat 'er nu „ geen Exercitie-Genootschap meer noodig was, dat zij „ ge-

„ gedisfolveerd waren;" van welk Besluit, door vier Leden der Regeeringe gewraakt, zij een affchrift bekwamen. — Het gebruik van de Schutters Kamer wierdt hun ontzegd. De Tegenpartij, moedig op de behaalde Zege, juichte over den val des Genootfchaps; 't welk zich nogthans hier door niet liet verpletten; maar, in eene gehuurde Kamer, geregelde Vergaderingen hieldt, en ter Wapenoefening een ftuks Lands kogt binnen de Stad onder de Stads wal. Niet zonder veel fmaads en hinders van het Gemeen zetten zij daar den Wapenhandel voort, en gaf het Genootfchap een *Getrouwen Vriendenraad aan de Delftfche Schutterij* in 't licht.

Om door iets uiterlijks den Delftfchen Burger op het herftel der Schutterij te doen denken, en een fchets van derzelver voorigen luister en invloed te geeven, wierden Beftuurders des Genootfchaps te raade, den *Bardezaan* (*) in te voeren; 't welk in Augustus, met veel ftaatlijkheids, op 't Exercitieveld gefchiedde, met een Aanfpraak, waar in van dit oud Krijgstuig onder andere betuigd wierdt: „ Deeze *Bardezaan* in de handen van den Burger-Hopman, „ zegt meer dan willekeurige ooren verdraagen kunnen. Hij „ is een ftomme Pleiter voor 't aloud Schutterlijk Regt. Hij „ is de Verdeediger van die Burgerlijke Glorie, welke de „ Glorie der trotfchen doof fchijnt. De vuist, die, lang „ vóór deezen moedeloozen tijd, deezen gedugten *Bardezaan* omvatte, ftreedt voor het Vaderland, met eene on-

„ ver-

(*) De *Bardezaan* was een onderwetfche Sponton, weleer gedraagen door de Hopmannen der Schutterij; doch, in den Jaare 1674, hadt men dit uitfteekend Eereteken voor den Sergeants Hellebaard verwisfeld. Hoe dit was bijgekomen, wordt omftandig ontvouwd in een Verzoekfchrift door verfcheide Hoofdlieden der *Delftfche* Schutterij bij de Regeering ingeleverd, om bij de Schutterij den *Bardezaan* voor den *Hellebaard* te verwisfelen. Zie PAAPE *Gefchiedenis van het Genootfchap te Delft*, bl. 64. enz.

„ vergelijklijke trouwe; maar zij liet zich ook geen Regten
„ ontfutzelen, voor welken Hopman en Schutter hun goed,
„ bloed en leeven stelden. 'Er ligt een glans op van die
„ oude beminnelijke deftigheid, die nimmer eene veragtlijke,
„ ke, eene ongeoorloofde, en onverdraaglijke tusschenruim-
„ te gedoogde tusschen den Burger en zijn Representant,
„ die de Overheid nimmer den verschuldigden eerbied ont-
„ hieldt; maar die ook nimmer in het stof kroop voor Bur-
„ gerlijke Dwingelanden, die steeds vergeeten hebben, dat,
„ in *Nederland*, het Volk niet is om de Hoofden, maar de
„ Hoofden om het Volk zijn; die vergeeten hebben, dat
„ zij al hun gezag, al hun glorie, ontleenen van dat Volk,
„ dat hun tot Representanten heeft aangesteld. De punt van
„ deezen *Bardezaan* was altoos na het hart van den Volks-
„ tijran gerigt, terwijl zij zich eerbiedig vernederde voor
„ die edele, voor die waarlijk groote en beminnenswaardige
„ Volksbestuurderen, wier naamen en gedagtenis gezegend
„ zullen blijven bij Ons en de laatste Naakomelingschap!"
Bij het invoeren van deezen *Bardezaan* gaven de Vrouwen der Wapenoefenende Leden een Koperen Trommel aan 't Genootschap ten geschenke.

Intusschen gingen de Leden des Genootschaps ijverig voort in den Wapenhandel, en verkreegen daarin, wel haast, genoegzaame bedrevenheid, dat zij beslooten af te vuuren. Door het loopende gerugt, dat Burgemeesteren zulks zouden beletten, lieten zij zich niet afschrikken, en hadt het afvuuren voortgang. Twee voorvallen van baldaadig afschieten, zo van Zakpistoolen als van een gelaaden Geweer, bragten een verbod te wege om binnen *Delft* en het Grondgebied, met eenig Schietgeweer te schieten. Het Genootschap merkte dit verbod aan, als alleen ingerigt tegen Kwaaddoeners en Straatschenders, en oordeelde, uit dien hoofde, zich niet verpligt het vuuren te staaken. Dan de oudste Bestuurder kreeg welhaast van Burgemeesteren de weet, hoe zij vernomen hadden, dat, niet tegenstaande het verbod van het schieten, op het Exercitieveld des Genootschaps met kruid geschooten was, en dat dit niet meer geschieden moest. Men draalde niet om zich bij de Wethouderschap deswegen

te

te beklaagen; doch dit beklag wierdt met geene gunstige ooren aangehoord, en 'er volgde een verbod, dat, voor als nog, in de eerstkomende veertien dagen, op het Exercitieveld, agter de *St. Anna Tooren*, als waar in zeer veele brandbaare en gevaarlijke Ammunitie-goederen van 't Gemeene Land berusten, niet zou mogen geschooten worden. Een breedvoerig Vertoog des Genootschaps drong op 't vrij gebruik, met de sterkste bewoordingen, aan; dit wierdt door de Regeering ter zijde gelegd, die bij het voorheen genomene besluit volhardde. De gestelde veertien dagen wagtte men zonder vuuren af; doch de *St. Anna Tooren*, voor welke de vrees van gevaar zeker zeer ongegrond was, wierdt vergeeten, en het vuuren ging onverhinderd voort. Om Winter-wapenoefeningen te kunnen volvoeren, huurde het aangroeiend Genootschap een ruim Gebouw, onder den naam van den *Ouden Doelen* bekend, 't welk, in volle wapenrusting, met Muzijk en Aanspraaken, in December wierdt ingewijd.

In het volgende jaar was het Genootschap bedagt op het aanneemen van Krijgsmans sieraaden, om zich voortaan van Epaulets en Dragons te bedienen, en richtte dezelve in naar de Kleuren van het Stads Wapen, zwart en wit, voor welk laatste men zilver verkoos. Die Krijgsmans opschik gaf aanleiding tot openlijk misnoegen en handdaadigheid, gevolgd van eene Afkondiging der Heeren van de Wet, bij welke het draagen van deeze en andere onderscheidings teekenen, op de boete van vijfentwintig Guldens, verboden wierdt. Deeze sieraaden wierden afgelegd. Het draagen van het in een zak gerolde Vaandel, na het huis des Vaandrigs, vergezeld van eenige Leden, verwekte een verbod der Magistraat aan de Leden om met eenige Wapenrusting zich langs straat te vertoonen, bij partijen uit meer dan vier Persoonen bestaande, veel min het een of ander Teeken, gebruikt bij gelegenheid eener Exercitie, door geen de allerminste authoriteit gewettigd, gewapenderhand na het een of ander huis te geleiden, onder bedreiging van eene gelijke boete als in 't voorgemelde geval te verbeuren. Men gehoorzaamde.

Maar

Maar dit alles gaf aanleiding dat de Leden zich vaster aan elkander snoerden door eene plegtige Verbintenis, met hunne handteekening bekragtigd. „ Zij verbonden zich," dus luiden de woorden, „ om met alle mogelijke bedaard-
„ heid, voorzigtigheid en verstandig overleg, doch teffens
„ ook met alle onverschrokkenheid, kloekmoedig- en stand-
„ vastigheid, op de wettige en met hunne Vrijheid over-
„ eenkomende wijze, hunne persoonen, eere, leeven, reg-
„ ten, en bezittingen te zullen verdeedigen, handhaaven en
„ beveiligen, gezamenlijk en met vereenigde kragten. —
„ Insgelijks verbonden zij zich ter verdeediging en tot rug-
„ steuning van de Persoonen der hunne Burgerregten hand-
„ haavende Stads Regenten; zo wanneer dezelven, in de
„ bevordering en verdeediging van 's Lands waare Constitu-
„ tie, eenig leed of hinder in hunne persoonen of bezittin-
„ gen, mogt worden toegebragt. Dus verbonden zij zich
„ tegen allen en een iegelijk, 't zij grooten of kleinen, aan-
„ zienlijken of geringen, die, of door dwingende overheer-
„ sching, door kwaadaartige wraakzugt, door blinde voor-
„ oordeelen, of opzettelijke boosheid, iemand hunner of
„ der getrouwe Stads Regenten, onverdiend, in hunne per-
„ soonen, eere, leeven of regten en bezittingen zouden be-
„ naadeelen, beledigen of vervolgen. — Zij verbonden zich
„ om zulks ten allen tijde te doen, het zij gezamenlijk als
„ één Genootschap uitmaakende, het zij, dat één of meer
„ van hun, als Leden en ter zaake des Genootschaps aan-
„ gevallen, vervolgd en beledigd mogten worden. — Zij
„ verbonden zich, om niet slegts voor hunne competenten
„ Regter, voor hunne Stadgenooten; maar ook voor ge-
„ heel Nederland en de Naakomelingschap, hunnen onschuld
„ te betoogen, hunne beledigers te noemen, en de heilloo-
„ ze bronnen, waar uit alle deeze onaangenaamheden wa-
„ ren voortgesprooten, zonder eenige bewimpeling der zui-
„ vere waarheid, zonder eenig het minste aanzien van per-
„ soonen, met ernst en bescheidenheid, aan te wijzen en
„ open te leggen. — En eindelijk, verbonden zij zich, om
„ op eene betaamelijke wijze, alles wat in hun vermogen
„ was te zullen toebrengen, ter instandhouding van het Ge-

E „ noot-

„ nootschap." — Ten zelfden dage verpligtten zich de Leden tot het gebruiken van Binnenlandsche Fabrieken.

Bij de openlijke Wapenoeffeningen vondt zich het Genootschap aan veele onaangenaamheden, stoorenissen, en ongeregeldheden blootgesteld. De smalle Gemeente te *Delft* wierdt zoms daar in onderfteund door lieden van de ruwste soort uit *Rotterdam*, *'s Graavenhage*, *Overschie* en andere nabuurige plaatzen, derwaards heen gevloeid. Ondanks dit alles nam het Genootschap sterk toe; zulks verzoette het leed, en bovenal strekte het tot een streelend genoegen, wanneer, bij het sluiten des openlijken Wapenhandels voor dit jaar, te midden der Krijgsverrigtingen, uit eene tent tot gemak der schoone Kunne opgeslaagen, drie bevallige jonge Juffers te voorschijn traden. De diepe stilte, welke alom heerschte, kondigde eene nieuwsgierigheid aan, die welhaast voldoening erlangde; toen zij ieder met een versierde Sabel voor het front traden, en een haarer eene Aanspraak deedt, gevolgd van de uitdeeling der Eerlauweren, die met verrukking en toejuiching ontvangen, onmiddelijk daar naa op aller hoeden pronkten, terwijl de Hopman eene dichtmaatige Dankzegging uitboezemde, door de zelfde Juffer met een dichterlijke Geluk- en Zegenwensch beantwoord.

Om deezen tijd kwam 'er te *Delft* een tweede Genootschap van Wapenoefening te voorschijn, door eenigen met den naam van het *Observations Corps*, door anderen met dien van het *Regenten Corps*, doch over 't algemeen met dien van het *Oranje Corps* betijteld. 't Zelve berokkende het eerste Genootschap verscheide moeilijkheden. De Leden daar toe behoorende waren gewoon bij den Wapenhandel zwarte Cocarden te draagen; ook gingen veelen, buiten den tijd der Wapenoefeninge, met dit sieraad, begrijpende dat het niet verboden was, noch ergerlijk voor iemand zijn kon; dewijl verscheide onbeampte Persoonen, zo wel als de Officieren der Schutterij en Stads Amptenaars dezelve onverhinderd droegen. Doch eenigen, op dit Teeken gebeeten dreigden niet te zullen rusten, voor dat deeze Leuzen uit den weg geruimd waren.

Veele

Veele onaangenaamheden ontſtonden deswegen op de Schutters wagten; een en ander kreeg last om, of de wagt te verlaaten, of de zwarte Cocarde af te leggen: en geen van beide verkiezende, wierden zij van de wagt gezet. De gehoonde Schutters beklaagden zich daar over bij het Geregt; doch vonden geen vlot gehoor. Het Genootſchap wilde deezen ſtruikelſteen wegneemen; en gaf der Regeeringe daar van kennis, met betuiging, dat zij, de waare beweegredenen van dit alles kunnende gisſen, met angst de gevolgen van deeze te geweldige ſtappen te gemoet zagen. Dat zij, hoe zeer van hun Regt overtuigd, hoe zeer in ſtaat om dat te kunnen handhaaven, egter begreepen, dat 'er Regten van kleine waarde op zich zelven waren, welkers handhaaving, offchoon met den volkomenſten uitſlag bekroond, te duur gekogt kon worden. Dat zij, wier bekende bedoelingen en verrigtingen zaaken van het uiterst gewigt en dierbaarst aanbelang voor *Stad* en Vaderland betroffen, 'er dus wel verre van af waren, om, op eene bekrompene en laaghartige wijze, de rust der Stad te waagen aan eene zo nietige beuzeling, als het draagen eener zwarte Cocarde, waar in zij nooit eenige waarde geſteld hadden, en 't welk nimmer een ſtuk van aanbelang hadt kunnen worden, zo niet zommige lieden, bij gebrek van weezenlijke oorzaaken, daar in een voorwendzel gezogt hadden, om hunnen onbillijken haat tegen braave Medeburgers bot te vieren. Dat zij daarom, ten einde de Wethouderſchap, en de geheele Stad, het vreedzaam doel des Genootſchaps zien moge, het vrijwillig en ongevergd beſluit genomen hadden, om in deezen van hun Regt af te zien, beſchouwende dit als de beste wraak, die zij op hunne laaghartige partij neemen konden, en om teſſens daar door te bewijzen, wie waarlijk de Rustverſtoorders waren. Zij verklaarden, derhalven, voorneemens te zijn, voortaan geene zwarte Cocardes meer op Schutterlijke bijeenkomſten te zullen draagen; egter ten nadruklijkſte aandringende om de beledigde Schutters Regt te doen erlangen, en dat verder de gepaste maatregels mogten genomen worden, om de zulken, die, voor geene eddelmoedige gevoelens vatbaar, uit deeze be-

betoonde inschiklijkheid zelfs nieuwe stoffe tot ergernis en rustverstooring mogten zoeken, in zodanige laage en verderflijke oogmerken kragtdaadig te stuiten: aangezien vrijwillige opofferingen, gelijk deeze, niet tot in het oneindige konden vermenigvuldigd worden. — De Wethouderschap betuigde „ ten uitersten getroffen en voldaan te zijn, over „ de edele denkwijze van het Genootschap, en ten hoog„ sten sensibel over zulk eene edelmoedige opoffering; dat „ zij ook daar van op de Wagten zouden laaten kennis „ geeven, en de vereischte maatregels neemen, dat niemand „ der Leden des Genootschaps verder zou beledigd wor„ den." — Een aantal Burgers van *Delft* en *Delftshaven*, vervoegden zich met een Smeekschrift bij de Staaten van *Holland*, opgevuld met klagten over verkeerd bestuur en misbruiken, en verzogten de ondersteuning der Stadsregeering bij het inleeveren.

Verscheiden handelingen des Genootschaps, meer het algemeene Land dan bepaaldlijk de Stad *Delft* betreffende, onaangemerkt voorbijgaande, stappen wij over in den Jaare 1786, vrugtbaar in voorvallen, de Stad zelve raakende. Met manlijke standvastigheid over menig eene tegenkanting zegevierende, groeide de luister des Wapenhandels onder de verdrukkingen. De Leden, dus lang de *Oude Doelen* voor eene Vergaderplaats gebruikt hebbende, verwisselden zij, eerlang, dezelve voor een grooter, gemaklijker en aanzienlijker Huis, in 't beste der Stad, waar zij een Vaderlandsche Societeit oprigtten, om geregelde bijeenkomsten te houden, tot het voeren van nuttige en vertrouwlijke gesprekken, het leezen van Nieuwspapieren, Dag- en Maandschriften, en Boeken 's Lands zaaken betreffende. Een ingeleeverd Opstel van Wetten voor 't Genootschap, wierd onderzogt, beschaafd en aangenomen.

Het gunstig onthaal, in den voorleeden jaare, het Genootschap te *Dordrecht* aangedaan, door den Commissaris Politiek van het *Zuidhollandsche Sijnode*, den Heer VAN PERGYN, en de Leden dier Kerkvergaderinge, bewoog de Leden des *Delftschen* Genootschaps, om, toen in deezen jaare die Kerklijke Vergadering te *Delft*, in stede van te *Breda*, om

gewigtige redenen, vergaderde, de Leden op het veld van Wapenhandel te verzoeken, tot het bijwoonen eener buitengewoone Afvuuring. De Heer VAN PERSYN nam voor zijn persoon dit verzoek aan, en beloofde het aan den Commissaris Politiek wegens de Stad, en de Leden der Kerklijke Vergaderinge, voor te stellen. De Heer VAN PERSYN wierdt met Krijgseere op het Exercitieveld ontvangen, en zette zich op een der Eerestoelen voor hem en zijnen Mede-Commissaris, den Heer VAN ALDERWERELD, die niet verscheen, in eene tent geplaatst, gelijk ook de Predikanten, die 'er zich lieten vinden, zitplaatzen aantroffen. De Wapenhandel wierdt besloten met vier Eereschooten: één voor hun Ed. Groot Mogenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*; één voor den Heer Commissaris Politiek VAN PERSYN; één voor de waare Volksvrienden, onder de *Delftsche* Regenten; één voor de Eerwaarde Leden der Kerkvergadering: die, met den Heer VAN PERSYN, naa dat hem eene aanspraak gedaan was, onder het betoon van Krijgseere, van het Wapenveld geleid wierden. Dit openlijk bedrijf tekende genoegzaam, wie onder de Leden der Kerkvergaderinge, den Burgerwapenhandel waren toegedaan, en wie zich liever bij de Tegenstanders van denzelven te *Delft* vervoegden.

De dag van een volkomen Zegepraal oordeelde dit Genootschap aangebrooken, toen de Staaten van *Holland*, de Gewapende Genootschappen, met dusdanige gevoelens als 't zelve bezield, in hooge bescherming namen. De dus lang misgunde Eer, om met vliegend Vaendel en slaande Trom door de Stad te mogen trekken, meende 't zelve te mogen eisschen, door eene Verklaaring ter Vroedschap in te dienen, die een der ijverigste Voorstanders den naam van *sterk* niet durft onthouden, als bevattende verscheiden uitdrukkingen, in een straffen, beschuldigenden en volstrekt eisschenden toon gestemd, en welke, dienvolgens, bij de *Delftsche* Vroedschap geene kleine ontzetting baarde. Naa rijp overleg wierdt dezelve te raade, Bestuurderen des Genootschaps aan te zeggen, „ dat het der Vroedschap aangenaam zou „ weezen, om, staande de Raadpleeging der Commissie tot „ het onderzoek der Verklaaring benoemd, op de gemelde

 „ wi

„ wijze, niet door de Stad te trekken." — Hoewel men een kort aanstaanden dag bepaald hadt om dit te volvoeren, betuigden de Leden des Genootschaps, aan de Vroedschap 't verzogte genoegen wel te willen verschaffen, en de optrekking uit te stellen; nogthans in die wederkeerige verwagting en het vertrouwen, dat de Gelastigden tot het onderzoek, en hun Ed. Gr. Agtb. niet zouden marren met het beraamen der vereischte schikkingen, zo tot het beëedigen van de Leden des Genootschaps, als het bepaalen der noodige maatregelen tot het handhaaven eener vaardig werkzaame Justitie, in gevolge der Plakaaten van 's Lands Staaten, tegen alle Rustverstoorders en Oranje boven schreeuwers.

Eene Onderhandeling tusschen de Gelastigden uit de Vroedschap en Gevolmagtigden uit de Leden des Genootschaps, om de Eensgezindheid tusschen de Regenten en Burgers te herstellen liep vrugtloos af. — Men beproefde andermaal het bij eene vriendlijk schikking te vinden. Eenigen uit het Genootschap daar toe benoemd, vervoegden zich bij een der Heeren Veertigen, met kennisgeeving, dat het Genootschap volstrekt besloten hadt, te zullen trekken; doch teffens 'er zeer op gesteld was dat de trekking met genoegen der Regeeringe geschiedde. Dit hadt ten gevolge dat de Vroedschap deeze zaak andermaal in overweeging nam.

Intusschen hadden de Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge hun verlangen betuigd om de meening van het Staatsbesluit ter Wettiginge der Gewapende Genootschappen nader te verstaan, en daar op vernomen, „ dat het oogmerk van „ hun Ed. Groot Mogenden, bij het beraamen diens be„ sluits, in geenen deele geweest zijnde of kunnende wee„ zen, om eenige de minste inbreuk aan het noodige gezag „ der Wettige Magistraaten toe te brengen, hun Ed. Gr. „ Mog. mitsdien de Dispositie over het marcheeren van „ Gewapende Corpsen, door Steden en Plaatzen, bijzonder „ met vliegende Vaandels en slaande Trommels, als notoir„ lijk afhangende van de te geevene permissien, door de

„ Ma-

„ respective Magistraaten, zich in geenen deele konden aan„ trekken."

Van dit besluit ontvingen de Bestuurders des Genootschaps een Afschrift, met aanmaaning, om, tegen het oogmerk der Staaten, zonder verlof der Regeeringe van *Delft*, met slaande Trom en vliegend Vaandel, niet door de Stad te trekken; doch liet de Vroedschap het den Bestuurderen vrij en onverlet om ten dien einde, bij een gepast en decent Adres, de noodige vergunning te vraagen, waar toe zij dag en uur stelden. — Zij verzogten dienswolgens, om dit Verlof tegen den tweeden October, ten dien zelfden dage, en kreegen vrijheid om 's naamiddags, op de gevraagde wijze, na het Veld van Wapenhandel zich te mogen vervoegen; doch onder bijzonderen last, om, wanneer zij, in 't vervolg, 't zij gedeeltlijk, 't zij geheel, door de Stad zouden willen trekken, als dan daar van aan de Heeren Burgemeesteren, op derzelver gewoone Vergaderingen, ten minsten twee dagen te vooren, te moeten kennis geeven, om daar toe de noodige vergunning te vraagen; terwijl de regeerende Burgemeesters verder verzogt wierden, om, in gevalle bij hun daar omtrent eenige bedenkingen mogten plaats hebben, als dan des kennis te geeven aan de Vroedschap. Alles, nogthans, met dien verstande, dat uit het neemen van dit Besluit het gevolg niet zou kunnen worden getrokken, als of het Gewapend Corps daar door zou zijn *gelegaliseerd*: blijvende de Leden van het Genootschap, voor zo veel dezelve den Eed als Schutters hadden afgelegd, gehouden en verpligt om zich, in allen deele, te gedraagen naar de Ordonnantie op de Schutterij en Burgerij.

Eene vergunning, met zodanige bepaalingen vergezeld, kon de Genootschaps Leden op verre naa niet volkomen smaaken; dan was dezelve genoeg om „ het lang gewenscht„ te tijdstip der Genootschaplijke Zegepraal te doen ver„ schijnen, en de Vrijheid, naa zo veel tegenstands, onaan„ genaamheden en vervolgingen te hebben doorgeworsteld, „ door haar rechtaarte Zoonen gevolgd, langs de straaten „ van *Delft* te voeren!" gelijk een ijverig Genootschaplid zich uitdrukte.

De Leden vergaderden, in volle Wapenrusting en Uniform, ten gewoonen Huize der zamenkomfte. Schoon door vijftig uitgetrokkenen na *Utrecht* hun getal gedund was, maakten zij egter een niet onaanzienlijken trein uit. Vooraf reeden drie Leden te paard, geleid door den Heer VAN SPREEUWENBURG; agter deezen plaatfte zich de Voorzittende Schepen W. A. VAN HOEKEN, als de openftaande post van Hoofd-Officier waarneemende, vergezeld door twee Stadsbodens en eenige Geregtsdienaars. Hier op volgden de Gewapende Manfchappen, met flaande Trommel, vliegend Vaandel, en keurlijk Muzijk, met den Heer A. W. VAN HAAFTEN, Hopman Commandant, aan 't hoofd. De Leden van Eer wierden geleid door eenige Heeren Officieren der Schutterij, Leden des Genootfchaps, en gevolgd door de Leden van Wapengenootfchappen uit onderfcheide plaatzen, ter bijwooninge van deezen optocht, in hunne Uniformen, verfcheenen. Gewapende Manfchappen, met vier Leden des Genootfchaps te paard, flooten den trein, die onder een verbaazenden toevloed van aanfchouweren, langs de voornaamfte ftraaten na het Exercitieveld heen, en na den verrigten Wapenhandel, langs eenen anderen weg, te rug trok. Ondanks de talrijke en toegevloeide menigte ging alles ftil en bedaard; dan zeker niet zonder groot misnoegen van de meerderheid der Regeeringe, en een gedeelte der Burgerije.

Hoe verfchillend deeze te *Delft* dagt, is ons uit veelvuldige voorvallen bekend, en leeverde dezelve, weinig dagen na deezen optocht, daar van een nieuw blijk. Een ander Genootfchap, zich het *Schutterlijk Exercitie-Gezelfchap* noemende, onder de Zinfpreuk:

De Godsdienst, Eendragt, Liefde en Trouw
Is 't vaste Fundament van ieder Staatsgebouw,

Liet door zijne Beftuurders bij de Vroedfchap, den zevenden October, een Verzoekfchrift indienen, waar in zij zich beriepen op hun ftiptlijk gedraagen naar den inhoud eener

Af-

Afkondiging door de Wet van *Delft* in den voorleeden jaare gedaan.

Uit het gebeurde met het andere Exercitie-Gezelschap, meenden zij met regt te mogen besluiten, dat die Afkondiging ingetrokken, of wel tot geheel andere einden en oogmerken ingerigt was; en gaven, uit hoofde der vergunning aan dat Genootschap door de Regeering verleend, te kennen, dat zij alle Beëedigde Schutters der Stad, „ nu ook „ gaarne, uit een sterke zugt voor den zo nuttigen Wapen„ handel, en, om geene veragting bij andere Exercitie Ge„ noot- of Gezelschappen of de Ingezetenen deezer Stad te „ ondergaan, zo menigmaal zij zulks mogten verkiezen van „ hun Exercitie-huis na hun Exercitie-veld en van daar „ wederom te rugge te trekken met slaande Trom en Mu„ zijk, zonder Distinctie-Teekenen hoegenaamd, en welke „ bij de Schutterij niet gewettigd waren, te gebruiken; mits „ dat zij van zodanig een optocht telkens daags te vooren „ der Regeeringe kennis gaven, en dat hun ook, zo me„ nigmaal als zij zulks mogten vorderen, de noodige bij„ stand der Justitie wierdt verleend."

Aan 't zelve wierdt vrij en onverlet gelaaten om, tegen het midden van ieder maand, wanneer zij, in 't geheel, 't of gedeeltelijk, door de Stad zouden willen trekken, zulks op de verzogte wijze, te mogen doen, zonder daar bij eenige andere Persoonen toe te laaten, mits daar van twee dagen te vooren Burgemeesteren kennis geevende: alles onder die bepaalingen als verder vastgesteld waren ten opzigte van het andere Genootschap, en het zelfde uitdruklijk beding, dat uit dit alles geene Legalisatie of Wettiging deezes Genootschaps kon afgeleid worden.

Gelijk elders was men in *Delft* bedagt om den gebooren en gezeten Burger aan den Vreemdeling te doen voortrekken. Om dit te bewerken vervoegden zich een aantal Burgeren aan de Veertigen dier Stad, met verzoek, dat de openvallende Ampten en Bedieningen, met uitsluiting van Vreemden en Huisbedienden, aan gebooren Burgeren en Ingezetenen, zonder onderscheid van Gezindheden, mogten begeeven worden, en niet aan Vreemdelingen, of zij moe-

ten zes agter een volgende jaaren daar gehuist en gezeten geweest hebben, of ten minsten vier jaaren, indien zij zich door den Egt aan Burger Dogters verbonden hadden.

Wanneer de Afgevaardigden van *Delft* ter Staatsvergaderinge verklaard hadden wel te mogen zien, dat de Naamlijst tot de openstaande Hoofd-Officiersplaats door hun Ed. Groot Mogenden gemaakt zou worden, vervaardigden dezen uit de veertig Raaden een Drietal, ten einde zijne Hoogheid uit hetzelve eene verkiezing mogt doen.

Uit hetgeen tot hier toe binnen *Delft* was voorgevallen, was ligtelijk af te leiden, dat de tijd, eerlang, nog meer geruchtmaakende gebeurtenissen zou baaren. Een aanzienlijk getal Burgers, ijverige Voorstanders van Vrijheid en Grondwettige Herstellinge, aan de eene zijde, en aan den anderen kant eene Regeering, de meeste van welker Leden van des Stadhouders hand vloogen, en ter Staatsvergaderinge altoos met de Ridderschap, dat wil zeggen, tegen zulk eene Herstelling stemden: eigenaartig stondt dit geschapen, eenen gewigtigen ommekeer van zaaken te moeten voortbrengen. Daar een omstandig berigt ons in te veel uitvoerigheid zou doen uitweiden, zullen wij slegts eenige der meest gedenkwaardige bijzonderheden mededeelen.

Het oprigten van eene Vaderlandsche Societeit en het aanstellen van Geconstitueerden, in den Jaare 1787, naar 't voorbeeld van veele andere Steden, was de voorbode van gewigtige voorvallen, en de grond des verzoeks van de Stads Regeeringe om eenige Ruiterij; welke haar, ten getale van vijftig man, straks wierdt toegezonden. Van toen af namen de verdeeldheden meer en meer eene ernstige gedaante aan, vooral zints men vernam, dat het Burger- of Vliegend Legertje in aantogt was. Moedig op die hulp, wierden de Geconstitueerden te raade, ernstig door te tasten, vooral ten aanzien van het afzetten van eenige Regeeringsleden, die geoordeeld wierden, het vertrouwen der Burgerije meest verbeurd te hebben. Het Burger-Leger vertoonde zich wel haast, en nam de Haagpoort in bezit; waar na het werk der afzettinge welhaast zijn beslag kreeg. Een tiental Regenten trof die slag, en wierden spoedig de open-

ge-

gevallene plaatzen door anderen vervangen. Naa een verblijf van tien dagen, zag men nu het Burger-Leger, in het laatst van Augustus, opbreeken. Niet lang daar naa verspreidde zich het gerugt wegens de naadering van Pruissische Troepen. Geconstitueerden, de eischen zijner Majesteit vernomen, en daarop geraadpleegd hebbende, bragten het besluit uit, „dezelve volstrekt af te slaan, en liever alles „op te offeren, dan ons vrij en aanzienlijk Gemeenebest „de wet te laaten voorschrijven." Overeenkomstig daar mede was de voorslag der Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge; dezelve luidde, „om die Provincie of Provincien, „welke aan de *Pruissische* Troepen den vrijen doortogt na „*Holland* zouden vergunnen, als *Vijanden van den Staat*, „en *vervallen van het Bondgenootschap*, te verklaaren."

Streng was dit Besluit, doch niet noemenswaardig bij de Maatregelen, die thans bij de Leden des Genootschaps van Wapenhandel genomen wierden; in sterkte overtroffen zij alles, wat men elders van dien aart vernam. Der meldinge overwaardig oordeelen wij het Voorstel, welk zij aan den Stads Raad deeden. Naa aangeduid te hebben, dat zij de Eischen des Konings van *Pruissen*, zo vernederend en onbillijk vonden, dat geen *waar*, en vooral geen *gewapend* Vaderlander, dezelve zonder verontwaardiging en regtvaardige gramschap hooren of herdenken kon; dat deeze Eischen, wel verre van den rechtschaapen Patriot vreeze aan te jaagen, hem veel eer op zijne eigene waardij, op de Eere van zijn Vaderland, en op het welzijn van het Algemeen, bedagt deeden zijn, en bij tijds die maatregelen neemen, welke de goede zaak des Volks verdient, en zijner waardig bevonden worden — veronderstelden zij, dat waardige Representanten van vrije Burgers nimmer zouden toestemmen om die Eischen in te willigen, en rekenden zich verpligt den Raad van *Delft* het algemeen Besluit door de Genootschapsleden genomen, bekend te maaken; ten einde de Raad, waar in de Leden een volkomen vertrouwen stelden, zodanige maatregelen zou kunnen neemen als de nood des lieven Vaderlands vorderde.

Waar

Waar op zij dus voortvaaren; 't zijn hunne eigene woorden:
„ Bij het afslaan deezer vernederende Eisschen, zou het mogelijk kunnen gebeuren, dat de Koning van *Pruissen*, welke deeze Eisschen aan een Vrij Volk heeft durven doen, zijne Militaire Magt gebruikte, om, ware het mogelijk, met geweld, ons te dwingen om dat geene te accordeeren, waar toe geen Eerlijk, geen Vrij Volk, en Moedig Vaderlander immer vrijwillig besluiten kan.

„ In zodanig een geval, Wel Ed. Agtb. Heeren! heeft het Genootschap van Wapenhandel beslooten, om met alle mogelijke Magt, uit te trekken, en deeze Provincie ten dienste te staan, op alle zulke Plaatzen als de nood zal vereischen, en bevonden zal worden ter meeste afweeringe van vijandelijk geweld te kunnen strekken; niet twijfelende of de Gewapende Burgermagt van *Holland* zal met zulke of dergelijke kragtdaadige poogingen desgelijks den algemeenen Vijand te keer gaan, en zijne heillooze oogmerken helpen verijdelen; het Genootschap althans zal, van zijne zijde, alles te werk stellen, om hunne Gewapende Medebroeders hier toe aan te spooren.

„ Dan, daar het zeer hachlijk en onvoorzigtig gehandeld zou weezen, deeze Stad van alle Gewapende en Weldenkende Vaderlanders te ontblooten, daar 'er met zekerheid een aantal van den Aanhang van *Oranje* in deeze Stad zou overschieten, die, wanneer de Gewapende Magt van het Genootschap was uitgetrokken, zich denklijk, of liever zeker, verzetten zou, zo tegen de waardige en Vaderlandlievende Leden van deezen Agtbaaren Raad, als tegen de Vrouwen, Kinderen, en verder agterblijvende Vrienden der uitgetrokken Manschappen, welken als dan zeer ligt ten prooije der verbitterde Oranje-ijveraaren zouden kunnen worden; zo heeft het Genootschap, ter gerustställing van deezen Ed. Agtbaaren Raad, en verdere Weldenkenden, tevens besloten, om, in gevalle de Inval door *Pruissen* geschiedt, zich direct meester te maaken van, en te arresteeren alle zodanige Lieden, zonder aanzien van Persoonen, die bij het Genootschap bekend staan

„ voor

„ voor Aankleevers en Handhaavers van de ſnoode en ver„ raadelijke belangens en oogmerken van WILLEM DEN V.

„ Deeze gearresteerde Perſoonen zal het Genootſchap met „ zich tegen den Vijand aanvoeren; alle dienſten, tot wel„ ken zij zonder vrees gebruikt kunnen worden, opleggen; „ hun aan het heetſte vuur blootſtellen, en, in gevalle de „ goede Partij moest bukken, gemelde gearresteerde Perſoo„ nen, de eerſte Slagtoffers der Nederlaage doen worden.

„ Insgelijks, zo naa de uittrekking de Aanhang van *Oran„ je* in deeze Stad, den Ed. Agtb. Raad, of de goede „ Burgerij, iets in 't allerminst mogt beledigen, of gewel„ dig attaqueeren, zullen de gearresteerde en medegevoerde „ Perſoonen, daar voor aanſpraaklijk geſteld worden, en „ voor alles mooten boeten, wat hun Aanhang in deeze „ Stad, tegen den Ed. Agtb. Raad, of goede Burgerij, „ misdoet, en de billijke Straffe hunner Aanſtookingen en „ Volksmisleidingen, zonder eenige Form van Proces, daad„ lijk ontvangen."

Deeze Verklaaring wierdt aan het opgebrooken Burger-Leger voorgeleezen, en algemeen, door het driemaal aanſlaan der Wapenen, toegejuicht, ten teeken van daar mede in te ſtemmen, en dezelve als zijn eigen Beſluit aan te neemen. — Men las dezelve, in de Nieuwspapieren, met wijdverſchillende aandoeningen. Veele Voorſtanders van de zaak der Patriotten zelve, huiverden, op het verneemen van zulke ſtappen, die eene ongehoorde verdelging der Partij dreigden. En valt het ligt te raamen, welk eene uitwerking dit Stuk moest baaren binnen *Delft* zelve, waar men bij ondervinding wist, dat het Genootſchap het niet bij *dreigen* liet berusten, maar het *doen* 'er bijvoegde. De verſlaagenheid was onbeſchrijfbaar groot. Veelen der voornaamſte Aanhangeren van *Oranje*, koozen terſtond de partij om de Stad te verlaaten.

Doch de tijd gedoogde niet, dat allen, of de meesten, dit redmiddel te werk konden ſtellen. Waar van het gevolg was, dat veelen de uitvoering van deeze ſchrikbaarende Verklaaring deels ondervonden. Naa de bevestigende tijding, dat een gedeelte van het *Pruisſisch* Krijgsvolk, tegen

Gor-

Gorinchem in optocht, en tot op een kleinen afstand van die Stad genaderd was, nam men maatregels om het verklaarde voorneemen daadlijk te volbrengen; het Arrest aan te zeggen, en de Gevatten terstond na de Hoofdwagt op het Stadhuis te brengen. Dit viel te beurt aan de Heeren H. J. VAN ROOYEN; A. W. VAN HOEKEN, C. ONDERDEWYNGAARD; B. LAMBRECHTS; alle afgezette Vroedschappen; J. LE D. BRUYN, geweezen Secretaris der Stad; P. SONNE, Bestuurder van het *Delfsche* Exercitie-Gezelschap; A VAN DYK, die vlugtende met een Rijdtuig, agterhaald wierdt; J. NIEUWENHUYZEN; WOUTER LEEUWE, deeze laatste in plaats en tot zo lange zijn Meester C. VAN DER WINKEL in hunne handen zou zijn. De verdere Afgezette Raaden, en anderen, hadden reeds hun heil in de vlugt gezogt, en deeden dit niet weinigen, door den nagt begunstigd, terwijl de gestrengste Huisbezoeking, met de scherpste bedreigingen tegen de Verbergers, geschiedde.

De dag brak aan, en het vlugten nam een einde. Sommiger Huizen waren met wagten van het Genootschap omzet; deeze stonden ook bij de geslootene Poorten; zonder verlof mogt niemand ter Stad uit; de Schuiten wierden opgehouden, en mogten op het uur niet afvaaren, voor de Schuit, die eerst moest koomen, daar was. De Godsdienstoefening ging beevend toe, daar men in de Kerk rondzag of 'er ook in waren, die men gaarne in handen zou hebben. De Leeraars ontvingen een Briefje, bij 't welk zij gelast wierden met het volmaaktste Gebed te besluiten. De Raad vergaderde dien dag verscheiden keeren, ook des avonds. Bij de Regeeringsleden was wel geneigdheid om de Gevangenen te ontslaan; doch het Genootschap weigerde hier in te bewilligen. Alleen verwief de Regeering, dat de Gevangenen, in een der vertrekken van het Raadhuis, hunne Slaapplaatzen hadden; en ook verlof kreegen om iets van hunnen toestand, die zeker zeer benaauwend was, aan Egtgenooten en Kinderen, te doen weeten.

Na het slijten van een bangen nagt en dag wierden de gevangene Heeren, op het onverwagtst, uit hun Arrest ontslaagen, en onder eenen toevloed van aanschouweren, door

eeni-

eenige Genootschapsleden, na hunne Huizen geleid; dan vooraf een Geschrift te hebben moeten teekenen, bij 't welk zij beloofden niet uit *Delft* te zullen gaan.

Welhaast greep 'er een ontzettende lotwisseling plaats. Den eigen avond der flaaking deezer Heeren, liepen 'er voor de Patriotten allerontzettendste tijdingen in van den voortdringenden aanmarsch der *Pruissische* Legerbenden, het verlaten van *Utrecht*, en 't lot van *Gorinchem*. Eenigen der voornaamste Bewerkers der Regeeringsverandering, maakten zich weg. Het te rugkeeren van het Burger-Leger vermeerderde de verslaagenheid. De Genootschapsleden namen wel het besluit om, met het Burger-Leger, ten wederstand der *Pruissen* uit te trekken; doch dit zou *Delft*, waar de Schutterij was afgedankt, geheel van wagt ontbloot hebben. De Regeering verboodt, derhalven, het uittrekken, en ontsloeg de Leden des Genootschaps van Wapenhandel uit den Eed, als Genootschappers, en wierden zij, als Burgers en Schutters, in Stads Eed genomen; in gevolge van welken zij, bij het spoedig vertrek des Burgers-Legers, in de Stad bleeven.

Het geheel gelaat der dingen veranderde. Het luiden der groote Klok ging eene Afkondiging vóór, dat men, bij het inkomen der *Pruissische* Troepen, daar tegen geen den minsten wederstand zou bieden; en vóór dien tijd, of geduurende het verblijf deezes Krijgsvolks te deezer Stede, zich stil en vreedzaam gedraagen.

Op den negentienden September kwam 'er, 's morgens vroeg, een Staatenbode, met last, om het Plakaat tegen het draagen van Oranjeteekenen van de voorgaande maand op te heffen. Dit geschied zijnde, wierden de Oranjevlaggen van de Torens, en andere openbaare Gebouwen, uitgestooken. Niemand vertoonde zich op Straat, dan met Oranje vercierd, en men hoorde de Stad weergalmen van *Hoezee! Vivat Oranje! Oranje boven!* Zamenschoolende Volkshoopen liepen, onder dit geroep, met vlaggen langs de Straaten. Veelen der pas uitgeweekene Voorstanders van den Stadhouder keerden, vol blijdschaps, weder.

Kom-

Kortstondig was die vreugde. Dezelve wierdt gestoord door de ontzettende tijding, dat 'er een hoop gemeen Volks, uit het nabuurig *'s Graavenhage*, op weg was, om in *Delft* een plunderrol te speelen, van welken zij reeds een voorspel vertoond hadden onder den weg in de Herberg *de Koetswagen*. Men vondt zich in de grootste verlegenheid, hoe deeze woelende hoop te weeren. In deezen nood deedt de Regeering, bij klokkengelui, de afgezette Burgerij oproepen, met verzoek dat ieder op zijn Loopplaats zou verschijnen, en de Stad, in deezen dreigenden nood en verwarring, bijstand bieden. De Burgerij voldeedt hier aan.

De ontzettende tijding, dat de hoop volks, dien men op omtrent vierhonderd man schatte, het op *Delft* gemunt hadt, wierdt op den middag, waar bevonden; daar die zich voor de *Haagsche Poort* vertoonde in eene schrikbaarende gedaante, eenigen met Grenadiers mutzen, anderen met hoeden op, wel voorzien van Geweeren en Patroontasfen; die dit misten voerden Bijlen, Stokken, Vlaggen, en uit aller oog was de Plunderzugt te leezen. De gesloote *Haagsche Poort*, bij welke men hun, met vriendlijke woorden, zogt op te houden, wierdt welhaast met geweld opengebroken, en gaf doortocht aan een woesten hoop, die onder het geweldig schieten met kogels, de Stad instroomde.

Wederstand bieden was der ontwapende Burgerij, in den beginne, volstrekt onmogelijk. Terwijl deeze zich, zo goed als in die verwarring geschieden kon, wapende, en schikking maakte om baat te trekken van het Kanon voor 't Stadhuis geplaatst, was het ingedrongen Gepeupel reeds bezig met plunderziek geweld te pleegen, in verscheide gedeelten der Stad. Een twintigtal Huizen moest der woede van die toomlooze bende ten doel staan. En wist men zeer wel die uit te kippen, waar Patriotten woonden, schoon zij bij vergissing ook de schendzieke handen sloegen aan het Huis eens Oudburgemeesters; dan zij betuigden verkeerd geweest te zijn, en verzogten dat de Heer DE BÖVER, de schade zou gelieven op te geeven, met toezegging van betaaling; doch hij vorderde dezelve niet. Door goede woorden, door een drinkpenning, door ruim wijn te schenken, en smee-

ken-

kende voorspraak, bleeven eenigen der met Plundering gedreigden verschoond, of leeden weinig overlast.

Bovenal stondt ten doel hunner losgelaate woede het Societeitshuis. Het daar voorstaande Wagthuis wierdt in 't water gesmeeten; dien weg ging ook het stukkengeslaagen huisraad; bovenal haalde deeze plunderzieke Bende het hart op in eene kamer vol Delftsch aardewerk, met het zinnebeeld der Vrijheid, en dergelijke sieraaden, beschilderd, daar gereed om eerstdaags verloot te worden. Dit wierdt in een oogenblik vergruisd. Het Huis geheel uitgeplunderd, zou nog verder schennis geleden hebben, indien de Burgerij geen wederstand geboden hadt, zich van 't Kanon en klein geweer bedienende. Het geweldig schieten deedt kogels in de huizen vliegen. Op den stoep van het Societeitshuis wierdt een *Haagsche* Plunderaar doodgeschooten; en niet weinigen kwamen 'er met wonden af.

De geboden tegenstand wierdt sterker: dewijl de Burgerij meer en meer in de wapenen kwam, en eindelijk de woedende hoop tot wijken noodzaakte. Onder dit wijken geraakte dezelve meer en meer in verwarring, en het doodschieten van twee der vlugtenden verhaastte de schreeden der anderen, die welhaast tot aan de Vest vervolgd, geen andere uitkomst zagen, dan het water aan het zogenaamde *Duivelsgat* in te gaan; hier ontkwamen veelen het met zwemmen, terwijl de Burgers op hun schooten; eenigen verdronken, welker Lijken vervolgens wierden opgevischt; sommigen sloopen nog ter *Haagpoorte* uit: zo dat *Delft*, vóór drie uuren 's namiddags, zich van dit schuim verlost zag.

Alle de Poorten waren geslooten, de Valbruggen opgehaald, en met Burgerwagten bezet. Bij de *Haagpoort* plaatste men een stuk Geschut. Gestadige Ronden van gewapende Burgers gingen 'er door de Stad, door de Magistraat verzogt in 't geweer te blijven, met toezegging, dat zij noodige ververssching op het Stadhuis zouden vinden. Men bragt derwaards in bewaaring eenige Persoonen, verdagt van deel gehad te hebben aan de Plundering; doch deezen wierden 's anderen daags geslaakt. — Dien eigen avond kreeg

de Stad eenig Voet, en te middernagt eenig Paardevolk, 't welk terstond de Rondens deedt, nevens de Burgerij, die den geheelen nagt ook bij de geplunderde Huizen waakte. De Stad bleef dus in rust, en de gedreigde wederkomst eer *Haagsche* Plunderbende bij woorden.

In het terugtrekken moest de Herberg de *Koetswagen*, waar zij de eerste schennis hadden aangevangen, op nieuw, de door wederstand te *Delft* getergde woede bezuuren. Dit Huis wierdt nu geheel uitgeplunderd, zo dat de romp, zeer gehavend, slechts staande bleef. De Wijn-, Bier-, Brandewijn- en andere Vaten wierden vernield, de Rijdtuigen aan stukken geslaagen, en in 't water geworpen. Met één woord, alles was een volslaagene verwoesting. Deeze dreigde ook de Buitenplaats van den Heer W. H. TEDING VAN BERKHOUT; doch dezelve kwam 'er af met het opbreeken der Wijnkelder en het inslaan der glazen. Het smeeken der Lieden op dit Buiten gelaaten, voorkwam verdere vernieling. — Ook lieten zij zich verbidden door een Huisman, op wiens Boerenwooning zij het gemunt hadden: dewijl zijne Vrouwe nog zeer jong kraams was. — Een Koornmolen onder den weg wierdt ook met plundering bedreigd. De Zoons en de Knegt waren reeds gevlugt: dan de oude Lieden kogten biddende, met de overgifte van het geld, dat in huis was, de plundering af, en de schennis van de Molen, boven in welke de Dogter met zes kleine Kinderen de wijk genomen hadt. De Tuinhuizen aan den *Haagweg* droegen door de stukkengeslaagen glazen, de teekens van het voorbijtrekken deezer schendzieke bende.

Eene Afkondiging der Regeering tegen Geweld en Oproer strekte om het verder binnen de Stad bedaard te houden. Ook bleef den geheelen volgenden dag de gantsche Burgerij in de wapenen. Men hieldt de Poorten geslooten, bovenal de *Haagpoort*. Geene voorzorgen, ter voorkoming van een bezoek als dat des voorigen daags, wierden agterwege gelaaten. Dit belette het houden van den gewoonen Marktdag. De Huislieden mogten, zonder verlof, niet na buiten gaan om hun Vee te melken, dan alleen de *Waterslootsche Poort* uit. In de Stad kon men bij de *Haagpoort*

niet

bier koomen, sterk bewaakt door de wagten der Burgerij, die niemand doorliet, of, wie 'er eenige noodwendige verrigting hadt, met Burgers derwaards deedt geleiden.

De Geweeren aan het *Duivekgat* in 't water gesmeeten, wierden, bij het opvisschen, grootendeels stukken geslaagen bevonden. Honderdvijftig *Pruisfische* Huzaaren trokken toen *Delft* in: een nieuw en veel toeloops verwekkend vertoon, zo aangenaam voor veelen als haatlijk voor anderen, die zeker van spijt zwollen op het gezigt van zommigen deezer, die te voet door de Stad wandelden, vergezeld van eenigen der Soldaaten uit de Bezetting, die een *Hoezee! Vivat Oranje!* Bij deeze gelegenheid, aanhieven. Dit Volk trok enkel door. Dan de Bezetting wierdt met Staaten Krijgsvolk dien eigen dag 's vonds versterkt.

Op den middag geschiedde de Afzetting der nieuwe veertig Raaden, en de herstelling der afgezetten in hunne posten. Waar op onmiddelijk de vernietiging volgde des Genootschaps van Wapenhandel. — Met den avond bedankte de Regeering de Burgerij voor de betoonde getrouwe diensten, met verzoek van de wagten nog waar te blijven neemen; onder toezegging dat men vervolgens over gewigtige zaaken met de Burgerij zou handelen. Deeze ging 's avonds ten negen uuren, naa dat zij drieëndertig uuren lang in het geweer gestaan hadt, uit elkander: terwijl egter twee Compagnien dien nagt nog de wagt moesten betrekken.

Naa het bedaaren van dit gewoel, door Oproerkraaijers veroorzaakt, 't geen een algemeenen nood scheen te dreigen, kwam zeer eigenaartig de oude wrok boven. Veelen oordeelden nu, op hunne beurt, te mogen weigeren het betrekken van eenige Wagten met de Leden van het vernietigd Genootschap, als mede met de zodanigen, die de Acte van Qualificatie op de Geconstitueerden geteekend hadden. De veranderde Regeering was dit gedeelte der Burgerij ten wille, en wierdt, den eenëntwintigsten September, openlijk afgekondigd, dat alle de Leden van het vernietigd Genootschap, 's avonds vóór zeven uuren, hunne Geweeren op het Stadhuis moesten bezorgen, dat zij als Schutters van hun Eed ontslaagen en buiten dienst gesteld waren. Een lot,

 thans

thans juist vier weken geleden het anders denkend gedeelte der Burgerije overgekomen.

Zie *N. Nederl. Jaarboeken; Vervolg op* WAGENAAR, enz.

DEURHOFF. (WILLEM) Bij 't geen wij, deezen zonderlingen Man betreffende, ter zijner plaatze vermeld hebben, agten wij niet ongepast het volgende aanhangzel, uit YPEY'S *Letterkundige Geschiedenis* ontleend. „ Deeze. (dus schrijft de geleerde Man,) de leer der Hervormde Kerk onderzoekende, meende te merken, dat 'er het eene en andere in gevonden wierdt, 't welk naa het *Spinozismus* riekte. Hij wilde ze van deeze bedorven lucht zuiveren; maar de goede Man bevuilde zijne eigen stellingen met het geene waar mede hij te onrecht waande, dat die van anderen bezoedeld waren (*). Hij wierdt in zekeren zin een *Kristen Spinozist.*

„ Alle

(*) Misschien hadt DEURHOFF in de *Systemas* wel iets gevonden, dat hem tot deeze meening 't eerst eenige aanleiding hadt gegeeven. Bij voorbeeld, men leest in sommige zamenstelzels der Godgeleerdheid, betreklijk GODS alomtegenwoordigheid, dat het Opperweezen, (daar op komt toch het gevoelen gemeenlijk uit) nergens in en nergens uitgeslooten zij. Welligt zoude iemand uit zulk eene manier van voorstel afleiden, dat dan het geene eigenlijk GODS weezen uitmaakt, zelf en volkomen in ieder denkbaare ruimte zijn moest, dat alles dus GOD, buiten hem niets, en zo — de waereld zelve GOD zijn zoude. Doch dit gevolg is zo verwerplijk, als ongegrond, en grenst voorzeker vrij naa aan het *Spinozismus.* Verscheiden Godgeleerden hebben misschien daarom ook liever GODS overaltegenwoordigheid willen beschrijven als die Godlijke eigenschap, waar door GOD steeds van alles eene duidlijke en klaare kennis heeft, zo dat 'er niets voor hem bedekt en verborgen is, en

waar

„ Alle menschen," dit waren zijne gevoelens, „ zouden eene en de zelfde denking en uitbreiding zijn, in het begin van GOD geschaapen. De zielen en lichaamen der menschen moesten aangemerkt worden niet als bijzondere zelfstandigheden, maar als zo veele verscheiden wijzingen (*Modi*) van de algemeene denking en uitbreiding, die maar ééne was." Zijne overige gevoelens op te tellen, zoude hier te veel plaats beslaan. Verschillende Schriften zien 'er van hem het licht. Daar onder zijn zijne *Beginselen van waarheid en deugd*, Amst. 1684.; en *Grondvesten van de Christlijke Godsdienst*, te Amsterdam 1690 in 8vo. uitgegeeven. In het laatste heeft hij zijn *ontwerp der Heilige Godgeleerdheid* geplaatst, 't welk wonderlijk zamenhangt. Ook mag hier wel genoemd worden *zijne Bespiegeling van de Heilige Godgeleerdheid*. Amst. 1697. waarin hij met 't bovengemeld gevoelen in ronde woorden voor den dag komt. Ten Jaare 1715 heeft hij alle zijne Schriften in eenen bundel laaten drukken onder den Tijtel van *Overnatuurlijk en Schriftuurlijk zamenstel der Heilige Godgeleerdheid, afgeleid uit het kennelijke Gods, uit de weezenlijke genade gifte, en uit de Heilige Schrift*. Naa zijnen dood, voorgevallen den tienden October 1717, kwam 'er nog van hem uit een boek, genoemd, *De Denkbeeldige Wijsgeer*, *vertoond in* WILLEM

DEUR-

waar door ieder oogenblik elke andere kracht aan Hem haar bestaan en vermoogen, om te werken, te denken heeft, zo dat hij dus overal tegenwoordig is. Verg. VITRINGA, *Doctr. Relig. Christ.* III. §. 123, en zijnen leerling H. SICCAMA, *Kort begrip der waare Godgel.*, bl. 55 en 56. — Zie hier over ook DOEDERLIN, p. 340—342 en JOCHIMS *Handl. tot den Godsd.* bl 33 en 44. Door Gods alomtegenwoordigheid verstaat DEURHOFF, eene *uitwendige afnoeming*, [welk eene zonderlinge uitdrukking!] *aan God toegeschreeven, om dat Hij alles krachtdaadig onderhoudt*. Zie *Beg. van W. en Deugd*, *bl.* 273, volgens KOELM. *vert. van 't vergel. der Cartes. Philos. bl.* 18 en 19.

DEURHOFFS *beginselen van Waarheid*. T. H. VAN DEN HONERT en R. ANDALA hebben ijverig de pen tegen hem gevoerd. Daar door is hij ook aan de eer gekomen, om in sommige Akademische gehoorzaalen bij het Theologisch onderwijs beoordeeld en wederleid te worden."

Zie A. YPEY, *Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid*.

DEVENTER. Door de naauwkeurige berigten, te vinden in den *Tegenwoordigen Staat van Overijssel*, in staat zijnde gesteld, dit Artikel met eenige weetenswaardige bijzonderheden te vermeerderen, zullen wij van die gelegenheid gaarne ons bedienen.

Van het *Gymnasium*, of Letterkundig Kweekschool, welks historie, volgens het getuigenis van den kundigen Opsteller, de Nederduitsche Leezer, tot nu toe, nergens heeft kunnen aantreffen, ontmoeten wij hier het volgende verslag. „ ANNA VAN TWICKELO, Weduwe van MARTINUS BORDEKER, en haar eenige Zoon, BALTHAZAR BORDEKER, maakten in Maart des Jaars 1584 te zamen een Testament, waar bij zij een gedeelte hunner na te laatene goederen bestemden tot het oprigten van eene Universiteit of Illustre School; onder voorwaarde, dat twaalf jongelingen, uit braave maar onvermogende ouders hier ter Stede geboren, en wel zulken die voor den Rector en de overige Leermeesters der triviale School geschikt gekeurd wierden, ieder vijf jaaren lang in kost en huisvesting onderhouden, en om niet bij die Universiteit onderwezen zouden worden; dat deze jongelingen later voor onder de verpligting zouden liggen, der Stad, in zaken tot welken zij bekwaam bevonden wierden, volgens 't goedvinden van de Magistraat, ten dienste te staan; en dat twee van dezelven door de naaste erfgenaamen van de Testateuren, twee door het Kapittel, en de agt overigen door Schepenen en Raad zouden worden benoemd. Aan deze laatsten bevalen zij ook de uitvoering van dezen hunnen uitersten wil.

„ Men

„Men mag het met regt als eene zonderlinge omstandigheid in de geschiedenis van ons *Gymnasium* opmerken, dat het zijne geboorte aan eene vrouw en aan eenen krijgsman hadt te danken. Deze krijgsman was buiten twijffel niet van de gemeene soort, en het smert ons, maar eenige weinige berigten nopens zijn leven aangetroffen te hebben, welken wij onzen Lezeren zullen mededeelen.

„BALTHAZAR BOEDEKER was geboren in den Jaare 1540. In zijne jeugd doorreisde hij *Duitschland*, *Frankrijk* en *Italie*. Hij bezogt de Afrikaansche Kusten van de Straat van *Gibraltar* af tot in *Egypte* toe, in *Napelsche*, *Siciliaansche* en *Maltezer* galeien. Hij was in den Jaare 1571 tegenwoordig bij den zeeslag van *Lepante*, waar de Turksche Vloot geheel door die der Christenen wierdt verslagen. Vervolgens diende hij, in den Keulschen krijg, als Officier te Paard, onder den Overften HOMBURG, die aan 't hoofd stond van een Nederlandsch Regiment. Eindelijk begaf hij zich tot rust, en trad in huwlijk met JOHANNA GROTENHUIS, welke hij in den beginne des Jaars 1617 kinderloos agterliet, en die zelve in October des Jaars 1630, den ouderdom van eenëntagtig jaaren bereikt hebbende, naa dat zij juist den uitersten wil haares Egtgenoots hadt zien ter uitvoer brengen, is overleden.

„Zij hadt namelijk met den aanvang des Jaars 1629 de Magistraat in 't bezit gesteld van de voor het *Gymnasium* bestemde goederen; het welke geschied zijnde, men aanstonds ten ijverigsten bedagt was op 't herwaards lokken van de vereischte Hoogleeraaren. MARTINUS SCHICHARDUS, die meer dan twintig jaaren te *Herborn* de regten onderwezen hadt, was de eerste dien men beriep. Hij moest lessen geven over de Instituten en Pandecten. HENRIK GUTHBERLET, die voormaals mede te *Herborn* als Professor in de Wijsbegeerte en vervolgens hier zedert het Jaar 1619 als Rector van de School gediend hadt, wierdt nu ook bevorderd, en kreeg de Redeneerkonst en Zedekunde tot zijn deel, terwijl aan DAVID SCANDERUS andere takken van de Philosophie wierden opgedragen. De twee laatsten genooten de eer van het *Gymnasium* op den zestienden Februarij des Jaars 1630 met

pleg-

plegtige Redevoeringen in te wijden; en niet lang daar naa plaatste men NICOLAUS VEDELIUS, Professor in de Philosophie en Predikant te *Geneve*, op den leerstoel van de Godgeleerdheid en de Hebreeuwsche taal. Alle deze Hoogleeraaren waren verpligt tot het onderteekénen van de handelingen der *Dordrechtsche* Kerkvergadering, volgens een besluit welk niemand vreemd zal voorkomen, die den tijd in aanmerking neemt, en weet, dat JACOBUS REVIUS in alles, wat tot in stand brenging van deze zaak dienen konde, sterk wierdt gebruikt. Thans schijnt men zedert lang begrepen te hebben, dat iemand zeer geschikt kan zijn om in verscheiden wetenschappen onderwijs mede te deelen, zonder ooit de uitspraken dier vergadering te hebben gelezen, en deshalven wordt die onderteekening niet meer gevergd; doch toen dagt men anders, en hoe weinig verband de bijzondere stellingen van VOETIUS ook met geschiedkunde en welsprekendheid hebben mogen, was de eerste Hoogleeraar in deeze twee wetenschappen zijne beroeping aan eene uitgegeven Verhandeling ter verdediging van VOETIUS, welke zeker zeer geschikt was om de gunst van REVIUS te winnen, verschuldigd. Wij bedoelen den meer door de menigte dan door de waardij zijner schriften wel bekenden MARTINUS SCHOOKIUS, die in den Jaare 1638, omtrent te gelijk met ENGELBERT TESSCHENMAKER, welke tot buitengewoon Professor in de Geneeskunde aangesteld was, het leeraarsampt aanvaardde.

„ Veele Mannen van grooten naam in onderscheiden takken van geleerdheid hebben zedert hunne gaven in dit *Gymnasium* laten blinken: doch wij onthouden ons hier, even als te vooren, van het uitschrijven van lijsten die elders zijn te vinden. Alleen teekenen wij nog aan, dat men, behalven de Hoogleeraaren, ook van tijd tot tijd Lectoren bij hetzelve heeft beroepen, en dit niet alleen in deeze, maar ook reeds in de voorige Eeuw, in welken wij eenen Lector in de Wiskunde hebben aangetroffen.

„ Een Klooster van Zusters van het gemeene leven, in de Pontsteeg staande en naar deszelfs Stigteresse *Lamme van Diesen Klooster* geheeten, wierdt naderhand, uitgezonderd een klein gedeelte, welk door de Gildekamer der Wondheelers

lers en ettelijke vertrekken, tot vrije wooningen voor behoeftige menfchen gefchikt, beflagen wordt, tot een *Gymnafium* veranderd, en dit beftaat uit twee *Auditoria* of Leerzalen, waar van het eene, denkelijk de Kapel van dit Klooster geweest zijnde, doorgaans, en inzonderheid bij alle plegtige gelegenheden, gebruikt wordt. Aan de zelfde opene plaats met deze gebouwen ftaat het Kerkje, welk voormaals aan de Fraterheeren van Heer FLORENS Huis behoorde en thans Stads Boekerij bevat, die misfchien haaren oorfprong verfchuldig is aan de Boeken door GERHARDUS MAGNUS, JOHAN VAN DEN GRONDE en FLORENS RADWYN nagelaten en aan die Fraterheeren ter bewaring toebetrouwd. Evenwel is het ook niet onmogelijk, dat 'er nog eene andere Boekerij beftaan heeft, en dat dezelve vervolgens met die van Heer FLORENS Huis vereenigd is; waar toe dan betrekkelijk zoude kunnen zijn het befluit in den Jaare 1597 door de Magiftraat genomen, om de openbare Bibliotheek na een gevoeglijker plaats te doen overbrengen, en tevens een jaarlijkfche inkomst tot derzelver onderhoud of verbetering te beftemmen. In laater tijd blijkt dezelve flordig bewaard te zijn, dewijl de Regeering vervolgens bedagt was, om hier in verbetering te maken, en de uitgeleende Boeken te doen navorfchen en terug brengen. Hedendaags is zij van weinig gebruik, dewijl het jaargeld reeds voorlang opgehouden heeft, en 'er dus van de nieuwer Werken niets is te vinden: fchoon zij nog wel ftukken van ouder dagen bevat, die de aandagt der Geleerden kunnen trekken. Onder anderen berust 'er een Hebreeuwsch Handfchrift van de Profeeten, welks Varianten de Hoogleeraar ABRAHAM FREDRIK RUCKERSFELDER in 't Jaar 1762 heeft in 't licht gegeven, en nog een foortgelijk van de vijf Boeken van MOSES, waar van wij niet weeten nog gebruik gemaakt te zijn.

„ Behalven de opgenoemde gebouwen, ten dienfte van de hooger en laager Schoolen gefchikt, onderhield de Stad eertijds ook Huizen voor de Profesforen, zo wel als voor de Predikanten; maar dezen zijn naderhand van tijd tot tijd verkogt, en Rector der Latijnfche School is de eenige die thans met een vrije wooning wordt voorzien.

Eén der Professoren voert hier, even als in de andere Hooge Schoolen onzes Vaderlands, den titel van *Rector Magnificus*, en blijft dien gedunrende drie jaaren behouden. Afgaande doet hij in 't openbaar eene korte aanspraak, roept zijnen opvolger op, welke nevens hem de Katheder beklimt, overhandigt denzelven Zegel, Sleutels en andere dingen tot het bestier van 't *Gymnasium* behoórende, laat eindelijk het gestoelte geheel over aan zijnen Amptgenoot, die de plegtigheid met eene doorgaans uitgebreider Redevoering besluit. Lijkredenen bij het afsterven van Professoren zijn niet in gebruik. Bij dat van DAVID SCANDERUS, den eersten Hoogleeraar die hier stierf, lieten deszelfs Amptgenooten een *Programma* aanplakken, welk, naa een korte lofspraak van den overledenen, alle beoeffenaars en begunstigers van geleerdheid tot het bijwoonen van de begraaffenis uitnoodigde. Bij volgende sterfgevallen begon men een beknopt berigt van den levensloop des gestorvenen in dat geschrift te plaatzen; en naderhand, toen de noodiging, uit hoofde van verandering in de manier der lijkstaatsien, niet meer te pas kwam, bleef het *Programmma* eene Historische Lofrede."

Aangaande de *Doopsgezinden*, ook wel genoemd *Mennoniten*, ontmoeten wij, in het bovengemelde Werk, een berigt, welk wij der overneeminge niet onwaardig oordeelen. Het bewijst, aan welke onaangenaamheden deeze, over 't geheel genomen, agtenswaardige Gezinte, eertijds ten doele stondt. Vermeld hebbende, hoe de Vergaderingen dier stille Christenen, in den Jaare 1620 voor de eerste reize, en vervolgens meermaalen verboden wierden, verhaalt de naauwkeurige Schrijver de volgende bijzonderheden. „ De herhaalingen bewijzen ondertusschen, dat de Regeering haare verordeningen maar slappelijk handhaafde. Voor 't Jaar 1652 hadden dezelven zeker wederom eenigen tijd plaats gehad, dewijl wij een raadsbesluit van dien tijd vinden, strekkende om dezelven vervolgens niet meer te gedoogen; doch ook dit kan niet lang stand gehouden hebben: want in den Jaare 1663 maakte men een Konkordaat, niet, gelijk voorheen, om die bijeenkomsten geheel te stremmen, maar

om der *Mennoniten* „ overgroote licencien in haare publie-
„ ke Kerkelijke exercitien en consummaten van huwlijken in
„ haare Vergaderingen te refreneeren (*)"; en zedert wee-
ten wij ook niet dat immer een volstrekt verbod hebbe plaats
gehad, hoewel ook in laater tijden nu en dan bekrompen
zielen opstonden, welken deeze Gezindheid naar hun ver-
mogen poogden te onderdrukken. Vooral dient onder dee-
zen de naamlooze Schrijver van zeker in den Jaare 1670
verspreid blaauw-boekje, die zich zelven een' Liefhebber
van waarheid en regte vrijheid noemt (†), in aanmerking
te koomen, en sommigen der redenen, welken dezelve, be-
nevens veele andere meer algemeene uit Godgeleerde en
Staatkundige gronden afgeleid, bijbrengt, om te toonen wel-
ke hindernissen de volgers van MENNO aan den bloei der
Stad veroorzaakten, zijn ons zo onderhoudend voorgeko-
men, dat wij geene verschooning denken te behoeven,
wanneer wij de beide laatsten hier woordelijk inlasschen.

„ Om datse tot sonderlinge schade van veele Gerefor-
„ meerde Burgeren de Neeringe weten nae haer te trekken;
„ midts haere vermogende middelen plaatsen sy haare Winc-
„ kels in 't beste en 't gelegenste van de Stad: versien haere
„ Winckelen met seer goede waren; nemen niet de hoogste
„ winste: veele Gereformeerde uyt gebreck van sulcke mid-
„ delen connen dit alles (dat in sich niet quaet is) soo niet
„ na doen.

„ Vee-

(*) Zie *Concord. v. d. 24 Sept.* 1663. Nogthans wilde men een jaar te vooren de Gemeente der *Mennoniten* nog niet als een wettig Lichaam aanmerken, want een legaat van 400 gulden, aan dezelve gemaakt, wierdt verklaard aan den Huis-Armenstraat vervallen te zijn, bij *Resol. van den* 25 *Oct.* 1662.

(†) De titel is deze. *Redenen waarom de Ed. Achtb. Magistraat den Mennisten tot Deventer niet magh toelaten Conventiculen te houden: door een Liefhebber van Waarheyt en van rechte Vryheyt.* In dit Stukje zijn ook de boven aangehaalde Publicatien te vinden.

„ Veele ingezetenen der Stadt zelfs in professe Gerefor„ meert, ontbloot van den yever voor de Religie, en van „ de liefde tot haere Geloofsgenoten, gaen haere Mede„ broederen verby, en brengen haer gelt in de Winckelen „ der Mennisten, welcke twee laetste Redenen niet daer „ henen tenderen om de Mennisten die der syn uyt de „ Stadt te wysen: maar om haer niet te doen voortgroeyen „ en te doen uytsterven metter tydt, door het verbieden „ haerer Conventiculen: want sy niet geern en woonen daar „ sy so ingetoomt werden datse geen Conventiculen houden „ mogen."

Ondertusschen denke men niet, dat eene diergelijke redeneertrant zonder voorbeeld is. Neen. De Patriarch RIBERA gebruikte onder anderen eene drangreden van de zelfde gestalte, toen hij FILIPS DEN III wilde overhaalen om de Mooren uit *Spanje* te verdrijven, dat is, tot het neemen van dien maatregel, welks uitvoering zo zeer gestrekt heeft om den welvaart uit dat Rijk voor Eeuwen te verbannen. „ De „ Mooren," zeide deeze Spaansche liefhebber van waarheid en regte vrijheid, „ zullen, niet uitgedreven wordende, „ eerlang alle de rijkdommen van 't Koningrijk in hunne „ handen hebben. Zij zijn niet alleen werkzaam, maar ook „ zuinig en spaarzaam in den hoogsten graad. Zij kunnen „ voor kleiner dagloonen arbeiden, en vergenoegen zich in „ den handel met veel geringer winsten, dan 'er vereischt „ worden om de Spanjaarden te doen leven; waar van 't „ gevolg is, dat veelen onder deezen van koophandel en „ van arbeid worden uitgesloten, en dus vervallen tot be„ hoefte. Door gantsch *Kastilie* en *Andulasie* ziet men de „ Spaansche Dorpen in eenen vervallen staat, terwijl die „ der Mooren toenemen en bloeien; en de Spaansche huis„ lieden, schoon de vrugtbaarste gedeelten des Lands be„ bouwende, zijn buiten staat om hunne pagt te betalen, „ terwijl de Moorschen, niettegenstaande dat zij doorgaans „ de dorste streeken bewoonen, het derde gedeelte hunner „ voortbrengzelen aan de eigenaars der landhoeven kunnen „ uitreiken, en tevens niet alleen hunne huisgezinnen onder-

„ hou-

„ houden, maar nog jaarlijks iets opleggen ter vermeerde-
„ ring van hunne bezittingen."

De Schrijver van 't genoemde blaauw-boekje verhaalt ons, dat de *Mennoniten* ten zijnen tijde in twee Sekten verdeeld waren, de ééne naar eenen TEN CATE, de andere naar eenen KREMER den naam draagende; en dat die van TEN CATE onder de *Vlaamingen*, de andere tot de *Vlaams-Friesen* behoorde. Wat hier van zij, tegenwoordig hebben zij maar ééne Kerk, schoon 'er nog enkele huishoudingen gevonden worden, die zich niet eigenlijk onder dezelve agten te behooren, en deeze wordt zedert een dertig jaaren door eenen regelmaatig beroepen Predikant bediend, het welke te vooren alleen geschiedde door eenen Vermaner, uit het midden der Gemeente daar toe verkozen.

De afkondiging en inzegening van der *Mennoniten* huwlijken veroorzaakten in de voorige Eeuw eenige moeilijkheden, dewijl men hun niet wilde toelaten, die in hunne eigen Kerk te laaten geschieden: doch naderhand wierdt vastgesteld, dat zij door eene Kommisfie uit de Magistraat in den egten staat zouden bevestigd worden, volgens een afzonderlijk daar toe beraamd formulier; en deeze schikking wordt nog heden agtervolgd.

Naa dien de *Doopsgezinden*, uit hoofde van begrippen, welken het wenschelijk ware dat door de geheele waereld gekoesterd wierden, maar welker algemeene naaleving de werkelijk plaats hebbende omstandigheden ondoenlijk maken, weigerden gewapend op te trekken, trof de Regeering in den Jaare 1690 met dezelven eene overeenkomst, volgens welke zij twee brandspuiten tot Stads behoef onderhouden, en daar tegen van alle daadelijke wagten en togten vrij zijn, en ook geen hooger wagtgeld dan andere Burgers behoeven te betalen.

Geenzins eene der meest agterlijken was deeze Stad in haare werkzaamheden, tot het daarstellen van noodige verbeteringe in het bewind van zaaken, zints, door den schandelijken *Engelschen* Oorlog, der Natie de oogen geopend waren. Naa dat, in den afloop des Jaars 1782, een Twaalftal Gecommitteerden was aangesteld, sloeg men straks de

hand

hand aan de hervorming van ingeslopene misbruiken. Eenige Stadsampten lagen 't eerst aan de beurt. Door zijne veelvermogende Aanprijzing, hadt de Stadhouder, op het vervullen van dezelve, een kragtdaadigen invloed. Die Aanprijzingen wierden zijner Hoogheid, in een beleefden brief, opgezegd. Het gelukkig slaagen van deezen eersten baande den weg tot een anderen stap. Met een Verzoekschrift vervoegde zich de Burgerij bij de Gezworene Gemeente, waar in zij haare begeerte te kennen gaf, dat dezelve, ten aanzien van de verkiezinge van Regeeringsleden, nimmer op eenige Aanprijzingen, (bedoelende daar mede die des Stadhouders) agt slaan, maar, „ overeenkomstig met haaren „ Eed, de opengevallene plaatzen altoos zou aanvullen met „ de *Wijsten*, *Nutsten* en *Besten*." Een gunstig verhoor vondt dit Verzoek bij de Gezworene Gemeente, die, van haar besluit, daarop genomen, even als van het voorgaande, aan den Erfstadhouder kennis gaf.

Op den eerstvolgenden Keurdag ging de Gezwoore Gemeente, overeenkomstig met dit besluit, te werk, en zondt de gemaakte Keur van twee Burgemeesteren en vier Gemeensmannen ter goedkeuringe aan zijne Hoogheid. Het draalen des antwoords baarde kommer, dat de keuze den Erfstadhouder niet mogt behaagen, en hij het misschien zou goedvinden daar in veranderingen te maaken. De gegrondheid van deeze vrees bleek: dewijl hij twee Burgemeesters, te vooren boven hunnen rang geplaatst, doch bij de keure weder in den voorigen rang gebragt, op nieuws in dien voorigen rang herstelde; doch de twee andere Burgemeesters, zonder aanbeveeling benoemd, goedkeurde; twee der gekoozene Gemeensmannen wraakte hij, en benoemde twee anderen in hunne plaats, laatende de twee overige, desgelijks zonder Aanprijzing benoemd, blijven. — Groot misnoegen rees 'er op het bekend worden deezer veranderingen. Vier der Gecommitteerden uit de Burgerij vervoegden zich bij de twee door zijne Hoogheid aangestelde Gemeensliedem, die, op hun aanzoek, bij een schriftlijke verklaaring, aan de Regeering ingeleverd, afstand deeden van deeze inplaatsstelling. Naauwlijks was de Magistraat en de Gezwoorene Gemeen-

meente op het Stadhuis vergadert, of de Twaalf Gecommitteerden der Burgerij verscheenen aldaar, met verzoek, om tot het doen van een voorstel aan de Gezwoorene Gemeente, in derzelver Vergadering te mogen toegelaaten worden. Minzaam en staatlijk was de bejegening hun aangedaan. Een der Heeren las een Vertoog voor van 't geen de Burgerij, met betrekking tot de te rug gezondene Keur ter oore gekomen was, gepaard met eene herinnering van het besluit, door de Gezwoorene Gemeente, op 't verzoek der Burgerij, over de Regeeringsbestelling genomen; 't zelve behelsde een berigt hoe de twee door zijne Hoogheid aangestelde Gemeensmannen van dien post afgezien hadden; en gaven zij te kennen niet te twijffelen of hun Wel Ed. Agtb. zouden, met alle minzaamheid, de twee Heeren, in rang door zijne Hoogheid weder boven anderen gesteld, wel weeten over te haalen, om dien rang aan de twee andere wederom af te staan.

De Gezwoorene Gemeente onderrigte de Schepenen en Raad van de Bezending door Burger Gecommitteerden aan hun gedaan, en verzogte dat 'er geen aanstalte, noch tot het na de Kerk gaan, of tot het afneemen van den Eed, mogt gemaakt worden, eer zij nader over het stuk geraadpleegd hadden. Deezen verklaarden zo lang vergaderd te zullen blijven, en ontvingen, welhaast, bij de overgifte van het Vertoog der Burger Gecommitteerden,. de boodschap, dat de Gezwoorene Gemeente, voor en aleer ergens verder toe te kunnen koomen, de twee Regenten, in 't Vertoog vermeld, een duidelijk en rondborstig antwoord af te vraagen, of zij al of niet konden en wilden voldoen aan het verzoek, door de braave Burgerij ten hunnen opzigte gedaan, ten einde zij, dit vooraf gegaan zijnde, nader zouden kunnen overleggen wat hun vervolgens te doen stondt.

Geen zwaarigheid altoos hadt het in, om, daar de twee door zijne Hoogheid aangestelde Gemeenslieden bedankt hadden, de twee door den Prins afgekeurden op nieuws, tot Medeleden der Gezwoorene Gemeente te kiezen; maar de twee boven hunnen rang gestelde Burgemeesters moesten ook overreed worden, om daar van afstand te doen. Bij den

eenen

eenen ging het vrij gemaklijk; bij den anderen vondt het meer werks, als die op het maaken van zekere schikkingen aandrong; doch tot welke de Gemeenslieden van zijne Straat zich weigerden in te laaten. Het besluit der Gezwoorene Gemeente, aangenomen en goedgekeurd door de Magistraat, was, den Stadhouder nader te schrijven, en tot het bekomen van wederantwoord, de gewoone plegtigheden bij de jaarlijksche verandering der Regeering, en het afleggen van den Eed, op te schorten.

.. Onder alle deeze onderhandelingen, meest schriftlijk voortgezet, was het avond geworden eer de Burger Gecommitteerden, van alles een hun voldoend verslag kreegen. Geduurende de drukke verrigtingen op dien dag was de toeloop der nieuwsgierigen naa den uitslag, op en omtrent het Raadhuis, zeer groot; schoon alles volmaakt stil bleef, en geen zweemzel van onbetaamlijkheid zich vertoonde. Zo de Magistraat als de Gezwoorene Gemeente schreef zijne Hoogheid met kennisgeeving van al het verrigtte, en verzoek dat het hem behaagen mogt, de keuze, zo als die voorheen gemaakt was, te bekragtigen. Eene volledige goedkeuring volgde eerlang, en daar op ook de Beëediging.

Dan, vermids de Erfstadhouder, in deezen bewilligenden Brief, gewaagde van het handhaaven zijner wettige Regten, en hoe hij, in het tegenwoordige geval, terstond zou kunnen vorderen de toepassing van het Stadsregt, op de door zijne goedkeuring aangestelde Gemeenslieden; en ook gebruik maaken van zijn Regt omtrent den rang der Magistraatsperfoonen in verschil, bleeven noch de Regeering, noch de Gezwoorene Gemeente, in gebreke om, bij nader schrijven, hem, het wanbegrip, waar in hij, huns agtens, stondt, onder 't ooge te brengen.

Op het Art MARCK (FREDERIK ADOLF VAN DER) zullen wij de lotgevallen diens beroemden Hoogleeraars verhaalen. Hier teekenen wij aan, dat hij, bij het opgaan der Vrijheidzon, door de Bestuurders en Bezorgers van het Doorluchtig School in deeze Stad, bij eene groote meerderheid van stemmen, in den Jaare 1783, van *Lingen* tot Hoogleeraar in het Natuurlijk en Burgerlijk, zo wel als in het Vaderlandsch en

Romeinsche Regt beroepen, en hem tevens het Groot Burgerschap wierdt aangeboden.

Naauw verbonden met dit betoon van Vrijheidsliefde bij de Regeering, was haare bewilliging in de begeerte eener Bende Vrijwillige Burgeren, verzoekende om zich in den Wapenhandel te mogen oeffenen. De Magistraat keurde het ingeleverde plan goed, vorderende alleen van de Officieren der *Vrije Burger Militie*, bij 't aanvaarden hunner Posten, op het Stadhuis bij handtastinge aan de Voorzitters hulde en trouwe te moeten belooven aan de Magistraat, en geene Wapenen daadlijk tegen iemand te zullen doen gebruiken, dan op derzelver bijzonderen last, of daar toe verkreegen verlof. — Ook besloot de Stadsregeering, de gantsche Burgerij van gelijke Wapenen te voorzien. Op den achtsten Maart viel 'er eene kleinigheid voor, die ten betoon strekte van de toen heerschende denkwijze te dier Stede. Het gebruik bragt mede, dat het Burgervaandel, op den verjaardag des Stadhouders de wagt hebbende, met Oranjestrikken aan den hoed optrok. De Vaandrig, wiens beurt het thans was, liet zijne Manschap aanzeggen, om, zonder dit versierzel te verschijnen. De Hopman stondt in een ander begrip, en vervoegde zich deswegen bij de Magistraat; hij kreeg geen voldoend antwoord, en de Burgers verscheenen zonder Oranjestrikken.

Twee blijken van eene beredeneerde Vrijheidsliefde onder de Burgerij dezer Stad vertoonde het Jaar 1784. Het eene bestondt in een Adres aan de Regeering, waar in de inleveraars hun misnoegen te kennen gaven over den rampzaligen staat van de Verdeediging des Lands, en daar omtrent de noodige voorziening verzogten. Sterker taal, dan waar in dit Adres sprak, kan men bezwaarlijk zich verbeelden. In het slot daar van verzogten zij de Stads Regeering, de zaken daar heenen te helpen stuuren, „ dat 'er, van nu af „ aan, zodanige maatregelen mogten genomen worden, dat „ de Uitvoerende Magt, vooral gedüurende deezen Oor„ log, in haare natuurlijke ondergeschiktheid aan den Sou„ verain gehouden wierdt; op dat dezelve niet wederom de „ Uitvoering van de besluiten en de bevelen van den Sou-

„ verzuim zou kunnen nalaaten of uitstellen, en het Vader-
„ land niet weder gevaar loope, om, als in den voorigen
„ Oorlog, het slachtoffer eener schandelijke werkloosheid te
„ worden; en dat bij den Raad van Staaten een Ministerie
„ gebruikt wierde, 't welk uit kundige, werkzaame, en Va-
„ derlandlievende Mannen, die van eene beproefde trouwe
„ zijnde, het vertrouwen der Natie hebben, zou bestaan;
„ en dat ten minsten, gedurende deeze zorgelijke omstan-
„ digheden, de Directie niet zou worden gelaaten aan de
„ tegenwoordige Ministers, die door het schandlijk ver-
„ zuim, 't geen ten opzigte van alles, wat het Defensie-
„ weezen van het Land betreft, plaats heeft, alle Fiducie
„ der Natie verzwakt hebben."

Het ander bedrijf der Deventersche Burgerij was gelegen in een verzoek aan de Regeering, de zaak daar heen te wenden „, dat door onzen Staat, ten spoedigste, een aan-
„ zoek tot eene Verbintenis met *Frankrijk* gedaan, en 'er
„ nimmer aan het vernieuwen der Verbonden met *Engeland*
„ mogt gedagt worden." Aangenaam waren beide Verzoeken aan de Stads Regeeringe, en wierden, dienvolgens, de Afgevaardigden ten Landsdage gelastigd, daar mede overeenkomstig hun gevoelen uit te brengen.

Tusschen *Deventer* en het nabijgelegen *Zutfen*, ontstondt, in deezen jaare, eenig geschil. Om de Wapenoeffening der Zutfenaaren te aanschouwen, hadden eenige Leden van het Vrijcorps te *Deventer* zich derwaards vervoegd: doch waren hun, op 't bevel van den Generaal Major VAN HEECKEREN, Commandant dier Stad, door de Krijgsmagt aan de poorten, bij het inkomen, de Zijdgeweeren afgevraagd, die zij, overgegeeven hebbende, bij hun vertrek niet te rug vorderden. De Commandant grondde zijn gedrag op eene Vegterij tusschen twee vreemde Persoonen, in Uniform gekleed en met Zijdgeweeren gewapend, onlangs voorgevallen. Dit hadt hem, tot bewaaring van de rust en veiligheid der Stad, aan de onderscheide poorten order doen stellen, om geene in Uniform gekleedde, en van Passen onvoorziene, Vreemdelingen, met hunne Wapenen, binnen te laaten, maar die af te neemen, en in bewaaring van de Wagt te houden, tot

der-

derzelver vertrek. Bij het aanbod van de overlevering der agtergelaaten Zijdgeweeren van de Deventersche Burgers aan de Regeering verzogt hij te mogen weeten, of zij dit door hem gegeevene bevel begeerden ingetrokken te hebben; dan deeze bedankten hem voor de gedraagen zorg, met verzoek om daar in te volharden.

Deeze handelwijze behaagde VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT niet, die het afneemen van de Zijdgeweeren der Burgeren van een nabuurige Stad, Leden van een aldaar bij de Regeering erkend Vrijcorps, hoogst wraakte. — De ontwapende Burgers beklaagden zich bij de Deventersche Regeering, die, bij eenen Brieve, de Zutphensche vroegen, of dit afvorderen der Geweeren, op eene dreigende, ja van eenigen op eene geweldaadige wijze geschied, gedaan was op last der Magistraat? — Het antwoord diende om het gedrag der Krijgslieden te verschoonen, en dat van een en ander der Vrijcorporisten te verzwaaren. Zij beriepen zich op het Raadsbesluit bij meerderheid genomen, om de voorzorg des Commandants te wettigen, bijbrengende de ongeregeldheden, voortijds door Leden van het Deventersche Vrijcorps in *Zutphen* aangerigt, tegen welke zij oordeelden, met dubbele oplettenheid, te moeten waaken, bij gelegenheid der Jaarmarkt, en te meer daar toe de middelen in eigen boezem te bezigen, met hoe minder hoop van wel te slaagen zij oordeelden, in dit tijdsgewricht, volgens de thans veel al aangenomene wijze van denken, op de medewerking van anderen zich te mogen verlaaten.

Weinig genoegen namen die van *Deventer* in dit antwoord. Waren de gegeevene bevelen, tot het afneemen der Zydgeweeren, rechtstreeks uit den boezem der Zutphensche Regeering voortgevloeid, dan zouden zij zich, schreeven zij, kunnen vergenoegen met het gegeeven antwoord: dewijl zij ligtlijk begreepen, dat hun Ed. Groot Agtb. in het stellen van orders tot rust en veiligheid binnen derzelver Stad naar goedvinden konden handelen; doch, daar zij grond hadden om te besluiten, dat die bevelen, door den Commandant VAN BEECKEREN, zonder voorkennisse, veel min zonder bijzonderen last, der Regeeringe gegeeven en alleen door de Ma-

gistraat van *Zutphen* naderhand goedgekeurd waren, hadden zij, die, in dit tijdsgewricht nog meer dan ooit vreemd waren van eene aangenomene wijze van denken, om eene Militaire Jurisdictie over Burgers te erkennen, of aan een Commandant, of commandeerend Officier, in eenige Stad Garnizoen houdende, toe te laaten, dat hij, zonder uitdrukkelijk bevel der Regeeringe, diergelijke orders, die zij geheel als buiten bestuur van het Militaire beschouwden, uitoeffende, hier in niet kunnen of mogen berusten; maar gemeend het aangerand gezag der Steden te moeten handhaaven. — Uit welken hoofde zij voluit verklaarden, te begrijpen, dat de Commandant, door het stellen deezer orders, op de Burgerlijke Vrijheid, op eene voor hunne Burgeren zeer hoonende wijze, hadt aangevallen, en door deszelfs verder gehouden gedrag, in het wederregtlijk bewaaren dier Zijdgeweeren, de waardigheid hunner Regeeringe ten sterksten beledigd. Zij zouden nog eenigen tijd wagten, om den Commandant VAN HAECKEREN, over wien zij oordeelden reden te hebben van zich te beklaagen, tijd te geeven, om de Burger Zijdgeweeren hun te doen toekomen, met eene voldoening geëvenredigd aan die zo ongeoorloofde als met minagting gepaarde handelwijze; terwijl zij zich anderzins in de noodzaaklijkheid zouden gesteld zien tot het gebruiken van zodanige middelen, als de aart der zaake, huns agtens, vereischte. — Voorts verzogten zij te mogen weeten of dit Verbod voor een bepaalden tijd, of voor altoos, in 't vervolg gegeeven was; ten einde zij, in het laatste geval, omtrent hunne Burgers zulke maatregelen konden neemen, als zij best keurden, tot voorkoming van verdere onaangenaame behandelingen; van zich niet kunnende verkrijgen om hunne Burgers, uit hoofde dat zij Leden waren van een Corps, onder hunne onmiddellijke goedkeuring opgerigt, en die gedeeltlijk tot hunne aloude Burger-Vaandelen en Hopmanschappen behoorden, en nimmer ophielden Burgers te zijn, op een gelijken voet met de loontrekkende Militie van den Staat te behandelen, en dezelve na eene andere Stad gaande van Passen te voorzien. Te minder konden zij daar toe besluiten; vermids zij nimmer van Gewa-

pende Burgers uit andere Steden binnen *Deventer* komende, zodanige Pasfen gevorderd hadden, of immer zouden vorderen. — Eindelijk drongen zij aan om nadere onderrigting, wegens de gewapende Deventersche Burgers, die in *Zutphen* voorheen ongeregeldheden hadden aangerigt.

Wanneer de Commandant VAN HEECKEREN zich bij de Magistraat van *Zutphen* verontschuldigd, en aan dezelve de Zijdgeweeren nogmaals aangeboden hadt, namen zij dezelve over, en zonden ze, met het Verdeedigschrift des Commandants, aan de Regeering van *Deventer*; vertrouwende dat hier door de opgevatte denkbeelden, wegens het gedrag diens Krijgsbevelhebbers, volkomen zouden opgeklaard weezen, en zij het ontstaane mishoegen zouden laaten vaaren: verklaarende, dat, gelijk zij diens gedrag ten allen tijde hadden moeten prijzen, ook niet zouden naalaaten zijn Ed. in dit geval te handhaaven. De bevelen aan de Poorten hadden geen plaats meer, en het voorheen gebeurde met de Deventersche Burgeren, die groote beweegingen te *Zutphen* hadden aangerigt, wilden zij met oogluiking voorbijgaan.

Schoon de Regeering van *Deventer* in het gegeevene berigt des Commandants geen genoegen nam, en meende nog op voldoening te mogen aandringen, wilde zij, door eene bijzondere toegeevenheid daar toe bewoogen, voor dit maal, de zaak hier bij laaten berusten, en voor afgedaan houden, in die billijke verwagting dat nimmer iets van dien aart, door dien Bevelhebber, tegen hunne Burgers zou worden ondernomen.

Van de goedkeurende agting en genegenheid, in welke het *Deventersche Vrijcorps*, ook bij lieden van het hoogste aanzien, deelde, vertoonde de maand Januarij des Jaars 1785 een meldenswaardig bewijs. Ruim honderd man van 't zelve begaf zich, in volle Wapenrusting, vergezeld van Veldmuzijk, na den *Gelder*, bij het Dorp *Wijhe*, de Havezaate van den Baron VAN DEDEM, toen bestemden Gezant van deezen Staat bij de *Ottomannische Porte*. Het oogmerk van deezen optocht was, het haalen van twee metaalen Veldstukjes, door den Grootvader van dien Heer, den beroemden Krijgsheld DEDEM, op de Franschen veroverd. De Heer VAN

 DEN

DEN GELDER hadt deeze Gedenkstukken van Voorvaderlijke dapperheid, die omtrent tachtig jaaren op het Voorplein, ter zijde van de deur der Ridderlijke Woning, gestaan hadden, aan de *Deventersche* Vrijburgers ter bewaaring en gebruik vergund, onder voorwaarde van dezelve nimmer buiten *Deventer* te voeren. Bij de aankomst deezer Burgerbende wierden de beide Veldstukjes driemaal gelost. Naderende en voorbij het huis trekkende, beweezen de Officieren aan den Heer en Vrouwe VAN GELDER, die ter opwagtinge voor de deur stonden, de Krijgseere; welke zij, na op spijs en drank getoefd te zijn, nogmaal herhaalden, en den avond medebragten, als zij dit Geschut, op de Affuiten, ieder van vier paarden getrokken, in *Deventer* binnen haalden, onder een grooten toevloed van aanschouweren; aan welke het op den Huize *de Gelder* ook niet hadt ontbrooken; van overal was het Volk derwaards heen gevloeid om deeze zeldzaame vertooning te zien.

Vrugtbaarer in gebeurtenissen, dan ons plan gedoogt te verhaalen, was het berugte Jaar 1787, ook voor *Deventer*. De veelvuldige woelingen, ter zaake der Gecommitteerden, liepen tot zulk eene hoogte, dat eenige Regeeringsleden, dezelve moede, verklaarden, liever dan langer door dezelve geschokt en verontrust te worden, hunne posten te willen nederleggen, en elders te gaan woonen; een voorneemen, egter, 't geen zij ter zijde stelden, op een ingeleverd Adres, waar bij de Onderteekenaars verklaarden, voor hunne en der Stads veiligheid, lijf en leeve veil te hebben. Niet weinig wierdt voorts de Wethouderschap gemoedigd, doordien zich eenigen der Kerkleeraaren, zo van de Walsche en Nederduitsche Gereformeerde, als van de Doopsgezinde Gemeente, openlijk voor haar verklaarde, en tegen de meer of min openlijk woelende Kabaale van Oranjegezinde burgers; VILLEROIX, Leeraar der eerstgenoemde, VAN EYCK, SUERMOND, HOOGWAL en BOSVELD van de andere, en KUIPER, Leeraar der Doopsgezinde Gemeente, liepen daarom bij de Stadhoudersgezinden sterk in 't oog, en stonden ten doele aan lastertaal en smaadredenen.

Veel geruchts maakte, ten deezen tijde, een Verzoekſchrift, de Regeeringsverandering betreffende, geſteld en aan 't hoofd eener Burgercommiſſie ingeleverd door den Hoogleeraar F. A. VAN DER MARCK; een ſtevigen ſteun van den Patriotſchen Aanhang binnen *Deventer*. Op den grondſlag, „ dat voortaan alle Stadhouderlijke Invloed op de verkiezing van de „ Regeering der Stad behoorde op te houden, en dat deeze „ van de Burgerij alleen, als den wettigen Souverein, af„ hanklijk moest weezen — verzogten zij, dat vóór den „ aanſtaanden Keurdag een Beſluit ter affchaffinge van het „ oude Reglement, voor zo verre het *Deventer* betrof, „ mogt genomen worden; dat voorts de Magiſtraatsperſoo„ nen, die op aanſtaanden *Petri-dag* zouden gekozen wor„ den, zonder des Stadhouders goedkeuring, dadelijk in den „ Eed zouden worden genomen, naa dat zij, egter, alvoo„ rens allen, hoofd voor hoofd, verklaard zouden hebben, „ genegen te zijn om van goeder harte mede te werken tot „ een nieuw en verbeterd Reglement, waarbij de Regeering „ vrij en van den Stadhouder onafhanklijk wierdt geſteld, „ en de keur der *Gemeensliedén*, volgens een nader te be„ paalen plan, aan de Burgerij wierdt overgelaaten." In gevolge van dit Verzoek geſchiedde, eerlang, de aanſtelling van nieuwe Regeeringsleden.

Onder dit alles was men geenzins gerust tegen de veelvuldige, wel bedwongene, maar niet t'ondergebragte Stadhoudersgezinden binnen *Deventer*. Van hier dat men te raade wierdt, uit het nabuurige *Zwolle*, eenige gewapende Patriotten, ter beveiliginge der Stad, te verzoeken; die ook, met onverwijlden ſpoed, op den achtëntwintigſten Junij, ten getale van honderdvijftig, kwamen binnen trekken. Ongelukkig gaf dit bedrijf aanleiding tot eene ſtadontrustende gebeurtenis. Eenige *Zwollenaars*, 's daags naa hunne aankomst, in den vroegen morgen, voorbij het huis gaande, in 't welk de Oranjegezinden vergaderden, en boven de deur *Burger-Societeit* leezende, traden binnen, en eischten Morgendrank. De Kastelein weigerde dien te tappen, dewijl het geen openbaar huis was, maar aan eene Societeit toebehoorde. Hij verwittigde de Leden van het voorgevallene,

leene, en wierden deezen dien morgen bij een geroepen, tegen den tijd dat men een belooft herhaald bezoek der Zwollenaaren verwagtte. Zij kwamen en vorderden Morgendrank. Op last der Leden floeg de Kastelein dien eisch af. Dit hadt hoogloopende woordwisseling van wederzijden ten gevolge. De Leden van het Burgercorps des verwittigd, begaven zich na de Alarmplaats. Met zeer weinig Manschap schoot de eerst gereed zijnde Officier toe, en deedt, daar reeds van den anderen kant, zo sommigen willen, geschooten, althans geweld gepleegd was, terstond vuuren, met dien uitslag, dat drie Leden der Societeit terstond sneuvelden, en twee kort daar naa aan de bekomene wonden overleeden. Geen dooden, maar eenige Gekwetsten, telden de Gewapende Deventersche Burgers. Verbitterd namen zij het huis, welks toegangen terstond bezet wierden, in. De Genootschapsleden, in 't naauw gebragt en voor de wraak der getergde Burgeren dugtende, zogten een goed heen koomen, met over dak en muuren te klimmen, en zich in nabuurige huizen te bergen. Veelen ontkwamen het. Dan bij het onderzoek dier huizen vondt men nog een twintigtal, wier naamen opgeschreeven, doch zonder eenig leed, op vrije voeten gesteld wierden. Inmiddels hadt men de Stads Poorten geslooten.

Het Geregt toesde niet met het Societeitshuis te doorzoeken, en de Papieren na het Stadhuis te doen brengen. Twee Persoonen, die zich voor hoogst oproerig hadden doen kennen, wierden in hegtenis genomen, en drie Officieren der Burgerij, die Leden deezer Societeit geweest waren, onbekwaam verklaard om de Stad te dienen. De vernietiging der Societeit volgde welhaast, wordende de Leden verboden, om, waar het ook zijn mogt, Vergadering te houden, onder bedreiging van als Verstoorders der openbaare rust te zullen gestraft worden. Men rekende het aantal der Leden op omtrent vijfhonderd. — De stoorenis deezer bij de Patriotten lang gehaatte Zamenkomst, in het Huis het *Dertige Hert*, was wel van veel beduidenis; doch bragt de woelende Partij niet te onder. Vrees dat deeze, verbitterd, het hoofd zou opsteeken, deedt het binnen trekken van nog

hon-

honderdenvijftig Gewapende Schutters uit *Bathmer* en *Rijssen* een geluk rekenen.

De bekende vermengde gesteldheid der Schutterije bewoog de Regeering de geheele Burgerij te ontwapenen, uitgenomen de Officieren en verdere Leden van de Burger-Vaandelen, die onder het Burger-Corps dienst deeden, als zijnde volkomen bevoegd om de wapenen, even als voorheen, te blijven draagen, en tot verdeediging van Stads Vrijheid en Onafhangelijkheid te gebruiken. Hier toe wierdt ook gelegenheid gegeeven aan allen, die gereed en geneegen waren, terstond op het Stadhuis te verschijnen, en deeze Verklaaring af te leggen: „ Ik beloof en verzeker, dat ik deeze „ Stad, naar mijn beste vermogen, tegen de wederinvoering „ van den voorigen Stadhouderlijken Invloed, en tegen al- „ len geweld van deszelfs Voorstanders getrouwlijk zal hel- „ pen beschermen, en dat ik daar toe de bevelen van de „ Regeering behoorelijke gehoorzaamheid zal bewijzen!" — Het gevolg deezer Afkondiging was, dat het grootste gedeelte der Schutterij, ten getale van ruim vierhonderd man, ontwapend wierdt. Des niet tegenstaande kon men door de verleende hulp de wagten verdubbelen. Tot meerder zekerheid plantte men voor het Raadhuis het Geschut.

Niettegenstaande alle deeze behoedmiddelen, was de vreeze voor onlust en beroerten niet geweken. Van een anderen kant wierdt die vreeze telkens gevoed. Op 't Geldersch Grondgebied, zeer digt onder de Stad, bij de Herberg *de Dood*, aan de overzijde van den *IJssel*, hadt eenig *Geldersch* Krijgsvolk, zo Voetknegten als Ruiterij, post gevat. Deezer nabijheid ergerde eenigen der Vrijcorporisten binnen *Deventer* zich bevindende, en anderen, vol heete drift, wilden 'er op los gaan, om ze te verjaagen. De Deventersche Regeering, bevroedende; dat dit Krijgsvolk door de Staaten van *Gelderland* was afgezonden, ter dekkinge der nabuurige Ridderlijke Huizen, en de Ingezetenen op de *Veluwe*, deedt de Schipbrug wegneemen, om daar door een geval te voorkomen, waar aan men de eerste oorzaak van openbaare vijandschap tusschen *Overijssel* en *Gelderland* zou kunnen toeschrijven. — Zij deedt meer. Eene Afkondiging van de

nabijheid deezes *Gelderschen* Krijgsvolks en de daar uit te vreezene vijandlijkheden tusschen 't zelve, de Burger-Militie en Hulpbenden spreekende, gelastte de aangestelde Stads Bevelhebbers G. J. DUMBAR, G. J. JACOBSEN en A. G. BESIER, de noodige voorzieninge te doen, dat, zo lang 'er geen aanval op de Stad gedaan wierdt, of zulk bedrijf gepleegd, waar uit genoegzaam bleek, dat het oogmerk deezes Krijgsvolks zou zijn om de Stad vijandlijk aan te vallen, de Burger-Militie en Auxiliairen te bevelen geene daaden van geweld, hoe genaamd, te pleegen; schoon zelfs dit Krijgsvolk, onvermoedelijk, op Stads Grondgebied, over den *Ysel* gelegen, mogt verschijnen, of eenige andere onbehoorelijke daaden bedrijven, waar van, op eene andere wijze, dan door middel van geweld, voldoening kon bekomen worden. Men hadt deswegen ten spoedigsten verslag te doen. — Ter verdere voorkominge van dusdanige onaangenaame ontmoetingen hadden gemelde Stads Bevelhebbers de noodige bevelen te geeven, dat, zo lang dit Krijgsvolk daar gelegerd bleef, de Overijsselsche Burger-Militie en Hulpbenden zich moesten onthouden om op het Grondgebied van *Gelderland*, als mede op dat van *Overijssel* over den *Ysel* gelegen, met Zijdgeweer of andere Wapenen, te verschijnen, onder bedreiging van gestrenge straffe voor de Overtreeders.

Intusschen bevonde de Deventersche Regeering niets te verzuimen, 't welk de Stad aan den Yselkant, waar men nu Ponten, in plaats van de Schipbrug, bezigde, in staat van verdeediging kon stellen; terwijl men aan de Landzijde nieuwe Verschansingen aanleide, en dien arbeid met allen ijver voortzette. — *Deventer* verstrekte ter wijkplaats voor Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DE MARSCH, na de Omwending in *Gelderland* met zijn geheele Huisgezin derwaarde gevlugt; als mede voor Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT RYSSEL, Burgemeester te *Zutphen*.

Geen ijdele vrees hadt de Magistraat van *Deventer* bevangen, als dezelve voor onaangenaamheden van dit nabij gelegerd *Geldersch* Krijgsvolk dugtte. Het leedt slegts twee dagen, na het doen der gemelde voorzorgdraagende Afkondiging, dat zij zich in de onaangenaame omstandigheid be-

vonds

zondt, om de Staaten van *Gelderland* eenen Brief, op den negenden Julij, toe te schikken, van deezen [illegible] digen inhoud; en dien wij te meer affchrijven, om geene door partijfchap vergrootte, of verkleinde berigten aan te voeren. — „ Wij agten het, ten einde ons voor fonge goe„ de Burgeren en Ingezetenen [illegible] te ftellen, „ van onzen pligt, niet langer te zwijgen, maar U Ed. Mog. „ te kennen te geeven, dat wij, vernomen hebbende, hoe „ U Ed. Mog. goedgevonden hadden, een Corps Troepen „ op de Grenzen van deezer Stads Jurisdictie, [illegible] „ den rook van de Stad, te doen cantonneeren, al aanftonds „ bedugt geweest zijn, dat eene Militie, die binnen de „ eige Steden van U Ed. Mog. Provincie zo weinig in „ Discipline gehouden wordt, en de grootfte baldadighe„ den pleegde, op het platte Land gelegd, en dus nog „ minder in bedwang zijnde, zich voorzeker aan geen minder „ gewelddenarijen zou fchuldig maaken.

„ Ook heeft de uitkomst onze vrees ten vollen bevestigd. „ Want, om nu niet eens te fpreeken van veelvuldige Viola„ tie van ons Territoir, waar op zich van die Manfchappen „ reeds eenigen gewapend vertoond hebben, zijn wij in 't „ zekere onderrigt, dat de Hoven van [illegible] Ingezetenen, „ die hier op *Veluwsch* Territoir, voor onze Stad liggen, als „ mede derzelver Buitenplaatzen, [illegible] ge„ legen, dagelijks op de [illegible] wijze worden geplunderd „ en geruïneerd. — Immers, hoewel wij niet willen affir„ meeren, dat al dit geweld door de Militairen alleen ge„ pleegd wordt, maar zelfs reden hebben om vast te ftellen, „ dat dezelve door eenige kwaadaartige uitgeweeken Ingeze„ tenen onzer Stad, als ook waarfchijnlijk [illegible] „ van U Ed. Mog. Provincie, worden geholpen, is het eg„ ter zeker, dat het leggen van die Militie aldaar ter plaatze, „ als de eenige oorzaak van alles [illegible] wor„ den.

„ Misfchien zullen U Ed. Mog. reeds onderrigt zijn van „ de zorgvuldige maatregelen, die wij hebben in 't werk „ gefteld, zo door het afneemen van onze Vestboog als an„ ders, op dat de Ingezetenen [illegible] geene te-

„ tere

,, tere behandeling ondergaan dan of dezelve door gedecla-
,, reerde Vijanden overweldigd waren, en die voor hunne
,, Perfoonen zelve geene veiligheid verwagten kunnen, in-
,, dien zij, ter bezorging van hunne zaaken zich op U Ed.
,, Mog. Territoir begeeven wilden; ja, die zich, op den
,, grond van onze eigene Jurisdictie, geene genoegzaame
,, zekerheid beloven durven, door eene rechtmatige ver-
,, ontwaardiging gedreeven, de Verstoorders van hunne Rust
,, en de Vernielers van hunne Have niet met geweld te keer
,, gaan en van hun eigendomlijk Land afdrijven. Dan wij
,, willen niet onderstellen, dat U Ed. Mog. van alles een
,, getrouw en onzijdig verslag bekomen; dewijl wij het on-
,, mogelijk agten, dat U Ed. Mog. dan niet aanstonds or-
,, ders zouden stellen, ten einde niet alleen de schuldigen
,, te doen straffen, maar ook de Officieren zo Politiek als
,, Militairen, onder wier oog deeze Geweelden zonder tegen-
,, stand gepleegd worden, tot hunnen pligt te doen wederkee-
,, ren; en die bedenking is het welke ons heeft doen be-
,, sluiten, U Ed. Mog. dit agter narigt te doen toekomen.

,, Geenszins hebben wij voor te ontveinzen, (want waar-
,, toe zouden zodanige omwegen langer dienen?) dat de
,, Politieke denkwijze der Staaten van onze respective Pro-
,, vincien thans zeer verre uit elkander loopen; doch, daar
,, Ridderschap en Steden altoos getoond hebben, niets meer
,, ter harte te neemen dan dat alle Dissentien, door Bond-
,, genootschappelijke schikkingen, mogten worden getermi-
,, neerd, en daar wij als nog opregtelijk betuigen voor ons
,, in die zelve denkwijze te continueeren; meenen wij, met
,, regt, te mogen verwagten, dat U Ed. Mog. thans naar
,, waarheid onderrigt, wel ten eersten orders gelieven te
,, stellen, dat bovengemelde Troepen ten minsten zo verre
,, van onze Jurisdictie gecantonneerd worden, dat onze Inge-
,, zetenen veilig kunnen uit- en ingaan, en hunne Goede-
,, ren, die zij zich, in vertrouwen op de Protectie van den
,, Souverain, op U Ed. Grondgebied geacquireerd hebben,
,, gebruiken.

,, Wij meenen in deezen niets te verderen, dan het geen,
,, naar de striktste regelen van billijkheid, niet geweigerd zal

,, kun-

„ kunnen worden: dan, zo nog andere motiven noodig wa„ ren, om U Ed. Mog. te persuadeeren, zouden wij 'er „ kunnen bijvoegen, dat, daar alle deeze baldaadigheden, „ onder het draagen van *Oranje Lubaen*, het geschreeuw „ van *Oranje!* en het speelen van *Oranje-deuntjes* gepleegd „ worden, het zeer te dugten is, dat hier door onder onze „ Ingezetenen; ja onder de geheele Natie, het denkbeeld „ zal gevoed worden, dat het Huis van *Oranje* niet beter „ dan met schending van de geheiligste Regten der Ingeze„ tenen kan worden gediend; als mede, dat het nalaaten „ van zodanige mesures het aanzien moet hebben, als of U „ Ed. Mogenden Troepes het voorneemen hadden van onze „ Ingezetenen zo lang te tergen, tot dat het uitgeput ge„ duld tot wederwraak overvloeg, en daar uit een Pretext „ te neemen, om op ons Territoir in te breeken, en daar „ insgelijks hunne Roof- en Plunderzugt den teugel te „ vieren.

„ Alles wat wij verlangen, is, dat U Ed. Mog. met daa„ den mogen toonen, de aanleidingen tot eenen Burgerkrijg „ te willen vermijden, terwijl wij, van onzen kant, voor „ de geheele waereld kunnen betuigen, daar toe het onze „ gedaan te hebben, en, wat ook gebeure, op de regtmaa„ tigheid van onze zaak vertrouwende, alles zullen aanwen„ den, om onze Vrijheid en Onafhanglijkheid te bewaaren, „ en vastlijk staat maaken van alle Weldenkenden onder de „ gantsche Natie te zullen worden ondersteund."

Vrugtloos waren deeze klagten, vrugtloos deeze betuigingen, vrugtloos deeze aanmaaningen en waarschuwingen. Met geen antwoord verwaardigd, en blootgesteld blijvende aan de zelfde en nog hoogerloopende schennissen, vervoegde de Deventersche Regeering zich anderwerf, op den zestienden dier zelfde maand, bij eenen Brief, aan het Hof van *Gelderland*, waar in zij, naa beklag over het niet beantwoorden met woorden of daaden aan haar voorgaand schrijven, vermelde, het zijn de eigene woorden, „ dat gisteren „ avond omtrent half acht uuren de jongste Zoon van den „ Overften PLETTENBERG, en een Ingenieur, naar gissing „ RABBART genaamd, beide in U Ed. Mog. Provincie Ger-

„ nisoen houdende, hebben kunnen goedvinden om op ons
„ Territoir, in de Herberg de *Oude Streokap*, door GERRIT
„ TEMPELMAN bewoond wordende, te koomen, denzelven,
„ nevens nog een ander Persoon, JAN REKERS genaamd, te
„ dwingen om *Oranje* aan de hoeden te doen, en hun, op
„ de gedaane verweigering, met geweld daar toe te willen
„ noodzaaken. — Dat vervolgens gemelde PLETTENBERG en
„ de Ingenieur de Glazen en alle Meubels, zo beneden als
„ boven in 't Huis, aan stukken geslagen, de Bedden door-
„ gesneeden, en alles zodanig hebben verwoest, dat men
„ zulks van de Barbaarste Volken niet erger zou kunnen
„ verwagten, zo als dit een en ander uit de hier bijgevoeg-
„ de Informatien zal kunnen blijken (*). Waar uit U Ed.
„ Mog. teffens zullen kunnen verneemen, dat, naa dat
„ PLETTENBERG en de Ingenieur de Glazen hadden ingeslaa-
„ gen, eenige Boeren, uit U Ed. Mog. Provincie, die,
„ even gelijk de genoemde Officieren, de *Oranje Leus* droe-
„ gen, zich bij hun vervoegd en dezelve in de verder ge-
„ daane Plunderingen geholpen hebben.

„ Daaden," dus vervolgen zij, „ die wij niet anders dan
„ als eene Vijandlijke Aggressie en Schendingen van ons
„ Souverain Territoir kunnen noch mogen beschouwen, en
„ die ons dus volkomen Regt geeven om daadlijk tot ge-
„ weldige Maatregelen, ter beveiliging van onze Ingezete-
„ nen, en ter bewaaring van ons Gezag, toevlugt te nee-
„ men, en dus te voldoen aan de begeerte onzer Ingezete-
„ nen, die, alle deeze Geweldenaarijen, onder hun oog ge-
„ pleegd ziende, ten einde van hun geduld geraakten, en
„ zich tot de billijkste Wederwraak zagen aangespoord. —
„ Daar wij egter gelukkig zijn geslaagd om de gistende ge-
„ moederen tot bedaaren te brengen, zullen U Ed. Mog. in
„ ons gehouden gedrag, een nieuw bewijs vinden, dat, bij
„ aan-

(*) Deeze beëedigde *Informatien*, die de gepleegde Gewel-
denaarijen met alle de bijzonderheden, grootlijks tot
verzwaaring dienende, vermelden, kan men leezen in de
N. Nederl. Jaarb. 1787. bl. 2182—2188.

„ omhoudenheid, om niets meer ter harte gaat dan om
„ zagte middelen in 't werk te stellen, en dus doende het
„ schroomlijke van eenen Burgerkrijg voor te komen."

Ingevolge hier van verzogten zij het Hof van *Gelderland*, om door eene regtmatige strafoeffening, over de genoemde Officiers en verdere Handdaadigen, eene spoedige en met den aart der zaake overeenkomende Satisfactie en Schadeloosstelling van den in zijne Goederen baldadig benadeelden Burger. — Ook drongen zij weder aan op de verwijdering des Krijgsvolks van hun Grondgebieds vermids zij anderzins niet konden instaan voor de gevolgen, die uit een langer verblijf zouden kunnen voortvloeijen, en de akeligste Tooneelen opleveren, waar aan zij, en zo zij veronderstelden het Hof van *Gelderland*, niet dan met aandoening en afgrijzen konden denken; terwijl zij, zo dezelve onverhoopt mogten plaats grijpen, zich altoos bij de geheele waereld zouden kunnen verontschuldigen, van, tot derzelver voorkoming, alles in 't werk gesteld en die van *Gelderland* in tijds aangemaand te hebben, om ter bereiking hunner heilzaame oogmerken, te willen medewerken.

Van tijd tot tijd groeide het getal der van elders gekomene burger-hulpbenden binnen *Deventer*. Van geene baate, egter, waren dezelve tegen de overmagt der eerlang opdaagende *Pruissische* Troepen, die, ondanks alle voorzorge, van binnen aangewend, zich van *Deventer* verzekerden. Zie hier, hoe die bemagtiging zich hebbe toegedraagen.

Zo ras het Krijgsvolk des Konings van *Pruissen* op *Geldersch* Grondgebied getreeden en verder na *Holland* getrokken was, bleef de Veldbakkerij met eenige Ruiterbenden van de Regimenten RÖHR en KALKREUTH te *Wageningen*. Daar omstreeks lag de Ritmeester WYRRAUCH met den Luitenant KROPFF en eenige Ruiterij, onledig met op de vlugtenden uit *Holland* te passen, en ze aan te houden, als mede om die van daar opgezondene Krijgsgevangenen over te neemen, te bewaaren en na *Kleefsland* te brengen. De Luitenant KROPFF met vierentwintig Ruiters na den kant van *Zutphen* gereeden, kreeg daar, uit den mond eens Koopmans KÖSTER, berigt, dat de meeste Ingezetenen te *Deventer* het Hof

van

van *Oranje* geneegen, doch, in 't betoon van die genegenheid; kragtdaadig belet waren door hulp der Patriottische partije van elders toegeschikt.

Op deeze kundschap trok die Krijgsbevelhebber met zijne Manschap, den twintigsten September, na die Stad om de hem als verdrukte beschreevenen van die overmeestering te ontheffen. Door het in dit Gewest toen reeds voorgevallene, 't welk wij boven vermeld hebben, geschiedde 'er geen tegenstand hoe genaamd.

Het onmiddelijk gevolg deezer intrekking van *Pruissische* Krijgslieden, hoe klein ook in getal, was het herstel der dingen op den ouden voet: het ontwapenen van 't geheele Vrijcorps; het wegvoeren hunner Geweeren en van hun Geschut, bestaande in vier fraaie Metaalen Stukken en twee Yzeren, welk alles eerlang na *Kleefsland* ging.

Een Vreugdedag voor de Prinsgezinden, die, op de weinige *Pruissen*, en den door hun aangejaagden schrik onder de Patriotten, vertrouwende, het eenigen tijd nedergebukte hoofd opsteeken, den *Pruissischen* Luitenant wakker holpen in hem de Vrijcorporisten aan te wijzen, en te ontwapenen. Met woeker van wraak en vergelding wilden zij nu betaald zetten, het onlangs gebeurde bij en in hun Societeitshuis. Geen leed keurde men te groot om het den Patriottischen Stadgenooten aan te doen. Baldaadige en schendzieke Plunderzugt repte de handen, en rigtte de deerlijkste verwoesting aan. Schrik beving hen, die jongst het roer des Stadsbestuurs in handen hielden. Men maakte het hun en verscheide Burgeren zo bang, dat veelen niet alleen de Stad, maar ook het Gewest ruimden.

In dit oproerig bedrijf hadden de *Deventerschen* eenen Voorganger in zekeren DUSART, die het Leeraarampt in het *Geldersch* Dorp *Twello* bekleedde, en reeds gedurende den Zomer zich rustloos bezig gehouden hadt, om het Krijgsvolk, in den omtrek zijns Dorps gelegerd, tegen de Landhuizen en Goederen der *Deventersche* Regenten en Burgers op te hitzen, en die tooneelen aan te rigten, waar over wij de welgegronde klagten der Regeeringe bij de Staaten van *Gelderland*, gehoord hebben. Bij dit wisselen der zaaken stel-

ftelde deeze onrustige Man zich aan 't hoofd zijner oproerige Boeren, trok na *Deventer*, ftookte de reeds te zeer ontvlamde woede der Oranjegezinden te dier Stede op, begaf zich met dezelve na de Kerk, beklom den Predikftoel, en voerde de aanhitzendfte taal tot de vergaderde hoop.

Veel bragt deeze Man toe om uit te werken, dat het Gemeen terftond gereed was en overging om, onder den naam van Gilden en Burgerij, 't geen te vooren geftuit was, nu door te zetten, en Gecommitteerden te benoemen, door wier bewerking alle Patriottifche Regenten, Gemeenslieden en Gecommitteerden in de hooge Collegien afgezet wierden, om, volgens daar van vooraf gemaakte lijsten, de oude van hunnen post verlaaten Regenten, en onder deezen den flegt berugten PUTMAN, met eenige nieuwelingen, tot Burgemeesters aan te ftellen, en tot Gemeenslieden Perfoonen te benoemen, wier ongefchiktheid tot dien post geen twijfel leedt. — Gemelde DUSART, nog niet te vrede met deeze omwenteling binnen *Deventer* zo zeer onderfteund en bevorderd te hebben, gaat naa, dat hij, in eene bijzondere Vergadering, aangelegd om van het te dier Stede verrigtte een Verflag voor den Stadhouder op te maaken, daar een Gebed en Dankzegging uitboezemde, en een der aanweezenden, op diens bedenking, dat alles, wat men aan den Stadhouder fchreef, niet overeenkomftig met de waarheid was, te gemoet voerde; „ dat het 'er nu zo mede door moest!"

De misleide en opgeftookte Burgers te *Deventer* maakten zich bij aanhoudenheid fchuldig aan plunderingen van der Ingezetenen Huizen en Goederen. De laatstgemelde verkogt men openlijk, waar van de *Pruisfen* hun aandeel hadden. De mishandelingen der Ingezetenen, inzonderheid der afgezette Regenten, zo door het Gepeupel, als door 's Lands Krijgsvolk, wierden voor fpel gerekend, en, voor een tijd, geheel ftrafloos gepleegd. Veelen der gegoedfte voorige Regeeringsperfoonen en andere vermogende Ingezetenen, lieten hunne Huizen in de Stad ledig ftaan, en onthielden zich op hunne Buitengoederen. Voor hun was het niet te houden in eene Stad, waar de nieuw aangeftelde Regeering en Gemeenslieden van gemelden ftempel, den oproerigen

H hoop,

hoop, die zich Burgerij en Gilden noemde, en van welke zij hunne aanstelling hadden, daar in, op eene voorbeeldlooze wijze aanmoedigden en voorgingen. — Weinig, in de daad, beantwoordde dit gedrag aan de verklaaring bij de Afzetting der Regeeringsleden gedaan, „ dat zo verre de „ Leden der Vergaderinge zich, op eene bedaarde wijze, „ aan deeze verlaating onderwierpen, de Vergadering aanstonds verlieten, en als stille en vreedzaame Burgers, naar „ zodanige beschikkingen, als wijders in den dringenden „ nood tot herstel der Constitutie en Burgerlijke Vrijheid, „ noodzaaklijk zouden bevonden worden, zich gedroegen, „ zij, zo veel in hun was, zouden tragten uit te werken, „ dat de Leden zich aldus gedraagende, in hunne Persoo- „ nen en Goederen beveiligd wierden."

DIEVERSWOLDE; zie DUYRSWOLDE.

DOES, (Jr. PIETER VAN DER) gesproten uit het aanzienlijk Geslagt van dien naam, waar van wij den volgreeks in het Twaalfde Deel van ons *Woordenboek* geplaatst hebben, was de Zoon van JACOB VAN DER DOES en LYSBET RENESSE, en wierdt geboren in den Jaare 1562. Al vroeg zich ten dienste des Lands ter Zee hebbende begeeven, was hij van trap tot trap tot de waardigheid van buitengewoon Luitenant-Admiraal opgeklommen; en het was bijzonderlijk in deeze hoedanigheid, schoon reeds voorheen door zijne braafheid bekend, dat hij zich zelven eenen onsterflijken roem verworven, en zijn Vaderland de uitmuntendste diensten bewezen heeft.

De Heeren Staaten namelijk der Vereenigde Nederlanden, ziende, dat de Koning van *Spanjen* hen meer en meer met zijne Oorlogsmagt naderde, en dagelijks dieper indrong, zijnde de Admirant VAN ARRAGON reeds over den Rhijn getrokken, namen het besluit den Koning in zijne eigene landen aan te tasten, en den Oorlog derwaarts over te brengen.

Niets konde hier toe geschikter zijn dan dat men de Zee tot zijn voordeel gebruikte; en hoewel men zich niet verbeeld-

beeldde, de landen, welke men aldaar mogt veroveren, in bezit te zullen houden, als zijnde te verre van de hand, en derzelver beſcherming te kostbaar, begreep men, egter, hier door den Koning te kunnen beſchadigen, en noodzaaken om eene verdeeling te maaken van de magt, met welke hij het Gemeenebest poogde te vernielen.

Men rustte derhalven eene zeer aanzienlijke Vloot uit van omtrent tagtig ſchepen, beſtaande uit Hollanders, Zeeuwen en Westfriezen; dezelve wierdt in drie Admiraalſchappen verdeeld, over welken de Heer PIETER VAN DER DOES als Admiraal-Generaal wierdt geſteld, voerende de Oranjevlag op het ſchip *Oranje*, en hebbende tot Scheeps-Kapitein den Heer WILLEM DIRKS CLOYER. De Admiraal der Wittevlag was JAN GERBRANDS, en die der Zeeuwen CORNELIS GELEYNS van *Vlissingen*. Voor Luitenant-Kollonel ging de Kapitein STORM met eenige Vaandels Voetvolk, welke, gevoegd bij de Bootsgezellen, een getal van agtduizend man, ten Oorlog en ten Zeedienst uitgerust, en van alles wel voorzien, uitmaakten, wagtende alleenlijk eenen goeden wind, om de reize te kunnen aanneemen.

Op den vijfentwintigſten Maij, des Jaars 1599, ging de Vloot onder zeil, en kwam op den elfden Junij bij de *Canarennes*, ontmoetende aldaar twee Spaanſche Chaloupen, van welker eene zij eenen Spanjaard gevangen namen, om van denzelven eenige kennis te krijgen aangaande des vijands toeſtand. Deeze Chaloupen namelijk uitgezonden zijnde om onze Vloot te beſpieden en gade te ſlaan, wierdt men door den gevangenen onderrigt, dat men op deeze Kust van derzelver komst verwittigd, en tegens dezelve op zijne hoede was; dat 'er aan de *Couronnes* vierduizend Soldaaten en eenige Ruiterij lagen, en dat men voornemens was allen vijandlijken aanval met geweld af te weeren.

Op dit bericht deedt de Generaal VAN DER DOES den Scheepsraad bij een verzamelen, bij welken beſloten wierdt, zich niet roekeloos tegens eene zo groote magt te waagen, maar liever voort te zeilen en andere plaatzen aan te doen, tegens welke met grooter zekerheid, en gegronder hoop van gewenschten uitſlag, iets konde worden ondernomen.

Men ligtte derhalven, ingevolge dit besluit, het anker, en wendde de stevens na de Kaap *St. Vincent*, en de Eilanden van *Lancerotta*, *Allagamea* en *Forta Ventura* voor bij gezeild zijnde, ontdekte men het groot Eiland van *Canarie*, alwaar de Vloot op den zesëntwintigsten derzelver maand aan kwam, en voor de Stad *Allagoena*, omtrent het groot Kasteel, 't welk ten Noordwesten van dezelve gelegen is, het anker wierp.

Dewijl de Spanjaarden uit het Kasteel met alle kracht op de Nederlandsche Vloot schooten, liet de Heer VAN DER DOES de schepen, die het zwaarste geschut voerden, naderen, en begon de Sterkte, *Gratiosa* genoemd, met alle dapperheid aan te tasten. Deeze vijandlijke begroeting duurde eenen geruimen tijd, gedurende welken de groote mast van den Generaal doorschooten, de kleine beschadigd, en het schip van den Vice-Admiraal zes of zeven maalen zwaar getroffen wierd, terwijl eenige Soldaaten gekwetst en gedood wierden, eer men middel konde vinden om in de booten en sloepen te geraaken, om eene landing te onderneemen.

Die van het Kasteel ondertusschen ondervonden hebbende, wat het geschut der schepen konde uitwerken, verflaauwden merkelijk in hunnen eersten ijver, en schooten met minder geweld dan in den beginne.

Ondertusschen was een gedeelte van het Krijgsvolk en der Bootsgezellen, in klein vaartuig, na het land geroeid, alwaar zij de Eilanders, in grooten getale te zamen gevloeid, in orde geschaard, en van drie kleine stukken geschuts voorzien, gereed vonden om hen te ontvangen. De Heer VAN DER DOES in zijne sloep zijnde, deedt zijn volk bij zich koomen, en voer, met geweld van roeijen, onder een onophoudelijk schieten der vijanden, welke geen voet van hunne plaatze weeken, met hen na het strand.

De Generaal, vervolgens ziende, dat niettegenstaande hunne aankomst de vijand stand hieldt, en dat men, door gebrek aan water, niet tot aan het land koomen konde, sprong de eerste van allen buiten boort, tot aan den middel in het water, en van de zijne hier in gevolgd zijnde, trok hij

met

met gebogen hoofd, in weêrwil van het schieten der Spanjaarden, die even stout en moedig den toegang bleeven betwisten, op hen aan, met het gelukkig gevolg, dat zij, schoon niet zonder verlies, hun kloekmoedig oogmerk bewerkten, en aan land geraakten.

De vijanden, hoewel al dien tijd even moedig, hadden tevens niet weinig geleden, zijnde veertig van hun gesneuveld, en hunnen Gouverneur, die hen te paard zittende aanvoerde, het been door eenen kanonkogel afgeschooten.

Den Heer VAN DER DOES hadt geen geringer gevaar gedreigd: want met eene spies aan zijn been, en met drie steeken op zijn lichaam, hoewel niet zwaar, gekwetst zijnde, wierdt hij van eenen Spanjaard aangegrepen; en zoude gewisselijk gedood zijn geworden; indien niet iemand van de zijnen dit wreede opzet gestuit, den aanvalier doodgeslagen, en zijnen braaven Bevelhebber dus verlost hadt.

De Nederlanders, dus alle aan strand gekomen, en de sloepen, om meer volks te haalen, wederom afgezonden zijnde, vielen met, zo groote onverzaagdheid op de Eilanders aan, dat zij genoodzaakt wierden hun geschut te verlaaten, en met hunnen gewonden Gouverneur de vlugt te neemen na de Stad.

De Generaal intusschen het grootste gedeelte van zijn volk aan land gekregen, en voorgenomen hebbende zijne overwinning volkomen te maaken, stelde het in slagorde, tot vierëntwintig Compagnien toe, welke met vliegende Vaandels, bij gelederen van eenëntwintig man, volgens zijne beveelen, tot het Kasteel voorttrokken; waar over de bezetting zodanig verschrikt wierdt, dat zij geen schoot meer deedt.

Ondertusschen kwamen drie Bootsgezellen van het Kasteel hun te gemoet, en gaven den Generaal kennis, dat de manschap, welke de sterkte bezet hieldt, gereed was om zich, behoudens goed en leven, aan hem over te geeven. De Heer VAN DER DOES, derhalven, begaf zich, ingevolge dit bericht, met eenige van de zijnen derwaards; waar op de bezetting aanstonds aan hem de sterkte over gaf, en, staat op zijne trouw en genade maakende, de wapenen neder leide.

Men vondt in dezelve negen metaalen en zes ijzeren stukken Kanon, benevens eene groote hoeveelheid van Ammunitie en voorraad; het getal der Gevangenen beliep agtenvijftig man, zijnde de overige door het geschut gedood.

Deeze wierden alle, op last van den Generaal, op een Spaansch schip in bewaring gezet, het welk door de Nederlanders genomen was; drie egter der voornaamste behieldt de Heer VAN DER DOES bij zich, om dezelve bijzonderlijk van alles naauwkeurig te ondervraagen.

Naa dat de Generaal dus van het Kasteel bezit genomen, en in plaatze van het Spaansche het Prinse Vaandel geplant hadt, verdeelde hij het kleine leger in drie benden, waar van de eene onder de wallen van de Stad, de tweede in het gebergte, en de derde, als eene achterhoede, langs het strand der Zee geplaatst wierdt.

Den gantschen nacht in deeze slagorde gestaan hebbende, trokken zij alle, 's morgens zeer vroeg, en zeer geregeld, tot de Stad, alwaar zij zich geduurende eenigen tijd gepasseerd hielden, als gereed staande het beleg te beginnen; doch dewijl het geschut van eene andere sterkte, welke bij de Stad lag, hen grootelijks kwelde, en veel schade toebragt, door zomwijlen vier of vijf man tevens weg te neemen, besloot de Heer VAN DER DOES zich te retrancheeren, Batterijen op te rechten, en van de vijf stukken, welke men van het gewonnen Kasteel *Gratiosa* hadt afgebracht, gebruik te maaken, uit het welk men tegens den avond slechts eene schoot deedt, terwijl die van het Kasteel met schieten aanhielden, en de Eilanders ook eenige Veldstukken en Falconetten op den berg gebracht hadden, van waar zij het leger der Nederlanders konden bereiken.

Wanneer vervolgens de nacht aankwam, stelde de Heer VAN DER DOES zijn volk, gelijk 's daags te vooren, in slagorde, en naauwelijks begon de dageraad te ontluiken, of hij deedt zijne Batterijen met geweld speelen, namelijk vier stukken tegens het Kasteel, en één tegens die welke op den berg waren. Dit schieten duurde omtrent vier uuren, en dewijl de belegerden van het Kasteel op hunne Wallen en Bolwerken, in plaatze van Borstweeringen, eenige Wolbaalen

len gelegd hadden, door welke de kogels heen drongen, ontvingen zij meer schade van de steenen, welke hun om de ooren vloogen, dan van het geschut zelf, waar door verscheide het leven verloren; wordende voorts hier door hunne geheele afweering verbroken en hun geschut onbruikbaar gemaakt.

Hier op zondt de Generaal vier Compagnien Soldaaten na den berg, met bevel om hen van het geschut af te drijven, en deedt vervolgens de Stadspoort in brand steeken. Naauwelijks hadt de manschap, die de sterkte verdedigde, en die welke op den berg stand hieldt, waar van het geschut geheellijk onbruikbaar was, dit gezien, of zij verliet alles; welk voorbeeld de Stedelingen volgden, neemende zij alle de vlugt na het gebergte, alwaar zij hunne vrouwen, kinderen, juweelen en goederen in holen en spelonken met zich in veiligheid brachten.

Onkundig zijnde, dat de Inwooners de Stad geheel verlaaten hadden, liet de Generaal twee ladders uit eene nabij gelegene Kerk haalen, en dezelve tegens de wallen hebbende doen plaatzen, beklom hij de eerste, van eenige Soldaaten een voor een gevolgd zijnde, den muur, en geraakte dus zonder eenige verhindering boven op den wal, van waar hij terstond na het Kasteel trok, het welk hij insgelijks ontruimd vondt.

Gelukkig was het, dat men van het vertrek des vijands geene eerdere kennis bekomen, of vroeger getracht hadt de Stad te beklimmen, dewijl de Spanjaards, voor hunnen aftocht, eene Mijn met slaapend vuur hadden gelaaten, welke, zonder eenig nadeel toe te brengen, opsprong, eer iemand der Nederlanderen tot dezelve genaderd was.

Naa dat dus de Stad en het Kasteel, in welke men vijf stukken Kanon benevens de daar toe nodige Ammunitie vondt, waren ingenomen, en men in plaatze van de afgenomene Vaandels der Spanjaarden de Prinse Vlag geplant hadt, stelde de Heer VAN DER DOES zijn volk op nieuws in slagorde, in gelederen van vijftien man, en deedt over hetzelve de monstering in eene vlakke plaatze, welke binnen de wallen besloten was.

H 4 Eeni-

Eenige Soldaten vervolgens de Stad en gevangenissen doorzoekende, bragten voor den Generaal een man, van *Vlissingen* geboortig, benevens nog twee andere gevangenen, waar van de een, een Engelsman, en de ander een Duitscher was, welker alle, naa langen tijd onder de Inquisitie in hechtenis gezeten te hebben, veroordeeld waren om verbrand te worden.

Op den avond wierden de quartieren besteld, en het gantsche heir in de Stad gelegerd, hebbende ieder Kapitein zijn bijzonder quartier; een gedeelte egter wierdt buiten de Stad, aan den voet der bergen, op de wacht gesteld, om de Eilanders, welke zich dikwerf in groote benden vertoonden, in bedwang te houden. — De Stad wierdt wel geplunderd, doch de Spanjaarden hadden de kostbaarste goederen met zich genomen na het gebergte, en de Heer VAN DER DOES liet afkondigen, dat niemand zich iets van den buit zoude hebben toe te eigenen, maar alles aan de Admiraliteit over te geeven, volgens bevel der Heeren Staaten.

Hoe strikt egter, en hoe heilzaam ook de orders van den Generaal gegeven wierden, was het onmogelijk, het gemeen zodanig in bedwang te houden, dat in deeze gelegenheid niet eenige ongeregeldheden voorvielen. Op den negenentwintigsten namelijk begaven zich, 's morgens, eenige Bootsgezellen, met oogmerk om eenigen buit te maaken, na het gebergte, doch met dien ongelukkigen uitslag, dat de Eilanders, de wegen en toepaden beter kundig, hun den weg afsneden, hen onvoorziens aantasten, en omtrent twintig van hen dooden.

Tegen den avond zondt de Heer Generaal eenig volk na eene kleine sterkte, welke omtrent een mijl van de Stad gelegen was; en dewijl de bezettelingen op hunne komst dezelve terstond verlieten, en mede na het gebergte de vlugt namen, maakte men 'er zich, zonder eenig verlies, meester van. Men vondt daar drie stukken Kanon, bij welke de Heer VAN DER DOES de nodige manschap ter bewaaring blijven liet, keerende de overige na de Stad te rug.

Op den laatsten der maand Junij, beval onze Held, dat, men met het aanbreken van den dag, een begin zoude maa-

ken

ken met den buit, als wijn, olie en andere goederen, die men verkregen en veroverd hadt, aan boord te brengen. De Spanjaarden, die in het gebergte zich onthielden, vertoonden zich verscheide maalen, om met den Generaal over een verdrag te handelen; doch wanneer zich deeze met hen daar toe ingelaten, en hun eerste verzoek, dat onredelijk en dus onaanneemelijk was, verstaan hadt, zondt hij hen wederom, zonder hen vervolgens meer te willen spreeken, verbiedende tevens zijn volk van meer na het gebergte te gaan, en verklaarende hunne Schildwachten vogelvrij.

Ondertusschen ging men ijverig voort met den buit in te scheepen, doch men vergat, in alle deeze bezigheid, tevens niet, dat de Hemel voor ontvangene weldaaden dankbaarheid eischt van zijne schepzelen. Op den eersten Julij liet diensvolgens de Generaal in de Hoofdkerk der Stad den Godsdienst verrichten, bij welken hij zelf, benevens vierhonderd man, tegenwoordig was, om GOD voor deeze bijzondere overwinning te danken, en den Goddelijken zegen over de volgende onderneemingen deemoedig af te smeeken.

Op den derden Julij, als dat men alle de Klokken, het Geschut, den Oorlogsvoorraad, en andere door de Eilanders verlatene goederen hadt ingescheept, zondt de Heer VAN DER DOES tweeduizend man na het gebergte, om de vlugtelingen in hunne schuilhoeken aan te tasten. Van wederzijden werdt er met de grootste dapperheid gevochten; doch dewijl de Nederlanders het gebergte en deszelfs toegangen minder kenden dan de Spanjaarden, en deeze dieper en dieper in hetzelve te rug weeken, wierden er van de onze verscheidene gevangen genomen en gedood, zo dat men zich genoodzaakt vondt, zonder den vijand grooten afbreuk gedaan te hebben, met verlies van zeventig man en eenen Scheepskapitein, na de Stad te rug te keeren.

Des morgens stelde de Heer VAN DER DOES zijn volk in slagorde, en hebbende door Mijnen het Kasteel doen springen, en alle de Kerken en nabij gelegene Kloosters in brand gestooken, deedt hij alle de manschap uitrekken, waar na hij ook de Stad verbrandde, en met de zijnen na de eerste Kerke, *Gratiosa*, eene halve mijl van daar gelegen, voort-

trok, van waar hij dezelve in sloepen en booten in lien schepen, en vervolgens behouden aan boord bragt.

Naauwelijks hadt de Generaal met zijn leger het Eiland verlaten, of de Spanjaards kwamen uit hunne schuilplaatzen voor den dag, en liepen toe om den brand te blusschen. De sterkte *Gratiosa* ondertusschen, alwaar men voor den afttocht eene Mijn met doof vuur hadt ontstoken, sprong met eenen vervaarlijken slag, korten tijd daar na, in de lucht.

Wanneer nu al het volk op hunne schepen was, deedt de Heer VAN DER DOES, den Raad aan boord koomen, om met denzelven te overleggen, welken weg men thans kiezen, en welke Eilanden men vervolgens aandoen zoude.

Terwijl men hier mede bezig was, vertoonden zich eenige Spanjaarden op den Zeekant, toonende Vredevaanen, en begeerig zijnde om in eenige onderhandeling te treeden. De Generaal zondt daar op eene sloep met volk na den wal, die dezelve aan boord bragt; en verstaan hebbende, dat het hun te doen ware, om de gevangenen, van welke men zich in de sterkte *Gratiosa* hadt meester gemaakt, te rug te hebben, stelde hij hun het losgeld voor, en na dat men hem hetzelve, volgens zijnen eisch, betaald hadt, liet hij hen gaan, waar op zij zeer wel te vreden na de Stad te rug keerden.

Op den agtsten Julij stak de Vloot weder in Zee, met zich neemende eenige gevangenen, welke niet hadden kunnen gelost worden, en hieldt zich, door tegenwind belet, nog eenigen tijd omtrent de kust van groot *Canarie* op, tot dat zij eindelijk, tot aan deszelfs hoek gevorderd, genoodzaakt wierdt het anker uit te werpen. Hier van daan ontdekten zij het Eiland *Teneriffe*, werwaarts alle hunne Schuiten wierden aan land gezonden, om zich van versch water te voorzien. Dit geschiedde zonder eenige verhindering, hebbende het Scheepsvolk, 't welk eene groote menigte houtstapels, langs het land staande, in brand stak, niemand in hunnen weg ontmoet. Het anker vervolgens wederom geligt hebbende, kregen zij met eenen onstandvastigen en veele

veeltijds ongunstigen wind, op den twaalfden het Eiland *Gomera* in het gezigt.

Doch om eenig denkbeeld te geeven van deeze Eilanden, tegens welke deeze tocht voornamelijk gerigt was, oordeelen wij het niet ondienstig van dezelve eene zeer korte beschrijving hier in te voegen.

De *Canarische* Eilanden van *Afrika* in de *Atlantische* Zee gelegen, en eertijds *Fortunatae* of Gelukkige genoemd, om de bijzondere vruchtbaarheid des gronds, en de menigvuldigheid hunner voortbrengsels, worden op eene Noorderbreedte van zevenentwintig tot dertig graaden gevonden. Derzelver getal bepaalt men gewoonlijk op zeven, welke alle den naam dragen van *Canarische*, hoewel ieder Eiland op zich zelven eenen bijzonderen naam voert. Dus wordt het voornaamste *Canaria*, of groot *Canaria* geheeten; de andere noemt men *Teneriffa*, eertijds *Nivaria*, *Forteventura*, voorheen *Capraria* of *Caspia*, *Lancerotta*, bij de Ouden *Centuria*, *Gomera*, in vroegeren tijd *Theoda*, *Pluvialia*, 't welk tegenswoordig *Ferro*, of *Yzer Eiland* heet, en eindelijk *Palma*, 't welk in voorige dagen mede onder den naam van *Capraria* bekend was.

Deeze Eilanden wierden in den Jaare 1346, door eenen Franschen Edelman, JOHANNES BETANCOURT, ontdekt; dezelve staan zedert veele jaaren onder het Gebied van den Koning van *Spanje*, en schoon de tijd, op welken dezelve onder deeze Regeering gebragt zijn, niet naauwkeurig is aangeteekend, weet men egter, dat *Forteventura*, *Ferro*, *Lancerotta* en *Gomera* het eerst veroverd zijn, terwijl groot *Canarië*, *Palma* en *Teneriffa* nog langen tijd naderhand onder der Heidensche magt gebleven zijn, waar van hunne ligging en grondsgesteldheid, als zijnde hunne Zeekusten zorgelijk, het land met veele hooge bergen omringd, de landaart kloekmoedig en wreed, de voornaame oorzaaken schijnen geweest te zijn.

Het Eiland *Canarië* is van den naasten kant van *Africa*, omtrent negentig mijlen ten Westen af gelegen, en heeft het Eiland *Madera* op eenen afstand van tweehonderd vijftig mijlen ten Zuiden van zich.

Het

Het Eiland *Gomera* dan, het kleinste van alle de *Canarische* Eilanden, en aan het Zuidoosten van eene kleine Stad en Sterkte, aan den oever der Zee gelegen, voorzien, was thans het voorwerp waar op het de Heer van der Does gemunt hadt.

Hetzelve genaderd zijnde, wierdt terstond uit de Sterkte op de Vloot geschoten; waarop de Generaal het anker op eenigen afstand, en buiten het bereik van 't geschut, liet werpen, en den Scheepsraad aan boord vergaderde.

Volgens besluit zondt men vier Compagnien Soldaaten aan land, om van achteren de Stad in te sluiten en te bezetten, waar door aan de Inwooners de gelegenheid, om na het gebergte te vluchten, gelijk die van *Canarie* gedaan hadden, wierdt afgesneden. De Vloot zelve naderde vervolgens tot voor de Stad, op welke eenige schooten gedaan wierden, die men egter van 's Vijands kant niet beantwoordde. Hier op deedt de Heer van der Does nog zes Compagnien aan land zetten, welke zonder eenige tegenweer zich van de Stad en Sterkte meester maakten. De Vijand namelijk was op het gezigt der geheele Vloot, met Vrouwen, Kinderen, en beste goederen, reeds voor het landen van dit Krijgsvolk, na het gebergte gevlucht, hebbende de klokken, het geschut, den wijn, en andere zwaare goederen en koopmanschappen, voor het grootste gedeelte, hier en daar in de Koornvelden begraven.

De vier Compagnien ondertusschen, welke de eerste aan land gekomen waren, ziende den vlugtenden vijand zijne goederen mede sleepen, zonden eene bende voor uit, om hem den weg af te snijden, en hem zijnen prooi te ontwringen; doch de Spanjaarden, dit bemerkende, verborgen zich in de holen, en wanneer de onzen verre genoeg gevorderd waren, kwamen zij wederom uit hunne schuilhoeken te voorschijn, en omsingelden hen alle gelijkelijk in een dal. Hier op volgde een zeer hevig gevecht, in het welk van wederzijden met groote dapperheid gestreden, en veel volks gedood wierdt. De Nederlanders, eindelijk, door den Vijand heen slaande, verlieten dit gevaarlijk gebergte, en trokken, met verlies van omtrent tagtig man, na de Stad. — Onder

de

de gesneuvelden telde men twee Luitenants, dappere mannen, van welke de een niet eer bezweek, voor dat zijn lichaam met meer dan vijftig wonden doorboord was.

Naa den middag bezette de Generaal alle de toegangen met sterke wacht, en beval de velden om te graven en te onderzoeken, waar door nog dien zelfden avond veele pijpen met wijn gevonden wierden. Men kreeg 's nachts eenen Spanjaard gevangen, welke, volgens bevel van den Heer VAN DER DOES, den Provoost wierdt overgeleverd, om hem 's anderen daags de door zijn volk verborgene goederen te doen aanwijzen; doch door onachtzaamheid zijner Bewaarders, ter middernagt ontvlugt zijnde, begaf zich deeze bij zijne Landslieden in het gebergte.

Op den veertienden bragt men alle de gevondene goederen aan boord der schepen, wanneer 's namiddags nog drie klokken in de Koornvelden wierden opgegraven; doch tien of twaalf Soldaaten, den volgenden dag zich in het gebergte begeven hebbende, om te zien of daar ook nog eenige buit te behaalen was, wierden door de Spanjaarden overvallen, en naa een scherp gevegt bijna alle dood geslagen.

Op dien zelfden dag hieldt onze Held eene algemeene monstering, en deedt de levensmiddelen, oorlogsvoorraad en het Krijgsvolk uit de ongedubbelde schepen, welke na het Vaderland te rug zouden keeren, ligten, en op de andere schepen overbrengen; wordende daar en tegen alle de veroverde goederen, de zieken en gekwetsten in deeze gelaaden, om dezelve, benevens de tijding der overwinninge, na Nederland over te brengen.

Dewijl de goederen wijd en zijd in het veld verspreid en verborgen waren, wierden 'er van tijd tot tijd van dezelve ontdekt: gelijk ook nog dien zelfden namiddag twee metaalen stukken Kanon, waar van het een omtrent zestien, het ander omtrent veertien voeten lang was, gevonden wierden.

Op den zestienden Julij vertoonde zich de Vijand verscheide maalen, als 't ware om de Nederlanders tot een gevecht uit te daagen, hun de nederlaag in het dal verwijtende, en schamperlijk toeroepende, dat zij hun achtergelaaten geweer zouden koomen wederhaalen.

De

De Heer VAN DER DOES, te kloekmoedig om zulken hoon, den Nederlanderen aangedaan, ongestraft te lijden, deedt eene bende Soldaaten en Bootsgezellen aan land zetten, met bevel om den volgenden dag, wanneer de Zon nog niet hoog zoude zijn, den Vijand met geweld aan te vallen. Maar dewijl 'er 's nachts een geweldige storm opstak, en de Vloot, die zeer digt op elkanderen lag, daar door in groot gevaar van schipbreuk gebragt wierdt, waren eenige schepen genoodzaakt zich Zeewaarts in te begeeven, en aldaar het anker uit te werpen, en dus wierdt dit voorneemen toen niet uitgevoerd. Doch op den zeventienden wierden driehonderd man uitgezonden na het dal, om den Vijand op te zoeken: deeze ondertusschen kwam niet te voorschijn, waarom de manschap, zonder iets verricht te hebben, wederkeerde, medebrengende een klein metaalen stuk Kanon, benevens twee vaten met buskruid, welke zij aldaar hadden opgegraven. Op den agttienden wierden alle de overige gevondene goederen aan boord gebragt, en de gedubbelde schepen, welke den aangevangen tocht verder zouden helpen volbrengen, van *Canarische* wijnen en anderen voorraad, genoegzaam voor de reize, rijkelijk voorzien.

Op den volgenden dag liet de Generaal de Stad, benevens alle de omliggende Kloosters en Huizen, in brand steeken; waarop hij, naa dat al het volk weder was ingescheept, het Eiland vaarwel zeide. De Inwooners kwamen toen wel dra uit het gebergte te voorschijn, om den brand te blusschen, doch met weinig gunstig gevolg.

De Vloot bleef nog tot den twintigsten Julij voor *Gomera* liggen, in welken tijd de Generaal op alles goede orde stelde, en de Bevelhebbers van de schepen bij zich ontboodt, om hen voor hunnen getrouwen dienst te bedanken, en verder tot het volbrengen van hunnen pligt aan te maanen. 's Anderen dags deedt hij hen op nieuws bij zich aan boord koomen, en nam afscheid van hen, welke na het Vaderland zouden te rug keeren, over welken hij JAN GERBRANDSZ. tot Overste en Admiraal stelde, met bevel om hem in alles te gehoorzamen.

Hier op scheidden de beide Vlooten van elkanderen, en gingen met eenen Noordelijken wind onder zeil; de Heer VAN DER DOES, met zestiendertig schepen, Zuid Zuid West, na de Westindische Gewesten, de Admiraal JAN GERBRANDSZ. met vijfendertig schepen, Oostwaart leenen bij den wind, na het Vaderland.

De Heer JAN GERBRANDSZ. hieldt zijne schepen tot den vierëntwintigsten alle bij malkanderen, doch toen door eenen storm beloopen zijnde, raakten zij, gelijk ook door andere toevallen, verstrooid, neemende alle hunnen tocht, onder verscheide Admiraalschappen, en langs verschillende wegen, na Nederland, werwaarts ieder zijn best deedt de eerste aan te landen.

Eene deezer Vlooten, sterk zestien schepen, en door den toen verkorenen Admiraal FREDRIK ADRIAANSZ. geleid, ontmoette op den agtëntwintigsten Augustus, op de hoogte van 36 graden en 12 minuten, benoorden den Evenaar, twee Spaansche schepen, welke van *Cabo Blanco* kwamen, en op dezelve jagt gemaakt hebbende, hadt zij het geluk hen te veroveren. Op deeze schepen vondt men zevenënveertig man, onder welke een Spaansch Koopman was, zevenënveertig Snaphaanen, zeven Lepelstukken, zestigduizend drooge Huiden, welke men even zo veele ducaaten waardig achtte, vier tonnen met Traan en Arabische Gom, benevens tweeduizend een honderd en veertig Realen van agten in geld.

Deeze vijfëndertig schepen kwamen vervolgens op den agtsten, negenden en tienden September, in verscheide Havens van Nederland behouden aan, alwaar zij met groote blijdschap wierden ontvangen.

De Heer VAN DER DOES, ondertusschen met zesëndertig schepen na de kusten van *Afrika* en *Guinée* gezeild zijnde, liep langs de Eilanden van *Cabo Verd*, na *St Thomas*, een Eiland bijna onder de Evennachts-lijn gelegen. Met geweld geland zijnde, bevondt men dat de Inwooners aldaar met hunne beste goederen na het gebergte gevlucht waren; weshalven het oogmerk der Nederlanderen, om hen een groot rantzoen te doen betaalen, verijdeld wierdt. De Generaal derhalven maakte zich van de Kasteelen en Sterkten meester,

doch

doch als hij na de Stad voorttrekken wilde, om dezelve insgelijks te bemagtigen, kwamen de Spanjaards uit het gebergte, ten getale van omtrent zevenduizend man, te voorschijn, met oogmerk om de onzen te overvallen en te slaan; maar de Heer VAN DER DOES hen ziende aankoomen, stelde zijn volk in slagorde, waar op een zeer hevig gevecht volgde. De woede der Eilanderen was in den beginne onbeschrijffelijk, en het scheen als of zij voorgenomen hadden de onzen geheel te vernielen; doch door de goede maatregelen in hunnen eersten aanval gestuit, en vervolgens op de vlugt gedreven zijnde, behielden de Nederlanders het slagveld, zijnde hun verlies zeer gering, daar dat der Spanjaarden aan dooden en gekwetsten zeer aanzienlijk was. Men zette dus den begonnen tocht voort, en de Stad hebbende ingenomen, wierdt dezelve geheel geplonderd, welk lot ook het Eiland onderging. De buit, bij deeze overwinning verkreegen, was groot, en bestondt, behalven eene groote somme gelds, uit omtrent honderd metaalen stukken Kanon, negenduizend kisten bruine Zuiker, omtrent veertienhonderd Olifantstanden, eene groote menigte Calcinas Lijwaat, Catoen, en andere waaren, welke men uit Indische, en aldaar verongelukte schepen, geborgen hadt; alle deeze goederen wierden aan boord der schepen gebracht: en men maakte zich gereed om dit Eiland wederom te verlaaten, wanneer het geluk, 't welk zich tot hier voor de Nederlanders verklaard hadt, hun den nek toekeerde, en de geheele Vloot dreigde te vernielen.

Eene heete koorts namelijk, welke de Spanjaards *Calentura*, of anders *Maderen* noemen, en aan welke de Europeaanen in deeze Gewesten niet zelden onderhevig zijn, begon zich onder het volk te verspreiden; de ongewoone heete lucht, het lang verblijf op Zee, met vermoeijing en veele bezigheden gepaard, het gebruik van ongezonde vruchten, de onmatigheid in het neemen van spijs en drank, waar voor 't bijna onmogelijk is het gemeen te behoeden, en wat dies meer zij, werkten niet weinig mede om dezelve te ontsteeken, en om haare uitwerdsels kwaardaartig te maaken.

Veele der afgematte lichaamen, welke zij aantastte, bragt zij ten graave; en schoon haare woede, door het wegrukken van zo veele Vlootelingen, eenige verdere onderneming ondoenlijk maakte, bragt zij der Vloote en het Vaderland den gevoeligsten slag toe, door den Heer PIETER VAN DER DOES, in het midden zijner roemrijke verrichtingen, onder haar geweld te doen bezwijken: eenen man, die, behalven zijne kundigheden in den Zee- en Oorlogshandel, de hoogste voorzichtigheid bij zijne dapperheid voegde, en nimmer geschroomd hadt, zijn leven ten dienste van zijn Vaderland te waagen.

Behalven deezen Zeeheld, en zijnen Neef GEORGIUS VAN DER DOES, Zoon van den beroemden JANUS DOUSA, een geleerd en ervaaren jong Edelman, waren vijftien zo Zee als Land-Kapiteins, en omtrent twaalf honderd Soldaaten en Bootsgezellen, de ongelukkige slachtoffers van deeze vernielende ziekte.

De liefde des volks voor hunnen Bevelhebber deedt hen alle middelen in het werk stellen, om zijn lijk met de grootste eer ten grave te brengen, en tegens de woede van den Vijand te beveiligen; men bragt het ten dien einde aan het Eiland, in een huis, en hetzelve aldaar zeer diep onder de aarde bedolven hebbende, stak men het huis met meer andere in brand, waar door de plaats zijner begraaving onkenbaar, en voor het opgraaven der Spanjaarden behoed wierdt.

Naa het overlijden van den Generaal, nam de Heer CORNELIS LEYNSZ. het oppergezag van de Vloot op zich; en wanneer hij alle de veroverde goederen in de schepen hadt (...) ten brengen, ging hij weder onder zeil, met zich neemende den Gouverneur Don FRANCISCO DE MENESES, welken men gevangen hadt genomen.

De Heer LEYNSZ. ondertusschen gaarne aan de bevelen van de Staaten willende voldoen, ten einde den begonnen tocht te vervolgen, en tevens den zwakken toestand der Vlootelingen in aanmerking neemende, van welke een zeer groot gedeelte was gestorven, en veele nog ziek en zwak waren, besloot, zeven der beste schepen, benevens een jacht, met

het gezondste volk bemand, en van allen voorraad rijkelijk voorzien, na de kusten van *Brasilie* te zenden, om aldaar iets verder te onderneemen, terwijl hij zelf, insgelijks ziek zijnde, met de overige schepen, de reize na het Vaderland voortzette; alwaar hij in de maand Februarij van den Jaare 1600, met eenen aanzienlijken buit en veele gevangenen, behouden aankwam; zijnde eenige van de schepen zijner Vloot, wegens zwakheid der manschap, genoodzaakt geworden, in *Frankrijk*, *Engeland*, en *Ierland* binnen te loopen. Een deezer, eenig geld en vier of vijfhonderd vaten Zuiker in hebbende, raakte verloren; want door magteloosheid van het volk, en gebrek van eenen Loots, bij mistig weder, in *Sluis* aangekomen zijnde, wierdt het vast gehouden, en voor goeden prijs verklaard.

De gezegde zeven schepen, onder het geleide van den Heer HARTMAN, na *Brasilie* gevaaren, kwamen in het volgende Jaar 1601 gelukkig te rug, met grooten buit beladen, en hebbende den Spanjaarden veel nadeels toegebragt. Men hadt zich egter nog grootere voordeelen van de onderneemingen deezer aanzienlijke Vloot beloofd; doch het missen der Spaansche Vloot van *Cadix* na *Indiën* bestemd, de ziekten en andere toevallen verhinderden zo veel uit te voeren, als men gewenscht en voorgenomen hadt: zeker is het ondertusschen, dat de nadeelen den Spanjaarden toegebragt onbeschrijfelijk groot waren, schoon de tusschenkoomende omstandigheden de voordeelen daar van voor de Nederlanders verminderden.

DOKKUM. Het eerste voorbeeld in *Friesland* gaf de Burgerij deezer Stad van haare bereidwilligheid, ter medewerkinge met den wensch der Staaten van het Gewest, dat de gezamentlijke In- en Opgezetenen, ter verdeediginge van het gemeene Vaderland, de Wapens zouden aangorden. Een Exercitie-Genootschap, onder de Zinspreuk *Pro Aris et Focis*, in den Jaare 1784 opgerigt, de goedkeuring der Stads-Regeeringe verworven hebbende, hadt zich van Geweer, op eigen kosten, voorzien, en in 't behandelen daar van ze verre geoeffend, dat het in staat was, op den eersten

werk,

wenk., het Vaderland in 't algemeen, en de Stad *Dokkum* in 't bijzonder, ten dienst te zijn. Hierom oordeelde 't zelve zich geregtigd, om, onder de gemelde Zinspreuk, door 's Lands Vaderen, voor een wettig Genootschap erkend, en onder hunne bescherming genomen te worden; als mede de goedkeuring der overgeleverde Artijkelen, de inrigting van 't zelve betreffende, te verwerven: waar bij zij, als allereerst, en op eigen kosten, in gereedheid zijnde, met eenig Eereteeken wenschten bekroond te worden. De Staaten verleenden de verzogte goedkeuring, en lieten de beraaming van het Eereteeken aan de Gecommitteerden in het Mindergetal.

Met deeze goedkeuring in de maand Maart vereerd, vervaardigden zij een wit zijden Vaandel, zeer fraai geschilderd en in zekeren opzigte naar het Stadsvaandel geschikt. 't Zelve wierdt, na eene gepaste aanspraak den Heer J. C. BERGSMA, in de maand October overgeleverd, op welke plegtigheid de Wapenoeffening, en de Afvuuring volgde.

Geene geringe aanmoediging ontving de Wapenhandel in deeze Stad, door het meldenswaardig, en bijkans voorbeeldeloos gedrag van haare Magistraat. Overtuigd van den invloed, welken de Christen Leeraars, gemeenlijk, op hunne Gemeenten hebben, verzogt zij dezelven, zonder onderscheid van Gezindheid, aan hunne Gemeenten, bij alle gelegenheden, te willen voordraagen de verpligting tot den Wapenhandel, zo uit hoofde van hun eigene belang, als dat van het lieve Vaderland, en teffens te vermaanen tegen alle zondige, ongeregelde, en schadelijke bedrijven, waar toe dezelve aanleiding zou kunnen geeven. — Zij deeden meer en lieten eene openbaare Afkondiging doen van deezen gedenkwaardigen inhoud. „ De Magistraat en Vroedschap der „ Stad *Dokkum*, bevreesd dat 'er, uit het *Munstersche*, „ herwaards zullen koomen eenige Vijandlijke ligte Troe„ pen, gelijk uit het *Drentsche* en *Westerwoldingsche* nu, „ met voorbijgang van *Bourtang* en *Koevorden*, gemaklijk „ kan geschieden, hebben op middelen bedagt geweest om „ ten spoedigsten onderrigt te worden, zo ras men daar om„ trent het een of 't ander vijandlijks mogt verneemen; ter-

„ wijl zij aanhoudend bezig zijn met zich in staat van te-
„ genweer te stellen, door het zien magtig worden van al-
„ lerhande soort van Ammunitie ten Oorloge, om, onder
„ GODS zegen, zo de Stad eens berend mogt worden, door
„ behulp der manhafte Schutterij en 't lofwaardig Exercitie-
„ Genootschap, en die zich verder aanbieden, waar van de
„ Magistraats- en Vroedschaps-Persoonen zich niet zullen
„ onttrekken, maar manmoedig met de Snaphaan op schou-
„ der voorgaan, den Vijand te doen gevoelen, dat de *Frie-*
„ *zen* hunne oude Dapperheid niet verlooren, maar dat
„ hunne vuisten nog de kragt hebben om den kop hunner
„ onregtvaardige Aanvalleren te verpletteren. — En om hier
„ in malkanderen binnen deeze Stad getrouw te zijn en te
„ blijven, is noodig geagt, hoe zeer zij zich anders vleijen
„ van de goede welmeeninge haarer Ingezetenen, dat men
„ elkander den Eed van Getrouwheid zweere, om, indien,
„ onverhoopt, de Vijand, met ligte of geregelde Troepen,
„ deeze Stad mogt naderen en aanvallen, dezelve, zo veel
„ in eens ieders vermogen is, het hoofd te bieden, en bui-
„ ten nood, niet over te geeven; over zulks worden de
„ Leden der Schutterije, het Exercitie-Genootschap, en die
„ verder genegen zijn de Wapenen op te vatten, mitsgaders
„ alle Stads Officianten en Bedienden verzogt in de Kerk
„ te koomen, om, in de eerste plaats, alle de Leden der
„ Regeeringe den Eed van Getrouwheid te zien afleggen:
„ waarop dan zullen volgen de manhafte Bevelhebbers met
„ hun onderhoorig Volk, het Exercitie-Genootschap, en
„ allen die zich verder gereed bevinden de Wapenen aan te
„ tasten, en eindelijk alle Stads Officianten en Bedienden."

Deeze Afkondiging, beslooten met een vermaan aan allen, die zich niet in staat bevonden om de Wapenen te behandelen, om ten spoedigsten de behandeling daar van te leeren, hadt ten gevolge dat deeze wederzijdsche plegtige Eedzweering, ten bestemden dage, met veel staatlijkheids geschiedde, en de wakkerheid det *Dokkummeren* bleek in alles met veel drukte tot de Stads verdeediging te vervaardigen.

Zie N. Nederlandsche Jaarboeken.

DOOD, (JAN JANSZOON DE) een Burger van *Amsterdam*, in de voorgaande Eeuw, verdient, om een bedrijf, 't welk, misschien, geen weergaê heeft, der vergeetelheid ontrukt te worden. Hij was een Smid van handwerk, en, zints geruimen tijd, deerlijk gekweld geweest van den Steen. Lang en vrugtloos allerlei hulpmiddelen te baat hebbende genomen, en ten langen laatste onder de overmagt van pijn bezwijkende, nam hij het besluit, een middel te beproeven, de vermelding waar van ons, onder 't schrijven, een killen schrik door de leden jaagt. Op den zevenden April des Jaars 1651, terwijl zijne Huisvrouw na de Vischmarkt was gegaan, slijpt hij een Broodmes, maakt eene diepe Insnijding op de plaats, alwaar hij de nijpende pijn gevoelde, en perst vervolgens den Steen uit de Opening. Thans zendt hij om eenen Heelmeester, dien hij toont, wat hij hadt verrigt, hem voorts beveelende, de wonde te geneezen; 't welk, eerlang, gelukkiglijk volbragt wierdt. Om 't geheugen eens zo stoutmoedigen bestaans te doen voortduuren, oordeelde men het der kosten waardig, den Steen in *Zilver* te vatten, die, om het ongemeene des voorvals, van Inwooners en Vreemdelingen, dikmaals, met verwondering beschouwd wierdt. Dezelve hadt de grootte van een Hoenderei, en was acht lood zwaar. De Vaderlandsche Dichter JOAN SIX VAN CHANDELIER heeft die daad bezongen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*.

DOORBRAAKEN; zie WATERVLOEDEN.

DORDRECHT. Het menigvuldig meldenswaardige, in deeze Stad voorgevallen, zints wij het Artikel, aan haar gewijd, afgaven, vordert daar van eene omstandige vermelding.

Reeds in den Jaare 1779 bespeurde men, ter deezer Stede, eenige gistingen van ongenoegen over het openbaar bestuur van zaaken, ontstaande uit de nadeelen, voor den Koophandel, daar uit voortvloeiende. Nevens Kooplieden van

eenige andere Hollandsche Steden; vervoegden die van *Dordrecht* zich bij 's Lands Staaten, met ernstig verzoek om Onbepaald Convoij, als het eenig middel om den kwijnenden Handel eenigermaate op te beuren. Zij vonden daar bij wel die baate, dat deeze Stad, nevens *Haarlem*, *Amsterdam*, *Rotterdam* en *Schiedam*, haare medestanders in dat verzoek, in *Frankrijk* ontheven wierden van een Edikt, aldaar, met opzigt tot den Hollandschen Koophandel afgekondigd; doch binnenslands ontmoetten zij telkens te leurstelling: weshalven zij, nevens anderen, in de maand November, bij de Algemeene Staaten, van nieuws hunne klagten inbragten en om voorziening smeekten, met aandrang van verscheiden redenen, zo van de gedaane toezeggingen ontleend, als van de schroomlijke nadeelen, welke van voortduurend weigeren de gewisse gevolgen stonden te worden. CORNELIS DE GYZELAAR, Pensionaris der Stad, was de Man, welke, door zijnen toenemenden invloed, dien aandrang kragt en leeven bijzette, en alzo van de Meerderheid der Regeeringe meer en meer het vertrouwen won. Een voordeelaanbrengend blijk daar van ondervondt hij in den Jaare 1782, wanneer zijne Wedde met zeshonderd guldens wierdt vermeerderd, „ ten bewijze van goedkeuringe voor den onvermoeiden „ Yver, manlijke Standvastigheid en Vaderlandsche Trouwe, „ bij alle gelegenheden, in deeze duistere tijden, ter bevor„ deringe van het welweezen deezes Gemeenebests betoond, „ en in verwagting, dat hij op dien zelfden voet zou blij„ ven voortgaan."

Het weigeren van het Onbepaald Convoij, en nog andere gebeurtenissen, zo wel hier als elders, aan den Stadhouder geweten, hadden, eerlang, wijdklinkende uitwerkzels. De aanbeveeling van Regeeringsleden, in de meeste Steden, door ingeslopen misbruik, in handen van den Stadhouder geraakt, begon men, ginds en elders, te beschouwen als eene voornaame bron der heerschende klagten: voor zo veel die Leden, aan de aanprijzing uit 's *Hage* hunne verheffing zijnde verschuldigd, naar 's Prinsen wenken raadslagen uitbragten. Het gevolg daar van was te *Dordrecht*, dat in de maand Augustus des genoemden Jaars 1782, eene Bezending

van

van vier Burgemeesteren, met den Penfionaris DE GYZELAAR na 's Hage vertrok, om aan zijne Hoogheid te boodfchappen, „ dat de Regeering, bij meerderheid van ftemmen, „ befloten hadt, om voortaan, volgens eene bij haar ge- „ maakte fchikking, over alle Regeeringsposten, Ampten en „ Commisfien in verfcheiden bijzondere Kameren en Verga- „ deringen, de Regeering deezer Landen betreffende, zelve „ beftel te doen, zonder op de Aanprijzingen van zijne „ Hoogheid in 't vervolg te letten of agt te geeven." Niet met algemeenheid, maar met de Meerderheid, was ter Dordrechtfche Raadzaale dit befluit genomen. Van hier, dat tusfchen de Leden der Regeeringe, over en weder, eenige gefchriften gewisfeld wierden.

Een ijverigen voorfpraak ontmoette de *Vrijverklaaring van Amerika*, een der gewigtige onderwerpen, welke in het gemelde jaar de aandagt bezig hielden, niet flegts in de Regeering, maar ook in de Koopliedens deezer Stad; welke laastgenoemden zich bij den Voorzittenden Burgemeester vervoegden, als het Hoofd der Regeeringe, om denzelven hunnen dank te betuigen voor den betoonden ijver, in het bevorderen van deeze gewenschte zaak.

Bekend is het, hoe zeer de Ridderfchap van *Holland*, ten allen tijde, van de hand des Stadhouders vloog, alle aanflagen en maatregelen, welke diens gezag en invloed, zelf van verre, dreigden te verzwakken, tegenftondt. Meermaalen gaf dit aanleiding tot tegenfpraak en hooge woorden aan de zijde van Vergaderingsleden, die van de Ridderfchap in grondbeginzels verfchilden. De Vredehandel met *Engeland*, in den Jaare 1783, en hetgeen daar omtrent voorviel, vertoonde daar van een hooploopend befcheid. Te *Parijs* was die handel aangevangen. Om bijzondere redenen wilden sommigen het tooneel daar van na elders, 't zij na *Londen* of na 's*Graavenhage* verplaatst hebben. De Ridderfchap verklaarde zich daar voor. DE GYZELAAR ftondt in het tegengefteld begrip. Hooge woorden moeten 'er, ter dier zaake, over en weder gewisfeld zijn. Immers vonden de Edelen goed, zich wegens den anderen, in eenen Brief aan de Regeering van *Dordrecht*, over haaren Penfionaris te beklaa-

gen, en hem te beschrijven, als iemand, die 'er zich op toegelegd hadt om de Ridderschap op 't haatlijkst door te strijken, en zich tegens dezelve, door gantsch onbetaamlijke en licentieuse uitdrukkingen, op eene hoogst beledigende en hoonende wijze te gedraagen; verzoekende dat zij, het gedrag van haaren Pensionaris afkeurende, daar tegen zodanige voorzieningen zoude gelieven te doen, waar door zij voldoening mogten ontvangen, en DE GYZELAAR's onbetaamlijkheid kragtdaadig beteugeld worden.

De Heer DE GYZELAAR, een breedvoerigen Brief aan de Regeering zijner Stad inrigtende, erkende, dat hij, als Pensionaris van *Dordrecht*, ter Souveraine Vergadering van *Holland* verschijnende, meermaalen, wegens gewigtige onderwerpen, vooral de welvaart van den Lande, en de toevertrouwde handhaaving van de Regten der Ingezetenen, betreffende, herhaalde Debatten met de Ridderschap gehad hadt, in welke de Afgevaardigden van *Dordrecht* zich dikwijls pligtshalven genoodzaakt vonden, om met meer nadruks en klems te moeten spreeken, dan wel in vroegere tijden hadt behoeven te geschieden; zo, wegens het aanbelang der zaaken, die nu op het tapijt kwamen, als wel vooral om de Difficulteit, en, hij meende 'er met reden te mogen bijvoegen, de Obstinaatheid, die duidlijk aan de zijde der Ridderschap wierdt bespeurd, wanneer de Raadpleegingen zich tot zekere Punten bepaalden. Wegens deeze was door de Regeering zijn gedrag en dat der Afgevaardigden van *Dordrecht* niet alleen goedgekeurd, maar gepreezen. Hij zou des de in 't wilde gedaane beschuldigingen geheel ter zijde stellen, en zich bepaalen tot het voorval, wanneer zijn drift, naar 't zeggen der Ridderschap, in top gereezen was: en des aangaande luidt zijn woordlijk hier overgenomen berigt aldus.

„ Dat, naa zo menigvuldige vrugtlooze Debatten, en naa „ zonneklaar overtuigd te zijn geworden, dat alle verdere „ middelen van persuasie bij de Ridderschap niet meer zou- „ den kunnen uitwerken, dan als of men den Moriaan wil- „ de schuuren, de Gedeputeerden, moedloos geworden on- „ der den arbeid zo menigmaal te vergeefsch aangewend,

„ eindelijk tot het besluit hadden moeten koomen, om zich
„ voortaan van alle verdere poogingen tot overtuiging te
„ abstineeren, en zulks bij de eerste bekwaame gelegenheid,
„ openlijk ter Vergadering te declareeren — en het was,
„ Ed. Groot Achtb. Heeren! uit hoofde van dit besluit, dat
„ de Gedeputeerden van *Dordrecht*, op den achttienden
„ van de maand December, toen de Gedeputeerden van
„ *Amsterdam*, door allerlei vriendlijke en bondige redenen,
„ bij de Conclusie op het Rapport op de gedaane Propositie
„ van *Engeland*, om de plaats der verdere Vrede-Negotia-
„ tie van *Parijs* op den *Haag* of *Londen* te verleggen,
„ meergemelde Ridderschap tragteden te dehorteeren van
„ hun gedeclareerd Sentiment, om naamlijk derzelver Advijs
„ voor eene Aanteekening tegen de voorschreeve Resolutie
„ te zullen laaten insereeren, met bijvoeging van deeze ern-
„ stige waarschuwing, *dat zij Gedeputeerden anders in de*
„ *verpligting zouden zijn, om tegen de te doene Insertie*
„ *een Contra-Insertie te doen, die het Corps van de Rid-*
„ *derschap bij de Posteriteit tot weinig Satisfactie of Eer*
„ *zou verstrekken*, het moment meenden daar te zijn om
„ hun bovengemelde besluit te realiseeren; en hebben dien
„ volgens, bij de omvraage op dat poinct, in substantie ge-
„ declareerd; *dat zij ten hoogsten hadden geadmireerd het*
„ *geduld, 't geen welgemelde Gedeputeerden van Amsterdam*
„ *hadden geoeffend om meergemelde Ridderschap van hun*
„ *Sentiment af te brengen, dat zij van hunne zijde ook*
„ *niet in gebreke zouden zijn gebleven om alle mogelijke*
„ *poogingen tot overtuiging in 't werk te stellen; maar,*
„ *daar de ondervinding hun, tot hun leedweezen, hadt ge-*
„ *leerd, gelijk in dit moment op nieuw was gebleeken, dat*
„ *het maar was den Moriaan geschuurd, zij het voornemen*
„ *hadden om zich met meergemelde Ridderschap niet meer*
„ *in te laaten.*"

Het antwoord der Dordrechtsche Regeeringe was ze onaangenaam voor de Ridderschap, als vereerende voor den Pensionaris DE GYZELAAR. Zij gaven te kennen, „ dat de
„ onverzettelijkheid van hun Hoog Ed. Geb. in derzelver
„ begrippen, en dat wel in de allergewigtigste zaken van

 „ den

„ den Lande, tegen de begrippen en vertoógen van verre
„ de meerderheid der Leden ter Vergadering van hun Ed.
„ Gr. Mogenden, zonder in eenige wederlegging van der-
„ zelver redenen en bewijzen, of eenige verdeediging van
„ hun eigen tegenovergesteld Sijstema te hebben willen tree-
„ den, bij die Leden in 't algemeen, en bij hun in 't bij-
„ zonder, niet wel anders hadt kunnen worden aangemerkt
„ dan als een Geest van *Despotisme*, welks heerschend ken-
„ merk is, alle redelijkheid ter zijde te stellen, en alleenlijk
„ zijne bijzondere oogmerken te bedoelen, mitsgaders de
„ middelen, die men oordeelt daar toe het meest geschikt
„ te zijn, met *Opinatriteit*, schoon te vergeefsch, te willen
„ doordringen. — Zij konden dan ook zeer wel begrijpen,
„ dat een gedrag van dien aart, nu al een zeer geruimen
„ tijd, en bijzonder gedurende den laatsten Oorlog, door
„ de Heeren van de Ridderschap, gehouden, aan de Leden,
„ die met de Afgevaardigden van *Dordrecht* in 't zelfde be-
„ grip stonden, hadt moeten mishaagen, en, van tijd tot
„ tijd, aanleiding geeven tot Aanmerkingen, die der Rid-
„ derschap, niet aangenaam konden zijn; gelijk dan ook
„ geenzins is te verwonderen, dat wij in 't bijzonder bij
„ aanhoudenheid bespeurende, de *imperieuse* handelwijs en
„ onverzettelijkheid van Uw Hoog Ed. Geb. Corps., of die
„ zich daar meest tegenwoordig bevinden, tegen de bondig-
„ ste en overtuigendste bewijzen dier Leden aan, onze Af-
„ gevaardigden ten gemelden dage, geene zwaarigheid ge-
„ maakt hebben, de vrugtloosheid van verderen aandrang,
„ op die wijze aan te duidden, welke de Ridderschap zo
„ zeer belgde. — Zij maakten geene zwaarigheid om dit
„ zeggen, voor het hunne aan te neemen, en te betuigen
„ geen grond te hebben gevonden om die verrigtingen en
„ gezegden te miskennen, of te misprijzen, maar dezelve
„ integendeel, als uit een prijswaardig beginzel voortgeko-
„ men, volkomen goed te keuren. 't Was 'er zo verre van
„ daan dat zij iets bestraffenswaardigs in 't gedrag van hun-
„ nen Pensionaris vonden, dat zij, integendeel, konden be-
„ tuigen de hoogste agting voor zijn Persoon, ongemeenen
„ ijver, en waakzaamheid voor de belangens van den Staat,

„ en

"en alle reden te hebben om zijn gedrag te regtvaardigen;
"weshalven zij wederhouden wierden om eenigzins te vol-
"doen aan den eisch der Ridderschappe."

Deeze, over dusdanig een antwoord luttel voldaan, tragtede een Aanteekening daar tegen in de Staatsbesluiten van *Holland* te laaten doen; dan dit, door de Steden, en boven al door *Dordrecht* en *Haarlem*, afgeweezen en belet zijnde, heeft de Ridderschap den inhoud dier Aanteekeninge in een Voorstel begrepen, en 't zelve ter Staatsvergadering ingebragt, 't welk aan 't groot Besoigne wierdt overgeleverd. — Eenige Burgers te *Dordrecht*, integendeel, vonden dit antwoord zo zeer naa hunnen smaak, dat zij zich opgewekt voelden om de Regeering, bij een Adres te Bedanken voor de handhaaving van DE GYZELAARS Eer: tot welke overlevering zij twee Kooplieden als Gecommitteerden der Burgerij benoemden; doch wees dezelve der Burgeren ijver prijzende dit van de hand, uit hoofde, van de toen aangevangene raadpleegingen, strekkende tot eene algemeene Voorziening tegen alle Dank-Adresfen. Deeze weigering baarde ongenoegen. Een Luitenant der Burgerij, deedt, bij de bekendmaaking hier van, eene volvuurige Aanspraak aan de Schutters, waar in hij de verdiensten van den Pensionaris ophaalde, en zijne bereidvaardigheid betuigde om hem te beschermen tegen allen, die hem gaarne den voet wilden ligten; ja zelfs in verdenking bij zijne Medeburgeren zogten te brengen. Hun, ten slot, tot den Wapenhandel aanmaanende; "daar door," was zijne taal, "kon men de Majesteit "des Volks doen gelden, tegen zulke Vijanden, die de "Vrijheid zouden tragten te ondermijnen; en tegen zulke "vervloekte Aristocraaten, die liever de Burgerlijke Vrij-"heid, Voorregten, Privilegien, ja aangeboore Regten, "zouden willen betwisten!" — Men vondt een tusschenweg om de Burgers met de Regeering te bevredigen. Een der Gelastigden uit de Burgers las een opstel, eene Dankzegging inhoudende aan den Voorzittenden Burgemeester voor, die het minzaam beantwoordde, en aannam des verslag in den Oudraad te doen: waar mede het veel gerugts gemaakt hebbend Dank-Adres wierdt te rug gegeeven,

en het ongenoegen, dat vrij persoonlijk liep, ophield, of ten minsten zweeg.

Merkwaardig, en veel opziens baarende, was het voorstel, welk de Regeering deezer Stad, in de maand September des Jaars 1783, ter Vergaderinge van *Holland* deedt. Het betrof het Regt van Aanstellinge der Vlag-Officieren, onder het Resfort van de Collegiën ter Admiraliteit binnen *Holland* en *Westfriesland*. Bij de Wethouderschap deswegen eenigen twijfel zijnde gerezen, stelde zij voor, zonder daar door, egter, eenig het minste nadeel te willen toebrengen aan de wettig verkreegene Regten van den Admiraal Generaal, het doen van een Onderzoek, wien eigenlijk dit Regt wettig toekwam, en inmiddels den Raadpensionaris te verzoeken, hier van den Admiraal Generaal kennis te geeven, met bijvoeging van de verwagting hunner Ed. Groot Mogenden, dat Hoogstdezelve, bij voorraad, en hangende dit Onderzoek, geene Vlag-Officieren onder 't gemelde Resfort zou aanstellen, immers in allen gevalle niet, dan met kennis en overleg hunner Ed. Groot Mogenden. — 't Leedt tot in Februarij des volgenden jaars, eer over deezen Voorslag een Besluit daar mede overeenkomstig viel. Het laatste Lid wedersprak de Ridderschap; terwijl de Steden *Rotterdam*, *Brielle*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam* en *Medenblik* in dit gedeelte niet toestemden, en het Besluit aanzagen.

Aan de gedaane aanzegging, bij monde van den Raadpensionaris, beloofde de Admiraal Generaal te zullen voldoen: betuigende vast te vertrouwen, dat 'er, naa een volledig Onderzoek, geene de minste zwaarigheid zou overblijven, om dit Regt, als aan den staat van Admiraal Generaal verknogt, door hem bij aanhoudendheid te laaten uitoeffenen, even als gedaan was door zijne Voorgangeren, en aan hun bij hun Ed. Groot Mogenden, zo door het doen van aanmaningen tot dusdanige Aanstellingen, als anderzins, te meermaalen duidlijk was toegekend.

Het Voorstel tot Onderzoek van dit Regt aan de Admiraliteits Collegien, gezonden zijnde, bragten zij een Raadslag uit; dat men wel geene uitdruklijke Opdragt vondt, waar bij dit Regt aan zijne Hoogheid, of diens Voorzaaten, was ver-

verleend; maar dat hetzelve stilzwijgende en zaaklijk aan de Heeren Admiraalen of de Admiraals Generaal van *Holland* scheen te zijn opgedraagen; en ikhans zodanig bij hun Ed. Groot Mogenden te zijn goedgekeurd, dat het boven allen twijfel kon gesteld worden, dat het gebruik daar van door de Heeren Admiraalen in den tijd, als wettig moest worden aangemerkt. — Veelvuldige voorbeelden voerden zij aan. Dan zommigen bleeven van oordeel, dat uit die voorbeelden, hoe veel ook in aantal, het Regt tot het uitoeffenen van die Magt, geenzins kon goedgemaakt worden: dat het alleen uit de Instructien of Commissien blijken moest, of de Souverain ooit zulk een Regt aan de Admiraals Generaal verleend hadt.

Het besluit der Regeeringe, boven vermeld, omtrent het van de hand wijzen der Stadhouderlijke Aanprijzingen, bleef niet zonder gevolg. Men maakte, eerlang, eene Benoeming van vier Burgers, bevoegd tot de Burgemeesterlijke waardigheid, en zondt Afgevaardigden na '*s Hage*, om de twee Heeren, die, volgens de gemaakte schikking, zouden moeten aankomen, bij zijne Hoogheid ter verkiezing aan te prijzen. Men verzekert, dat zij eene eenigzins koele bejegening van den Erfstadhouder ontvingen, die liever gezien hadt dat de Benoeming der Regeeringsposten, te dier Stede, op den ouden voet was gebleeven, en zich voorts met hun niet wilde inlaaten; voornaamlijk ten deezen opzigte te raade gaande met HUGO KEPELAAR, Burgemeester van *Dordrecht*, tot de Minderheid behoorende. Op de overgezonde Naamlijst stonden JOHAN VAN NEURENBERG, OCKER GEVAERTS, P. H. DE WALL en BOUDEWYN ONDERWATER. GEVAERTS en VAN DE WALL waren de bedoelde Persoonen; doch zijne Hoogheid koos, naa veertien dagen wagtens, de Heeren VAN NEURENBERG en ONDERWATER, en zondt, twee dagen voor den tijd der Inhuldiging, deeze Verkiezing aan de Regeering. — Dan de eerstgemelde vondt goed, afstand van deeze Verkiezing te doen, met bijgevoegde verklaaring, van zich gevleid te hebben, dat zijne Hoogheid aan de begeerte der Regeering zou hebben voldaan; doch het tegendeel, uit de gedaane Verkiezing bespeurende, hadt hij het onvereen-

derlijk Besluit genomen om voor die Eer te bedanken, en het Burgemeesterschap niet aan te neemen. Hadt zijne Hoogheid eenige inschiklijkheid voor de Regeering gelieven te betoonen, al was het slegts geweest door één van de Heeren der Regeeringe aangenaam, te verkiezen, en hij als dan mede was verkoozen geworden, zou de zaak, gelijk hij verklaarde, ten zijnen opzigte, van een gantsch andere natuur geweest zijn.

Wederom wierdt 'er eene Benoeming gemaakt, op welke de Heeren GEVAERTS en VAN DE WALL stonden. Afgevaardigden zogten zijne Hoogheid, in een vriendlijk overleg, den Heer GEVAERTS als oudste, voor te draagen; doch vrugtloos: egter verkoos hij, die tweede Benoeming ontvangen hebbende, deezen Heer; 't geen zeer tot genoegen der Dordrechtenaaren strekte. Aan den Heer VAN DE WALL, wien een jonger boven 's hoofd gesteld was, wierdt, volgens zekere beraaming, om die voorbijgegaan mogten worden schadeloosstelling te bezorgen, zodanig eene Commissie, voor 't aanstaande jaar, als hij zou goedvinden te verkiezen; 't zij in 't Collegie van Gecommitteerde Raaden, 't zij in de Admiraliteit op de *Maaze*, opgedraagen. Burgemeester REPELAAR, in veele naamlooze Schriften en Nieuwspapieren, bovenal in de *Diemer- of Watergraafsmeersche Courant*, aangevallen en doorgestreeken, verontschuldigde zich in meest alle Nieuwspapieren, van de blaam hem aangewreeven.

Onder de *Goede Luiden van Achten*, de Vertegenwoordigers der tweeëndertig Stads Gilden, die geen onaanzienlijk Lid der *Dordrechtsche* Regeeringe uitmaaken, viel ook, ten deezen jaare, eene bijzonderheid voor, met de andere gebeurtenissen, wegens de Regeeringsbestelling dier Stad, in verband staande. Deeze *Goede Luiden van Achten* waren alle jaaren verkiesbaar door de Gilden, en maakten deeze daar toe eene Benoeming van een driedubbel getal, waar uit de Stadhouder gewoonlijk de oude Achten verkoos. Tot het vervaardigen van dit getal wierden de Gilden, als de tijd daar was, bij den Voorzittenden Burgemeester genoodigd. Zints lang was het de gewoonte, hun door den Boode een

Lijst-

Lijstje te geeven, met de naamen van vierëntwintig verkiesbaare Leden, waar van de Dekens, naar goedvinden, gebruik konden maaken. Dan Burgemeester GEVAERTS, thans voorzittende, betuigde aan den ten zijnen huize ontbodene en vriendlijk ontvangene Dekens, dat hij, een Voorstander der Vrijheid zijnde, hun de volkomene vrijheid liet om op 't getal zodanige Persoonen te stellen, als zij goedvonden, hun alleen beveelende, in het verkiezen der Persoonen, agt te geeven op de vereischten in het Concordaat van den Jaare 1642 vermeld. Begeerden zommige Dekens eenige voorlichting, zij konden aan den Bode, naar ouder gewoonte, een Lijstje vraagen, doch anders dit nalaaten, alzo zij hunne eigene vrije keuze hadden, en daar aan niet gebonden waren; als eene handleiding mogten zij 't zelve gebruiken. Veelen verzogten dus eene handleiding, dan eenigen oordeelden die niet te behoeven. De meesten waren voor de oude Achten, en de Persoonen, op de handleiding genoemd; staande het aan den Stadhouder, de Acht oude te benoemen of anderen uit het overig getal te kiezen. — Wanneer in 't loopend jaar een der Achten overleedt, prees, zints den Jaare 1748, de Stadhouder een nieuwen aan. Doch thans begreepen de dienende Achten, dat zij geene aanprijzing behoefden, en door eene vrije verkiezing, de openstaande plaats vervullen moesten: gelijk zij deeden.

Drie Schutterijen, steeds van de Burgerwagten afgezonderd, en op een anderen voet, dan in veele andere Steden onzes Vaderlands, ingerigt, hadden, van ouden tijde her, in *Dordrecht* bestaan; doch waren thans dermaate vervallen, dat 'er naauwlijks iets meer van overig was dan de Naamen van eenige Leden in de Heerenboekjes; welke Heeren Schutmeesters, steeds uit de aanzienlijkste Leden der Regeeringe gekoozen, gezegd mogten worden niet meer dan eene flaauwe schaduw der Schutterijen in stand te houden. Met den aanvang deezes jaars ontvonkte hier, gelijk elders, de lust ter Wapenoeffeninge. Getuigen hier van een ontworpen en voor de Burgers en Ingezetenen ter teekeninge gelegd Plan, waar bij de Onderteekenaars verklaarden overeengekomen te zijn, om zich in den Wapenhandel te laaten onderwijzen,

een einde zich in staat te stellen, om, in tijden van nood, de Wapenen, zo ter afweeringe van uit- als inlandsch Geweld, behoorelijk en met gewenschten uitslag, te kunnen gebruiken. 't Zelve vondt voor- en tegenstanders, aan- en afraaders. Intusschen oeffende zich in den Wapenhandel een groot deel aanzienlijke Burgers en Kooplieden: en 't Exercitie-Genootschap, *de Vrijheid* genaamd, wierdt gebooren.

De aloude en zo zeer bevoorregte Schutterijen begonnen tot nadenken op dit stuk te koomen, en de hand tot herstel aan 't werk te slaan. Dit geschiedde met zo veel vrugts, dat de Schutterij van *St. Joris*, de eerste in rang, in October zich van nieuwe Geweeren voorzien, en eene nette eenpaarige kleeding aangenomen hebbende, in 't openbaar, op een Veld nabij de Stad gelegen, de Wapenoeffeningen verrigtte. De oudste Schutheer, de voorzittende Burgemeester GEVAERTS, deedt aan de Schutterij, bij de aankomst op het Veld, eene gepaste Aanspraak, als mede bij de overgifte der twee nieuwe fraaije Vaandels. — Het Gemelde Genootschap, verwittigd dat deeze nieuwe vertooning, zo zeer instemmende met deszelfs inzigten, zou plaats grijpen, bood der Schutterije aan, dezelve behulpzaam te weezen om te gemaklijker en onbelemmerder de Krijgsverrigtingen te kunnen volvoeren. Dit behaagde dan deeze en droeg de goedkeuring der Magistraat weg. A. B. STOOP, Schepen van *Dordrecht*, geleidde, onder goedvinden van de Regeering, met vliegend Vaandel en slaande Trommen, de Leden des Genootschaps, als Kapitein, na buiten, en omzette het Veld ter Burgerwapenoeffening geschikt, ontving de nieuws gewapende Schutters, die, onder een Veldmuzijk en de toejuiching van duizenden Aanschouwers, derwaards trokken, en naa het toejuichend behandelen der Wapenen, zich na de *St. Joris Doele* begaven, sluitende het Genootschap agter hunne Broederen op.

De eenstemmigheid tusschen de Schutterij en de Leden des Genootschaps bevorderde beider bloei, en leedt het niet lang, of de Leden des Genootschaps vervoegden zich met een Verzoekschrift bij den Oudraad der Stad, om de Wettiging van 't zelve, en eene bekwaame plaats te vraagen, tot

het

het onverhinderd voortzetten van den Wapenhandel hunner steeds toeneemende Bende; ten einde zij nevens de Schutterijen, de wettige Regeering, de Vrijdommen en Voortegten, was het nood, konden beveiligen en verdeedigen tegen alle onverhoopte onrust, geweld of inbreuk, van binnen of buiten. Zij kreegen een allergunstigst gehoor, eene volkomene wettiging en voldoening aan hun verzoek. Waar op het Exercitie-Genootschap *de Vrijheid* binnen *Dordrecht*, eerlang, met veel luisters te voorschijn tradt, en het Veld ter Wapenoeffeninge hun toegestaan, voor de eerste maal betrekkende, op haare beurt, het geleide der Schutterije genoot.

Vervaarenden tegenstand, dikmaals opschudding, veroorzaakte de uitgeschrevene Wapening, onder de In- en Opgezetenen, in den Jaare 1784; en waren de Wapenvoerende Genootschappen dikmaals van aanmerkelijken dienst, om de kwaalijkgezinden te beteugelen. Te *Sliedrecht*, een Dorp in de nabijheid van *Dordrecht*, ontmoette men een voorbeeld, uit veele anderen, van zulk eenen tegenstand en beteugelinge. Bij de Looting, welke allerwege, bij het opneemen der Manschap, plaats hadt, ontstondt, in het gemelde Dorp, eene vreeslijke beweeging, die voor de ergste gevolgen deedt dugten. Men kreeg hier van te *Dordrecht* de tijding niet, en dat een aantal Landlieden, die te *Noordeloos*, en op andere Dorpen, de Oranje-Vlaggen van de Kerktooren hadden uitgestooken, met die van *Giesendam* en *Sliedrecht*, onder het pleegen van allerlei baldaadigheden, na *Papendrecht* in aantogt waren, met oogmerk om ook *Dordrecht* een bezoek te geeven; of de Officieren der Schutterij van *St. Joris*, en van 't Genootschap *de Vrijheid*, te dier Stede, booden bij Burgemeesteren hunne benden aan, tot weering van overlast en demping van Oproer. Onverwijld wierdt dit aangenomen, en 'er verliep geen half uur, of die benden waren in 't geweer. op hunne vergaderplaatzen. Intusschen kwam van *Papendrecht* (waar men anders dan te *Sliedrecht* dagt,) een verzoek te *Dordrecht* om scherpe patroonen. Terstond wierdt dit toegestaan, en, met toestemming van Burgemeesteren, een kist met zeshonderd van de verzogte patroonen derwaards gezonden, onder bedekking van een

 ster-

sterke bende Schutters, die schriftlijk bevel hadden, om, zo zij aangevallen wierden, geweld met geweld te keeren. De twee benden waren genegen, om de Oproerigen te *Sliedrecht*, hadde de Regeering het goed gedagt, te beteugelen. Dan op 't gerugt van de voorzorgen te *Dordrecht* gebruikt, begonnen zij zich stiller te houden, en de Regeering dier Stad bedankte de Gewapenden voor hunnen betoonden ijver. „ Gevoelig," dus drukten dezelve zich uit, „ van zich, „ bij deeze gelegenheid, op nieuw, bevestigd te zien, in de „ gunstige denkbeelden, welke zij altoos van den Yver en „ Trouwe hunner weldenkende Burgerij gevoed hadden, „ vonden zij goed aan de Officieren van de Burgerwagt en „ Schutterij van *St. Joris*, en van het Exercitie-Genootschap *de Vrijheid*, hun uiterste genoegen te betoonen „ over de Promptitude en welbestuurden Yver, het voorzigtig Beleid en bedaard Overleg, welken zij gisteravond, „ en in den verloopen nagt, betoond hadden, om de Rust, „ Veiligheid en goede Orde binnen de Stad te handhaaven; „ als mede over de welmeenende blijken van Bereidwilligheid, gepasten Yver en Trouw, door de Burgerwagt, „ Schutters en Leden van het Genootschap, ten zelfden „ tijde, gegeeven, en dezelve deswegen te bedanken; wordende de voorzittende Burgemeester ten dien einde verzogt, aan de Officieren der voorschreeve Corpsen, voor „ ieder Corps, een Extract deezer Resolutie, met een Compliment ter zaake dienende, ter hand te stellen, en hun te „ verzoeken om dezelve aan de Burgerwagt, de Schutters, „ en de Leden van het Genootschap *de Vrijheid*, bij de „ eerste bekwaame gelegenheid mede te deelen." De Regeering hadt niet alleen 'er in voorzien om verfrissingen te bezorgen aan de bij de Poorten geplaatste Burger-Krijgslieden; maar zij deedt ook de opgave der onkosten vraagen, in dien nagt door het Vrijcorps gemaakt.

Al van de vroegste tijden herwaarts, was te *Dordrecht* één der vier Burgemeesteren, onder den naam van *Burgemeester der Gemeente*, van de andere onderscheiden geweest, die aan 't hoofd van den Oudraad, ja zelfs van 't Geregt, zat, als Vertegenwoordiger des Volks. Volgens de

Pri-

Privilegien van de Jaaren 1456, 1478, 1481 en 1494, staat de Verkiezing van dien Burgemeester, aan de *Goede Luiden van Achten*. Hoe zeer de Staaten de herroeping deezer Verkiezing door de Burgers, bij een Placaat van den Jaare 1651, als oproerig verklaarden, en dezelve verboden te handhaaven, onder bedreiging van als Verstoorders der gemeene Rust gestraft te zullen worden, en in derzelver hoogste ongenade te vervallen, wierdt, egter, in het Jaar 1674, toen Willem de III zich de Verkiezing der Burgemeesteren deedt opdraagen, uitdruklijk bepaald, dat die van *Burgemeester der Gemeente* daar van zou uitgezonderd weezen, en deeze overgelaaten aan den Oudraad, die zich reeds het Regt hadt aangemaatigd om ze met de *Goede Luiden van Achten* te doen, aan welken deeze aanstelling, als een bijzonder Regt, hadt toebehoord. Bij de Meerderjaarigheid des Erfstadhouders was deeze Verkiezing, uit de benoeming van een dubbel getal aan zijne Hoogheid opgedraagen. Thans begreepen de *Goede Luiden van Achten*, die wij voorheen ijverig op hunne Regten gesteld zagen in de aanstelling hunner eigene Leden, uit naam der Gilden, de vrije Verkiezing daar van, volgens het Octroi van 't Jaar 1674, te herroepen, en hier door den invloed des Stadhouders op de Regeering te verminderen.

De Bestuurders des Genootschaps van Wapenhandel *de Vrijheid*, waar van wij meermaalen gewaagden, niet slegts bedagt op alles wat den uitwendigen luister en bloei kon bevorderen; maar voor al ook gezet op de aankweeking van Vaderlandsche kundigheden, zonder welke de Yver voor de Vrijheid veelligt een Voorstander van schadelijke verkeerdheden en veragtlijke bedrijven wordt, kogten een aantal Afdrukken van het zeer gerokken Werk de *Grondwettige Herstelling van Nederlands Staatsweezen*, om het onder de Leden ter leezinge rond te zenden. — Intusschen was derzelver getal zodanig toegenomen, dat men zich genoodzaakt vondt 'er twee Compagnien van te maaken. Het Genootschap, 't welk zo veel opgangs kreeg, zag zich, bij de Afvuuring in Julij, naa voorafgaand verzoek, vereerd met de tegenwoordigheid der Ed. Mogende Heeren Com-

missarissen Politiek en de Weleerwaardige Heeren Leden van de *Zuid-Hollandsche* Synode, toen te *Dordrecht* gehouden. Eene Bezending uit de Geestlijkheid wierdt geschikt om het Genootschap voor dit onthaal, volgens een Kerklijk besluit, te bedanken, en de Commissaris Politiek VAN PERSYN noodigde een der Officieren, en een der Gecommitteerden van het Genootschap, aan zijne tafel in 't Gezelschap der Predikanten.

De bloei, het aanzien, en de sterkte, tot welke het Genootschap thans geklommen was, trok onvermijdelijk de aandagt der *Dordrechtsche* Burgeren. Slegts ééne Schutterij, die van *St. Joris*, was tot haaren voorigen luister hersteld; de twee andere, die der *Kloveniers* en *Heelbaards*, bevonden zich nog in eenen wapenloozen staat, en konden, ondanks haare pogingen, zich uit die laagte niet opheffen. Zelfs hieldt men dit ondoenlijk, zo lang het Genootschap bestondt. De vernederde toestand dier van ouds zo aanzienlijke Schutterijen deedt dus het eerst, bij deezen en geenen den stillen wensch geboren worden, dat het Genootschap mogt ophouden te bestaan, of liever dat het zich met een der Schutterijen vereenigde. Men begon 'er openlijk van te spreeken. Zelfs gaf de Schutterij van *St. Joris* haar hartlijk verlangen tot zulk eene vereeniging te kennen.

Welhaast benoemden de drie Schutterijen eenige Persoonen, om deezen wensch aan de Bestuurderen des Genootschaps te openbaaren, en dezelve tot eene Onderhandeling uit te noodigen. Een voorslag van dat gewigt vereischte rijp beraad. De voorgestelde vereeniging hadt haare ongunstige en gunstige zijde. Bestuurders wierden eindelijk te raade, dezelve den Leden voor te draagen. Zij geviel slegts aan weinigen. Ten naauwer noode ontvingen Bestuurders last tot het vraagen van eenige nadere opening, en het geeven van eenig berigt, wegens de huishoudelijke omstandigheden des Genootschaps. — Flaauwlijk wierdt de Onderhandeling aangevangen; doch naa eenige kennisgeeving ijveriger voortgezet, tot dat in December de twee Schutterijen eene rechtstreeksche voorstelling deeden, en voorwaarden van vereeniging inleverden. Die der *Heelbaards* konden niet in aanmerking

kon-

Roomsch; integendeel waren die der *Kloveniers* zeer aanneemelijk. Intusschen verhief de stem voor zulk eene vereeniging zich hoe langs hoe sterker, en de Leden des Genootschaps betoonden 'er meerder neigings toe. Men begon deeze vereeniging van den voordeeligsten kant te beschouwen. Onder eigen Banier de nagtwagt te kunnen waarneemen; van uitgestrekter en bestendiger nut te kunnen weezen; eene luistervolle Schutterij te zijn, en teffens door de aanvaarding van alle deeze waarlijk groote voordeelen, aan den wensch der Burgerij te beantwoorden: deeze bedenkingen, die de meeste Leden bewoogen om de vereeniging te begunstigen, verleenden weldra den Bestuurderen meer vrijheids in de onderhandeling; welke van dat gevolg was, dat eerlang de verbintenis gesloten, en het Genootschap *de Vrijheid* in de Schutterij *de Kloveniers* hervormd wierdt. Een overgang, tot uitsteekend genoegen der geheele Burgerij, met het gunstigst goedkeurend besluit van den Oudraad bekragtigd.

Een blijk, bij de zo veele aangehaalden, van de hoogte, tot welke de Patriotsche ijver te *Dordrecht* was opgewonden, vertoont het Adres, in den Jaare 1786, aan de Staaten van *Holland* ingeleverd. De onderteekenaars lieten zich in deezervoege hooren. „ Wanneer Wij, alle Burgers en In„ gezetenen der Stad *Dordrecht* en derzelver Grondgebied, „ het onverantwoordelijk en ergerlijk gedrag van den tegen„ woordigen Stadhouder deezer Provincie, WILLEM DEN V, „ en deszelfs schreeuwende Directie in den laatsten Engel„ schen Oorlog, benevens de Rampen daar door veroor„ zaakt, in ons geheugen terugroepen, vinden wij meer „ dan reden genoeg om Hem; die Liefde en Hoogagting, „ waar mede wij weleer zijn Persoon pleegen te agtervol„ gen, te eenemaal onwaardig te houden, ja te moeten be„ tuigen dat de Naam van WILLEM DEN V ons tot schrik en „ afgrijzen is geworden. En wanneer wij hier bij bedaard„ lijk overweegen, zijne onbetaamelijke Poogingen, om het „ Gezag hem toevertrouwd uit te breiden, en de heimlijke „ Middelen en ongeoorloofde Kunstgreepen daar toe reeds „ zedert lange in het werk gesteld, dan kunnen wij niet

„ nalaaten, zijn Perfoon als gevaarlijk voor 's Lands Vrijheid „ te befchouwen. — Ja, wanneer wij, boven dat al, nog „ herdenken, hoe hij, in plaats van 's Volks Voorregten en „ dierbaare Vrijheid te verdeedigen, dezelve onlangs in 't „ verdrukte *Gelderland*, onder den dekmantel van eene Re- „ folutie van de Staaten dier Provincie, openlijk door den „ Gewapenden Arm van 's Lands Krijgsknegten, fchandelijk „ heeft laaten onderdrukken; daar hij zulks, wegens zijn „ onbepaald vermogen, op de Meerderheid van *Gelderlands* „ Staatsleden, door een enkel woord hadt kunnen tegen- „ houden: dan kunnen wij, Ed. Groot Mog. Heeren! niet „ ontveinzen, dat wij, met de uiterfte te onvredenheid, en „ daar uit voortvloeiende billijke verontwaardiging, tegen „ Hem zijnde aangedaan, geene geringe zwaarigheid maaken „ om de Uitvoerende Magt langer toe te vertrouwen in de „ handen van Hem, die met eene Godtergenfte ftoutmoedig- „ heid tot op den huidigen dag, nog durft beweeren, *door* „ *zuivere Vaderlandsliefde gedreeven te worden, afkeerig* „ *te zijn van alle Middelen van Geweld, en nimmer iets* „ *gedaan of getenteerd te hebben, het geen hij oordeelt* „ *niet overeenkomftig te weezen met de waare belangen van* „ *den algemeenen Staat der Vereenigde Nederlanden.*

„ Alle welke Bezwaaren op ons zodanigen indruk ge- „ maakt hebben, dat wij de vrijheid neemen om deeze, zo „ wij meenen, gegronde vreeze, voor U Ed. Groot Mo- „ genden, als voor onze getrouwe Landsvaderen, onbewim- „ peld open te leggen, met opregte Dankbetuiging teffens „ onzer Harten, dat het U Ed. Groot Mogenden reeds be- „ haagd heeft U voor onze belaagde Vrijheid openlijk in de „ breffe te ftellen, door de jongstgenomene Befluiten. — „ Van welke alleszins loflijke en cordaate Befluiten wij de „ aangenaame tijdingen, met het grootfte genoegen, en vol- „ komenfte goedkeuring, ontvangen hebben.

„ Voorts kunnen wij, Ed. Groot Mog. Heeren! niet ver- „ bergen, dat wij de menigvuldige en niet zelden beledi- „ gende Misfiven van den Stadhouder, en de daar in voor- „ komende ijdele Beloften, de ongeoorloofde, ja Godlaster- „ lijke Aanroepingen van onzen allerheiligften Naam, bene-

„ vens

"vens de daar in tot verveelens toe herhaalde Betuigingen
" van Onschuld, niet anders beschouwen, dan als vernieuw-
" de Poogingen, om de Natie, en vooral het onkundige
" gedeelte te verblinden, een onverdiend Medelijden in der-
" zelver harten te verwekken, en daar door gelegenheid te
" vinden, om zijne gedugte aanslagen des te beter ten uit-
" voer te brengen; daar tog de Zaaken spreeken, zijn alle
" Verantwoordingen vrugtloos. Immers wij kunnen ons niet
" te binnen brengen, ooit eenige blijken gezien te hebben
" van dien Yver, van welken Zijne Hoogheid, in zijne
" Missive van den tienden October deezes jaars, aan hun
" Hoog Mogenden voorgeeft *gedreeven te worden om met*
" *al zijn vermogen te waaken tegen de verkorting der Bur-*
" *gerlijke Voorregten*; daar wij juist het tegendeel, in dee-
" ze Provincie, en zelfs in deeze onze Stad, zedert de
" jongstverloopene jaaren meer dan eens, tot ons innig leed-
" weezen hebben moeten ondervinden. Zo dat wij wel ge-
" wenscht hadden, dat hij Stadhouder, in dit opzigt, min-
" der de voetstappen van het Doorlugtig Huis, waar uit hij
" gesprooten is, hadt tragten op te volgen.

" Het is dan geene overijlde stap, Ed. Groot Mog. Hee-
" ren! maar eene zuivere zugt voor het behoud van Vrij-
" heid, en het welzijn des Vaderlands, dat wij ons, naa
" eene bedaarde en ernstige overweeging, hebben aange-
" spoord gevonden om de waare Gevoelens van onze Va-
" derlandsche harten, zonder eenige bewimpeling, als vrije
" Nederlanders, in den schoot van U Ed. Groot Mog. ne-
" der te leggen; teffens de vrijmoedigheid neemende om de
" Belangen van het zugtend Vaderland, de Bescherming der
" duurgekogte Vrijheid, niet alleen van ons, maar ook van
" onze bedrukte Medebroeders, in andere Provincien, die
" tot U Ed. Groot Mogenden hunne toevlugt neemen, aan
" de Landsvaderlijke zorge van U Ed. Groot Mogenden
" verder aan te beveelen, terwijl wij aan onze Verpligting
" en verschuldigde Dankbaarheid zouden rekenen te kort te
" doen, indien wij, als rechtschaapen Nederlanders, ons bij
" deezen niet plegtig verbonden, en zulks voor GOD en de
" geheele Natie declareerden, om de Vrijheid-ademende

„ Poogingen van U Ed. Groot Mogenden, tot eene Grond„ wettige Herstelling, op alle mogelijke wijze te ondersteu„ nen, en Uwer Ed. Groot Mogende dierbaare Persoonen, „ tegen allen aanval van Geweld en Heerschzugt, tot den „ laatsten levenssnik, kloekmoedig te zullen verdeedigen.

„ Voorts, Ed. Groot Mog. Heeren! zullen wij niet nalaa„ ten den GOD van Nederland, den Beschermer onzer Vrij„ heid, die onze Vaderen, in het verbreeken van het Juk „ der Dwingelanden, met zijne zigtbaare hulpe zo vaak on„ dersteund heeft, vuuriglijk te smeeken, de wijze Raadsla„ gen van U Ed. Groot Mogenden, in deeze hachlijke „ tijdsomstandigheden, te zegenen, en voorspoedig te maa„ ken, en U Ed. Groot Mogenden verder te bezielen met „ dien moed en sterkte, die 'er vereischt wordt tot verbre„ king van de Kluisters van Geweld en Overheersching, „ om zo doende Nederlands Volk eens te doen ondervin„ den, dat haare waare en wettige Constitutie overtreft die „ van alle Volken des Aardbodems."

Daar een goed aantal van *Dordrechts* Burgers, door de Meerderheid der Regenten gemoedigd, zulk eene taal sprak, kan het ons niet bevreemden, dat men, in den Jaare 1786, toen ieder van *Grondwettige Herstellinge* den mond vol hadt, ook hier ter Stede daar aan de hand leende. Het gevolg daar van was, dat, op aandrang der Gilden, aan den Stadhouder de Verkiezing van Burgemeesteren ontzegd, en alzo de Stad bij haar Privilegie van den Jaare 1672 hersteld wierdt; als mede, dat de, dus genoemde, *Veertigen* van hunne posten vervallen verklaard, en anderen in hunne plaats wierden aangesteld. Tot de gemaakte veranderingen behoorde ook, het ligten van de woorden, den Stadhouder betreffende, uit het Formulier van den Eed voor alle Collegien, Gilden en Schutterijen.

Nu koomen wij tot het Jaar 1787; jaar, welk alle Vaderland- en Vrijheidlievende schikkingen, aldaar beraamd, deedt in duigen vallen. De Meerderheid der Regeeringe, gelijk uit de bovenstaande berigten blijkt, was der Patriotsche Partije toegedaan, blijkens de uitgebragte stem dier Stad in de netelige Staatstwisten ter Vergaderinge van *Holland*;

geduurende de veelvuldige en hoogloopende Regeeringsgeschillen. Deeze Meerderheid der Regeeringe wierdt geruggesteund door waakzaame en met haar medewerkende *Goede Luiden van Achten*, die wij te meermaalen zagen, dat, te dier Stede, eenen grooten invloed hadden; een invloed, welken zij, ondanks veele tegenwerkingen, behielden: daar de Tegenpartij 'er op uit was om de Gilden over te haalen, om, bij eene aanstaande verandering deezer Achten, eene geheel andere Benoeming daar te stellen, en dien invloed te stuiten.

De thans in deezen post gestelden vervoegden zich, bij eenen Brief aan de Staaten van *Holland*, met verzoek, om zelve den Burgemeester uit de Gemeente te mogen kiezen, of anders uit den Eed deswegen gedaan, ontslaagen te worden; een verzoek, hun terstond toegestaan. — Dan hun schrijven, wegens eenen misslag in eene gezondene Benoeming tot Burgemeesteren ingesloopen, waar bij toe zou kunnen koomen, dat op den Heer M. ONDERWATER de keuze viel, wierdt voor Bekendmaaking aangenomen, gelijk mede de Brief van zesentwintig Gilden te *Dordrecht*, ten zelfden einde strekkende, met bijgevoegd verzoek, dat de Heer ONDERWATER niet mogt gekoozen worden: dewijl hij, in deezen tijd, der Burgerije niet aangenaam was. En wierdt, op het nader schrijven van zeven Regeeringsleden, tot groot misnoegen van veelen, de Heer ONDERWATER gekoozen.

Eene meer openlijke pooging om de Patriotten tegen te werken, deeden eenige *Dordrechtsche* Burgers, wanneer zij, naa de voorgevallene Afzettingen eeniger Regeeringsleden te *Amsterdam* en te *Rotterdam*, een kort Verzoek, tegen de Uitzetting van Regenten, aan de Leden van den Oudraad inleeverden, bij 't welk zij verklaarden, „ dat zij, vernomen hebbende, dat in verscheide Steden van deeze Provincie, op naam der Burgerijen, Verzoeken wierden gedaan, welke met de generaale gedagten van allen geenzins overeenstemden, en niet weetende of dit ook mogelijk binnen deeze Stad zou kunnen plaats hebben, namen zij de vrijheid zich te keeren tot hun Wel Ed. Groot Achtbaaren, instantelijk verzoekende, dat op geene Adressen

„ of Verzoeken, hoe ook genaamd, betreffende zo het „ Lichaam van de Regeering als der Burgerij, en op naam „ der Burgerij gedaan wordende, eenig het minste regard „ genomen, of aan dezelve gedefereerd mogt worden, al„ voorens de Onderteekenden als Medeburgers en Inwoon„ ders, aan wien het belang der Stad, zo wel als het wel„ zijn van hunne Regenten en Medeburgers, ten hoogsten „ ter harten ging, daar op gehoord worden, en dus ieder „ voor zich zelven hunne manier van denken zou kunnen „ te kennen geeven. Verzoekende mitsdien, dat dit zou mo„ gen aangenomen worden voor een Antidotaal, of Tegen„ werkend Verzoek."

Duidelijk genoeg was de bedoeling deezer Burgeren, in dit schraale, en weinig omkleede Stuk, om het gevoel der andere Partije op te wekken. Zij marden ook niet om, ter zelfde tafel, een Verzoekschrift in te dienen, uit naam van de Leden der gecombineerde Vergadering, representeerende de zamenverbonden Gilden, de drie Schutterijen en de Officieren der Burgerwagten. In 't zelve koomen zij, op 't onbewimpeldst, en met kragt van taal, voor de zaak uit. — Naa eene Inleiding over de noodzaaklijkheid van de gepaste zamenwerking aller Leden eener Maatschappije, tot stuiting van schadelijke Tweedragt, en verbanning van Vooroordeel en zelfzoekenden Eigenbaat; beginzels, waar op de werkzaamheid rustte van den weldenkenden Burger en eerlijken Vaderlander, welke zij betuigen de gevoelens te zijn, met welke hunne harten doortrokken waren, en die zij vertrouwden, dat door geen eerlijk Nederlander konden gewraakt worden, vaaren zij woordlijk in deezer voege voort:

„ Daar wij nu, zo wel onze eigene verpligting als die van onze Vertegenwoordigers kennen, en de Braafheid en Trouw in den eenen zo wel weeten te eerbiedigen, als wij het tegenovergestelde in de anderen afkeuren en verag-ten, zo erkennen wij met blijdschap reden te hebben, om, boven anderen van onze Zusterlijke Steden, op veele weldenkende Vaderlandsche Regenten te mogen roem draagen; terwijl wij, aan den anderen kant, geen minder reden vinden om ons te bedroeven, dat 'er onder het midden van

onze

onze Regenten ook zulken gevonden worden, die, gantsch verschillende gevoelens koesterende, zich als 't ware schijnen verbonden te hebben om steeds tegen de begeerte des Volks, en die der beste Regenten, aan te druisschen, en derzelver billijke poogingen te vertraagen: waar uit niet anders dan onheilen voortvloeijen, die de schroomlijkste gevolgen zouden kunnen naa zich sleepen: dewijl de Burgers, eenmaal afgesloofd door zorg en waakzaamheid, naa het uitoeffenen van het taaiste geduld, zich in het einde veelligt wraak zouden kunnen verschaffen.

„ Wij behoeven niet lang bewijzen te zoeken, om de waarheid van onze billijke klagten te staaven. — Want, om niet eens te spreeken van het gemanifesteerd gevoelen, 't welk die bedoelde Regenten niet alleen aankleeven, maar, bij alle voorkomende gelegenheden, zelf openlijk aan den dag leggen, behoeven wij ons slegts te herinneren alle de middelen, die men heeft in 't werk gesteld om onze tegenwaardige poogingen, tot herstel der verloorene Vrijheid, te verijdelen, om onze billijke begeerte te vertraagen, onzen arbeid moeilijk te maaken, en ware het mogelijk daar door uit te werken, dat wij, even als in vroegere dagen, van onze Vrijheid niets dan den blooten naam overhielden.

„ Getuigen hier van onder andere is de herstelling van bijna alle de Privilegien onzer Stad. — Een ieder weet, met hoe veel zorg en moeite dezelve herkreegen zijn, uit de handen van hun, die dezelve, overeenkomstig hunne duure verpligting, handhaaven en beschermen moesten, niettegenstaande het blijkbaar was, dat de dugtigheid van onze billijke vorderingen den geenen het best bekend waren, die dezelve het meest betwisten.

„ Getuigen hier van is de jongste Missive, aangaande de Verkiezing van Burgemeesteren, aan hun Ed. Gr. Mog. door zeven Leden uit het midden van U Ed. Gr. Agtb. geschreeven; waar in niet alleen de bolwerken der Vrijheid, onze Privilegien en Accoorden, geheel tegen onze belangen verklaard en uitgelegd worden; maar ook de poogingen ter verkrijging van de bij ons en de gantsche Natie zo gewenschte *Grondwettige Herstelling*, als een bron van ver-

warringen beschouwd, en aldus aan 's Volks hooge Vertegenwoordigers wordt voorgedraagen.

„ Getuigen hier van, de menigvuldige Tegenkantingen en Protesten, zedert de jongst verloopen jaaren aangeteekend in de Notulen van U Ed. Groot Agtb. Vergadering, waar uit volkomen blijkbaar is, dat die der bedoelde Regenten meest allen rechtstreeks aanloopen tegen het hartlijk verlangen des Volks, en het gemanifesteerde gevoelen der braafste Regenten — Protesten, die alleen schijnen ingerigt te weezen om de heerschzugtigen onder de Nakomelingschap de middelen in de hand te geeven, om de herstelde Voorregten, bij eene vroegere of laatere gelegenheid, weder te verdrukken en te onder te brengen.

„ De herdenking, Ed. Gr. Agtb. Heeren! van deeze Bezwaaren, om geen grooter aantal op te haalen, heeft het billijk ongenoegen van de weldenkende Burgerij onzer Stad dermaate ontstooken, dat hetzelve, gevoegd bij onze vuurige verlangens om de hoogst noodzaaklijke Eendragt in de Raadzaal, en het Vertrouwen tusschen het Volk en zijne Vertegenwoordigers eens eindelijk hersteld te zien, ons reden genoeg geeven zoude, om de jongste stappen van onze nabuurige Steden na te volgen.

„ Dan; Ed. Gr. Agtb. Heeren! hoe zeer wij ook de bedoelde verrigtingen van onze *Amsterdamsche* en *Rotterdamsche* Medeburgeren goedkeuren, gelijk wij onze gevoelens daar omtrent openlijk aan den dag hebben gelegd, betuigen wij, egter, dat wij in deeze Stad, even als zij, niet dan ongaarne, en in den hoogsten nood, daar toe zouden besluiten.

„ Op hoe veele redenen onze bekommering op sommige Leden der Vergadering ook gegrond zij, wij kunnen egter niet vermoeden, dat zij nu, daar zij het Vaderland in eenen bijna veegen staat voor hunne oogen zien nederliggen, niet mede zouden toeschieten om hetzelve te redden. — Neen, wij vleijen ons, dat het eindelijk ook hun medelijden zal gaande maaken, en dit belet ons te vreezen, dat wij immer tot dien altoos noodlottigen, maar dan noodzaaklijken, stap, gebragt zullen worden.

„ Wij

„ Wij verwagten, ô, Agtbaare Vaderen! dat eenmaal het gewenschte tijdstip daar zal weezen, waar in de algemeene belangen des Volks, door alk van U Ed. Gr. Agtb., als om strijd, zullen ter harte genomen worden; en, in die hoope is het dat wij wenschen, dat ons verlangen den behoorelijken indruk zal maaken op de harten van U Ed. Gr. Agtb., en vooral op die geenen, die zich, tot nog toe, tegen de poogingen des Volks, en der beste Regenten, verzet hebben.

„ En, zo 'er onverhoopt onder U Ed. Gr. Agtb. nog mogten gevonden worden, welken zouden kunnen weigeren gehoor te geeven aan onze begeerten, verzoeken wij de zodanigen, met allen ernst, liever den hun toevertrouwden post van Regent, uit eigen beweeging, te willen nederleggen, dan dat zij, door hunne halsstarrigheid, het Volk doen besluiten, om hun tot den Kring te doen wederkeeren, waar uit zij tot den Eerepost van Regent verkoozen zijn.

„ Terwijl wij daar en tegen, ten aanhooren van een Alweetend GOD, welmeenend belooven, dat wij die geenen van U Ed. Gr. Agtb. die zich met de daad Voorstanders betoonen van 's Volks dierbaare Voorregten, als onze Vaders beschouwen, zullen, met eene opregte toegenegenheid agtervolgen, en hun, is 't nood, met de wapenen in de vuisten, als Mannen van Eer, tegen allen aanval verdeedigen; ja dat wij liever ons leeven gewillig voor hun zullen opofferen, dan dat wij gedoogen zouden, dat zij, in hunne Persoonen of Goederen, van wie het ook zijn mogt, immer benadeeld wierden."

Eene taal, geschikt om 't hart der Patriottische Regenten te stijven, maar dat den andere Partije te verschrikken. Dit laatste schijnt nogthans het geval van eenige *Dordrechtsche* Regenten niet geweest te hebben; althans wij vinden opgeteekend, dat deeze nadruklijke Verklaaring naauwlijks in den Oudraad geleezen was, of eenige Regenten, wel verre van door dezelve getroffen te zijn, toonden daadlijk hoe weinig indruks zulks op hunne harten maakte, door het gedrag der *Dordrechtsche* Afgevaardigden ter Staatsvergadering in de zaak van *Rotterdam*, wegens het aanneemen der nieu-

we Afgevaardigden, niet alleen af te keuren, maar zelfs, naar onder gewoonte, eene sterke Tegenverklaaring in de Besluiten des Raads te laaten aanteekenen.

Terwijl de *Dordrechtenaars* voor geene andere Stedelingen behoefden te wijken, in na *Utrecht*, *Woerden*, en andere Plaatzen te trekken, kreeg hunne dapperheid een steun, toen de Oudraad besloot, aan ieder der drie Schutterijen, twee Metaalen Drieponders ten geschenke te geeven. Deeze kwamen hun welhaast te stade. — Meermaalen hebben wij de *Dordrechtsche* Burgers volijverig gezien, om ook, in den omtrek, oproerig geweld te bedwingen. Dit was thans weder het geval.

In den omtrek van *Dordrecht* bleef de Prinsgezinde Partij heftig woelen. Zulks begreep inzonderheid plaats in *Oud-Beijerland*, waar men Verzoekschriften teekende, vol betuigingen, dat men met de Regeering, zo als die zints ruim dertig jaaren gesteld geweest was, zich geheel te vrede hieldt. Zij vonden tegenkanting bij het Genootschap van Wapenhandel daar ter Plaatze. Hier uit reezen opschuddingen. De Voorstanders van *Oranje*, zich van hunne Medeburgeren de wet niet willende laaten voorschrijven, stelden zich tegen het Genootschap in de weere, en ontwapenden 't zelve; bij welke schermutzelingen, de wederzijdsche wrok tot verregaande geweldaadigheden oversloeg.

Te midden van Julij ontving de Krijgsraad der drie vereenigde Schutterijen te *Dordrecht*, door twee Boden, de tijding, dat men op verscheide Dorpen de hevigste beweegingen van Oproer bespeurde. Oranjevlaggen van Molens en Toorens uitgestooken, dienden tot leuzen. Meer bepaald kreeg men kundschap, dat op *Oud-Beijerland* Geweld en Plundering reeds werklijk de handen repten, en de Patriotten het onderspit delfden.

De Krijgsraad, aan Stads Voorzittenden Burgemeester van deeze berigten kennis gegeeven hebbende, verzogt het Defensieweezen van *Dordrecht* te laaten beleggen. Dit in allerijl op 't Raadhuis vergaderd zijnde, gaven de Heeren J. DEKKER en D. CRANS hun voorneemen te verstaan, om met eenige Manschap, onder bevel van den eerstgenoemden, uit te

trek-

trekken, ten einde het Oproer te stuiten, en de Plundering in *Oud-Beijerland* te doen ophouden: ten welken einde zij twee der zes Veldstukken, dien dag juist aangekomen, verzogten.

Naa deeze vergunning, maakten zij de noodige toebereidzels, en trokken 's nagts over twaalf uuren uit. Vroegtijdig op *'s Gravendeel* gekomen, vonden zij het Genootschap onder de wapenen, met den Schout en Secretaris KLUIT aan 't hoofd. Te *Mijns Heeren Land* verstonden zij, met meer omstandigheden, de waarheid, dat op *Oud-Beijerland* alles in rep en roere was. — In 't gezigt van dat Dorp, tusschen zeven en acht uuren genaderd, schaarde zich de *Dordrechtsche* Manschap in Slagorde, en dekte het Geschut. Men begon eerlang den aanval. Eenige Voorvegters uit het Dorp, verfierd met Oranje, gewapend met Sabels en Messen, kwamen op de *Dordrechtenaars* aantrekken, doch wierden welhaast ontwapend en aan het Kanon vastgemaakt. Deeze schermutzeling wierdt van veel ernstiger gevolgen. Uit *Oud-Beijerland* schoot men op de *Dordrechtsche* Burgers, die het, van hunnen kant, met Pelottons beantwoordden. Het schieten uit alle hoeken van het Dorp, als mede uit verscheide Huizen, nam hand over hand toe. Hier op besloot de Aanvoerder der Burgermagt het Geschut te ontdekken, en hetzelve los te branden. Dit hevig vuur, door klein Geweer ondersteund, deedt de aandringende verwoede menigte te rugge deinzen, en, met agterlaating van eenige dooden, door zommigen op zes gerekend, terwijl men een aantal gekwetsten telde.

Naa dit treffen, tusschen Burger en Burger, een deerlijk schouwspel voorwaar! rukten de *Dordrechtenaars*, die één gekwetsten bekomen hadden, voort, en plantten het Kanon over de Haven van het Dorp. De Patriottische Dorpelingen, die, in den wederstand tegen hunne Mededorpelingen, te kort geschooten, ontwapend en gevlugt waren, kwamen daar op uit hunne schuilplaatzen te voorschijn, en vereenigden zich met die te hunner verlossinge uitgetrokken, en tegen hunne Partij zo fel in de weere waren. Zij bleeven niet in gebreeke, om de Huizen hunner voornaamste Tegenstan-

ftanderen aan te wijzen. Een gedeelte deezer door de *Dordrechtenaaren* opgeligt en gevangen zijnde, bezogt men ook de Oranje-Societeit van dat Dorp, en vondt, nevens een groot aantal Geweeren en Krijgsvoorraad, ook eenig Geld en Papieren, 't welk men buit maakte.

Van *Schiedam* kwamen ook eenige Manfchappen toefchieten. Dan, bij hunne aankomst, was het geweld reeds gedempt. Nogthans waren deeze niet te vergeefsch uitgetoogen: dewijl zij te *Rhoon*, eenige Boeren, welke aldaar, op het kleppen van de Klok, mede op de been geraakt waren, met voorneemen om de Plunderaars te helpen, gevat en na *Schiedam* opgebragt hadden.

De *Dordrechtfche* Manfchap kwam 's avonds ten elf uuren, onder het licht van flambouwen, en eene algemeene toejuiching binnen. De vervoering der veroverde Goederen na het Raadhuis, op een daar toe gefchikten wagen, ging vervolgens met veel omflags en vertoons, in tegenwoordigheid van Schout en Geregte van *Oud-Beijerland*. Ruim dertig Gevangenen wierden in een Schip na *Dordrecht* opgezonden, en nog eenige anderen kwamen, van tijd tot tijd, derwaards en in hegtenis.

Op de Dorpen des Eilands *Overflakke*, in de *Willemftad*, de *Klundert*, in de *Fijnaard*, te *Dirksland*, en elders in dien omtrek, zouden de *Dordrechtenaars* veel werks gevonden hebben tegen de daar hevige beweegingen van plunderingen en mishandelingen der Patriotten. Doch hunne magt was te klein om zo veel te omvatten: te meer, daar zij, behalven andere uittochten, na *Woerden* en *Utrecht*, gestadig een aantal Schutters en Kanonniers te *Loeveftein* hielden.

Geheel lieten zij het, egter, bij voorgemelden uittocht na *Oud-Beijerland* niet fteeken. Behalven eene Bezending van Gewapende Manfchap in Julij na *Werkendam*, waar zij een Heelmeester, VAN DYK geheeten, 's nagts uit zijn Bedde ligten, met zijne Papieren na *Dordrecht* overbragten en in bewaaring plaatften: dewijl deezen Man naaging, dat hij een Verzoekfchrift ter handhaaving der Oranje-Regeering ter teekening gelegd, zelve geteekend hadt, en anderen getragt

ter teekening over te haalen. Behalven deeze deeden de Gewapende *Dordrechtenaars*, in September, eenen nog veel meer gerugtverwekkenden Uittocht. Niet minder dan honderdtachtig Schutters, met twee Veldstukken en tweeëntwintig Kanonniers, trokken den elfden der gemelde maand ter Stad uit. Derzelver bestemming wierdt geheim gehouden. Hier toe hadt zich ieder Schutter in de Vergadering op zijn Schutters-Eed verbonden. Doch wanneer de uitgetoogen Manschap den volgenden dag 's avonds bij flambouwenlicht weder binnen trok, bleek dat zij niet vrugteloos of om eene kleinigheid uitgeweest waren. Dit toonden drie opgehoopte Boerenwagens met Geweeren, en drie Prinsevlaggen. De uitgetoogen Manschap hadt zich op zekere hoogte gesnaldeeld, en de Boeren in de *Alblasserwaard*, als mede aan den *Bout* bij *Gornichem*, *Hardinxveld*, *Werkendam*, *Giessendam*, *Sliedregt*, *Papendrecht* en meer Plaatsen, ontwapend.

Behalven dat de *Dordrechtsche* Burgers, door deeze en mindere Uittochten, het klein getal van Patriotten, op de meeste deezer om hun liggende Plaatzen, uit den druk hielp, of voorkwam dat zij niet wel verdrukt konden worden door de veel grootere meerderheid van Oranjegezinden in dien omtrek, willen zommigen, dat men bedoelde voor te koomen, het vereenigen dier Landlieden, om, bij de eene of andere gunstige aanblik voor hunne Partije, de Stad *Dordrecht* te bezoeken.

Wat hier van weezen moge, de *Dordrechtsche* Regeering, bedugt voor Oproer en Geweld in de Stad en op Stads Grondgebied, liet daar tegen eene allersterkste Afkondiging doen met het begin van Julij. Bij dezelve gaven zij den Burgeren en Ingezetenen volkomen vrijheid, om, ingevalle van plunderzieken aanval op hunne Huizen of Goederen, gebruik te maaken van het Regt van Zelfverdeediging, zonder met kwetzen, of dooden der Geweldenaaren, iets te verbeuren. — Desgelijks kreegen de Officieren der Burger-Compagnien en Schutterijen de uitgestrekste volmagt ter demping van Oproer en stuiting van Geweld; en wanneer het, langs den gewoonen weg van het in verzekering neemen

der Daaderen niet mogt kunnen gestuit worden, 't zelve onmiddelijk met Geweld te keer te gaan, zonder aanspraakelijk te weezen wegens het kwetzen of dooden dier tegenstanderen.

Onder zo veel woelens, strijds en voorzorgs, naderde *Dordrecht* de Omwenteling, welke te dier Stede een zwaaren schok gaf. De ongeloovigheid in de komst der *Pruissen* moest wijken, op de veelvuldige Vlugtelingen, die uit reeds door dit Krijgsvolk vermeesterde Steden en Plaatzen te deezer Stede kwamen. De uiterste verslagenheid, door geene tegenredenen op te beuren, was 'er het gevolg van. Aangeboden hulp van derwaards gevlugte Patriotten wierdt, naa veel en hoogloopend twisten, van de hand geweezen. Inmiddels kwamen de *Dordrechtsche* Burgers in de wapenen. Aan den *Rietdijk*, de eenige plaats, waar het sterk omwaterd *Dordrecht* kan genaderd worden, waren Batterijen opgeworpen, met geschut beplant. Men sloot de Stadspoorten van die zijde en liet Ronden gaan.

De Hertog VAN BRUNSWYK hadt het inneemen van *Dordrecht* aan den Kapitein VAN WINSINGERODE toevertrouwd, die op zijnen weg derwaards, de Patriotten, die zich, uit weerwraak, op den hertocht, aan zwaare plunderingen gezegd worden schuldig gemaakt te hebben, zo veelen hij 'er kon krijgen, hadt doen vatten, en gestreng kastijden. *Dordrecht* was zeer in haat bij den Hertog, bekend voor den zettel der ijverigste Patriotten, en een Stad, die, door den invloed van haaren Pensionaris DE GYZELAAR, niet weinig hadt toegebragt om de gedaane eischen zijner *Pruissische* Majesteit te verwerpen.

Onder den weg nam dit Legerhoofd twee Schepen op de *Merwe*, die een gedeelte der Bezettinge van *Gornichem* ingescheept hadden, doch, door het bekomen van eenige schade, *Dordrecht* niet hadden kunnen bereiken. Deeze verlaatene Vaartuigen, waar in zij eenige stukken ijzeren Geschut vonden, als mede twee anderen met Kruid gelaaden, waren gereede prijzen. De Hollandsche Kapitein D'ANKERS, die de ligging van *Dordrecht* zeer wel kende, hadt last om WINSINGERODE in den tocht op *Dordrecht* te helpen. De *Pruissen* zet-

zetten zich tegen over de gemelde *Rietdijker Poort*, waar men blijk van beoogden tegenweer vondt.

Vervolgens deedt de Kapitein WINSINGERODE den Trommel slaan, om *Dordrecht* ter overgaave op te eischen. Op het geluid van den *Pruisischen* Trom klom een aantal Volks in de Schuiten, om bij deezen te koomen: en was derzelver menigte zo groot, dat de Krijgsbevelhebber het niet geraaden vondt ze allen te ontvangen. Alleen hieldt hij eenige Vaartuigen, ten middel om de Stad aan te vallen, ingevalle zij zich niet wilde overgeeven. De Kapitein belastte de Inwoonders, aan de Magistraat te verklaaren, dat de Hertog hem gezonden hadt om *Dordrecht* in te neemen; dat, bijaldien de Stad zich gewillig onderwierp, dezelve geen leed zou wedervaaren; dat hij de Brenger was van een Brief des Hertogs voor de Regeering, en wagtte dat dezelve zou worden afgehaald. De Magistraat liet denzelven vraagen, en kreeg de Boode ook mondlijken last, dat men de Orde in de Stad te herstellen, en de Poorten den *Pruisfen* te openen hadt, wilde men geene vijandlijke behandeling afwagten.

Middelerwijl was alles binnen *Dordrecht* in de grootste ontsteltenisse en opschudding. Veelen pakten hunne goederen, en maakten zich ter vlugt gereed; eenigen vingen die werklijk aan, terwijl anderen zich met Oranjelint versierden, en een dag vol vrolijkheids te gemoete zagen uit een Ommekeer, veelen hunner Medeburgeren zo grievend. Ten blijk dat men geen wederstand zou bieden, wierden de Uitleggers en de Batterijen verlaaten, de laatste in aller ijl door de Gemeente gesleecht. — Eenige Heeren uit den Oudraad begaven zich na den *Rietdijk*, werwaards de Schutters mede optrokken. Eene groote menigte Volks, der Oranjepartije toegedaan, was ook daar verzameld. De blijkbaar zeer onrustige menigte zogten die Regeeringsleden in kalmte te brengen, met de woorden: *Mannen weest gerust!* Dit verwekte een luidrugtig en herhaald *Hoezee!* Eenigen der gewaperde Schutteren, dit voor een Oproerkreet houdende, gaven vuur, dat vijf Persoonen het leeven kostte, en eenigen kwetste. Een Bakker, daar omtrent woonende, schoot uit zijn venster onder den hoop, die daar op ten diens hui-

ze indrong, en deezen Man dermaate mishandelde, dat hij 'er het leeven bij inschoot. Geen verzamelen der gewapende Burgeren volgde op het slaan van alarm; de meeste Officieren waren reeds ter Stad uitgeweeken.

Na een beraadslaging der Regeeringe, op den ontvangen Brief en mondelinge Boodschap, kwam dezelve overeen, om de Stad aan de *Pruisfen* over te geeven, en iemand tot den Kapitein WINSINGERODE af te zenden. De avond viel reeds, toen deeze bij dit Legerhoofd kwam, met de boodschap, dat *Dordrecht* hem de Poorten zou openen, en de Stadsregeering Afgevaardigden zenden, om het Verdrag der Overgave op te stellen. Deeze Bezending bestondt uit zes Persoonen, met HUGO REPELAAR, bekend voor der Oranjepartije toegedaan, aan 't hoofd. Het liep tot negen uuren in den avond eer men dit werk aanving, en tot één uur over middernagt eer de Daadiging geteekend was (*).

Zo

(*) De Artijkelen van Kapitulatie, op welke de Stad *Dordrecht* toestond om Garnisoen van zijne *Pruisfische* Majesteit in te neemen, zijn zonderling genoeg om aan den voet deezes blads gemeld te worden.

Art. I. Dat de Stad zal blijven onder de Souverainiteit van de Staaten van *Holland*.	Ik bemoei mij daar niet mede.
II. Dat het Garnisoen niet te groot zal zijn.	Toegestaan.
III. Dat de Stad in 't bezit van alle haare Privilegien blijven zal.	Toegestaan.
IV. Dat de Regeering en alle Amptenaars in Functie blijven zullen.	Toegestaan, geduurende mijn verblijf en tot dat Z. D. H. VAN BRUNSWYK 't anders zal goedvinden.

V. Dat

Zo dra het Verdrag der Overgaave geteekend was, verzogten de Afgevaardigden den Kapitein WINSINGERODE, dat hij,

V. Dat de Belastingen ten voordeele van de Stad geheeven worden.	Dit ſtaat niet aan mij.
VI. Het Geſchut en de Krijgsbehoeften, behoorende aan de Algemeene Staaten, zullen derzelver eigendom blijven.	Tot dat de Hertog komt.
VII. Men maakt ſtaat dat de Troepen eene gezette Krijgstugt zullen bewaaren, en zorgen dat de Burgers in en rondom *Dordrecht* geen ſchade lijden aan Leeven of Bezittingen.	Toegeſtaan.
VIII. Dat de Troepen gebruikt zullen worden tegen allen, welke de Rust willen ſtooren, 't zij Burgers of Huislieden.	Toegeſtaan.
IX. Dat ieder de Stad vrij zal mogen in en uitgaan.	Toegeſtaan.
X. Dat de Scheepvaard onbelemmerd blijve.	Toegeſtaan, en men zal de Schippers eene Inſtructie geeven ter voorkoming van Deſertie.

 XI. In

hij, 's anderen daags, met eenig Krijgsvolk in de Stad zou koomen. Hij deedt zulks onder een aanhoudend geroep, *'Vivat de Koning van Pruisfen! Vivat Oranje!* De Huzaaren binnen gereeden, doorkruisten de Straaten, en riepen de Burgers toe, dat niemand, wilde hij niet in ftukken gehouwen worden, zich onder de wapenen zou vertoonen; dat ieder zich ftil zou hebben te gedraagen, en dat de minfte wan-

XI. In geval men te *Gorkum* eenige Krijgsgevangenen mogt gemaakt hebben, die Burgers van *Dordrecht* zijn, verzoekt men dat ze vrij gegeeven worden.

Ik zal mijn best doen bij Z. D. H. De Regeering zal, van haaren kant, 't zelve doen, om van de Straf te bevrijden, die gevangen zitten om de zaak van *Oranje*, bovenal die van *Oud-Beijerland* en *Werkendam*.

XII. Men verzoekt, dat de Burgerij haare wapenen behoude, onder eene plegtige verklaaring, dat 'er geen gebruik van gemaakt zal worden tegen de Troepen, maar integendeel tot bewaaring der Publieke Rust.

Alle Gewapenden moeten, zonder onderfcheid, de Wapenen terftond nederleggen; naamlijk, de Oude Burgerij ontdoet zich alleen van fcherpe Patroonen en van de Bajonetten; maar de Nieuwe Burgerij, *Schutterij* genaamd, zal terftond haare Wapenen op 't Stadhuis brengen. Deezen avond kunnen ze nog aan den Doele blijven; maar morgen moeten ze op 't Stadhuis gebragt worden.

XIII. Men verzoekt op het ernftigfte om Schildwagten voor de Stads-Comptoiren en de Bank.

Toegeftaan.

zwangerde met den dood zou gestraft worden. — Ontelbaar was de menigte, op straaten vergaderd, en het geraas zo groot, dat de Huzaaren veel moeite hadden het te stillen. Deeze veelvuldigheid van Volk wierdt voor geen gering gedeelte veroorzaakt, door de menigte der Dorpelingen, derwaards toegevloeid, in de hoop om zich te wreeken op de Patriotten, wegens de ontwapeningen en te onderbrengingen van hunne Partij, gelijk wij verhaald hebben, op veele Dorpen in de nabuurschap aangericht. Doch zij vonden zich in die verwagting bedroogen.

De geheele Regeering was op het Stadhuis vergaderd en ging den Kapitein WINSINGERODE te gemoet, verzekerd dat diens bevelen stipt zouden worden nagekomen. De Burgers wierden ontwapend en de verdagte Huizen onderzogt. Men bragt de Wapenen op het Stadhuis, en overhandigde aan den *Pruissischen* Kapitein de Sleutels der Stad, van het Arzenaal en de Magazijnen. — Naar 's Hertogs bevel wierden de Arzenaalen stipt bewaakt: en vervolgens de wapenen, die, uitwijzens het merk, *Holland* toebehoorden, zo hier als elders, voor goeden Prijs verklaard en na *Wezel* opgezonden. — Groot en luidrugtig waren de Vreugdebetooningen, in het op den twintigsten 's avonds verlichte en met Eereboogen opgetooide *Dordrecht*.

Ingevolge van het XI. Artijkel des Verdrags, wierdt de *Werkendamsche* Heelmeester VAN DYK ontslaagen, en met een Koets aan den *Kieldijk* gebragt. — Het aantal van *Oud-Beijerlandsche* Boeren, wier Regtsgeding aangevangen, en tegen zommigen van welken reeds eisch van Straffe door den Baljuw gedaan was, uit dien zelfden hoofde, op vrije voeten gesteld, keerden, wegens deezen voor hun zo gunstigen lotwisfel hoogst verblijd, niet weinig met het toenmaalig zegeteeken van Oranjelinten versierd, te rugge.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*; en andere Stukken van dien tijd.

DOUVEN. (JAN FRANS) Deeze vermaarde Schilder, die niet moet verward worden met zijnen Kunstbroeder GERRIT DOUW, wierdt gebooren te *Roermonde*, eene Stad in *Oostenrijksch Gelderland*, op den tweeden Maart des Jaars 1656. Zijn Vader was Ontvanger van de Hoofdkerk dier Stad; en gelijk deeze, in zijne jeugd, eenigen tijd te *Rome* zijn verblijf gehouden hadt, was hij van daar thuis gekomen met geen geringen smaak voor de Schilderkunst. Dien zelfden smaak deelde hij zijnen Zoon mede; doch alzo hij in den ouderdom van slegts drieëndertig jaaren stierf, konde hij de vrugten niet plukken van de plant, welke hij met een zo goed vooruitzigt kweekte. Zijne Moeder, om te voldoen aan den uitersten wille van haaren overleeden Echtgenoot, bestelde hem ter woon te *Luik*, onder het opzigt en onderwijs van GABRIEL LAMBERTEN. Toen hij uit de lessen van deezen Meester zo veel voordeel, als mogelijk was, getrokken hadt, keerde hij te rug na *Roermonde*, om aldaar zijne verkreegene kundigheden en bedreevenheid in de Schilderkunde verder aan te kweeken.

Omtrent deezen tijd woonde te *Roermonde*, Don JAN DEL-LANO VELASCO, Raad en Intendant der Finantien van KAREL DEN II, Koning van *Spanje*; deeze Edelman, een ijverig voorstander der Schilderkunde, bezat eene der fraaiste verzamelingen. DOUVEN raakte bij hem in kennis, en hieldt zich, op zijn bevel, drie achtereenvolgende jaaren bezig met het naaschilderen der zeldzaamste stukken der Italiaansche Meesters. Dit deedt hem bekend worden bij JAN WILLEM, Hertog van *Gulik*, die hem ten zijnen Hove te *Dusseldorp* ontboodt. Hij schilderde deezen Hertog, nevens verscheiden persoonen van aanzien; alle deeze afbeeldzels behaagden zodanig aan den Vorst, dat hij DOUVEN, schoon deeze den ouderdom van achtëntwintig jaaren naauwlijks hadt bereikt, met den post van Hofschilder vereerde. Kort daarnaa verzelde hij deezen Prins na *Weenen*, daar hij de eer hadt van den Keizer LEOPOLDUS, de Keizerinne LEONORA, nevens veele Grooten van het Hof, te schilderen. Behalven dat hij voor alle deeze stukken rijkelijk wierdt betaald, ontving hij, daarenboven, van den Keizer, ten geschenke, een Gouden

Ke-

Keten met eene Medalje van het zelfde metaal. De Keurvorst van de *Paltz*, bij zijn overlijden, geene kinderen nalaatende, wierdt opgevolgd van den Hertoge VAN NEUBURG, wiens Zuster gehuwd was aan den Koning van *Portugal*. DOUVEN ontving van den nieuwen Keurvorst bevel, na *Portugal* te reizen om aldaar dit doorlugtig Paar te schilderen. Zo dra hij zich van deezen last gekweeten hadt, keerde hij na *Duitschland* te rug, met geschenken belaaden. Naauwlijks was hij aldaar wedergekeerd, of de Keizer ontboodt hem te *Weenen* aan het Hof; van waar hij kort daar naa weder vertrok, ter gelegenheid van het huwelijk van de derde Prinsesse VAN NEUBURG met den Koning van *Spanje*, wier afbeelding hij, zonder uitstel, moest vervaardigen, om na *Spanje* te worden gezonden. Zodra hij dit verrigt hadt zou hij na *Weenen* hebben moeten te rug keeren; maar vermids de lucht dier Stad nadeelig was voor zijne gezondheid, verkoos hij te *Dusseldorp*, bij zijnen weldoener, te blijven. Eenigen tijd daar naa verloor deeze Vorst zijne Gemaalin, en hertrouwde naderhand met MARIA ANNA LUCIA, dochter des Groothertogs van *Toskane*. Straks naa dit huwelijk wierdt DOUVEN gezonden na *Denemarke*, om aldaar het Portrait te schilderen van de Koninglijke Prinsesse CHARLOTTE, welke in het huwelijk stondt te treeden met den Roomsch Koning JOSEFUS. Ter deeze gelegenheid schilderde hij de afbeeldzels van den Koning en de Koninginne van *Denemarke*, die hem een beurs met goud, nevens eene medalje ten geschenke gaven. Doch vermids dit huwelijk, om eenige redenen van staat, geen voortgang hadt, was DOUVEN genoodzaakt, in het holste van den winter, na *Modena* op reize te gaan, om aldaar AMELIA, Prinses van *Hanover*, te schilderen; doch, op het gezigt der fraaie schilderstukken, met welke *Italie* pronkt, vergat hij alle de ongemakken deezer reize. Hij vervaardigde twee Portraiten van deeze Prinsesse, het een levensgroote en het ander in het klein, ten voeten uit; zodra zij gereed waren, wierden zij gezonden na *Weenen*, daar zij voor Roomsch-Koningin uitgeroepen, en met den Koning JOSEFUS in den echt verbonden wierdt. Wat later ontving DOUVEN, van de Keurvorstin

van de *Palts*, bevel, na *Florence* te vertrekken, om aldaar het afbeeldzel van den Groot-Hertog, haaren Vader, te schilderen. In deeze Stad hadt hij gelegenheid, zijne oogen te vermaaken met het gezigt der zeldzaamste schilderstukken. Met veele teekens van gunst en agtinge wierdt hij van deezen Prins behandeld, en naa dat hij hem een geschenk gedaan hadt van een Gouden Keten met een Medailje, verzogt hij om zijn eigen afbeeldzel, met oogmerk om het nevens de afbeeldzels van andere Schilders eene plaats te geeven. Eenige jaaren laater schilderde hij het Portrait van Keizer KAREL DEN VI, toen deeze door *Dusseldorp* trok, om bezit te gaan neemen van de Spaansche Kroon. Vervolgens schilderde hij het afbeeldzel van ELIZABETH, Prinsesse van *Brunswijk*, welke drie jaaren daar naa, te weeten in den Jaare 1709, tot de hooge waardigheid van Keizerinne wierdt verheeven. Dus genoot DOUVEN de eer van de Portraiten vervaardigd te hebben van drie Keizers, even zo veele Keizerinnen, vijf Koningen, zeven Koninginnen, nevens een groot getal Prinsen en Prinsessen; dit alles verwierf hem een beroemden naam, en deedt zijne rijkdommen merkelijk toeneemen. Het jaar en de dag zijns overlijdens zijn ons niet gebleeken.

DRENTE; zie MEPPELT.

DROSTENDIENSTEN; zie CAPELLEN, (JOHAN DERK VAN DER) *tot den Poll*, Deel IX, bl. 148 enz.

DU TRIEU, of DUTRY (*), (*Geslagt van*) een aloud en edel Geslagt, afkomstig uit de Provincie *Languedoc*, in *Frankrijk*. Dat Gewest verlaaten hebbende, verdeelde het zich in twee takken, van welke de eene in *Braband*, de andere in *Gelderland* wortels geschooten, en vervolgens overvloedige vrugten heeft gedraagen. Als Stamvader van dit Geslagt staat bekend

Ja-

(*) Met dankbetuiging aan den Zender, plaatsen wij dit naauwkeurig en echt Geslagtregister.

JAQUEMERT DU TRIEU; hij leefde in den Jaare 1381, en nam ter huisvrouwe LAURENTIA FIEVET, bij welke hij verwekte

COLLOT DU TRIEU, die leefde in den Jaare 1424, en in huwelijk nam WILHELMINA AMOURY, bij welke hij Vader wierdt van

URSMER DU TRIEU, bekend in den Jaare 1472, en gehuwd met AMELBERGE DE ST. VENANT, welke hem baarde

1. ERME DU TRIEU, die volgt.

2. GILLES DU TRIEU, die leefde in den Jaare 1522, in het huwelijk tradt met *Philippotte Bouwens*, en naliet

Pieter du Trieu, gehuwd aan *Petronella Stampion*, uit welk huwelijk geen kinderen geboren wierden.

ERME DU TRIEU, leefde in den Jaare 1512, en verwekte uit zijn huwelijk, met ISABELLA DE LE BECHE, de volgende kinderen.

1. *Jan du Trieu*, Schildknaap, getrouwd met *Amelberge l'Escalier*, bij welke hij eene dogter verwekte,

Maria du Trieu, die de Echtgenoote wierdt van *Andreas Prevost*, tweeden Zoone van Simon Prevost, Schildknaap, Heere van Le Valez Binche en van Johanna Ghoret.

2. *Jan du Trieu, de Jonge*, die in den Jaare 1566 leefde, en bij zijne Vrouwe, wiens naam niet genoemd wordt, naliet

Isabella du Trieu, getrouwd met *Philibert du Pret*, Zoone van Jan du Pret en van Vinçente Prevost.

3. PIETER DU TRIEU, geboren in den Jaare 1523, getrouwd, in den Jaare 1544, met PERONNE LE VELU, dogter van Laurens le Velu en van Catharina Prevost. Vier kinderen wierden uit dit huwelijk geboren

a. PIETER DU TRIEU, die volgt.

b. *Willem du Trieu*.

c. *Catharina du Trieu*.

d. *Barbara du Trieu*.

PIETER DU TRIEU, Zoon van PIETER DU TRIEU en van PERONNE LE VELU, geboren in den Jaare 1545, tradt in 't huwelijk, in den Jaare 1566, met JOHANNA LIBERT, en wierdt, bij haar, Vader van

BAR-

BERTRAND DU TRIEU, geboren in den Jaare 1569, en overleden te *Staut Grez* bij *Tublise*, in den Jaare 1635, is tweemaalen gehuwd geweest; eerst in den Jaare 1591 met MARGARETA DEL MOTTE; vervolgens met MARIA LE TAILLEUR. Twee Zoonen verwekte hij in het eerste, en eene Dogter in het tweede huwelijk, te weeten

1. JOANNES DU TRIEU, van welken vervolgens zal gesproken worden.

2. JAN DU TRIEU, die straks volgt.

3. *Johanna du Trieu*, getrouwd met *Jan le Decque*.

JAN DU TRIEU, welke zijnen naam in dien van DUTRY veranderde, en, waarschijnlijk ter oorzaake van den Godsdienst, zich met der woon na *Gelderland* begaf, tradt in 't huwelijk met MARIA DE LORIEUX, geboren in den Jaare 1596, en verwekte bij dezelve

1. *Margareta Dutry*, die de Echtgenoote wierdt van *Jacob Quillot*, welks afstammelingen zich in de Provincie Holland met der woon hebben nedergezet.

2. JAN DUTRY, geboren den 22 Februarij des Jaars 1625, wierdt, op den 13 Februarij des Jaars 1658, in den echt vereenigd met GEERTRUDIS DE TRONQUOIS, waar van Moeder was *Geertrudis Deyman*. De volgende twaalf kinderen waren de vrugt deezer huwelijksverbintenisse.

a. *Lucretia Dutry*, geboren 15 December 1658, overleden 27 September 1680.

b. *Denys Dutry*, geboren 1 Feb. 1661, jong gestorven.

c. *Maria Dutry*, geboren 5 October 1662.

d. *Denys Dutry*; Ridder, Baronnet, geboren 2 November 1663, en overleden in Frankrijk, te *Bourdeaux*, op den 26 October 1728. In 't huwelijk was hij getreden, op den 26 Maart 1695, met *Maria Renen*, eenige dogter van Hilaire Renen.

e. Mr. *Jan Deyman Dutry*, geboren 23 December 1665, en te *Amsterdam* ongehuwd overleden.

f. BENJAMIN DUTRY, die volgt.

g. CORNELIS DUTRY, geboren 23 Mey 1669, tradt in het huwelijk te *Gend*, in Vlaanderen, met *Anna Maria Weser*, en verwekte bij dezelve;

(1) Ma-

(1) *Maria Josephina Dutry*, die, na eenigen tijd in 't huwelijk geleefd te hebben met Jonkheer *de Sephre*, Raadsheer in den Raad van Vlaanderen, naa diens overlijden zich in het Klooster der Ongeschoeide Carmeliten te Aalst begaf, alwaar zij een langen reeks van jaaren haar verblijf hieldt, en met de waardigheid van Overste bekleed, haare dagen eindigde.

(2) *Jan Dutry*, gehuwd met *Anna Catharina van Bisch*, bij welke hij twee dogters naliet:

(a) *Maria Dutry*.

(b) *Catharina Dutry*.

(3) *Theresia Dutry*, getrouwd met *Adriaan de Roeck*, Burgemeester van Zalt-Bommel, welken zij verscheide kinderen baarde.

(4) GEERTRUDIS DUTRY, getrouwd met CORNELIS DUTRY VAN HAEFTEN, haaren vollen Neeve, van wien vervolgens zal gesproken worden.

(5) *Lucretia Dutry*, in den Echt getreden, te Aalst, met Jonkheere *Maximiliaan Pyl du Fays*, Burgemeester dier Stad, en van wegen dezelve Afgevaardigde in de Staaten van Vlaanderen. Geene kinderen zijn uit deezen Echt geboren, immers niet naagebleven.

h. *Willem Dutry*, geboren 31 Maart 1671, jong gestorven.

i. *Eleonora Dutry*, geboren 31 Augustus 1672, insgelijks in haare kindsheid overleden.

k. WILLEM DUTRY, geboren 23 December 1673, nam ter huisvrouwe CORNELIA HOUTMAN, en verwekte bij dezelve

Sara Dutry, die, op den 31 October 1719, in 't huwelijk tradt met Mr. *Everhard François van Schimmelpenningh*, Heere van Meerkerk, Raad van zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, Drossaard der Stad en Lande van Vianen. Twee kinderen waren de vrugt deezer Echtverbintenisse.

l. *Geertrudis Dutry*, geboren 28 Junij 1676, en overleden in den Jaare 1757, op de Hofstede Duijnvliet, bij Haarlem. In den Jaare 1712 was zij in den echt ver-

bon-

bonden met *Diderik*, *Baron de Roest van Alkemade*, geboren 25 Maart 1679, Zoone van Adriaan Roest van Alkemade, Schildknaap, en van Ida Maria Cromhout, en overleden te Amsterdam op den 7 Maart des Jaars 1751, nalaatende twee Zoonen en ééne dogter.

10. *Jacob Dutry*, geboren 1 Junij 1679, en gestorven in den Jaare 1712.

BENJAMIN DUTRY, boven vermeld, Zoon van JAN DUTRY en GEERTRUDIS DE TRONQUOIS, *Heer van Haeften*, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, ter Kamer Amsterdam, geboren 25 Januarij 1668, tradt in 't huwelijk, op den 23 Julij 1690, met MARIA ANNA DE ROY, geboren in Spanje, te Alicante, van Cornelis de Roij en Cornelia de Keijser. Hij overleedt op Haeften, in den Jaare 1751, nalaatende de volgende agt kinderen.

1. *Geertrudis Dutry van Haeften*, geboren in den Jaare 1691, en getrouwd met *Gerrit Pauw*, gebooren *Hoeufft*, Heere van Heemstede, Rietwijk en Rietwijkeroord, welke, den 5 April 1729, zijne Echtgenoote Weduwe liet, welker sterfjaar niet vermeld wordt. 'Er zijn kinderen uit dit huwelijk geboren.

2. *Cornelia Dutry van Haeften*, geboren 3 Januarij 1693.

3. CORNELIS DUTRY VAN HAEFTEN, die volgt.

4. JAN DUTRY VAN HAEFTEN, zal insgelijks volgen.

5. *Willem Dutry van Haeften*, geboren 15 April 1697, zonder kinderen gestorven.

6. *Constantia Maria Dutry van Haeften*, geboren 29 September 1698, getrouwd met *Philip Jacob*, Baron van den Boetselaar, Graave van Asperen en des H. Roomschen Rijks, geboren 23 Maart 1690 van Philip Jacob, Baron van den Boetselaar, Heere van Walsdorp, en van Paulina Ibeman. Twee Zoonen en ééne dogter wierden uit dit huwelijk geboren.

7. WILLEM DENYS DUTRY VAN HAEFTEN, van welke hierna zal gesproken worden.

8. *Jacoba Dutry van Haeften*, geboren 2 November 1700, ongehuwd gestorven.

Co-

CORNELIS DUTRY VAN HAEFTEN, Heer van Haeften, Burgemeester van Zalt-Bommel, geboren 4 Junij 1694, van BENJAMIN DUTRY, *Heere van Haeften*, en van MARIA ANNA DE ROY, is tweemaalen gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was GEERTRUDIS DUTRY, Corneliedogter, de tweede MARIA VAN NIEL. Elf kinderen wierden uit deeze twee huwelijken, namelijk twee uit het eerste, en negen uit het andere, geboren.

De kinderen uit het eerste Bedde waren

1. *Maria Anna Dutry van Haeften*, getrouwd met *Christiaan Verzyl*, Ontvanger over het Kwartier van Nijmegen.

2. *Cornelia Dutry van Haeften*, in den echt verbonden met *Adolph Bierman*, Rentmeester der Domeinen van het Graafschap Leerdam.

Kinderen uit het tweede Bedde.

3. *Benjamin Dutry van Haeften*, Burgemeester van Zalt-Bommel, Griffier en Sekretaris der Domeinen van zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, getrouwd met *Maria Magdalena van Gelder*, en in den Jaare 1765, in 's Hage, kinderloos overleden.

4. *Dionisia Maria Dutry van Haeften*, geboren den 21 Augustus 1728, en op den 15 Februarij 1774, in 's Hage, overleden, zonder kinderen natelaaten uit haare Echtverbintenisse met *Maurits Cornelis Pasques de Chavonnes*, Heere van Heumen, Meeteren en Geldermalsem, Burgemeester van Thiel, met welken zij in den Jaare 1751 in het huwelijk was vereenigd, en die, in den Jaare 1792, te Leijden, zeer onverwagt overleedt.

5. *Johanna Dutry van Haeften*, geboren den 21 December 1730, en gestorven te Leijden, op den 21 September 1786, zijnde gehuwd geweest met *Willem Joachim de Lever*, Ontvanger in dienst der OostIndische Maatschappije

ten Comptoire Samarang, en aldaar overleden. Twee dogters zijn uit dit huwelijk overgebleven.

6. *Martinus Albertus Dutry van Haeften*, Ontvanger over het Kwartier van Nijmegen, in den Jaare 1755, te Leiden, ongehuwd overleden.

7. *Antonia Dutry van Haeften*, gehuwd aan *Johan Pieter Rijgersman*, Generaal Majoor van de Infanterie in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden, en Kolonel van het Regiment Oranje-Gelderland.

8. *Johanna Christina Dutry van Haeften*, geboren den 10 Augustus 1736, tradt in het huwelijk met *Pieter van Hoogwerff*, Georgeszoon, Kolonel en Kapitein ter Zee in dienst van Hun Hoog Mogende.

9. *Cornelia Maria Dutry van Haeften*, geboren den 14 Junij 1741; woont te Leijden.

10. Mr. ELIAS DUTRY VAN HAEFTEN, Heer van Haeften, Ontvanger van de Convoijen en Licenten wegens de Provincie Zeeland, en Oud-Burgemeester van Zalt-Bommel, geboren in den Jaare 1743, en op den 4 November des Jaars 1794 in den echt getreeden met CRISTINA BRUGGINK. Twee kinderen zijn reeds uit dit huwelijk geboren.

a. *Maria Dutry van Haeften*, geboren 12 December 1795.

b. *Jacoba Dutry van Haeften*, geboren 16 Januarij 1797.

11. *Anna Maria Dutry van Haeften*, geboren 7 Januarij 1745, in den echt verbonden met Mr. *François Willem Schas*; één Zoon en ééne dogter zijn in dit huwelijk verwekt.

JAN DUTRY VAN HAEFTEN, boven vermeld, als tweede Zoon van BENJAMIN, *Heere van Haeften*, en van MARIA ANNA DE ROY, geboren 12 Augustus 1695; Oud-Schepen, Raad en Vroedschap van Haarlem, en op den 3 Januarij 1768 aldaar overleden. Hij was gehuwd aan CORNELIA GEERLINGS, bij welke hij de volgende vijf kinderen heeft nagelaaten.

1. *Maria Dionisia Dutry*, geboren in den Jaare 1727, woont te Haarlem.

2. *Henr*

2. *Henrietta Wilhelmina Dutry*, geboren in den Jaare 1729, is insgelijks in haare Geboorteſtad woonagtig.

3. JAN DEYMAN DUTRY, geboren in den Jaare 1731, in het huwelijk verbonden met JOHANNA HENRIËTTA CLEYNMANS in Suriname, en op den 1 April 1789 te Haarlem overleden, nalaatende

a. *Elizabeth Christina Dutry*, geboren 28 November 1769, en op den 26 December 1795 te Haarlem geſtorven.

b. *Maria Carolina Dutry*, geboren 3 Augustus 1771.

4. *Hermanus Dutry*, geboren in den Jaare 1733, getrouwd te Leijden met *Jacoba van Asſendelft*; beiden genoegzaam in het zelfde oogenblik geſtorven, op de reize na Bandam, in de Oostindiën, toen het Schip, op 't welk zij zich hadden begeeven, met man en muis den golven tot een prooi wierdt.

5. *Philip Jacob Dutry*, geboren te Haarlem in den Jaare 1736, Oud-Commisſaris van den Kleinen Bank van Juſtitie van Haarlem, overleden op den 21 November 1795, in het Dorp Haren, in de Provincie van Stad en Lande van Groningen, nalaatende bij zijne Echtgenoote ANNA MARIA DAVIDS vier dogters:

a. *Jacoba Johanna Dutry*, geboren 3 Junij 1785.

b. *Henriëtta Maria Dutry*, geboren 2 November 1787.

c. *Christina Geertrudis Dutry*, geboren 19 September 1790, en geſtorven den 18 September 1796.

d. *Agneta Carolina Dutry*, geboren . . . , 1793.

WILLEM DENYS DUTRY, vierde Zoon van BENJAMIN, *Heere van Haeften*, en van MARIA ANNA DE ROY, geboren in den Jaare 1699, gehuwd met MARIA VAN ASSENDELFT, in 's Hage, en verwekte uit dezelve

Benjamin Dutry, welke ter Vrouwe nam *Alarda Margareta Nieupoort*, geboren in den Jaare 1729, en op den 28 Februarij 1795 in 's Hage overleden, zijnde naa het overlijden van haaren eerſten man, hertrouwd met Alexander Philemon Eckhardt, Baljuw van de Clundert en Ont-

vaager van de Erfgenaamen. *Benjamin Dutry* hadt bij haar eene dogter verwekt, te weeten

J. M. Dutry, Vrouwe van Heemstede, Rietwijk en Rietwijkeroord, gehuwd aan *J. F. A. de Drevon*, Generaal Majoor en Kolonel van de Cavallerie, als mede Opper-Stalmeester van zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau.

JOHANNES DU TRIEU, boven vermeld, als de oudste Zoon van BERTRAND DU TRIEU en van MARGARETA DEL MOTTE, geboren in den Jaare 1592, was Rentmeester der Domeinen van zijne K. Majesteit in Henegouwen, en overleedt te Halle op den 30 Augustus 1653. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was ELIZABETH DE KETELBOETERE, dogter van Jan de Ketelboetere en van Catharina Roelants, overleden te Halle, op den 5 April 1617; de andere, ELIZABETH WALRAVENS, gestorven den 3 November 1650. Drie kinderen wierden uit het eerste, acht uit het tweede huwelijk geboren.

De kinderen van het Eerste Bed waren:

1. *Jan du Trieu*, jong gestorven.
2. FRANÇOIS DU TRIEU, die volgt.
3. *Maria du Trieu*, geboren 3 April 1617.

Kinderen van het Tweede Bed.

4. *Lucretia du Trieu*, Religieuse en Abtdis in het Klooster der Arme Clarissen te Brussel, alwaar zij, naa een ruim vijftigjaarig verblijf in hetzelve, haare dagen eindigde.

5. *Clara du Trieu*, getrouwd met *Adriaan van der Swalmen*.

6. *Anna du Trieu*, overleden den 8 October 1691, zijnde getrouwd geweest met *Nicolaas Heymans*.

7. *Johanna du Trieu*.

8. *Antony du Trieu*, jong gestorven.

9. Hen-

9. *Hendrik du Trieu*, getrouwd met *Wilhelmina Del Rio*, bij welke hij geene kinderen heeft verwekt.

10. *Elizabeth du Trieu*, jong gestorven.

11. *Jan du Trieu*, insgelijks vroeg overleden.

FRANÇOIS DU TRIEU, Zoon van JOHANNES DU TRIEU en van diens eerste Vrouwe ELIZABETH DE KETELBOETERE, geboren te Halle, den 19 October 1615, was Maijer of Maire van Halle en deszelfs Onderhoorigheden, Ontvanger der Domeinen en Financien van zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit, en Extraordinaris Commissaris over de Revuën der Troepen. Hij overleedt te Huldenberg, den 25 Maart 1671. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Voor 't eerst tradt hij in den echt te Brussel, op den 25 Maart des Jaars 1640, met ANNA DE PAPE, dogter van Pieter de Pape en van Elizabeth Elinex. Naa haar overlijden, voorgevallen op den 9 September des Jaars 1656, begaf hij zich in een tweede huwelijk, op den 9 October des volgenden jaars 1657, met ANNA MARIA VAN DER VORST, dogter van Jan van der Vorst, Heere van Winghe, Schepen, Burgemeester en Maijer der Stad Leuven, en van Anna Clara van den Tijmpel. Zij was geboren den 28 Junij 1618, en overleedt den 15 September 1670. Negen kinderen wierden hem uit het eerste, drie uit het tweede huwelijk geboren.

De volgende waren de kinderen van het Eerste Bed.

1. *Jan François du Trieu*, geboren te Brussel op den 15 Maij des Jaars 1641, begaf zich, in den Jaare 1657, in de Orde van de Paters Jesuiten, en overleedt, zijnde Minister van de zelfde Orde, te Mechelen, op den 14 April des Jaars 1690.

2. *Hendrik Paul du Trieu*, geboren te Halle, den 18 December 1642, was, in den Jaare 1659, Religieus in de Abtdij van Vlierbeek, bij Leuven, en overleedt aldaar op den 10 Junij 1684.

3. *François Pieter du Trieu*, geboren te Halle, den 4 October 1644.

4. *Maria Anna du Trieu*, geboren te Halle, den 8 Julij 1646, en op den 16 April 1649 aldaar overleden.

5. *Catharina Valentina du Trieu*, geboren te Halle den 29 Julij 1648, Religieuse en Prioresse van de Kleine Bijgaarde bij Brussel in den Jaare 1694, en aldaar gestorven.

6. *Huybert du Trieu*, geboren te Halle, den 28 October 1650.

7. *Philippe du Trieu*, geboren te Halle, den 15 October 1652, Licentiaat in de Godgeleerdheid, en Plebaan van de Kollegiaale Kerk van St. Pieter te Leuven, in den Jaare 1678. Hij overleedt aldaar op den 11 December 1679.

8. *Jacob du Trieu*, geboren te Halle, den 10 September 1654, was Pastoor van Kerckhem en Deken van het Kapittel van St. Truijen, en overleedt den 7 October 1704.

9. *Josse Willem du Trieu*, die volgt.

Kinderen van het Tweede Bed.

10. *Jan Karel François du Trieu*, geboren te Brussel, den 6 December 1658, en op den 12 September 1677, ongehuwd, overleden.

11. *Jan Joseph du Trieu*, geboren te Brussel, op den 26 October 1660, ongehuwd gestorven.

12. *Frederik du Trieu*, geboren te Brussel, den 15 October 1661, insgelijks ongetrouwd overleden.

JOSSE WILLEM DU TRIEU, jongste Zoon van FRANÇOIS DU TRIEU, uit deszelfs eerste huwelijk met ANNA DE PAPE, geboren te Halle, den 31 Augustus 1656, en aldaar overleden den 15 November 1698, nalatende, bij zijne Huisvrouwe JOHANNA MARGARETA GOVAERTS, de volgende kinderen.

1. MATTHIAS PETRUS FRANCISCUS DU TRIEU, die volgt.

2. *Theresia Philippotte du Trieu*, op den 16 Junij 1708, te Brussel, ongehuwd overleden.

3. *Isa*

3. *Isabella du Trieu*, insgelijks ongetrouwd gestorven, te Brusfel, op den 4 Februarij des Jaars 1751.

4. *Jan Josse du Trieu*, geboren te Halle, den 13 Maart 1698, was Licentiaat in de Regten en Advokaat in den Souvereinen Raad van Brabant, en overleedt te Brusfel, op den 21 Junij des Jaars 1771. Op den 2 Maart 1747 was hij, te Brusfel, in het huwelijk getreeden met *Maria Magdalena Dorothea de Fraije*, dogter van Gabriel François de Fraije en van Johanna Francisca van den Hecke.

5. *Margareta du Trieu*, overleden te Brusfel, den 14 Junij 1745, zijnde getrouwd geweest met *François Ignace Baudier*, Zoone van Jan François Baudier, Hoofd-Maijer van Rhode, en van Maria Anna van Nevele. Eén Zoon en twee dogters wierden uit deezen Echt geboren.

MATTHIAS PETRUS FRANCISCUS DU TRIEU, geboren te Thienen, den 4 October 1681, Licentiaat in de Geneeskunde, Raad en Lijfartz van Haare Hoogheid de Aardshertoginne Maria Elizabeth, Gouvernante der Nederlanden, en van de Legers van zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit. Hij stierf te Brusfel, op den 27 September 1756; zijnde, in die Stad, op den 3 Februarij 1704, in het huwelijk getreeden met JOHANNA BARBARA THERESIA VAN DER CAMMEN, geboren te Brusfel, 31 Julij 1681, van Andreas van der Cammen en Barbara Roelofs, en op den 27 November 1754 overleden. Zeven kinderen waren de vrugten deezer Echtverbintenisse.

1. *Maria Josephina Paulina du Trieu*, geboren te Brusfel, 3 Maart 1705, en op den 11 November 1769, ongehuwd, overleden.

2. *Barbara Theresia du Trieu*, geboren te Brusfel, 14 Februarij 1707, en op den 18 April 1774 ongetrouwd, gestorven.

3. *Johanna Theresia du Trieu*, geboren te Brusfel, den 9 Julij 1708, overleden te Antwerpen, den 29 Januarij 1747. Op den 22 Februarij 1744 was zij in het huwelijk getreeden met *François Ignace Gansacker*, Schildknaap, geboren te Antwerpen, in den Jaare 1696, van Jan Baptiste Gansacker, Schildknaap, en van Catharina van Havre. Hij

 over-

overleedt op den 18 Augustus des Jaars 1774. Als een hoogstzeldzaame bijzonderheid kan van deezen Man vermeld worden, dat hij negenmaalen was getrouwd geweest.

4. PIETER ANDREAS FRANÇOIS DU TRIEU, die volgt.

5. *Hubertus Ignatius du Trieu*, geboren te Brussel, den 31 Julij 1711, en op den 30 Julij 1780 in die Stad overleden.

6. *Johanna Petronella Clara du Trieu*, geboren te Brussel, den 30 Januarij 1713, was Geestlijke Dogter in de Abdij van ter Kamere, bij Brussel, en stierf den 30 Maart 1745.

7. *Maria Anna du Trieu*, geboren te Brussel, den 25 Junij 1717, en op den 21 Maij 1793 ongehuwd overleden.

PIETER ANDRIES FRANÇOIS DU TRIEU, Schildknaap, geboren te Brussel, den 18 Februarij 1710, Licentiaat in de Regten, Advocaat in den Souvereinen Raad van Brabant, Schepen der Stad Brussel, Secretaris Ordinair en Griffier van den Grooten Raad te Mechelen, en op den 6 Maart 1784 aldaar overleden. Op den 15 April des Jaars 1743 was hij in 't huwelijk getreeden met MARIA ANNA ANTOINETTA DE BARLET, *gezegd* DE BEAUBERT, geboren te Brussel, den 15 April 1721, dochter van Caspar, Schildknaap, en van Catharina Theresia de Baudier. Zij overleedt te Mechelen, den 24 September 1757, nalaatende

1. *Dorothea du Trieu*, geboren te Mechelen, den 6 Februarij 1744, en ten zelfden dage overleden.

2. *Caspar François Joseph du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 26 Maart 1745, is jong gestorven.

3. *Pieter Albert Ignace du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 29 Julij 1747, en op den 29 Maart des volgenden jaars overleden.

4. *Johanna Francisca Josina du Trieu*, geboren te Mechelen, den 2 October 1748, tradt, op den 3 Februarij 1778, in 't huwelijk met *Caspar Antonie de Meester*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 25 April 1752, van Pieter de Meester, Schildknaap, en van Maria Anna Josephina Mols. Zeven kinderen wierden uit dit huwelijk geboren

5. Ma-

5. *Maria Magdalena Antonetta du Trieu*, geboren te Mechelen, den 29 October 1749, is ongehuwd.

6. *Jan Joseph du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 14 Augustus 1751, Licentiaat in de Regten, en Advokaat in den Grooten Raad, zedert 9 Februarij 1775.

7. *Caspar François Joseph du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 9 Augustus 1752, Licentiaat in de Regten, en, naa de verkiezing, den 25 Januarij 1782 op hem uitgebragt, Priester en Adelijke Gegradueerde Kannunnik der Metropolitaansche Kerke te Mechelen.

8. *Maria Anna Emanuella du Trieu*, geboren te Mechelen, den 25 December 1753, trouwde, den 26 Julij 1779, met *Jan Pieter de Meester*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 1 Augustus 1755, Oud-Schepen aldaar, broeder van Caspar Antonie de Meester, boven vermeld. Zes kinderen zijn uit deezen echt geboren, allen nog in leeven.

9. *Johanna Barbara Theresia du Trieu*, geboren te Mechelen, den 10 December 1754, is ongehuwd.

10. KAREL MAXIMILIAAN FRANÇOIS DU TRIEU, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 18 October 1756, Licentiaat in de Regten, Advokaat in den Grooten Raad, Politiemeester en Schepen te Mechelen, op den 9 Februarij 1795 aldaar overleden, en te Heinbeek, nabij de Stad, begraaven. Op den 7 Februarij 1786 was hij in 't huwelijk getreeden met ANNA CAROLINA DE MEESTER, geboren te Mechelen, den 16 Augustus 1762, Zuster van de bovengemelde zijne twee behuwdbroeders Caspar Antonie en Jan Pieter de Meester. Vier kinderen zijn uit dit huwelijk geboren.

a. *Clemens Joseph Maria Gurslain du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 7 November 1786.

b. *Ferdinand Maria Joseph François du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 28 Januarij 1788, en op den 1 November 1794 aldaar overleden.

c. *Karel Augustes Jan du Trieu*, Schildknaap, geboren te Mechelen, den 3 September 1790.

d. *Maria Petronella Johanna du Trieu*, geboren te Mechelen, den 24 September 1792, en op den 20 Augustus 1794 aldaar gestorven.

Het Wapen van het Geslagt DU TRIEU of DUTRY is een Blaauw Schild, waarop een Zilveren Stijgbeugel, hangende aan een Rood Lint; drie Gouden Starren, twee boven en één onder; op gemelde Schild een Zilveren Helm, waarop een halve Man, gekleed en gemutst in 't Blaauw, met een Zilver Sjerp om het Lijf, houdende in zijne hand een Stijgbeugel.

Uit Medegedeelde Berigten.

E.

EDAM. Een uitvoerig berigt, wegens de vermaarde Nederlandsche Maatschappij, bekend onder de Zinspreuk *tot Nut van 't Algemeen*, op welker oprigting deeze Stad mag roem dragen, stellen wij uit tot nadere gelegenheid, onder het Artikel MAATSCHAPPY *tot Nut van 't Algemeen*.

EDE, *of* EEDE. Hoe veel kwaads onverstandige Schoolmeesters, zo wel als onbezonnen ijverende Kerkleeraars kunnen stigten, bleek, in den Jaare 1785, aan het voorgevallene in dit *Geldersche* Dorp. Predikant en Schoolleeraar, beiden driftige aanhangers van het Huis van *Oranje*, stookten 'er een vuur, 't welk, ware het niet bij tijds geblusche geworden, eenen jammerlijk vernielenden brand zou hebben hangerigt. Om de gemoederen der Dorpelingen gaande te maaken, werkten zij elkander zeer kunstig in de hand. Van Oproeren en Plonderingen zijn, dikmaals, kinders de eerste aanstookers. Om het werk aan den gang te brengen, gaf de Schoolmeester zijnen Leerlingen tot een Exempel of Voorschrift, ter naaschrijvinge, op: ORANJE BOVEN. De Predikant, van zijne zijde, boezemde telkens zijner Gemeente de haatlijkste denkbeelden in, omtrent allen, die het met den Stadhouder niet hielden; dien hij beschreef als den eenigen Steun en Beschermer van den Waaren Gereformeerden Godsdienst, tegen welken de Patriotten de Remonstrantsche Leere zogten in te voeren; als mede, dat'er geen Zegen van den Hemel was te wagten, indien WILLEM DE V niet wederom in zijne waardigheden hersteld wierdt. Alle deeze opstookingen hadden de

bedoelde uitwerking. Van Kinderen floeg het draagen van Oranjelinten tot Jongens en Volwasfenen over. *Vivat Oranje! Oranje boven! De Patriotten in de goot!* van het gejoel dier Oproerkreeten hoorde men telkens de lucht weêrgalmen. De huizen van voor Patriotsgezind bekende burgers wierden niet ongemoeid gelaaten. Tot verdere uitfpoorigheden zou de opgeruide hoop hebben voortgeflagen, hadde niet het Hof van *Gelderland*, bij tijds, daar tegen voorzien, door eene fcherpe Afkondiging.

Zie *N. Nederlandfche Jaarboeken*, en *Post van den Neder-Rhijn.*

EERDE. In het Jaar 1380 heeft EVERT VAN ESSEN, in het Land van *Overijsfel*, in *Salland*, in het Carspel van *Ommen*, in de Buurtfchap *Eerde*, een geweldig fterk Huis laaten timmeren van zwaare houten, en met fteen doorgebonden en gevlogten, in meeninge, dat hij hetzelve Huis tegens alle geweld meende te houden, en alle de Gemeentens en de Landen daaromtrent gelegen, heeft hij tot hem getoogen en verdedigen willen als zijn eigen goed: zijn nabuuren, die daar mede toe geregtigd waren, hadde hij tegen, als ook veele anderen, uitgenomen *Kampen*, die hij tot zich getrokken hadt, doch *Kampen* viel hem weder af. Zijn Nabuuren hebben over zijn geweld geklaagt bij den Bisfchop van *Utrecht*, FLORENTIUS VAN WEVELINKHOVEN, welke met zijn Steden van *Overijsfel* gesloten heeft, dat zij ESSENS Huis, *Eerde*, wilden omwerpen.

Op H. Kruisdag hebben zij dit Huis *Eerde* belegd: voor dit Slot zijn de Heeren VAN ECMOND van *IJsfelftein* en VAN ARKEL, den Bisfchop te hulpe gekomen. Zij lieten daar voor eene groote blinde oprichten, met fteenen van tweehonderd ponden worp, en hebben dat Slot daar mede groote fchade gedaan, zo dat het van zwaare balken als molenftanders digt bij en door malkanderen was gevoegt en met fteenen gevult. De fteenen, die zij daar op wierpen, fprongen terug als kaatsballen, en alzo daar geen ontzet was te verwagten,

nog

nog van EVERT VAN ESSEN, nog van iemand anders, en de victualie begon te mankeeren, zo hebben de belegerden het Slot, naa dat het vijf weeken belegerd was, behoudens haar lijf en goed, overgegeeven.

De Bisschop heeft het Huis om laaten werpen, en de balken waren zo vast in en door malkanderen gewrogt, dat men ze uit elkanderen niet konde krijgen. Toen heeft de Bisschop het Huis laaten verbranden; en stondt een gantsche maand in den brand. Hier naa heeft EVERT VAN ESSEN zich weder met den Bisschop en de Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* verdraagen, en de Bisschop heeft hem Kastelein van dat Huis *Ter Horst* gemaakt, het welk wegens het Graafschap *Gelder* en *Zutphen*, door GOSEWINUS van *Rhenen*, achtentwintigsten Bisschop van *Utrecht*, getimmert was.

In vervolg van tijd is 'er weder een nieuw Huis getimmert, niet verre van de plaats daar het oude Huis gestaan hadt. — Dan, in het begin van deeze Eeuw, is ook dit Huis wederom afgebroken, en een ander ruim en zeer wel geregeld Huis gebouwd, op de grondvesten van het eerste, door den Generaal der Infanterie VAN PALLANDT, in het jaar 1715. Thans is bezitter van dat Huis de Heer A. W. VAN PALLANDT, Heere van *Eerde* en *Beerse*.

Medegedeeld berigt.

EERSTE EDELE. Meer dan eens maakten wij, van deeze waardigheid, in ons *Woordenboek*, gewag. Onlangs deedt de kundige VAN WYN den beminnaaren der Vaderlandsche Geschiedenissen dienst te zullen doen met een verslag daar van, ontleend uit een niet zeer bekend Vertoog van den Zeeuwschen Edele JACOB VAN CRUYNINGEN, wij verbeelden ons, door het overneemen van dit verslag, aan veelen onzer Leezeren, eenig genoegen te zullen geeven.

1. Van den staat of titul van eersten Edele (dus schrijft VAN WYN) vindt men, in *Zeeland*, geenerlei spooren, in de Vijftiende Eeuw. Alle de Edelen werden, zonder onderscheid, geroepen, tot beleid van 's Lands zaaken, die, toenmaals, Staatsgewijs behandeld wierden. Allengskens, egter, begonnen de Edelen uit den Huize van *Bourgondie*, van *Egmond*, van *Lalaing*, van *Bergen op den Zoom*, van *Krui-*

Kenningen; enz. (schoon zonder wettig gezag of toestemming) zich als eerste en voornaamste Edelen te onderscheiden, en zich een voorregt aanmaatigen, 't geen, naderhand, aanleiding gegeven heeft tot trapsgewijze uitbreiding van gezag. 't Bestondt hier in, dat zij, benevens den Abt van *Middelburg*, Prelaat van *Zeeland*, en naderhand, ten Jaare 1548, ook de Gemagtigden der Steden, geroepen wierden tot het aanhooren van 's Lands Rekeningen, op 't stuk der gewoone en buitengewoone Beden, Belastingen en het *Surcrois*, dat ook kunnie naamen, aan 't hoofd der Rekeningen en Rentebrieven, gesteld wierden; dat zij de Rekeningen teekenden, en, daarenboven, uit het *Surcrois*, een aanzienlijk inkoomen genoten; waar tegen het allen anderen Edelen wel vrij stondt, op 's Lands rekeningen mede te verschijnen, maar zonder, nogthans, dezelve te teekenen, of daar op, bij naame, *geïntituleerd* te worden.

„ Onder de Edelen uit den huize van *Bourgondie* muntte, door zijne eerampten, rijkdommen en heerlijke goederen, in *Zeeland*, uit, MAXIMILIAAN, Heer van *Beveren*, *Veere*, enz. Admiraal van de Nederlanden en Stadhouder van *Holland* en *Zeeland*. Geen wonder dan, dat hij zich, op gelijke wijze, als even gezegd is, onderscheidde. Nimmer, egter, is de titul van *eersten Edele*, aan hem, 't zij alleen, 't zij nevens andere Edelen, opgedraagen, of door hem aangenomen. Nimmer heeft hij het 'er op toegelegd, om de andere Edelen uit te sluiten, of, door eenen Gemagtigden, op de Vergaderingen der Algemeene Staaten van *Zeeland* te verschijnen, schoon hij zulks deedt bij die der bijzondere Staaten, en de daar uit spruitende *besoignes*.

„ Naa het overlijden van Heere MAXIMILIAAN, ten Jaare 1558, hadt MICHIEL VAN DEN HAMEELE, uit naam der Verzorgers van den boedel, zich wel gesteld in het bezit der hoedanigheid van *eersten Edele*, door, alléén, 's Lands rekeningen te onderteekenen, en daar op *geïntituleerd* te worden; maar, ten Jaare 1562, verzette zich hier tegen Prins WILLEM VAN ORANJE, ten behoeve van zijnen Zoon, PHILIPS WILLEM, als Heere van *St. Maartensdijk*; verzoekende, uit dien hoofde, mits het overlijden van den Heer

Mark-

Markgraave van *Veere*, „ als geweest zijnde de apparentste „ Edelman van *Zeeland*," erkend te worden voor *Hoofd en eersten Edele*, en dus mede toegelaaten tot de *intitulatie* der Rekeningen: welk verzoek, bij de bijzondere Staaten van *Zeeland*, toegestaan zijnde, zonder egter de andere Edelen uit te sluiten, is, hier uit, de titul van *eersten Edele*, te vooren onbekend, eerst ter gelegenheid van 's Lands rekeningen, geboren, en, ten volgenden Jaare 1563, bij de zelve bijzondere Staaten, niet alleen weder toegelaaten, maar de betrekking van *eersten Edele* zelfs ook uitgebreid, buiten de rekening, tot zaaken van Regeering, onder voorwendsel van spoediger afdoening; treedende Jonker ADOLF VAN BORSSELEN, bij afwezigheid van den Prinse VAN ORANJE, en op deszelfs last, in deeze waardigheid.

„ Toen nu, ten Jaare 1565, de Bezorgers der Nalatenschap van den Markgraave van *Veere*, dat Markgraafschap, en als een deel daar van, den staat van *eerste Edele*, met de voorregten van dien, en het genot van het *Surcrois*, hadden te koop gesteld, verzettede zich hier tegen de Prins VAN ORANJE; als reeds, voor zijnen Zoon, tot *eersten Edele* aangenomen; bij een Smeekschrift aan de Landvoogdes, in 't welk hij staande hieldt, dat de staat van *eersten Edele* en de beschikking over het *Surcrois*, niet verbonden waren aan het Markgraafschap van *Veere*, mitsdien, verzoekende, dat zulks uit de Plakbillietten mogt geligt worden; met dat gevolg, dat de Landvoogdes, het verzoek stellende in handen der gemelde Verzorgers, denzelven, egter, voor eerst, verboodt, den staat van *eersten Edele* en 't regt van *Surcrois* te koop te stellen. De Verzorgers, dus te leur gesteld, veroorloofden zich, des niet te min, de openbaare veiling, naar inhoude der Plakbillietten, te doen voorgaan, met bijvoeging alleen deezer woorden, „ voor zo veel des in de „ magt van de Crediteuren mogt zijn en verder niet."

„ De verkooping, op dien voet, doorgegaan zijnde, den vierden December des Jaars 1566, en de Koning, bij naasting, kooper geworden van het Markgraafschap, bleef de Prins VAN ORANJE, voor zijnen Zoon PHILIPS, in het ongestoord genot van den staat van *eersten Edele*; schoon de Ko-

„ nimmer zouden kunnen worden veralieneert, bij transpor- „ te, beleeninge of anderzins, in 't geheel of ten deele."

„ Ondertusschen wierden zij, ten Jaare 1580, op den aandrang van eenige Renthessers, nogmaals te koop gesteld, en ook ingekogt door de Burgemeesters dier Steden; maar ook deeze tweede verkoop, met gereede betaaling, niet gevolgt zijnde, oordeelde men, ten volgenden jaare, eene derde verkooping noodzaaklijk. Zij geschiedde, op voorwaarden, bij Vonnis van den Hove van *Holland*, den twaalfden Maij 1581 vastgesteld, in welken men zich gedroeg tot de voorige van den Jaare 1566, zonder van den Staat van *eersten Edele*, of met naame, of in kragt, gewag te maaken.

„ Men hadt, nogthans, ten dage van het Vonnis, eene Waarschouwing aangeplakt, aangaande de te doene verkooping van het Markgraafschap, waar bij men verklaarde, „ dat den Kooper zoude volgen de Geregtigheid en prærogative van, over alle de Edelen van *Zeeland*, te repre„ senteeren den tweeden Staat van voorsz. Landen."

„ Prins WILLEM VAN ORANJE kogt beide de gemelde Steden; doch maakte geen den minsten eisch op den Staat of titul van *eersten Edele*, veel min tot uitsluiting der anderen, of tot het voorgewend regt om den tweeden Staat alléén te verbeelden. Mr. PIETER DE RYKE bleef Plaatsbekleeder van PHILIPS, als Heere van *St. Maartensdijk*, zelfs lang na 's Prinsen dood, en 't was eerst ten Jaare 1586, wanneer Prins MAURITS, te *Middelburg* koomende, onder het oog gebragt wierdt, dat, bij overlijden van zijnen broeder PHILIPS, de Heerlijkheid van *St. Maartensdijk* (uit hoofde van welke de staat van *eersten Edele* thans wierdt waargenomen) mogte kunnen vervallen aan anderen, terwijl hij, als Markgraaf van *Veere*, ook op dien staat aanspraak zoude kunnen maaken. Hij gaf dan, den derden Julij 1586, een' nieuwen Lastbrief aan denzelven Mr. PIETER DE RYKE, uit zijnen eigen naam, zonder vermelding zijner hoedanigheid, nogthans met bijvoeging van een nieuwen titul, namelijk van *President van Gecommitteerde Raaden*, en met magt van een ander, in zijne plaats, te kunnen stellen in de

Ver-

Vergadering der Staaten van *Walcheren*, zonder dat, 'we-derom, van de uitsluiting der andere Edelen gerept wierd.

„ Nu, egter, Mr. PIETER DE RYKE, ten Jaare 1596, overleden was, veranderden de zaaken van gedaante. Prins MAURITS, die eerst, in navolging van zijn' Vader, den Staat van *eersten Edele* gelaaten hadt aan zijnen broeder PHILIPS, en, naderhand, op eigen gezag, dezelve hadt aangenomen, nevens zijn' Broeder, altoos, egter, zonder uitsluiting der andere Edelen, voudt nu geraden dien staat tot dien van *eenen Edele* over te brengen. Hier toe gaf aanleiding de groote magt en invloed van den Prins, die, mits de afwezigheid der anderen, nu gewoon was alleen het Lid der Edelen te verbeelden, wijl de meeste Zeeuwsche Edelen ten lande waren uitgeweken, of den Roomsche Godsdienst en den Koning getrouw gebleven, terwijl de overigen buiten staat waren hun regt, tegen 's Prinsen gezag, te doen gelden. Waar bij kwam, dat de meeste Regenten van *Zeeland*, wien de Regeering van voorige tijden bekend was, bij het overlijden van Mr. PIETER DE RYKE, waren uitgestorven, terwijl de nieuw aangekomene geen oudere Regeering kenden, dan van den Jaare 1581, zedert welken tijd, de Edelen wel niet uitgesloten, maar, egter, niet verscheenen waren.

„ Geen wonder dan, dat Prins MAURITS, eindelijk, zijn oogmerk bereikte, en dat zijn Lastbrief, op Jonker JACOB VAN MALDERÉ, stand hieldt. 't Is waar, dit geschiedde *zonder prejuditie, en onverhinderd eens ieders geregtigheid*; maar, *door zodanige Akten van non præjudicie*, ('t zijn de woorden van den Edelen VAN OXYSKERKE; waar mede wij ook deeze schets van zijn betoog, over den staat van *eersten Edele* van *Zeeland*, besluiten zullen) „ worden doorgaans de zwakken in magt of courage, of in beiden, geabuseert, en verliezen hun regt; terwijl de magtigen grooter magt, en dus schijn van regt, verkreegen hebbende, niets los laaten; maar hooger steigeren."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels en Aanmerkingen op* J. WAGENAAR.

EFFEN, (JUSTUS VAN) niet t'onregt de Nederlandsche STEELE geheten, wierdt geboren te *Utrecht*, op den elfden Februarij des Jaars 1684. Zijn Vader was MELCHIOR VAN EFFEN, die den Staat als Luitenant te paerd diende, zijne Moeder MARIA BOM. Hoewel hij, in zijne vroege jeugd, na de Latijnsche School wierdt gezonden, schijnt zijner Ouderen oogmerk niet geweest te zijn, om hem tot de Geleerdheid, maar tot den Krijgsdienst op te leiden. Ook voldeedt VAN EFFEN, een tijd lang, aan die verordeninge, alzo hij zelve op meer dan ééne plaats in zijne Schriften getuigt, in zijne jeugd de eer gehad te hebben, het bevel over een Snaphaan te voeren, en het Land te dienen. Welke bijzondere reden hem daar van hebbe afgetrokken, is ons onbekend, dit niet, dat hij zich aan de Letteroeffeningen hebbende toegewijd, eerlang den eeretrap van Meester in de beide Regten beklom. Men wil dat VAN EFFEN, hoe jong ook, nu bij sommigen in aanmerking kwam, als bevoegd tot het bekleeden van den post van Hoogleeraar in den eenen of anderen tak der beschaafde weetenschappen. Doch dit wierdt hem door anderen ontraaden, en hij aangespoord, om deezen of geenen jongeling van aanzien onder zijn opzigt te neemen; tot welken post men in hem ongemeene geschiktheid bespeurde. Daar toe wierdt de gelegenheid eerlang geboren.

Mevrouw BAZIN DE LIMEVILLE, eene Wedaw van zeer aanzienlijke middelen, die uit *Frankrijk* was koomen woonen in den *Haag*, hadt twee Zoonen, van welken de een den Stamnaam van BAZIN, en de ander dien van LIMEVILLE droeg, naar zekere Heerlijkheid, erflijk toebehoorende aan dat geslagt. Deeze, eenen Leidsman der jeugd, of, gelijk men anders zegt, een Gouverneur, voor haare Zoonen zoekende, was, om den goeden naam, dien VAN EFFEN reeds, schoon nog zeer jong, verworven hadt, niet weinig in haar schik, dat hij zich hier toe wel verpligten wilde. Lang, egter, heeft de Heer VAN EFFEN ten haaren Huize niet gewoond, zonder dat ik weete of de geringheid zijner wedde, van zijne jongheid, of eenige andere reden, aanleiding tot deeze verandering gegeeven hebbe. Zeker is het, dat hij

gezegd wordt, op de tegenwerping van zijne jonge jaaren tot zulk eene bediening, geantwoord te hebben „ dat dit „ een gebrek was, waar van hij zich van dag tot dag ver„ beterde." Een zeggen, in welks snedige gepastheid de Baron VAN WASSENAAR, Heer van *Duivenvoorde* en Ruwaard van den Lande van *Putten*, zo veel genoegen nam, dat het niet weinig toebragt, om VAN EFFEN bij zijnen Zoon, ARIELLANUS VAN WASSENAAR DUIVENVOORDE, tot Gouverneur te verkiezen, zonder dat het nette jaar valt te melden, wanneer VAN EFFEN bij dien Heer in dienst getreeden zij. Vast gaat het dat VAN EFFEN den Heer VAN DUIVENVOORDE, ten Jaare 1714, als buitengewoon Gezant na *Engeland* gaande, om Koning GEORGE DEN I, met zijne komste tot den Troon, geluk te wenschen, als tweede Secretaris van zijn Gezantschap verzelde, terwijl de Heer WILLEM JACOB 'S GRAVEZANDE, naderhand vermaard Hoogleeraar op het Hoogeschoole te *Leiden*, met de waardigheid van eersten Secretaris bekleed was. Zulk een reisje was zeer naar den smaak van onzen VAN EFFEN, die zich hetzelve, in verscheiden opzichten, ook ten nutte wist te maaken, vooral door zijnen omgang en gesprekken met verscheidene Engelsche Geleerden, van welken de vermaarde Ridder IZAAK NEWTON niet verzweegen dient.

Juist ten dien tijde wierdt 'er, in de gezelschappen der vernuftige Geesten te *Londen*, zeer veel gesproken, over een Werk van den vermaarden Dr. SWIFT, 't welk in 't oorspronglijk Engelsch den titel voert van *Tale of a Tub*, en in 't Nederduitsch vertaald, bekend is bij dien van *Vertelzel van de Ton*. Verre de meeste Engelschen zagen hetzelve aan, niet alleen als onnavolgbaar ten opzigte van de oorspronglijke behandelinge des onderwerps, maar rekenden het ook onmogelijk, hetzelve in eenige andere taal, welke die ook ware, over te brengen, zonder het kenmerk van dien Geest te verliezen, welke het Engelsche werk zo treffende bezielt. VAN EFFEN, niet kunnende verdraagen, dat men van andere taalen met zo veel kleinachtinge, ook ten zijnen aanhooren, sprak, vondt zich hier door geprikkeld, om eene proeve te neemen van 't geen bij de Engelschen voor on-

mogelijk gehouden wierdt. Hij zette 'er zich toe om het Engelsch werk in een Fransch gewaad te steeken, en slaagde zo wél in deeze zijne onderneeminge, dat Engelschen en Franschen beide van zijnen arbeid met lof gewaagden, toen die, ten Jaare 1721, onder den titel van *le Conte de Tonneau*, en met eenige ophelderende aanteekeningen verrijkt, het licht zag.

Midlerwijl verloor hij zijnen Voedsterling, den jongen Heer VAN DUIVENVOORDE, geenszins uit het oog. Zijn onderwijs en bestier gaf des Jongen Heers Vader, integendeel, zo veel genoegen, dat hij hem met het ampt van Secretaris der Heerlijkheid van *Geervliet*, in den Lande van *Putten*, vereerde. Aangenaam was deeze weldaad den Heere VAN EFFEN; doch hij zag geen kans dien post naar vereisch te bedienen, en ondertusschen zijne heerschende neiging tot de Letteroeffeningen in te volgen. Ook zouden de inkomsten tot zijn bestaan niet wel hebben toegereikt. Hij besloot dan, en waarschijnlijk met goedkeuringe van den Heere VAN DUIVENVOORDE, zijn ampt te verkoopen, en bij den Jongen Heer te blijven, tot dat dezelve, in den Jaare 1716, aan de kinderziekte, door eenen ontijdigen dood, wierdt weggerukt.

Ligtelijk valt te beseffen hoe smartelijk het afsterven van dien braaven Jongeling den Heere VAN EFFEN viel; niet evenwel als of hem dat sterfgeval, ten opzigte van zijn bestaan, in verlegenheid gebragt hadt: de lof zijner bekwaamheden tot den post van Gouverneur was reeds zo wijd verspreid, dat hij in 't kort aangezogt wierdt, om zich elders wederom, op eerlijke voorwaarden, in dienst te willen begeeven. Dan voor dat wij zulks vermelden, staat ons, bij wege van eenen kleinen te rug tred, iets te verhaalen wegens zijne Fransche Schriften, grootelijks strekkende om zijne bekwaamheid, hoewel niet zijnen naam, dien hij zorgvuldiglijk verborgen hieldt, bekend te maaken.

De *Misanthrope*, of *Menschenhaater*, was het eerste Werk, waaraan hij, met het begin van den Jaare 1711, de handen sloeg; ieder week zag men 'er een half blad van in 't licht verschijnen: het wierdt met groote goedkeuringe

geleezen, en van den negentienden Maij, tot den twintigsten December van het volgende jaar, voortgezet. De Engelsche Spectator, die toen veel gerugts begon te maaken, hadt 'er hem, meent men, aanleiding toe gegeeven; en den naam van *Misanthrope* hadt hij voor dit zijn Weekblad geplaatst, niet om 'er eenen norschen vijand des menschelijken geslagts, maar wel eenen vrijmoedigen, onbevooroordeelden, ernstigen en belangeloozen berisper van deszelfs dwaalingen, belachelijke gewoonten en heerschende ondeugden, door te betekenen. In- en Uitlanders stoorden zich ook luttel aan die benaaminge, inzonderheid toen ze, bij den voortgang des werks, zagen, dat het karakter van zulk een' Menschenhaater daar in, naa behooren, wierdt staande gehouden. Met het getuigenis van den Schrijver der Fransche Lofspraake over deezen *Misanthrope*, viel zulks ligtelijk te bevestigen. Dan vreezende, dat de inlassching van dat geheele stuk sommigen onzer leezeren naar-gezogte langwijligheid mogt smaaken, zal ik 'er meer niet van melden, dan dat VAN EFFEN, volgens dien Schrijver, zijnen naam zeer wijsselijk hebbende verborgen gehouden „, het streelende genoegen hadt, dat zijn werk bijkans aan allen wierdt toegeschreeven, die, hier te lande, met achtinge de pen „ voerden." Zekerder bewijs van algemeene goedkeuring, dan dit is, valt 'er bezwaarlijk uit te denken; hadt hij zich geopenbaard, elk zou over zijn werk geoordeeld hebben, naar maate van de achtinge, die men hem zelven toedroeg; nu was men genoodzaakt zijn oordeel op te maaken uit het werk zelf. En gelijk dit het gunstig lot van het oorspronglijk Fransch was, alzo heeft de Nederlandsche vertaaling, van den Heer P. LE CLERCQ, eene vrij algemeene goedkeuring weg gedraagen, te meer om dat door hem eenige Vertoogen zijn achter gelaaten, die onmiddelijk op de Fransche zeden zien, en voor den Nederduitschen Leezer van minder belang zijn, en ook minder verstaanbaar gekeurd moesten worden; terwijl 'er eenige andere Vertoogen, doch uit eigene Schriften van den Heere VAN EFFEN, zijn bijgevoegd.

Niet onwaarschijnlijk ware VAN EFFEN met het uitgeeven van zijnen *Misanthrope* voortgevaaren, zo niet het volgende Jaar 1713 hem aanleiding hadt gegeeven, om, in gemeenschap met de Heeren E. DE JONCOURT, 'S GRAVESANDE; H. A. DE SALLENGRE en SACRILERE, allen Mannen van naam, aan een ander Werk van Letteroeffeninge, bekend bij den naam van *Journal Literaire*, of *Letterkundig Dagverhaal*, te schrijven. Van dit werk, dat aangelegd was om uittrekzels van allerhande geleerde en vernuftige werken, zo oude als nieuwe, te geeven, en waar van om de tweede maand een Stukje het licht zag, genoot de Heer VAN EFFEN de meeste voordeelen, hebbende de edelmoedige Medeschrijvers, die allen middelen van eigen bestaan hadden, hem de grootste vrucht van deezen letterarbeid gaarne laaten volgen, en het zich eers genoeg gerekend, hem ten deelgenoot hunner loffelijke pooginge, en hier mede verzelde onderlinge verkeeringe te hebben. VAN EFFEN was ook, zonder iemand der andere Leden van dit Gezelschap te krenken, de ijverigste in deeze bezigheid. Eenige Stukjes zijn geheel van zijne hand; in andere heeft hij veele uittrekzels geleverd; wordende 'er, naar men verzekert, over de tachtig van zijn maakzel in de twintig eerste Stukjes gevonden, en de laatste vier geheel aan hem toegeschreeven, uitgezonderd eenige brieven en onderwerpen van Geleerdheid, die men verzogt in dit *Journal* te plaatzen. . . .

Gaven wij, om van onzen uitstap te rug te keeren, voorheen te kennen, dat VAN EFFEN, naa 't overlijden van den Jongen Heere VAN WASSENAAR DUIVENVOORDE, al kort tot de zelfde bediening van Gouverneur wierdt aangezocht, nu staat ons te melden, dat hij, nog ten zelfden Jaare, zich verbondt, om den Jongen Heer BERNHARD, Graave van *Welderen*, en vervolgens Heer van *Ubbergen*, onder zijn bestier en onderwijs te neemen. Bijkans drie jaaren hadt hij 't opzigt over de Letteroeffeningen van dien Jongen Heer, welken hij op het Hoogeschool te *Leiden* verzelde; en hij gaf daar mede zo veel genoegen, dat wij in het vervolg meer dan eens gelegenheid zullen hebben, om op te merken,

ken, hoe groot eene gunste hem het Hooggadelijk Huis van VAN WELDEREN hebbe toegedraagen.

VAN EFFEN, dus de handen ruim hebbende, was te werkzaam van geest, om niet na eenig ander werk te zoeken, en dus een eerlijk middel tot zijn bestaan te vinden. Het *Journal Literaire*, waaraan hij met zo groot eenen ijver gearbeid hadt, en waar van men alle twee maanden een Stukje plagt te zien, kwam nu, niet door zijne, maar door des Boekverkoopers schuld, zo traag voor den dag, dat men 'er, in een geheel jaar, meer niet dan een enkeld Stukje van zag. Dit bragt VAN EFFEN op het denkbeeld, om 't nadeel, dat hij, bij de gemelde vertraaging, in de middelen van zijn bestaan leedt, op eene andere wijze te vergoeden, en een Werkje, bij Vertoogen, tweemaal ter weeke 't licht ziende, onder den titel van *la Bagatelle*, of *de Beuzeling*, aan het Gemeen mede te deelen; niet om dat hij zelf daar mede iet beuzelachtigs bedoelde, maar wel om aan te wijzen, dat zijn voorneemen was, door spotredenen en bewijzen, die men averechts hadt op te vatten, de ondeugd in haare buitenspoorigheid ten toon te stellen, om dus derzelver bespottelijkheid te beter te doen bemerken. Dan hoeveel vernufts 'er ook in dit werkje stake, alle leezers bezaten geen doorzichts genoeg om 't fijne van des Schrijvers schertz recht te vatten; en dus beantwoordde de uitslag niet ten vollen aan zijn oogmerk; zelfs niet toen hij, om dit werk met beter geluk te achtervolgen, zich naderhand van bewijsredenen bediende, die men niet averechts, maar volgens derzelver letterlijke betekenis, hadt op te vatten.

Aan een ander Werkje, *Journal Historique, Politique et Galant* genaamd, en ten zelfden tijde het licht ziende, hadt hij ook eenig deel; doch dewijl men 'er maar twee Stukjes van zag verschijnen, behoeft ons dit niet op te houden. Insgelijks was hij niet lang bezig met het achtervolgen der *Nouvelles Literaires*, schoon hij zich daar toe met grooten lust en ijver gezet hadt, hebbende zeker voorval, dat voor hem het aangenaamste en gelukkigste zijns leevens niet was, hem daar van afgetrokken.

VAN EFFEN, om 't zelve kortelijk te melden, vondt zich thans buiten bedieninge van Gouverneur, en ontzet van genoegzaam werk, om met die gemaklijkheid te leeven, waaraan hij door gelukkiger dagen reeds gewend was. De edelmoedigheid van iemand zijner vrienden kwam hem, door aanbod van huis en tafel, tot dat zich eene gunstige gelegenheid om zijn eigen voordeel te behartigen zou aanbieden, grootelijks te stade. Hij maakte 'er ook gebruik van, doch met die gevoelens, welke verheven geesten ten spoorslag dienen, om zich zelven nimmer met den last van noodelooze verpligtingen te belaaden. Hij zag dus uit naa eene gunstige gelegenheid om op nieuws ergens als Gouverneur geplaatst te worden. Doch terwijl hij dit deedt gebeurde 'er iets, 't welk aangelegd scheen om hem voor altoos te bederven. Zekere Vrouw van aanzien te *Parijs*, iemand zoekende, die bekwaam was om haaren Zoon eene goede opvoeding te geeven, schreef daar over aan een' van haare vrienden, die zich thans in *Holland* ophieldt, met verzoek, van haar zulk eenen, zo hij dien wist te vinden, te willen bezorgen. VAN EFFEN kwam daar toe aanstonds bij hem in aanmerkinge, als de Man, wien deeze post, zo uit hoofde zijner bekwaamheid als omstandigheden, het best geleek. Hij sprak 'er derhalve met VAN EFFEN over, en vondt hem te gereeder om in dit voorstel te bewilligen, dewijl hij wel eens voor eenigen tijd zich buitenslands wilde ophouden, en nergens liever dan te *Parijs*. Zonder tijdverzuim wierdt dit, door den begunstiger van VAN EFFEN, na *Parijs* overgeschreeven, met eene bijgevoegde gunstige beschrijvinge van den Gouverneur, dien Mevrouw voor haaren Zoon te wachten hadt. Zij, hier over grootelijks voldaan, schreef daar op aan haaren vriend te rug, dat hij haar verpligten zou, met dien man hoe eer hoe beter na *Parijs* te doen vertrekken, terwijl het regelen der voorwaarden geheel en al aan hem gelaaten wierdt. Over deeze was men het haast eens, en VAN EFFEN bereidde zich tot zijn vertrek: ook was zijn vriend gereed om hem het geld te verschieten, dat hij tot zijne reize noodig hadt, toen 'en schrijven van gedachte Vrouwe uit *Parijs* kwam, waar bij ze te kennen gaf, hoe

zeer

zeer het haar smartte hem (haaren vriend) te moeten verzoeken, dat hij, 't mogt kosten wat het wilde, de verbintenis, die, ten haaren opzigte, met den Heere VAN EFFEN door hem was aangegaan, te willen verbreeken; want dat eene van haare Vriendinne, eene Mevrouw van beproefde deugd, in welke zij groot betrouwen stelde, haar ernstig gewaarschuwd hadt, zich toch wel te wachten, van den man, dien men haar hadt voorgeslagen, bij haaren Zoon, in dienst te neemen. De vriendelijke waarschuwster wilde zekerlijk zeggen, dat de opvoeding van den Jongen Heer in geen slimmer handen konde vallen, en wel inzonderheid uit hoofde van de gewaande gevaarlijke gevoelens, waar in de Heer VAN EFFEN, ten aanzien van den Godsdienst, stondt. De beteuterdheid, waar in dit schrijven den begunstiger van VAN EFFEN bragt, valt ligtelijk te beoordeelen: maar wat gedaan? Geheimhouding was 'er niet op. VAN EFFEN moest 'er kennis van hebben; ze wierdt hem, door vertooning van den brief, gegeeven. Waarop hij verklaarde niet te twijffelen of deeze slag ware hem toegebragt door zekere Pijlaarbijtster in *'s Graavenhage*, die het zedert lang op hem gemunt hadt, en wier denkwijze ten zijnen opzigte hij in deezen brief meende te ontdekken. Tot verzagting van het leed en nadeel, hier door den Heere VAN EFFEN aangedaan, hadt zijn vriend, volgens ontvangen last, hem gaarne eenige vergelding doen aanneemen; doch hij bezat te veel edelmoedigheid, om zich daar toe, hoe sterk ook aangezogt, te laaten beweegen.

Groot was wel de troost, dien de Heer VAN EFFEN in de bewustheid zijner onschuld vondt; egter was hij niet ongevoelig. Hij vervaardigde een Tooneelstukje, onder den titel van *la Critique des Petits Maitres*, waar in hij deeze Haagsche Dame onder den naam van ARNTEGA, en zich zelven onder dien van ERASTUS, invoert. In vroeger tijd, om zulks bij deeze gelegenheid te melden, hadt hij reeds een ander Tooneelstukje gemaakt, dat den titel van *les Petits Maitres*, of de *Jonkertjes* droeg, en met het eerstgenoemde omtrent den zelfden tijd is in het licht gekomen.

zijne te leur gestelde hoope van eenig fortuin te zullen maaken, door het bekleeden van eenen aanzienlyken post, in zekere Maatschappy van Koophandel, welke men voorgenomen hadt op te rechten, gaa ik, als niet zeer gewigtig, met stilzwijgen voorbij, om van gunstiger verschijnzelen eenig verslag te doen. De Prins van *Hessen Philipsthal*, eene reis na *Zweeden* willende doen, hadt onzen VAN EFFEN laaten voorslaan, om hem op deeze zijne reize te verzellen. Gaerne wierdt deeze aanbieding door hem omhelsd, ter verzetting niet alleen van zijnen spijt over het mislukken zijner reize na *Frankrijk*, maar ook om zijn hart van zeker voorwerp af te trekken, daar hij wel grootelijks mede ingenomen scheen, doch 't welk in de tegen oordige omstandigheden geheel ondienstig voor hem geweest zou zijn.

Op den eersten Julij, des Jaars 1719, vertrok hij, met gemelde zijne Hoogheid, van *Amsterdam*, in een vaartuig, dat hen over de Binnenstroomen of Wadden na *Hamburg* zou voeren; doch deeze reize was verre van eene der gelukkigsten te zijn. Storm en onweder bragt hen meer dan eens in gevaar van schipbreuk te zullen lijden, te grooter om dat de Schipper een losbol was, die geen recht gebruik van 't Zeemanschap te maaken wist. Dit zou hem zelven onvermijdelijk het leeven gekost hebben, zo hij, die door 't scheuren van 't zeil buiten boord geslagen wierdt, niet door VAN EFFEN en eenen Kamerdienaar van den Prinse ware gered geworden. Bij 't gevaar, dat men op deeze reize liep, kwam nog de schaarsheid van mondkost, die de overige reisgenooten inzonderheid zeer gekweld zou hebben, zo niet de Prins van *Hessen Philipsthal* hun met eenige spijze uit zijnen voorraad hadt bijgestaan. Eindelijk evenwel kwam men te *Stade*, en vervolgens te *Altena*, van waar de reis, over *Hamburg* en *Wisbaden*, op *Rostok* genomen wierdt, om van daar over te steeken na de Zweedsche kust. Dan de oorlog, die toen ter tijd door *Zweeden*, tegen *Rusland* en *Denemarken*, gevoerd wierdt, bragt te wege, dat de Prins, om zijne reis zo onbekend als doenlijk was voort te zetten, met een afgehuurd vaartuig, bij eenen donkeren nacht en regenachtig weder, van daar vertrok. Eens en an-

andermaal dreigde hun 't gevaar van in de handen eens Deenschen Fregats te vervallen; doch de duisternis, met eenen gunstigen wind verzeld, redde hen uit hetzelve. De heldere dag, die daar op volgde, zou anders blijdschap gebaard hebben; nu bragt dezelve bij hen enkele bekommering voort, om dat ze dus, door de Deensche Kapers, te ligter ontdekt en genomen konden worden. Zij liepen 'er ook met der daad gevaar van; doch hadden het geluk van *Ysted*, op de Zweedsche kust, tegen den avond, op den afstand van een Snaphaanschoot, te naderen; doch in hunne verwagtinge, van door de Landlieden, voor hunne vervolgers beveiligd en aan land geholpen te zullen worden, vonden zij zich grootelijks te leur gesteld, om dat zij, uit hoofde van hunne roode mantels, door de Zweeden, die aan het blaauw gewend waren, voor Deenen, wier kenteeken het roode is, wierden aangezien. Ten hunnen gelukke hadden ze eenen Zweed aan boord, die den Landlieden toeriep, dat zich een Prins, die een nabestaande der Koninginne was, in het vaartuig bevondt, en zij dus niets te vreezen hadden. Dit gaf hun zo veel moeds, dat ze aanstonds met eenige platbodemde vaartuigen na hen toekwamen, hen behouden aan land bragten, en aan het huis geleidden van twee Zweedsche Bevelhebberen, die niet verzuimden den Prinse en zijn gezelschap zo veel gemaks aan te doen, als de gelegenheid der plaatze kon dulden.

Van hier, des anderen daags, de reis in Rijdtuigen, of houten Karretjes, die maar één mensch met een Koffer voeren kunnen, voortgezet hebbende, kwam men ten langenleste te *Stokholm* aan, daar het Hof in diepen rouw was, over den dood van den Oorlogzugtigen KAREL DEN XII, die, den elfden December des Jaars 1718, in de belegering van *Frederikshal* in *Noorwegen*, door een Falkonetkogel getroffen was. Deeze omstandigheid bragt te wege, dat VAN EFFEN geen of weinig genot van de anders gebruikelijke vermaaken des Hofs konde hebben; en egter beroofden ze hem niet van een minnelijk en toegenegen onthaal, zijnde hem dit als een der Edellieden van meergemelden Prinse, zelfs op bevel der toen regeerende Koninginne, ULRICA

ELEO-

ELEONORA, overvloediglijk aangedaan. Behalven de tafel, waar aan dagelijks veele Heeren van aanzien ten Hove spijsden, en welke hem, door den Erfprins van *Hessen Kassel*, Gemaal der Koninginne, was aangeboden, liet hem ook de Koningin weeten, dat het hem vrij zou staan 's namiddags en 's avonds met haare Juffrouwen van staat te spijzigen, gelijk dan ook door VAN EFFEN deeze aanbieding der Koninginne, zonder veel beraad, als de aangenaamste, gekoozen wierdt.

Zulk eene beleefdheid der Koninginne wierdt, als ligtelijk te denken valt, door die der Rijksgrooten gevolgd. En dus zou VAN EFFEN *Zweeden* wel tot zijn Vaderland hebben willen maaken, hadt men hem daar een goed fortuin aangebooden. Dan hier toe was *Zweeden* te zeer verdeeld; ook wierdt hij, als een vreemdeling, van zommigen, met afgunstige oogen aangezien. Hier derhalven niets, ter zijner bevorderinge, hebbende te wachten, keerde hij, in 't gevolg van meergemelden Prinse, na *Holland* te rug, zijnde bij zijn afscheid, door de Koninginne, beschonken met een' zwaaren Gouden Gedenkpenning, op haare Krooning gemunt.

Deeze zijne te rug reis was ook al weder niet zeer voorspoedig, hebbende hij, behalven 't gevaar van in de handen eens Deenschen Kapers te vallen, en daar van mishandeld te worden, ook dat van storm en onweer geloopen: eindelijk egter kwam men in *Holstein*, en van daar te lande eerlang te huis, daar VAN EFFEN den Vaderlandschen grond met geen klein genoegen betradt, en naderhand deeze zijne Zweedsche reis, bij wijze van brieven, in het Fransch beschreef, en ten Jaare 1727, achter de tweede uitgave van zijnen *Misanthrope* gevoegd, in 't licht gaf.

Naa zijne te rug komst hieldt hij zich, volgens zijne gewoonte, met schrijven en vertaalen van deeze en geene Werkjes bezig; hebbende hij de hand niet alleen geleend aan zeker blaadje, dat onder den titel van *Courier Politique et Galant*, het licht zag, maar ook aan de vertaaling van de *Voyages de Robinson Crusoë* gewerkt. De middelen, welke hem deeze eerlijke arbeid tot zijn bestaan opleverde,

waren ondertusschen niet zo overvloedig, dat hij de eerste bekwaame gelegenheid, om weder als Gouverneur in bediening te treeden, van de hand zou wijzen. Die dan ten Jaare 1721 geboren zijnde, nam hij den jongen Heer MARTIN JAKOB HUISMAN, naderhand Heer van den *Hulle*, Zoon van den Heere HUISMAN, Directeur-Generaal van Nederlandsch *Indien*, onder zijn bestier, en sleet eerst drie jaaren met hem te *Rotterdam*, en daar na even zo veel aan de Hooge School te *Leiden*.

Hoe bepaald, door deezen post, de tijd van onzen VAN EFFEN ook ware, wist hij 'er nogthans, door eene verstandige bezuinigingе, wel zo veel van te bespaaren, dat hij zijne voorgaande bezigheden niet geheel en al vaarwel behoefde te zeggen. Eene Fransche vertaaling van het Engelsch Werk, genaamd *Free Thoughts upon Religion and publick Liberty or happiness*, en geschreeven door den beruchten Dr. MANDEVILLE te *Londen*, was hier van de eerste vrucht, en deeze zag het licht ten Jaare 1722, onder den titel van *Pensées libres sur la Religion, l'Eglise et le bonheur du Peuple*; of, *Onpartijdige gedachten over den Godsdienst, de Kerk en des Volks Geluk*; gelijk het naderhand onder dien titel in onze taale het licht gezien heeft. Over 't Werk zelf verkieze ik niet te oordeelen, zijnde het mij genoeg met een enkeld woord op te merken, dat de Fransche Overzetting veelen zo natuurlijk voorkwam, dat men langen tijd in twijffel hing, of ze niet voor een oorspronglijk Werk te houden ware.

De Engelsche *Guardian*, of Britsche *Zedemeester*, gelijk dat werk in onze taal heet, en waar aan, behalven RICHARD STEELE, verscheidene vermaarde Mannen van *Engeland* gearbeid hebben, lag toen aan de beurt; ook zag men 'er ten Jaare 1723 eene vertaaling van, onder den naam van *Mentor Moderne*, of *Hedendaagsche Mentor*. Al de Vertoogen evenwel, in het Engelsch Werk voorkomende, vindt men in de vertaalinge van VAN EFFEN niet. Hij was van oordeel, dat sommige dier Vertoogen te Staatkundig waren, en de Engelsche partijschappen van dien tijd te zeer betroffen, om van vreemdelingen met genoegen geleezen te kunnen worden.

De

De lust van 't vertaalen wederom op schrijven gevallen zijnde, begon hij, met het Jaar 1725, een Werk, bij Vertoogen of Blaadjes, om de veertien dagen uit te geeven, onder den naam van *Nouveau Spectateur François*, of *Nieuwe Fransche Spectator*. Ware hij in de uitvoering van dit Werk getrouwelijk bijgestaan door zijnen Medgezel, die zich bij den aanvang van hetzelve verbonden hadt, beurtelings een Vertoog te leveren, hij zou het waarschijnlijk bij achtentwintig Vertoogen niet hebben laaten berusten; dan deeze het Werk reeds in den beginne hebbende laaten steeken, ontbrak het den Heere VAN EFFEN aan genoegzaamen tijd, om hetzelve alleen verder voort te zetten.

Toen de Jonge Heer HUISMAN, van wien wij boven melding maakten, zijne Akademische Letteroeffeningen, onder het opzicht van VAN EFFEN, ten Jaare 1727, geëindigd hadt, liet de Graaf VAN WELDEREN, gedachtig aan de goede hoedanigheden van zijnen Onderwijzer, het oog op VAN EFFEN vallen, om hem te doen verkiezen tot eersten Secretaris van het Doorluchtig Gezantschap na *Engeland*, waar toe gemelde Heer Graaf VAN WELDEREN, beneffens den Heer en Mr. KORNELIS SIIVIUS, door hunne Hoog Mogendheden, in dit zelfde jaar, verkooren was, bij gelegenheid, dat GEORGE DE II den Engelschen troon, in plaatse van zijnen Overleedenen Vader, beklommen hadt. Hier over eenen brief van den Heere VAN WELDEREN ontvangen hebbende, liet VAN EFFEN geen oogenblik voorbijgaan om zich bij hem te vervoegen; wanneer hij, nader van deszelfs toegenegen oogmerk onderricht, hetzelve met de uiterste dankbaarheid aanvaardde. Door meergemelden Heer, tot dat gewigtig ampt, aan hunne Hoog Mogendheden voorgesteld zijnde, wierdt hij weldra, door dezelve, met den vereischten lastbrief voorzien; ingevolge van welken hij, in het begin van October des meergemelden jaars, na *Londen* vertrok, en in 't gevolg der Gezanten, op den tweeëntwintigsten derzelver maand, de Krooning des Konings en der Koninginne bijwoonde.

Reeds voorheen in *Engeland* geweest, daar bekend en zedert eenigen tijd een Lid van de Koninglijke Maatschappij

 der

der Weetenschappen aangenomen zijnde, deedt hij na zijne erkentenis uitmunten, door een' Lierzang in de Fransche taal, op de Krooning hunner Majesteiten, door hem vervaardigd.

Naa zeven maanden, met het uiterste genoegen, in dit Rijk gesleeten te hebben, keerde hij, overlaaden met eer en schatinge, en begiftigd met het Koninglijk geschenk van eenen Gouden Gedenkpenning, na den *Haag* te rug. Liep nu hier mede het Ampt van eersten Secretaris des Gezantschaps, door hem met lof bekleed, ten einde, de genegenheid van den Graave VAN WELDEREN voor onzen VAN EFFEN hieldt daar mede zo weinig op, dat hij hem, ten zijnen huize, de inwooning toegenegen aanboodt, zelfs met een' huisbediende, die geheel van hem stondt af te hangen.

Zo doorslaand een blijk van edelmoedige vriendschap met dankbaarheid aanvaard hebbende, sleet VAN EFFEN zijnen tijd niet in ledigheid; want behalven andere kleine Werkjes, welke mogelijk alle niet eens ter onzer kennisse zijn gekomen, of geene bijzondere optelling vereischen, heeft hij hier de *Fransche vertaaling* der twee eerste Deelen van de *Historie der Nederlandsche Gedenkpenningen*, van den Heere GERARD VAN LOON vervaardigd, zijnde de twee overige Deelen, uit hoofde van eenig geschil tusschen hem en de Boekverkoopers, door eene andere hand vertaald. Hier heeft hem ook zijn laatste Werk, ik meen de *Hollandsche Spectator*, tot zijnen onsterflijken roem, vier jaaren lang, bezig gehouden.

VAN EFFEN, van wiens gunst bij den Graave VAN WELDEREN wij boven gewaagden, wierdt, ten blijke daar van, met een niet onaanzienlijk Ampt verzorgd, dat van Kommies van 's Lands Magazijnen te *'sHertogenbosch*. Thans tradt hij in 't huwelijk met ELIZABETH SOFIA ANDRIESSEN, welke hij, den ouderdom van ruim eenënvijftig jaaren bereikt hebbende, op den achttienden September des jaars 1735, Weduw liet met twee kinderen, een van welke, MELCHIOR genaamd, naderhand het Leeraarampt bekleed heeft in de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Londen*. In zijn Vaderland te rug gekeerd, is hij, niet lang geleden, gestorven.

Zie *Leven van* J. VAN EFFEN.

[illegible]

EGMOND. (LAMORAAL, *Graaf van*) Te vermaard, in 's Lands Geschiedenissen, is de naam van EGMONDE, dan dat wij niet alle bijzonderheden, ter onzer kennisse gekoomen, onzer Leezeren zouden mededeelen. De Edelman, aan het hoofd van dit Artikel geplaatst, was de tweede Zoon van den onthalsden Graave. Zie hier eenige nadere bijzonderheden, deezen Edelman betreffende, als mede, wat 'er, ten langen laatste, wierdt van de eertijds uitgebreide bezittingen van het doorluchtig Geslagt van EGMOND. Het zijn de woorden van den kundigen VAN WYN, met welke wij het belangrijk berigt zullen mededeelen. Na de lotgevallen van PHILIPS, oudsten Zoone van het slagtoffer van ALVA's bloeddorst, vermeld te hebben, waar van wij insgelijks een kort verslag deeden op het Art. EGMOND (*Geslagt der Heeren van*), Deel XIII. bl. 195, vervolgt de Goudsche Oud-Pensionaris aldus: „ De goederen van EGMOND, in *Holland* en *West-friesland* gelegen, midlerwijl, door de Staaten van dat Gewest, aangeslagen zijnde, hadden deezen, uit dezelven, het noodig onderhoud doen uitreiken aan den naastvolgenden Broeder van PHILIPS, mede LAMORAAL genoemd, en aan deszelfs Zusteren, FRANÇOISE en SABINA, die zich, toen, allen, met der woon, in *Holland* ophielden: maar LAMORAAL, ten Jaare 1582, verdagt wordende van, uit hoofde zijner gemeenschap met SALSEDO, kennis te hebben gehad van den aanslag, door deezen, op het leeven van den Hertoge VAN ANJOU en Prinse WILLEM DEN I gesmeed, was, hier op, voor eenigen tijd, binnen 't Kasteel van *Sluis* in *Vlaanderen*, gevangen gezet, doch, bij feile van genoegzaam bewijs, op voorspraak van den Prinse, ontslagen, en met den Hertoge, na *Vrankrijk* vertrokken (*a*), alwaar hij zich, een geruimen tijd, in 's Konings dienst, ophieldt. In den Jaare 1593, nu het oudste Mans oir van zijnen Huize zijnde, en den titel voerende van *Graave van Egmond*, *Prinse van Gavre en Steenhuizen*, begaf hij zich weder na de Nederlanden, ten einde, zo bij 't Hof van *Brussel*, als bij de Staaten van *Hol-*

(*a*) METER. *l. c.* II *B. bl.* 212. WAGEN. *l. c. bl.* 460.

Holland, alle poogingen aan te wenden tot handligting der goederen zijns overleden Broeders. Te *Brussel* verkreeg hij niets. Aan zijnen Broeder KAREL, zich, thans, aldaar ophoudende en zeer Jesuits gezind, hadt men de Brabantsche en Vlaamsche goederen toe-, hem afgewezen. In *Holland*, hadt men hem mede liever niet gezien, en verzettede zich, terstond, tegens de handligting (*b*), maar ontvong hem, voor 't overige, heuschlijk, en der gedagtenis zijnes afgestorvenen Vaders waardig. In Julij des Jaars 1595, besloot men zelfs hem, bij voorraad, de zuivere inkomsten der goederen van zijn Graafschap te doen trekken, mits de beschikkingen, door de Staaten, over die goederen gedaan, in haar geheel, de Ambtenaaren, door dezelven gesteld en voortaan te stellen, in bewind bleeven, en hij zich verpligtte, uit deeze Landen weder na *Frankrijk* te vertrekken, om, onder 's Konings Vaandelen, tegen de Spanjaards, te dienen, en langs dien weg, de schade en schande, zijnen Vader aangedaan, af te wissen (*c*). Men liet het hier niet bij, maar besloot, hem, tot voortzetting zijner reize, zesduizend guldens toe te leggen, en met een Schip van Oorloge, ter zijner beveiliging, tot *Vlissingen* toe, te doen uitgeleiden (*d*); schoon ik niet weete, of dit laatste werkstellig wierdt gemaakt, en alleen aangeteekend vinde, dat de Graaf, zeer tegen den zin der Staaten, hier te Lande vertoevende tot den zevenëntwintigsten Februarij des Jaars 1597, zich, als toen, na *Maaslandsluis* begaf, om, den volgenden dag, van daar, denklijk dus te water, na *Frankrijk* te vertrekken, naa dat hij veele penningen, op zijn Graafschap, geligt, en eenigen zijner Landen, met toestemming der Staaten, tot betaaling zijner schulden, verkogt hadt (*e*). In *Frankrijk* geko-

(*b*) Resol. Holl. 6 Sept. en 9 Nov. 1593. *bl.* 141 en 162.

(*c*) Resol. v. Holl. 7 Julij 1593. *bl.* 249. vergel. BOR 32 *B. bl.* 121.

(*d*) Resol. Holl. 20 Julij en 7 Aug. 1595. *bl.* 333 en 344.

(*e*) BOR *l. c. B.* 34. *bl.* 318. Resol. Holl. 9—16 Meij, 14—27 Julij, 6 Aug. 5 Oct. 20 Dec. 2—21 Dec. 1596. *bl.* 209, 329, 337, 439, 578 en 601.

komen, tradt hij in den echt met de Graavinne van *Sault*, een Landschap in *Provence*; tot bevordering van welke echtverbindtenisse (*f*), de Staaten hem eene aanzienlijke som, op zijne goederen, hadden doen volgen. Dan LAMORAAL, van een verkwistenden aart, en in *Frankrijk*, op nieuws veele schulden gemaakt hebbende, kwam, eerlang, weder herwaarts; dagglijks vervolgd wordende door geldschieteren, die hij, daar zijne goederen, hier te Lande, reeds zo zeer door hem en zijne voorzaaten, bezwaard waren, onmogelijk voldoen konde (*g*). De Staaten verleenden hem gehoor, op den veertienden Maart des Jaars 1598, wanneer hij 't verzoek om handligting van 't Slot en Graafschap van *Egmond* herhaalde, met aandrang op 't gebruik der Huizinge van zijn Geslagt, in den *Hage* (*h*). GEORGE EVERARD, Graaf van *Solms*, dien men bevorens reeds heeft, en nog nader zal, leeren kennen (*i*), was, in Maart des Jaars 1595, getrouwd, met LAMORAALS Zuster, SABINA, aan welke de Staaten, buiten andere huwlijksgeschenken (*k*), ook 't vrugtgebruik der goede-

(*f*) Resol. v. Holl. 4 Sept. 26 Aug. 12 Sept. 1597. *bl.* 389 en 459.

(*g*) Resol. Holl. 19 Dec. 1603. *bl.* 364.

(*h*) Dit Huis stondt, weleer, op den Oosthoek der Kneuterdijk en Vijverberg in den *Hage*. Zie de RIEMER, Beschrijv. van *'s Graavenhage*, 2 *D. bl.* 719 en 721.

(*i*) WAGEN. Vaderl. Hist. 8 *D. bl.* 432, en dit 9 *D. bl.* 81.

(*k*) De geschenken der Staaten van *Holland* beliepen, bij deeze gelegenheid, aan edele gesteenten en huisraad, eene somme van *f* 12941 : 16 : -; die van *Zeeland f* 6000 : - : waar bij ook de overige Gewesten het hunne voegden. Het Huwelijksfeest wierdt, te *Delft*, zeer staatelijk, gehouden, ook met tournoijen en steeken naa den ring, ten bijweezen van Prinse MAURITS en andere voornaame Persoonen, onder welke ik denke, dat ook LAMORAAL, als toen in *Holland* zijnde, zich zal bevonden hebben. De steenen van het Markveld waren, ten deezen einde, opgenomen. Zie BOR *l. c. B.* 32. *bl.* 13 en 14.

deren van *Oud-* en *Nieuw-Beijerland*, tot den Huize van *Egmond* behoord hebbende, hadden afgestaan. Dees uit de nieuwe verschijning van, en den voordragt tot handligting, door LAMORAAL, meenende voor 't zijne te moeten zorgen, hadt zich, bij Verzoekschrift, ten dien einde, aan de Staaten gewend, zo als ook die Schuldeischeren deeden, welken, op de *Egmondsche* goederen, aanwijzing ter hunner verzekering gedaan was; en de Staaten zelve, nu, bevroedende, dat dit werk hoe langer hoe ernstiger begost te worden, besloten, daar op, hunne eigene regten, en die van anderen, ten deezen opzigte, nader en naauwkeurig, te doen onderzoeken, een staat van alles te doen opmaaken en de zaak, in de Punten van Beschrijving, den Leden mede te deelen; gelijk, zedert, geschiedde.

„ Ridderschap en Steden bevreesd dat, door het verkrijgen der handligting, wel eens, aan LAMORAAL, de weg ter zitting in de hooge Lands Vergadering kon geopend worden, waren niet alleen bedagt „ zijne *Excellentie* (hij voert overal dien titel) „ buyten de Vergaeeringhe te houden (*l*)," maar weigerden ook, kort daar naa, deszelfs verzoek, zo als het lag, in te willigen (*m*). Zedert, egter, alles rijplijk over-

(*l*) Resol. van Holl. 23 Junij 1598. *bl.* 198 en 199. Die Resolutie begint met deeze woorden. „ Is in goede *consideratie* geleydt, op wat voet zijne *EXCELLENTIE main levée* van het Graafschap van *Egmonds* verleent zoude mogen worden." 't Volgt uit den zamenhang, dat het woord *consideratie*, hier, tot de *Staaten*, dat van *Excellentie*, tot Graave LAMORAAL, Prinse van *Gavre*, betreklijk is, en men zich vergist heeft met, op den kant, te stellen: „ *Consideratien van zijne Excellentie* (een titel, die, hier, in den eersten opslag, verkeerdelijk, aan MAURITS zou kunnen doen denken) „ *op wat voet de main levée te geven aan die van Egmont*;" en, in den *Index* op dezelve Resolutien (letter E.) „ *Consideratien van zijn Excellentie op de main levée, van het Graafschap Egmont.*"

(*m*) Resol. Holl. 23 Julij 1598. *bl.* 199.

overwogen hebbende, verklaarden zij zich, breedvoerig, op deezen zin: „ dat volgens de regten en gebruiken deezer Landen, het Graafschap van *Egmond*, met de gevolgen van dien, mitsgaders alle andere Heerlijkheden en Goederen van wijlen Graave PHILIPS, in *Holland* en *Westfriesland* gelegen, aan het Land vervallen waren, door dien gezegde PHILIPS, ten dienste der Spanjaarden, de Wapenen tegens hetzelve hadt gevoerd; dat de Staaten, om deeze reden, te regt, voorheen, de Stad en het Slot van *Purmerende* aan *Holland* en *Westfriesland* hadden ingelijfd, en van gelijke natuur gemaakt, als de andere Graaflijkheids Steden (*n*), mitsgaders de noodige beschikkingen gedaan, ter gunste van LAMORAAL, en zijner Zusteren, met naame der Graavinne VAN SOLMS, ten opzigte der Heerlijkheid en Goederen van *Oud-* en *Nieuw-Beijerland*; terwijl zij, ook wettiglijk, eenige andere Goederen verkogt en uitgegeeven hadden, zo ter opschieting van gelden aan LAMORAAL zelve en zijne Zusteren, als ter betaalinge der schulden van het Huis van *Egmond*; al 't welke zij, mits deezen, onherroepelijk bevestigden, en begrepen stand te moeten houden; dan dat zij, egter, om den Graave, *in zijn jegenswoordigen noot*, gunstiglijk, te gemoed te koomen, besloten hadden, eerstdaags, de overige Landen, Goederen en Heerlijkheden, uit welken het Graafschap van *Egmond* bestondt, met de lasten daar op staande, te doen verkoopen, om de penningen, uit dien Verkoop, zuiver, overblijvende, te doen dienen ter afloşsing der schulden, op gezegde Goederen gevestigd, met de renten van dien, als mede van omtrent zesenveertigduizend Guldens, met de renten, ten behoeve van LAMORAAL geligt en aan hem uitgekeerd, en eindelijk, ter betaaling van deszelfs

(*n*) Ik teeken dit te liever aan, om de dwaaling weg te neemen van, zelfs kundige, Schrijveren, die in den waan zijn, als hadden de Staaten, eerst ten Jaare 1607, de Stad *Purmerende* en 't Graafschap van *Egmond* gekogt. Zie *Staat der Nederl.* 5 *D. bl.* 524. en 7 *D. bl.* 352, beter leert ons WAGEN. 7 *D. bl.* 514.

zelfs Schuldeischeren, in deeze Landen woonende; in dier voege, dat de Staaten te vrede waren, die penningen, welken, verders, nog mogten overschieten, hem te doen volgen, wanneer hij zich, met der daad, in *Frankrijk*, of in eenig ander onzijdig Land, zou hebben ter neder gezet, mits hij zich alvoorens, verpligtte hier mede genoegen te neemen, zonder de Staaten of iemand anders, ter oorzaak van de voornoemde Graafschappen, Heerlijkheden en Goederen, eenige verdere moeite aan te doen (*o*)."

„Daar men, ondertusschen, bij de Staaten, „ niet verstondt, dat 's Graaven Persoon nodigh, ofte dienstig was, „ binnen deeze Landen," wierden Gekommitteerde Raaden gelast, om eenige gelden op te neemen, ten einde aan hem, op zijne reize na *Frankrijk*, ter hande te stellen; alwaar men zijner Doorlugtigheid, bij deszelfs aankomst, nog tien duizend Gulden, van 's Lands wege, zoude overmaaken (*p*).

„ LAMORAAL hadt naar dit alles geene ooren. Hij bleef, meest, hier te Lande en deedt de Staaten veel ongemak; terwijl de eisschen nopens hem, en zijne geschillen met de Huizen van SOLMS, HAUTEKERKE, MAILLEBOIS en anderen, hunne tafel onledig hielden (*q*). De Staaten hem, egter, niet geheel kunnende verstooten, lieten toen, werkelijk, verscheiden' zijner Goederen, ten overstaan van hem of zijne Gemagtigden, verkoopen, met inzigt om, gelijk gezegd is, het zuiver overschot van dien, door hem zelve, te doen

gö-

(*o*) Holl. Resol. van 21 Junij 1598. *bl.* 234. Men kan aanmerken, dat de Resol. van Holl. en van Gekomm. Raaden, zeer door elkander, gedrukt zijn; volgende op *bl.* 225 die van 15 Junij; daar zij, op *bl.* 2, reeds tot 30 Junij geloopen waren.

(*p*) Resol. van Holl. 24 en 27 Junij 1598. *bl.* 200 en 214.

(*q*) Resol. Holl. 8 en 20 Oct. 12 Nov. 2, 10, 11, 12, 23 Dec. 1598. *bl.* 344, 360, 378, 406, 412, 413, 418 en 445. Men zie ook 1 Jan. 10 Feb. en Maart, 16 Aug. 9 Sept. 12 en 23 Oct. 11 Nov. en 3 Dec. 22 Nov. 18 Dec. 1599. *bl.* 141, 169, 296, 371, 444, 464, 483, 513 en 574.

gebruiken; maar LAMORAAL ligtte zo veel, uit de kooppenningen, tot eigen onderhoud, en maakte zo veele nieuwe schulden, dat zijne zaaken, van dag tot dag, meerder en meerder, agter uitliepen; welken hij, toen, langs veelerleie wegen, tragtte te herstellen. Dan eens, booden hij aan, zich, voor altijd, na *Frankrijk* te zullen begeeven; waar voor hem de Staaten vijfduizend Guldens toestonden (r), zonder dat mij blijkt, dat hij verder dan in *Engeland* kwam, en Koningin ELIZABETH tot zijne voorspraake, bij de Staaten, verkreeg, om de nog onverkogte goederen, zijnen Schuldeisscheren in pandschap over te doen (s): dan eens, hieldt hij bij de Staaten aan, om eenige Schepen, bemand met driedulzend Koppen, tot het onderneemen van eenen togt na de *West-Indiën*, tegen de Spanjaarden; 't geen hem, als „ buiten hoope van effect" wierdt afgeslaagen, hoe zeer hij verklaarde, dat ook de Kroonen van *Frankrijk* en *Engeland* hem, hier in, de behulpzaame hand geboden hadden (t): dan eens, sloeg hij voor, ter Staatsvergadering van *Holland*; alwaar hij, te meermaalen, in persoon, verscheen (u); den afstand van zijne nog onvervreemde Goederen, mits de Staaten zijne schulden betaalden en hem, bovendien, eene goede somme toelagen; omtrent het laatste gedeelte van welk verzoek men minder zwaarigheid zou hebben gemaakt, indien het eerste, op eene gevoeglijke wijze, hadt kunnen gevonden worden (v). Ondertusschen, bleef hij, nog daaglijks en onvermoeid, bijzonder op de handliging aandringen; waar op de Leden besslooten, deeze zaak, op nieuws, in de punten van Beschrij-

(r) Resol. Holl. 10 en 17 Sept. 21 Dec. 1607. bl. 350, 360 en 483.

(s) Resol. Holl. 20 Febr. 1602. bl. 66.

(t) Resol. Holl. 22 Oct. en 10 Decemb. 1602. bl. 329 en 417.

(u) Resol. Holl. 10 Dec. 1602. bl. 418.

(v) Resol. Holl. 5 Maart en 4 Sept. 1603. bl. 67 en 222.

fchrijving te brengen (*w*). 't Gevolg was, dat men, eindelijk, vastftelde, om met vernietiging van het Graaffchap, den Schuldenaars toe te laaten, de Heerlijkheden van *Egmond-binnen* en *buiten*, van *Warmenhuizen*, *Oudkerspel*, *Purmerland*, *Ilpendam* en anderen, geregtelijk, bij 't uitgaan der brandende waskaarfen, te verkoopen, onder uitdruklijke voorwaarden, dat de eindelijke verkoop niet zou doorgaan, maar de Staaten te vrede zijn, aan zijne Doorlugtigheid zelve, de Leenen en andere verkogte goederen te laaten volgen, en hem, met de eerften, te verlijden, als mede met de verdere, nog onverkogte; uitgezonderd *Purmerende*, de *Beijerlanden* en *Huisduinen*, als aan *Holland* ingelijfd, indien hij, binnen den tijd der eerstkomende zes maanden, zijn agterwezen zoude hebben voldaan (*x*).

„ Langs deezen weg, wierdt de Graaf in 't geval gefteld van tot de, door hem verzogte, handligting, grootendeels, te kunnen geraaken. Maar, daar men thans, niet minder dan voorheen, het niet „ zonder apparent dangier voor den „ Staat van den Lande, bevondt, inghevalle dezelve Heer „ LAMORAAL, daar naa, zoude fustineeren, in de Vergaderring van de Staaten te moeten compareeren, als andere „ Vasfallen van de Graaflijkheijdt, daer toe ghequalificeert „ zijnde ter faecke van Heerlijcheden, die zij befitten." hadt dit zulk een fterken indruk op de Leden, dat de Ridderfchap aan de Steden, bij afzonderlijke Akte, beloofde, hem niet te zullen befchrijven, en zij en de Steden zich, verder en onderling, verbonden, hem de zitting ter Vergadering te zullen beletten (*y*).

„ Die voorzorg, evenwel, was, bij de uitkomst, onnoodig. Niemand wilde de vereischte Penningen aan LAMORAAL opfchieten, en hij vondt zich dus buiten ftaat tot betaaling, ook fchoon de termijn van zes maanden, op de eindelijke verkooping gefteld, nu en dan verlengt wierdt (*z*). Hij hieldt

(*w*) Refol. Holl. 22—31 Oct. 1607. *bl.* 395.
(*x*) *l. c.* 19 Dec. 1603. *bl.* 363-365. en Jan. 1605. *bl.* 15.
(*y*) Refol. 19 Dec. 1603. *bl.* 363.
(*z*) Refol. Holl. 14 Jan. en 7 Junij 1605. *bl.* 15 en 133.

hieldt zich, hadt'hand, hoe wel de Schrijvers anders denken (*a*), meest, in *Holland* op; doch viel tot zulk eene laagte, dat de Staaten hem, uit medelijden, eenig Weekgeld, eerst van honderd, daar naa van vijftenzeventig guldens, toelagen, nu en dan zijne Waard en Waardinnen betaalden, en hem, eindelijk, eenige Penningen, bij leeninge, deeden uitreiken, om vier of vijf persoonen in zijnen dienst te kunnen houden; en weder twaalf honderd Guldens gelofte toezeiden, wanneer hij nogmaals aannam, zich na *Frankrijk* te begeeven, en aldaar, werklijk, zou' gekomen zijn (*b*), aan hem, ondertusschen, den weg van regten openlaatende, indien hij, wettiglijk, iets van 's Lands Overheid te eisschen hadt. Dan, hij leefde niet lang hier naa; overlijdende, arm en kinderloos, ten Jaare 1617, te *Brugge*, in *Vlaanderen* (*c*). 's Graaven Broeder, KAREL, Stadhouder van 't Graafschap *Namen*, hadt wel, reeds in den Jaare 1607, aangeboden de Schuldeisscheren te voldoen, mits hem vergund wierde, met de goederen van *Egmond* te worden verlijd; maar men gevoelt, ligtelijk, dat deezen dit wierdt afgeslagen (*d*).

(*a*) GOUDHOEV. Kron. *bl.* 132. St. der Nederl. 8 D. *bl.* 352.

(*b*) Resol. Holl. 15 Sept. en 23 Dec. 1603. *bl.* 239 en 383. 16 Jan. 1604. *bl.* 18, 21 — 24 Febr. 1612. *bl.* 13. 2 - 21 Dec. 1615. *bl.* 32. 1 Maart 16 April 1616. *bl.* 10.

(*c*) GOUDH. Kron. *bl.* 132.

(*d*) Resol. Holl. 26 Sept. 1607. *bl.* 284.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels en Aanmerkingen op* J. WAGENAAR.

EKELS, (JAN) op den eenentwintigsten November des Jaars 1724, te *Amsterdam* geboren, oeffende zich, in 't eerst, in de Teeken- en Schilderkunst, zonder eenige onderrigting; hij wierdt, door eene ingeschapene natuurdrift, daar toe aangespoord. In vervolg van tijd, nogthans, genoot hij eenig onderwijs van JAN TEN COMPE, wiens manier en schil-

schildertrant hij zich, volkomen, eigen maakte. Meestal vertoonen zijne Schilderijen Stadgezigten, welke hij zeer uitvoerig behandelde. Eene nutte begaafdheid hadt hij zich eigen gemaakt. Zeer bedreeven, namelijk, was hij in het herstellen en bijschilderen van oude Stukken van beroemde Meesters, die, door vervuiling, iets geleeden hadden, of, door onkundigen, in het schoonmaken, bedorven waren. Ekels overleedt, in zijne geboorteftad, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1781.

Elliger, (Antoni) een vermaard Schilder te *Amsterdam*, alwaar hij, in den Jaare 1700, doch onzeker in welke Maand, het eerste leevenslicht aanschouwde. Hier leerde hij de eerste beginzels der kunst van zijnen Vader otmar elliger. In 't eerst hieldt hij zich, voornamelijk, bezig met het schilderen van Kamers, Platfonds, Deur- en Schoorsteenstukken, waar mede hij veele aanzienlijke Huizen, zo hier ter Stede, als elders, heeft versierd. Elliger hadt ter huisvrouwe eene dogter van arnold houbraken, den Schrijver van den *Schouwburg der Nederlandsche Schilders*. In zijnen hoogen ouderdom begaf zich elliger met 'er woon na *Eden*, een vermaaklijk Dorp in *Gelderland*, om 'er, in stille rust, het overschot zijner dagen door te brengen. Hij overleedt aldaar, op den vierden Junij des Jaars 1781, in den ouderdom van tachtig jaaren.

Enkhuizen. Tweehonderd jaaren, waren 'er, op den eenëntwintigsten Maij des Jaars 1772, verloopen, zints deeze Stad, zonder magt of bijstand van buiten, en alzo door eigen kragt, zich der Spaansche Dwinglandije onttrokken, en aan het bewind van Prinse willem den I onderworpen hadt. De Regeering, oordeelende het blijde aandenken dier gebeurtenisse onder de Burgerij te moeten verleevendigen, vondt geraaden, dien dag, deels godsdienstig, deels met uitwendige vreugdeblijken, te moeten vieren. In beiderlei opzigt vondt zij bijval onder de Stedelingen. Eene deftige vrolijkheid kenmerkte dien Gedenkdag.

Verhieven de Burgers en Ingezetenen van verscheiden, zo *Zuid-* als *Noordhollandsche* Steden, in den Jaare 1782, hunne stemmen, om door Verzoekschriften aan 's Lands Staaten de Vrijverklaaring der *Noord-Amerikaansche* Staaten te bewerken, de Kooplieden nevens de Reeders in de Haringvisscherij binnen *Enkhuizen* gaven doorslaande blijken, dat zij in Vaderlandsliefde en zucht voor den Koophandel, aan de overige Steden niets behoefden toe te geeven. Niet weinig viel 'er, in dat zelfde Jaar 1782, hier ter Stede te doen, over een afzonderlijken Vrede, of Bestand, door *Engeland* aangeboden. De Burgemeester AUGUSTINUS HENDRIK DUYVENS verzette, ter Vroedschaps Vergaderinge, zich daar tegen, beweerende dat men niet te schielijk zich aan dien voorslag moest vergaapen, dewijl 'er gewis een angel in het gras verborgen lag. Hij wilde vooraf het Fransche Hof gekend hebben, en indien hetzelve 'er genoegen in nam, eenen Vrede gesloten hebben, waarbij alle oude verbintenissen met *Engeland* voor altoos verbroken wierden. Vreemd mag het luiden, dat des Burgemeesters verzoek om aanteekening van zijn uitgebragt gevoelen, door den Voorzittenden Burgemeester H. VAN STRAALEN, van de meeste Regeeringsleden ondersteund, wierdt afgeslagen: waarom het, eerlang, in openbaaren druk verscheen. Geene geringe voldoening intusschen was het voor Burgemeester DUYVENS, toen hij, wel haast, in een Verzoekschrift, door verscheiden handeldrijvende Burgers ingeleverd, bijval en medestand ontmoette.

Niet bij woorden en bloote verzoeken, om 't geen men tot 's Lands oirbaar dienstig agtte, lieten de bovengemelde Onderteekenaars het berusten. Den vervallen staat der Visscherij, Koopvaart en Handel der Stad in aanmerking neemende, rigtten zij gezamentlijk een Gezelschap op, waaraan zij den naam van *Patriottisch Genootschap* gaven, ten oogmerke zullende hebben het oprigten eener Maatschappije, bepaaldlijk ingerigt om de zo even genoemde bronnen van bestaan van nieuws te doen vloeien. Volgens het plan konde een ieder voor zo veele aandeelen, ieder vijfhonderd Guldens beloopende, als hij wilde, deel neemen in de Maat-

ſchappij. In den aanvang des Jaars 1783 maakte men een begin met het bewerkſtelligen van het beraamde plan.

Ook in deeze Stad openbaarde zich, in den Jaare 1783, de zucht voor den Wapenhandel, in weerwil van de meerderheid der Regeeringe, gelijk duidelijk bleek uit haar draalen in het vergunnen van eene voegzaame oeffenplaats. Regenten van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis, met reden daar over verontwaardigd, booden den Wapenoeffenaaren, ten hunnen gebruike, eene Zaal aan, die geheel ledig ſtondt. Burgemeesteren, dit vernomen hebbende, eischten van Regenten een berigt, op welke voorwaarde de Zaal was toegeſtaan? wie vuur en licht bekostigde? en of voor 't gebruik der Zaale iets zou betaald worden? In ſterke, doch eerbiedige taal, wierdt hierop geantwoord. Dat de oprigting van een Genootſchap van Wapenhandel, hier ter Stede, merkelijke moeite in hadt, kan uit het boven vermelde ligt worden afgeleid. Nogthans kwam dit Genootſchap tot ſtand, in den Jaare 1786; het voerde tot Zinſpreuk *de Vrije Westfriezen*. In den Jaare 1787 vereenigde zich dit Genootſchap met een Burger-Legertje in *Noordholland*, ter dempinge van oproerige beweegingen. De komst der *Pruiſſen* maakte wel haast een einde aan de Vrijheidminnende werkzaamheden. — Niet onopgemerkt mogen wij hier voorbijgaan, een eenigzins zonderlingen ſtap der Regeeringe van *Enkhuizen*. Hoewel van beproefde Oranjegezindheid,[1] diende zij, egter, naa de komst der *Pruiſſen*, ter Staatsvergaderinge een treffend Vertoog in tegen de Pruiſſiſche dwingende overmagt. Zij betuigde, onder andere, nooit gezegd of verlangd te hebben, dat de tegenwoordige zo ongelukkige omſtandigheden van het Vaderland door vreemde Troepen zouden behandeld worden; veel minder dat buitenlandsch geweld aan eene vrije Republiek, en aan de aanzienlijkſte der Souvereine Provinciën, de wet zoude ſtellen.

[1] Zie *N. Nederlandſche Jaarboeken.*

Eend

ESSENIUS, (ANDREAS) of VAN ESSEN, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Utrecht*. ,, Van deezen man" (dus schrijft van hem de Geleerde YPEY) ,, hebben wij een *Systema Theologiae Dogmaticum*, drie Deelen in quarto beslaande. Hetzelve is uitgegeeven te *Utrecht* in den Jaare 1652, en naderhand een en andermaal herdrukt. Dit *Systema* is eenigen tijd, zints den Jaare 1652 tot 1669, van den Hoogleeraar bij zijne lessen gebruikt geworden; maar daar hij zelf bevond, dat het te uitbundig en te omslagtig ware, wierdt hij bij zich zelven te raade, om het door vier zijner naarstigste en kundigste leerlingen te laaten verkorten, en tot een *Compendium* brengen. Dit geschiedde onder zijn opzigt en verbetering. Het *Compendium* wierdt uitgegeeven in den Jaare 1669 te *Utrecht*, zo als het daar ook in den Jaare 1685, voor de tweede maal het licht zag, met den tijtel van *Compendium Theologiae Dogmaticum, in usum collegiorum editum*. — Het Werk is naar de scholastische leermethode bearbeid, en loopt af in de gewoone orde, behalven dat het hoofdstuk, *de fide* (*van het geloof*) het tweede in rang is, en op het hoofdstuk, *de Theologia* (*van de Godgeleerdheid*) volgt. 'Er zijn twintig hoofddeelen in. De waarheden van het Kristendom worden 'er stellig in voorgedraagen, en voorts oordeelkundig, meest uit aangehaalde schriftplaatzen, beweezen. Op zulk eene wijze wordt het gevoelen der Hervormde Kerk gestaafd met betoogredenen, welken tot zekere klassen gebragt zijn: terwijl de voornaamste uitvlugten en tegenbedenkingen der wederpartijen geopperd en opgelost worden. Aan het einde van ieder hoofdstuk heeft men eene stichtlijke gebruikmaaking van de behandelde waarheid voor het Godsdienstig hart. — 't Werk, over het geheel beschouwd, is nog al van waarde, wanneer men 'er het scholastieke afrekent.

Zie A. YPEY, *Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid*.

EVANS-

EVERTSEN. (JAN) Op het wedervaaren, deezen dapperen Lieutenant-Admiraal in den Briel bejegend, en door ons, op 's Mans Artikel, Deel XIV. bl. 556, verhaald, teekent VAN WYN het volgende aan, ter opheideringe van dit onteerend voorval. „ EVERTSEN was aan WASSENAAR en KORTENAAR, in 't gebied der Vloote, opgevolgd. Dat hij na den mond der *Maaze* liep, was overeenkomstig den last der Staaten, om, in geval van nederlaage, zich aldaar te vergaderen; 't welk, door 't vlugten van veele Kapiteinen na *Texel*, *'t Vlie*, en de *Wielingen*, verhinderd wordende, hem, op den vijftienden, in *den Briele*, deedt aan land stappen. De Heer VAN WASSENAAR hadt, in die Stad, veele Matroozen geworven, die, ongelukkiglijk, met hem omkwamen, en 't waren de Nabestaanden van deeze menschen, die EVERTSEN mishandelden. Zo geweldig was de opstand, dat de Heer VAN BEAUMOND, bevel voerende in *den Briele*, de bezetting moest doen in de wapenen koomen; waar door de Lieutenant-Admiraal, die zich, midlerwijl, aan de steven van eenen, naast hem liggenden, Smak, (misschien van *la Salle*) hadt vastgehouden, uit het water gered, en, zo 't mij schijnt, eerst op dat Schip, en zedert, ter naaster huizinge of herberge gebragt wierdt.

EUGENIUS. (FRANÇOIS) De volgende Anecdote, deezen doorluchtigen Krijgsheld betreffende, agten wij der mededeelinge niet onwaardig. In de maand Augustus des Jaars 1708 het beleg voor *Rijssel* hebbende geslagen, ontving hij, op zekeren morgen, twee Brieven; in eenen van welke hij, bij het openen, niets anders dan een stuk graauw papier vondt, welk 'er zeer bemorst uitzag, en 't geen hij, meer diergelijke stukken ontvangen hebbende, op den grond smeet, met het zonderling uitwerkzel, dat hij, op staanden voet, zich geheel bedwelmd gevoelde. Soortgelijke, hoewel nog sterker aandoening, hadden 'er zijn Adjudant en de Generaal DOPH van, die zich bij hem in zijn verblijf bevonden. Straks hing men het papier eenen Hond om den

 hals,

hals, wien men 'er ook een ſtuk van te eeten gaf; met dat gevolg, dat het Dier eerlang den geest gaf.

Zie *Europiſche Mercurius*, Sept. 1708.

EUSTATIUS; zie ST. EUSTATIUS.

FEITAS.

F.

FEITAMA, (SYBRAND) vermaard Nederlandsch Dichter, in de maand December des Jaars 1694, te *Amsterdam* geboren, van IZAAK FEITAMA en KATHARINA ROOLEEUW, lieden van geen gering aanzien in den deftigen burgerstand. Hoewel eerst tot de beoeffening der Godgeleerdheid bestemd, hadt dit ontwerp geenen voortgang, maar wierdt hij bij JAN WILLINK, voornaam Koopman, geplaatst, om 'er den Koophandel te leeren. Hier zijnen tijd hebbende uitgediend, naardien hij tot den Koophandel geene lust gevoelde, welks voordeelen hij, uit hoofde van ouderlijken rijkdom, niet behoefde, begaf hij zich tot een stil leeven, der Dicht- en Teekenkunde toegewijd, van welke hij, voorheen, de gronden reeds gelegd hadt. Eenige Treurspelen, deels vertaalingen, deels van eigen vindinge, waren, zedert het Jaar 1720, de vrugten van zijnen letterarbeid. In den Jaare 1733 kwam 'er een gewigtiger Werk van FEITAMA in 't licht, de *Telemachus* van den Kamerijkschen Aardsbisschop FENELON, uit Fransch Ondicht in Nederduitsch Heldendicht overgebragt. Eene verbeterde en door langduurige oeffening beschaafde uitgave van dit Werk zag het licht in den Jaare 1763, door de bezorging van FRANS VAN STEENWYK, kunst- en boezemvriend van FEITAMA, die hem de uitgave hadt aanbevolen. Midlerwijl hadt onze Dichter zijne *Tooneelpoëzij*, in twee deelen in quarto, in de Jaaren 1733 en 1735 uitgegeeven. Eene Nederduitsche vertaaling der *Henriade* van VOLTAIRE hadt hem, onder dit alles, bezig gehouden. In den Jaare 1738 was dezelve half, en vijf jaaren laater geheel afgerijmd;

rijmd; en toen verliepen 'er, deels met beschaaven, deels met drukken, nog tweè jaaren, eer het Werk het licht zag. Zedert is 'er niets van hem uitgekoomen tot aan zijnen dood, welke op den dertienden Junij des Jaars 1758 voorviel; doch naa welken zijn Vriend VAN STEENWYK, behalven de nieuwe uitgave van den *Telemachus*, nog drie Tooneelstukken, eenige vertaalde Fransche verzen, als mede Mengelstoffen, door den druk heeft gemeen gemaakt. Iet zonderlings was het in FEITAMA, schoon hij van zijne Werken geen geheim maakte, dat hij zelden iets onder zijnen eigen naam heeft in 't licht gegeeven, maar altoos of met de letters S. F. of meestal met de Zinspreuk STUDIO FOVETUR INGENIUM, of *door Oeffening wordt het verstand geslepen*: eene Zinspreuk, de eerste letters van welker woorden, S. F. I. zijnen naam, SYBRAND FEITAMA *Izaakszoon*, aankondigen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

FILIPS WILLEM VAN NASSAU, *Graaf van Buuren.* Zie hier eenige nadere bijzonderheden, deezen ongelukkigen Prins betreffende, overgenomen uit VAN WYN; welke, diens ontslag uit zijne achtëntwintigjaarige Gevangenisse in *Spanje*, en zijne aankomst hier te Lande, vermeld hebbende, het volgende vermeldt.

„ De vreeze (dus schrijft de Oud-Pensionaris) voor eene te groote Spaansehgezindheid, van welke, zo de Algemeene Staaten, als die van *Holland*, FILIPS WILLEM, bij zijne komst na de Nederlanden, verdagt hielden, en die de reden was, om welke de eerstgemelden, bij hunnen Brief van verwelkomste, ten Jaare 1591, zich verschoond hadden hem alhier te ontvangen, bleek, allengskens, ongegrond te zijn, en verdween meest al, bij de bedaarde overweeging, dat een Prins, in deeze Gewesten gebooren, en tot zijn vijftiende jaar, opgevoed, maar toen, met vertrapping van 's Lands voorregten, tegen zijnen wil, door ALVA opgeligt, na *Spanje* gevoerd, aldaar, tot in het eenënveertigste jaar zijns leevens,

wel

wel zonder kluisters, in eene eerlijke en zogezegde vrije Staatsgevangenis, doch met verlies, egter, van natuurlijke vrijheid in gaan en keeren, opgehouden, en in dien tusschentijd, door 't beleid van *Spanje*, van eenen, bij hem altijd geliefden (*) Vader, een groot deel zijner aanzienlijke goederen, en de hoop ter opvolging in de hoogste waardigheden hier te Lande, geweldaadiglijk beroofd, en zedert, slegts met glimpige eertitelen en weinige inkomsten gepaaid, den Nederlanderen, die hem nimmer beledigden, in den grond geen kwaad hart konde toedraagen; te minder, daar men reeds kennis droeg van zijnen zagten aart, die hem de harde behandeling des Vijands deedt verduuwen, en in den nood van nergens anders zich te kunnen wenden, zijn Hof bij de Aartshertogen deedt maaken, alwaar hij ten speelbal van zelfsbelang gebruikt, en kwanswijs, met eene bende van driehonderd Mannen, begunstigd was; zonder dat mij gebleeken is, dat hij nooit met dezelven tegen deezen Staat te velde trok, hoe zeer hij, in 't gevolg van ALBERTUS, 't beleg van *Calais* en *Amiens* bijgewoond, en aldaar, met brein en bloed van drie, aan zijne zijde gesneuvelde, Spaansche Edelluiden, bespat, groot gevaar van 't leeven geloopen hadt.

„ Men

(*) De liefde en agting, die hij voor zijnen Vader droeg, bleek, ten duidelijkste, in de wraake, welke men zegt, dat hij van eenen Spaanschen Hopman nam, die, daar te Lande, de wagt bij hem hadt. Deezen zeer smaadelijk van WILLEM I spreekende, kon FILIPS, (wel zagt, maar niet laf, van aart,) dien hoon niet langer dulden, greep hem om den middel en wierp hem ten venster uit, zo dat hij, in 't nederkomen, den halze brak. De Prins liep toen gevaar van den zijnen, indien niet GABRIEL D'OSORIO, een jong Edelman, daar tegenwoordig, hem gered, en voor 's Konings Raad, verklaard hadt, dat de verregaandste belediging en terging des Hopmans 't regtvaardig gevoel zijner Doorluchtigheid hadt ontstooken, en dees dus, als de onschuldige oorzaak van dit onheil, moest worden beschouwd. AUBURY, *Memoir. p. m.* 170.

„ Men zag hem dan, in *Holland* en de overige Gewesten, al vroeg, met medelijden aan, schoon 't Roomsch geloof, 't welk hij beleedt, de Spaansche partij, die hij moest aankleeven, en misschien ook de verschillenheid van denkwijze, tusschen hem en zijnen Broeder MAURITS, over 't bestuur der Vaderlijke Erfgoederen, 's Lands Regeering, een' geruimen tijd, huiverig maakte, om hem herwaarts te noodigen, zo lang men in vollen Oorlog met de Aartshertogen was.

„ Toen, egter, in den Jaare 1607, de Vredehandelingen geopend wierden, FILIPS WILLEM, reeds ten Jaare 1599, schoon tegen den zin van MAURITS, in zijn Prinsdom *Oranje* hersteld en gehuldigd was, en alles zich, (voornaamlijk door de tusschenkomst des Franschen Gezants, die de belangen van den Prinse, als gehuwd met ELEONORA van *Bourbon Condé*, eerste Prinsesse van den bloede van *Frankrijk*, gelast was voor te staan,) tot eene vriendelijke verdeeling der bovengemelde Erfgoederen, tusschen hem en zijne Broeders en Zusters, begon te schikken, verkreegen zijne zaaken, hier te Lande, bijzonder bij die Staatsleden, die meer naar Vrede dan Oorlog helden, een eenigzints gunstiger aanzien. Dit bleek al ras, toen hem, door de Algemeene Staaten, en om ten dienste van zijn Slot *Oranje* te gebruiken, niet alleen wierdt toegestaan in *Holland* tien stukken Geschuts, zes van vierëntwintig en vier van twaalf pond bals, te doen gieten, maar ook dezelve stukken hem, zedert, grootendeels, nevens tweehonderd musketten en spietsen, ten dienste als vooren, wierden geschonken; waar op een spoedig verlof volgde, van zich, nog voor het sluiten van den Treves, na *Holland* te mogen begeeven. Over *Buuren*, ('t geen hem aanbestorven was, en door zijne volle Zuster, de Gravinne Weduwe van HOHENLO, die hij zeer beminde, nu bewoond wierdt,) den dertienden November des Jaars 1608, in den *Hage* gekomen, wierdt hij, door eene bezending der Algemeene Staaten afgehaald, en bleef 'er een' geruimen tijd; binnen welken, als ook onze WAGENAAR heeft aangeteekend, de gezegde Erffenisse geregeld, en door zijn bestel en vredelievenden aart, MAURITS met deszelfs Zuster EMILIA, gehuwd aan EMANUEL, Prins van *Portugal*, verzoend wierdt.

„ Ge-

„ Gedurende zijn verblijf hier te Lande, ging men, egter, zijne wegen zeer naa, en 't leedt niet lange, of 'er rees eenig wantrouwen. Immers de Raaden van Staaten droegen, in de maand Februarij des Jaars 1609, ter algemeene Staatsvergadering voor, dat de Prins VAN ORANJE, eerstdaags, na *Breda* stondt te vertrekken, om aldaar geduld te worden, en ten gewoonlijken tijde, de Magistraat te veranderen; zij voegden 'er bij, dat het regt, 't welk gemelde zijne Doorlugtigheid tot deeze Stad was hebbende, door der Staaten Wapenen was verkregen; en dat hij „ dierhalven, dezelve „ van deeze Landen te leen moest houden; nadien hij," (zeiden zij,) „ anderzints, als Heer van de orde van het „ Gulde Vlies, ende Vasal van onze wederpartij, daar toe „ nyet en kan pretenderen, zo lang de Souverainiteyt, al„ hier, met regt, gehouden wierdt, ende de Stad, nog he„ den, met Guarnisoen was bezet, tot conservatie van 't „ gemeen lant en van zijne Excellentie;" geevende verder de Raad in bedenken, of men zijner Doorlugtigheid niet dienda aan te zeggen, dat de Staat van den Lande het pleegen van eenige nieuwigheid, in de Burgerregeering of Godsdienst, binnen *Breda*, niet zou kunnen lijden? Dan de Staaten oordeelden, op dit een en ander, voor eerst, nog geen besluit te moeten neemen; ook weet ik niet, dat dit zedert geschiedde, en wij zullen, straks, zien, dat de inhuldiging te *Breda*, eerst eenige maanden hier naa, plaats hadt, en dus 't gerugt, dat zulks eerstdaags zou geschieden, te voorloopig was geweest. Ondertusschen, wierdt de Raad, omstreeks de maand Maij, weder verwittigd, dat FILIPS WILLEM de Magistraat van *Steenbergen* wilde verzetten, waar op, terstond, twee Leden uit hun midden afgevaardigd wierden, welken, niet alleen, den Prinse moesten verzoeken die verandering uit te stellen, tot dat „ de Heeren Staaten Gene„ raal desaangaande souden hebben gedisponeert;" maar zich ook begeeven na Graave MAURITS, en deezen vermaanen, de aanstelling des Magistraats, aldaar, te continueeren, gelijk hij, tot nog toe, hadde gedaan, tot nader orde van haar Ed. Mogende. De uitslag, egter, deezer bezending, beantwoordde weder niet aan den wensch des Raads, en de

 terug.

terug gekeerde Afgezanten boodschapten, „ dat die Heere „ Prince, in het voorsz. aengeseechde van wegen den Raedt, „ nyet wel te vrede en was, ende verclaert hadde, *dat de* „ *voorsz. insinuatie hem te laete geschiedde, zulx dat hij,* „ *in zyn gegeven ordre van het versetten der voorsz. Ma-* „ *gistraet, gheen veranderinge, jegenwoordich, en soude* „ *konnen doen.*" De Raad, van deeze zaake aan de Algemeene Staaten kennis geevende, verzogt toen, alleenlijk, dat dezelven, hier nopens, geliefden te handelen, zo als zij, ten meeste dienste van den Lande, zouden oordeelen te behooren, maar 't blijkt mij niet, dat de laatstgenoemden, ook, in dit opzigt, zich verzetteden tegens het doen van *Oranje*, die 't vertrouwen van veelen, hier te Lande, meer en meer gewonnen hadt, en, eindelijk, naa nu de verdeeling der Vaderlijke Erfgoederen op een vasten voet was geregeld, zich, van hier, in 't begin van Julij des Jaars 1609, na *Breda* begaf, om de hulde zijner onderzaaten te erlangen. Voor dit vertrek, verscheen de Prins, in persoon, ter algemeene Staatsvergadering, en nam, naa behoorlijke dankzegging voor genootene Hoflijkheden en eere, hem, gedeurende zijn verblijf alhier, aangedaan, affcheid, met aanbod van zijnen gewilligen dienst, in al het geene, waar in men hem zou begeeren te gebruiken. Toen, het hart nader openende, beklaagde hij zich bitterlijk, over den rampspoed zijner langduurige gevangenis, in welke hij 't beste deel zijns leevens hadt moeten verslijten, en, afgesneden van het doorzetten zijner fortuine, eenen anderen weg, buiten zijn' schuld, hadt moeten inslaan; verzoekende, eindelijk, dat de Staaten, dit alles in aanschouw neemende, en bijzonderlijk lettende, hoe zijn Vader en Vrienden, hun leeven en bloed voor den Lande hadden gelaaten en gestort, en hoe het meerderdeel der goederen van *Nassau* en *Buuren*, door denzelven zijnen Vader, in 's Lands dienst, was verteerd, waar bij hij, thans, het meeste nadeel leedt, daaromme, zijn' persoon, in des Lands recognitien, even gunstiglijk als zijne Broeders, geliefden te gedenken. Ook boodt hij, wijders, en uit zich zelven, de hulde der Stad en Baronnie van *Breda* den Staaten aan, die, hier op, den

ongelukkigen Vorst het deel, 't welk zij in zijnen rampspoed naamen, verzekerden, en hunnen dank voor deszelfs aanbod betuigden; doch zich verder op het zigtbaar klein getal der aanwezende Leden, (zijnde de meesten een keer na huis wezen doen,) verontschuldigden, van, op 't stuk der verzogte recognitie, voor als nog, niet te kunnen besluiten, 't welk men egter hem toezeide, bij den terugkomst der afweezenden, gunstiglijk te zullen geschieden (*).

„Dit laatste bleef bij geene woorden; waar toe ook deedt, dat de Gezanten van *Frankrijk* en *Engeland*, te meermaalen, en bijzonderlijk, in 't midden der afgeloopene Zomermaand, hadden voorgeslagen „ een *defroyement* ende „ vereeringe van *vyventwintich duisend guldens eens*" toe te staan, tot „ eene *recognitie* voor den *Heere Prinse van* „ *Oraingien*, in consideratie, dat syne Exelentie is den oud„ sten soon van syn Exelentie hoochloffelycker memorien, „ in dese Landen geboren, tegen de priuilegien van deselve „ daerinne gevangen ende naer Spaignen geuoert geworden, „ ende, aldaer, lange jaeren opgehouden, met verlies van „ syne goederen." Men nam dit, toen, over, bij de Bondgenooten, doch stemde, in de eerstvolgende maand Augustus, gezaamentlijk, 'er in toe, evenwel, niet onder den naam van *recognitie*, maar onder dien „ van *vereeringe* over „ den *wellecom* ende *defroyement*."

„Kort naa de afscheidsneeming, vertrok zijne Doorlugtigheid na *Breda*, alwaar hij, den twaalfden Julij des Jaars 1609, wierdt ingehuldigd. Men meldt, dat hij, ten zelfden tijde, wegens de Algemeene Staaten, plegtig, door den Heere VAN BREDENRODE, begroet is geworden, waar voor hij hunne Hoog Mogenheden schriftelijken dank betuigde. Mij is, egter, van deeze bezending in de Staatspapieren niets voorgekomen, schoon ik de zaak niet ontkenne. Zeker gaat het,

(*) Resol. Staat. Gener. 2 Julij 1609. Dit stuk, 't geen FILIPS WILLEM eenigermaate kentschetst, en, mijns weetens, nimmer gedrukt is, zal ik hier agter voegen, onder Bijlaage A.

het, dat hij, of ten minste zijne Gemalin, (want dit dunkt mij eenigzints duister,) in de maand November van dat zelfde jaar, een keer, voor eenige dagen, herwaarts deedt en een bezoek afleide, bij LOUISE DE COLIGNY, Prinsesse Weduwe van *Oranje*, aan welke, door de Algemeene Staaten, om meer luister aan 't onthaal bij te zetten, gedurende dien tijd, gegund wierden de kostbaare Tapijten, welken de Alcayde, HAMON BEN BICHEIR, Afgezant des Konings van *Marokko*, onlangs, den Lande, namens zijnen Meester, hadt geschonken. 't Verdient eenige opmerking, dat men, in de algemeene Staatsbesluiten, op den zestienden November, deeze woorden vindt, 't is geproponeert, off men de „ *Prinsesse van Orangien*, ende andere alhier gecommen, „ sal *verwillecommen*, maer goetgevonden, dat men 't selve „ sal *dissimuleeren*." Dan, wat ook tot deeze koelheid reden gegeeven moge hebben, (die, misschien, alleenlijk, moet gezogt worden in de niet tijdige kennisgeeving, wegens de Prinsesse zelve, van haaren aankomst,) zij duurde niet lang, en reeds den volgenden dag, vaardigden hunne Hoog Mogendheden de Heeren VAN OLDENBARNEVELD, MAGNUS en HERVELD, wegens *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* af, om haar te *congratuleeren*, 't geen, vervolgens, plaats hadt. Zij kwam, na dien tijd, te meermaalen in *Holland*, onder anderen, ten Jaare 1611, toen zij, met haaren Gemaal, nevens de Prinsesse Moeder en regeerende Prinsesse van *Condé*, een keer door de Steden doende, ook wegens de Staaten van die Gewest, treflijk onthaald, vergast, en met omtrent voor twaalfduizend Gulden aan Lijnwaat, naar de gewoonte van die tijden, beschonken wierdt.

„ FILIPS WILLEM, zo om 't Roomsche geloof, 't geen hij en zijne Gemaalin beleedt, als om de hooge bedieningen, in welken zijne jongere Broeders zich hier bevonden, zich niet wel met der woon in *Holland* kunnende nederzetten, hieldt zich, zedert, meest, met zijn gezin, binnen *Breda*, somtijds ook te *Brussel*, *Parijs* en elders, op. Te *Brussel* bijzonderlijk, was hij, na zijn aanzienlijk huwlijk, en bekoming van een grootdeel zijner Goederen, meer dan in vroeger tijden gezien, en de Prins van *Condé* uit *Frankrijk* ge-

gevlugt, toefde, aldaar, bij hem. 't Bestuur van zijn Prinsdom *Oranje* betrouwde hij, eenigen tijd, aan EMANUEL, Prins van *Portugal*, zijnen Schoonbroeder. Zijn leeven dus, buiten den slommer van zaaken, doorbrengende, overleedt hij te *Brussel*, op den twintigsten Februarij des Jaars 1618, het vierënzestigste jaar zijns ouderdoms, aan de kankerige gevolgen eener kwetsinge, die hem, zeer met bloedige aambeien gekweld, door zijnen Kruidmenger, ongelukkiglijk, was toegebragt.

„ Hij was een Man van gezond, maar, in het diepst der Staat- en Krijgskunde, min geoeffend, vernuft; 't geen aan 't verzuim zijner opvoeding, in *Spanje*, te wijten was. Ook scheen zijn treurig verblijf aldaar, ('t welk hij, nu en dan, door het Schaakspel plagt te leenigen,) de natuurlijke leevendigheid van zijnen geest eenigzints verminderd, en zwakker indrukzelen te hebben gelaaten van de gronden en beginzelen der wetenschappen, die hem, hier te Lande, in zijne eerste jeugd, met zeer veel zorge, waren aangeleerd. Met dat al, ontbrak het hem aan geene beschaafdheid, die, bijzonder naa zijn ontslag, door 't bijwoonen van 't Hof der Aartshertogen, en zijne reizen door *Italiën*, *Frankrijk*, *Duitschland* en de *Nederlanden*, bevorderd was geworden; waarom hij ook, (die gezegt mag worden, behalven eenig Latijn, de Spaansche, Fransche en Nederlandsche taalen gekend en gesprooken te hebben) somwijlen, tot het afleggen van Gezantschappen, niet ongeschikt, en door ALBERTUS, gekooren was. Van zijne goede geaartheid heb ik reeds gewaagd; ook bleek zijne verdraagzaamheid in den godsdienst, uit de onverhinderde oeffening, zo van den Roomschen, als van den Hervormden, welken hij, beiden, in zijn Prinsdom *Oranje*, toeliet. Kloek en zwaar was hij van lichaam, draagende een' vrij grooten en blonden baart. Zijne Gemalin overleedt nog geen jaar naa hem."

De Bijlage, op welke de Heer VAN WYN zich, in het bovenstaande verhaal beroept, was van deezen inhoud:

Affcheid van FILIPS WILLEM, Prinse van *Oranje*, ter Vergadering der Algemeene Staaten.

Jouis 11 *July* 1609.

„ Compareert de Heere Prince van Oraingnen, verclarende dat syn Exel., verstaen hebbende, dat die Heeren Staten waren op haer scheyden (*), ende dat hy oock was op syn ver-

(*) Verstaa, hier door, niet eene scheiding van *alle* de Leden der Vergadering van de algemeene Staaten, hoedanige, mijnes weeten, naa 24 Junij 1593, geen plaats vondt: maar alleen 't vertrek van het *meerderdeel* der Afgevaardigden, na hunne Gewesten, om te raadpleegen en besluiten, „ *op de* „ *pointen, by den Raedt van State geproponeert, tot Bergen* „ *op ten Zoom*," tegen den 5 April des Jaars 1609, en welken meest betreklijk waren tot het aandeel der Provintien in de lasten van het Krijgsvolk. De Algemeene Staaten, geen afkomst aan dit dringend werk ziende, waren, eindelijk, op den 20 Junij 1609, overeengekomen, dat eenige Afgevaardigden, in persoon, zich, hier toe, na derzelver Gewesten zouden begeven, en, uiterlijk, den 14 of 15 Julij, weder in den *Haag* zijn. Nu was reeds 't meerendeel vertrokken, doch deezen maakten, zedert, zo weinig spoed met te rug te keeren, dat de hier gebleevene Leden, die de Vergadering doorzetteden, op den 18 Julij, den Gewesten aanschreeven, dat het scheen, „ *dat die Gedeputeerde, naer elckanders* „ *vertreck vuytsiende ende omhoorende, deselve difficulteren* „ *hun dierste (voor de eerste) opte reyze herwaarts te begeuen,* „ *met verachteringe van den dienst van den Lande*." Waarom zij den bijzonderen Staaten verzogten, te zorgen, dat de Afgevaardigden zich, ten minsten op den eersten Augustus, ten einde als boven, in den *Haag* bevonden. Ik vinde, dat het tot den zesden van die maand aanliep, eer zij, voltallig, ter Vergadering kwamen. Zie Resol. der Staaten Gener. 5 Maart, 18 April, 20 Junij, 17 July, 6 Aug. 1609.

vertreck, deselue nyet hadde kunnen laten syne afscheydt ende den *adieu* van hare Ho: Mo:, in derseluer Vergaderinge te commen nemen, omme deselue te bedancken voorde eere ende courtoisie, die hem alhier was geschiet, ende hare Ho: Mo: te presenteren zynen gewilligen dienst, daer jnne deselue hem sullen begeren te gebruycken; Verthoonende ende beclagende voorts het ongemack ende miserie, die hem was ouergecommen, by zyne lanck gevanckenisse, omme de gemeene sake, daer jnne, dat hy het beste van syn leeuen hadde geconsumeert, ende gediverteert, dat hy zyne fortune ende geluck nyet en hadde kunnen pousseren, maer daer toe eenen anderen wech hadde moeten jnnegaen, sonder zyne schult, met verlies van een groot deel van zyne schoone ende groote goederen; — Versoeckende ende vermanende, dat d'Heeren Staten souden gelieuen daer op jnnezien ende consideratie te neemen, ende voornementlyck oyck, dat syn Heer Vader ende Vrienden haer leuen ende bloet voor het gemeene beste ende den welstant van den Lande hebben gelaten ende gestort, ende dat zyn Exel. hoochloff: Memorie omme de gemeene sake vuyt te voeren, het meerendeel van de goederen van beyde huysen Nassau ende Bueren heeft geconsumeert, het welcke Hem het qualyckste compt, ende ouersulcx zynen persoon jn des lants recognitien, soe wel ende fauorabelyck te willen gedencken, als hare Ho: Mo: doen van zyne Broeders; daer by dat deselve hare Ho: Mo: zynen persoon te meer tot deser Landen dienst sullen obligeren: heeft daer na zyn Exel. gepresenteert d'Heeren Staten te doen hommage van de Stadt ende Baronnie van Breda, jegenwoordich aen dezer zyden behoorende by het tractaet van het Bestant, deselue hem wordende gerestitueert ende jn handen gestelt, gelyck zyn Heer Vader deselue heeft gehadt ende beseten; al ist dat, na de costume van Brabant, de reliefuen ende hommagien nyet en geschieden, dan naer voorgaende sommatien. — Hier op hebben d'Heeren Staten, met alle courtoise complimenten, zyn Exel. zyne ouergecommen miserien, ende ongeluck beclaeght, ende voor zyne aenbiedinge bedanckt, ende opte separatie ende het vertreck van het meerendeel der Gedeputeerde van de Provincien

(gelyck zyn Excel. seluer sach dat de Vergaderinge cleyn was) geexcuseert, dat men, op zyn voorgenen (het welcke die Heeren Ambassadeurs van de Coningen oyck zeer ernstelyck hebben gerecommandeert, tot verscheyden reysens voor haer vertreck) nyet en konde jegenwoordich geresolueeren, maer dat men ter wedercomptste van deselue, op alles sal letten ende fauorabelyck resolueren."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels en Aanmerkingen.*

FLORIS VAN BLANKENHEIM; zie FREDERIK VAN BLANKENHEIM.

FLORIS OEM VAN WYNGAARDEN; zie WYNGAARDEN (Mr. FLORIS OEM VAN) Deel XXXIII. bl. 234.

FOKKE, (SIMON) op den eersten September des Jaars 1712, te *Amsterdam* geboren, vertoonde, van zijne jeugd af, ongemeene zucht voor de Teekenkunst: waarom de Ouders te raade wierden, deeze roeping der Natuure te volgen, en hunnen Zoon aan het onderwijs van een bekwaamen Meester te vertrouwen. De keuze, ten dien einde, viel op den niet onverdienstelijken Plaatsnijder JAN CASPAR PHILIPS; welken hij, egter, door zijnen ongemeenen ijver en naarstigheid, welhaast, in de kunst, voorbij streefde, voornaamelijk ten opzigte van het geestige zijner Ordonnantien. Naar het voorbeeld van JAN LUYKEN, arbeidde FOKKE, zelden, naar voorschriften, maar, meestal, naar zijne eigen ontworpene Ordonnantien en Teekeningen. De ontelbaare menigte Boekprenten, door hem vervaardigd, kan, van zijne ongemeene arbeidzaamheid, en van zijn vrugtbaar vernuft, getuigen. Meest geneigd zijnde tot het maaken van kleine afbeeldingen, in zijne volgeestige ontwerpen, kon hij zich niet vernederen, om Schilderijen of Teekeningen van andere Meesters, uitvoerig en slaafsch, na te volgen. Zijne vernuftige Ordonnantien, waar onder men eene menigte afbeeldingen,

de

de Vaderlandsche Historie betreffende, ontmoet, die hij met geestige Etstrekken vaardig wist op te maaken, zullen, naast die van JAN LUIKEN, en anderen, zijnen roem en agting, bij alle Kunstkenners, vereeuwigen. Behalven zijne bekwaamheid in het graveeren, was FOKKE een der beste kenners van Italiaansche en Nederlandsche Teekeningen; van welke hij ook eene aanzienlijke Verzameling heeft nagelaaten, bij zijn overlijden, 't welk op den tienden April des Jaars 1784 voorviel.

FRANEKER, zie FRIESLAND.

FRANKEN, een van ouds vermaard, en in de vroegste Geschiedenissen onzes Vaderlands, zeer bekend volk. Gelijk van de meeste aloude volken, dus is ook de oorsprong der *Franken* zeer onzeker. Sommigen leiden dien af van de *Trojaanen*; anderen uit *Pannonie* of *Hungarije*. Vreemd is het, en, naar veeler oordeel, niet ligt op te losfen, welke de reden zij, dat veele oude Schrijvers, in hunne beschrijvinge der oude Germaansche Volken, onder welke de *Franken* gerekend worden, van dezelven geen woord gerept hebben? Men antwoordt hierop, dat zij, ten tijde van TACITUS, PLINIUS, STRABO, en anderen, onder verscheiden naamen, of ook wel onder dien van *Kauchen*, of wel van *Kaninefaaten*, bekend geweest zijn; terwijl anderen, wederom, de *Sikambren* daar voor houden. WAGENAAR was van oordeel, dat het gevoelen der zulken den meesten schijn van waarheid op zijne zijde hadt, die van oordeel waren, dat de *Franken* een Volk geweest zijn, uit verscheiden *Germaansche* Volken zamengevloeid. Deeze, in de vroegste tijden, in het *Overrhijnsch Germanie* gewoond hebbende, schijnen zich, in de Derde Eeuw, zamenverbonden, en van toen af den algemeenen naam van *Franken* of *Vrijen* gekregen te hebben. Een uitvoerig berigt wegens hunne Krijgsverrigtingen behoort niet tot ons plan. Genoeg zij het, aangemerkt te hebben, dat zij, van het laatst der gemelde Derde Eeuwe af, als vaste bewooners der Landen omtrent de *Rhijn*, aan den Zeekant gelegen, en ook als opgezetenen

van

van *Batavia*, moeten aangemerkt worden; zijnde het, intusschen, onzeker, of zij zich hier met bewilliging der *Batavieren* nedergeslagen, dan of zij deezen Landaart met geweld hadden gedwongen, om hun wooningen en akkers af te staan.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*.

FRIESLAND. Veel, zeer veel, is 'er in dit Gewest voorgevallen, zints den dood van den Stadhouder WILLEM DEN IV, waar mede wij ons verslag van de Geschiedenissen deezer Provincie eindigden. Het belang van het voorgevallene gebiedt ons, den draad hier wederom op te vatten. Het eerste voorval, dat onze opmerking trekt, was een geschil, in den Jaare 1753, tusschen de Staaten van *Friesland* en het Hof Provinciaal ontstaan, over het te regtstellen van misdaadige Militairen. Om onze Leezers in staat te stellen tot het vormen van een onderscheiden denkbeeld van den staat des geschils, zijn wij genoodzaakt, de zaak een weinig hooger op te haalen. De Staaten van *Friesland*, hadden, naa den Stadhouder geraadpleegd te hebben, op diens raad, in 't laatst van December des Jaars 1752, een besluit genomen, dat voortaan alle Misdrijven, door Militairen begaan, 't zij gemeene of andere, ter kennisneeminge van den Militairen Regter zouden staan, en diens volgens alle Militaire Persoonen, aan denzelven zouden moeten worden overgegeeven, met vernietiging van het Regt van Preventie, door het Hof Provinciaal, zedert de oprigting van het Gemeenebest, onafgebrooken, uitgeoeffend. Wanneer 't zelve, zonder, des gehoord te zijn, of eenige voorkennis gekreegen te hebben, van dit besluit berigt ontving, maakte zulks op de gemoederen der Leden, een diepen indruk: zij zagen zich beroofd van een aanmerklijken tak der Lijfstraflijke Regtsoeffening, zints zo lang genooten, en op de wittigste wijze verkreegen: en stonden gereed, om zich terstond bij de Staaten te beklaagen. Doch oordeelden het voegelijk, met eenen Brieve, van dit hun voorneemen, aan zijne Hoogheid kennis

te geeven, en te verzoeken, dat hij met zijn Gezag wilde tusschen beide treeden, om, op de voegelijkste wijze, de intrekking van dit besluit te bewerken. De Stadhouder verzogt dat hem Gelastigden mogten gezonden worden, eer hij zich verklaarde op de ingeleverde bedenkingen, om met hun te spreeken. — Twee Gelastigden keerden weder met verslag, dat zij niets ter beoogde veranderinge, hadden kunnen te wege brengen: zijne Hoogheid hadt hun te verstaan gegeeven: „ dat hij niet alleen was het eerste Lid van de respective Collegien; maar ook teffens het Eminente Hoofd van de Militie en Kapitein Generaal van de Unie, dat hier uit proflueerde, en dat het altoos van een constant gebruik geweest was, dat in die Provincien, waar van de Heeren Stadhouders te gelijk waren Kapitein Generaal van de Unie, de Militaire Persoonen, omtrent allerlei soorten van Delicten hadden gestaan, ter judicature van den Militairen Regter. De Provincie *Friesland*, nu nimmer een Stadhouder gehad hebbende, die te gelijk bekleed was geweest met het Character van Kapitein Generaal der Unie, dan alleen tegenwoordig; het, derhalven, billijk en redelijk was, dat ook nu in deeze Provincie geobserveerd wierdt het zelfde Regt, 't geen voormaals in andere Provincien hadt gevigeerd." Zij voegden 'er, als een troost bij, de betuiging van zijne Hoogheid, „ dat hij op zijn uiterste Regt niet zou blijven staan, en genegen was, aan het Hof eenig genoegen te geeven." Doch stonden de Leden des Hofs grootlijks verwonderd, als zij vernamen, hoe zijne Hoogheid verwagt hadt, dat de Gelastigden, van wegen het Hof, nadere voorstellen zouden gedaan, en met last bekleed geweest hebben, om over die zaak te handelen, zonder 't welk hij zich in geene onderhandelinge zou inlaaten.

Wanneer de Stadhouder, middelerwijl in *Friesland* kwam, hervatten de Gelastigden de zaak in een mondgesprek; en de Leden van het Hof, lieten in December des Jaars 1749 een naderen Brief aan zijne Hoogheid afgaan, bevattende eenige voorslagen, welke zij meenden, dat zouden kunnen strekken, tot het maaken van verandering in 't genomene Staatsbesluit. Eer zij eenig antwoord ontvingen, verzogt het

Krijgs-

Krijgsgerigt, om de overgaave van een Gevangenen, onder hevig vermoeden, van schuldig te zijn aan Huisbraak, ten minsten aan Diefstal; niet van wegen die gepleegde Misdaad, maar dewijl hij zich, zo gezegd wierdt, voor omtrent zeven jaaren, aan Desertie hadt schuldig gemaakt, om dus als een Militair, ingevolge van het bekende, doch betwiste Staatsbesluit, gevonnist te worden. — Het Hof gaf bij eenen Brieve kennis aan den Stadhouder van dit geval, zeer zonderling in de daad: dewijl deeze Persoon in *Friesland*, zo veel jaaren, onder 't oog der geheele waereld gerust verkeerd hadt, en zijn naam reeds uit de Rolle was uitgedaan; en deeze Gemeene Misdaad door hem zou bedreeven zijn, jaaren, vóór dat het Staatsbesluit het licht zag: zij maakten des zwaarigheid, om de gevorderde overgave te doen, en verzogten, in deezen Brief, teffens antwoord te mogen erlangen op den voorigen, aandringende op de gunstrijke verklaaring van 's Vorsten genegenheid, om aan het Hof eenig genoegen te geeven; dan, tot hun leedweezen, verstonden zij, uit het gezondene antwoord, dat hij, eensdeels, geen genoegen nam, in de gedaane Voorslagen, en anderdeels, zich volstrekt aan het genomene besluit houdende, het Hof raade, den Persoon in geschil aan den Militairen Regter over te leveren.

Dit bragt hun in de volstrekte noodzaaklijkheid, om de redenen van hun beklag in Geschrifte te stellen, en den Staaten ter overweeginge aan te bieden; doch het tusschenkomende overlijden van den Stadhouder baarde een uitstel, om dit voorneemen te volvoeren, tot den zesëntwintigsten April des Jaars 1752, wanneer zij een breedvoerig Vertoog aan de Staaten van *Friesland* inleverden. Een Vertoog, in 't welke zij, naa de opgaave van het voorgevallene, hun Regt, om Gemeene Misdaaden der Militairen te beoordeelen en te vonnisfen, zo vóór, als bij, en naa de oprichting van het Gemeenebest, aandringen, en toonen, dat het een Grondwet der *Friesche* Regeering is; bekragtigd door het Reglement van zijne Hoogheid, van den eenëntwintigsten December des Jaars 1748, waar in, met zo veele woorden, te leezen stondt: *bij het Hof van Justitie zal de valle te cri-*

crimineele als civile Justitie, als van ouds, gehadt hebben, worden geëxerceerd. Hier op hadden niet alleen alle de Leden van hun Edel Mogenden, maar ook het Hof, den plegtigsten Eed afgelegd, en wel op den eigensten dag, op welken het besluit, het Hof zo benadeelende, genomen was; eene zaak, waar aan zij betuigden, niet zonder de uiterste aandoening te kunnen gedenken. Zonder Eedschennis konden zij van hunne verpligting, om het Regt, *zo als van ouds geschied was*, te handhaaven, niet afzien. — Zij merken, daarenboven, op, dat het neemen van zodanig een besluit, buiten kennis van het Hof, streedt met een Staatsbesluit, in den Jaare 1661 der voorgaande Eeuwe. — Men hadt ten grondslage van dit besluit gelegd, het voorkomen van alle verwarring; doch zij toonden, dat 'er veel verwarrings uit stondt gebooren te worden; ook hadt men het Hoogeschool te *Franeker*, in herhaalde besluiten, den rang voor 't Krijgsgericht toegekend. — Het Gemeen hadt, in den Jaare 1748, zo wel als in den Jaare 1673, met veel aandrangs gewild, *dat het Hof van Friesland zou behouden, eene vrije Oeffening van Justitie, zonder eenige belemmeringe, naar de Instructie aan den Hove gegeeven*; tot een onbetwistbaar bewijs, dat men het Hof altoos hadt aangemerkt, als het steunzel van de veilige en geruste zamenleeving der goede Ingezetenen. „ Zijnde dit te meer opmerkenswaardig, dat men," gelijk zij zich uitdrukken, „ daar nog om gedagt heeft, in den Jaare 1748, wanneer de menschen, eer door fortuin, dan door redelijke begrippen, scheenen bestuurd te worden." — Tot wederlegging van het aangevoerde des overleden Stadhouders, in 't gesprek met de Gelastigden, hier boven vermeld, merken zij aan, dat het bewijs, ontleend uit het geen voortijds, in andere Gewesten plaats vondt, omtrent een Stadhouder, bekleed, met het Character van Kapitein Generaal der Unie, omtrent *Friesland* niet in gevolge kon getrokken worden. Naardemaal elk der Gewesten, onbetwistbaar, zijne bijzondere Regeeringsvorm hadt, en de Souverainen in dezelve, de Magt, om, wegens de bediening des Regts, zodanige schikkingen te maaken, als zij, ten meesten nutte der Ingezetenen, oordee-

deelen te behooren, gelijk in *Friesland* geschied was, omtrent het thans betwiste stuk. — Zij erkenden, zo zeer als iemand de Doorlugtige Waardigheid eens Kapiteins Generaals der Unie; doch het kwam hun voor, dat de hoedanigheid van Stadhouder en Kapitein Generaal van eene Provincie, binnen in de zelfde Provincie, meerder was, dan die van Kapitein Generaal der Unie. Hadt nu zijne Hoogheid, in eerstgemelde hoedanigheid, nooit gevorderd, dat het Regt des Hofs, omtrent de Gemeene Misdaaden der Militairen zou ophouden, zo konden zij niet begrijpen, hoe de vereeniging dier twee hooge Waardigheden zulks zou vorderen, strijdig met zo veele, en zo sterke Staatsbesluiten. — Ten slot gaven zij te kennen, dat in *Friesland* gevonden wierdt, een Militaire Regtbank, hoedanig in geen der andere Gewesten plaats hadt; een Regtbank niet ondergeschikt aan den hoogen Krijgsraad, noch aan eenigen Militairen Regter; ook niet, zo veel zij konden zien, aan den Kapitein Generaal der Unie, in die hoedanigheid; maar aan de Hooge Regeering van *Friesland*, en aan de Heeren Stadhouderen, als Stadhouderen van dat Gewest, voor zo verre de Edel Mogende Heeren Staaten, dat Regt aan hun hebben opgedraagen.

Terwijl deeze klagten, niet te onregt *wakkere klagten* geheeten, nog onbeantwoord voor de Staaten van *Friesland* lagen, viel 'er weder een geval voor, 't geen het Hof belette het Regt, *als van ouds*, uit te oeffenen, naa het gevangen neemen van een Militair Persoon, aan Moord schuldig. Zij verzogten de Uitschrijving van een buitengewoonen Landdag, tegen den vierden December des Jaars 1752, en leverden op denzelven een nader Vertoog in, over het te regt stellen van Militaire Persoonen. Zij gedroegen zich aan hun voorgaand Vertoog, wegens het Regt, 'er alleen bijvoegende, dat het *tegenwoordig* gebeurde, zeer tot ondersteuning diende van het *toen* gestelde, dat de Militaire Regter, onmogelijk in staat was, om de gepleegde Misdrijven behoorelijk te ontdekken, en de schuldigen te straffen: dewijl, zonder tusschenkomst van den Burgerlijken Regter, en inzonderheid van het Hof, dit Misdrijf nooit aan den dag

ge-

gekomen zou zijn, achter niet in dier voege, dat de vermoedelijke Bedrijvers in handen des Geregts waren geraakt. Dat, gevolglijk, den Burgerlijken Regter, zich het onderzoek der Misdaaden, door Militairen gepleegd, onttrekkende, of daar op geen agt mogende geeven, een wijde deur geopend wierdt, voor de gruwzaamfte en den Burgerftaat ontrustendfte euveldaaden. Zij verzogten daarom, andermaal, door haar Geweeten gedrongen, dat het Regtsoeffening verhinderend befluit, mogt ingetrokken, of buiten kragt gefteld worden.

De Staaten van *Friesland* namen het voorheen en het thans ingeleverd Stuk, terftond in overweeginge, als mede een Brief van de Gouvernante, inhoudende, dat, het Hof Provinciaal, niet gehoorzaamd hebbende, aan de ernftigfte beftraffinge haars overleden Gemaals, wegens deszelfs wederhoorig gedrag, omtrent eenen door den Militairen Regter opgeëischten Gevangenen, nu, op nieuw, op het Blokhuis, een Soldaat, als medepligtig aan een begaanen moord, gebragt, en op den eisch der uitleveringe, door het Krijgsgerigte, geen overgifte gedaan, of eenig antwoord gegeeven hadt. Waarom haare Koninglijke Hoogheid niet langer kon nalaaten, hun Edel Mogenden, op 't allerernftigfte te verzoeken, om Raaden van den Hove Provinciaal te gelasten, deeze beide Perfoonen, zonder eenigen verderen uitftel, aan het Krijgsgerigte over te leveren, terwijl zij, van haaren kant, niet zou nalaaten, om, gelijk zij verpligt was, het meergemelde Staatsbefluit te handhaven. Men verftond, dus gerugfteund, bij het befluit te volharden, en, naar uitfpraak der Gouvernante, de Militaire Gevangenen van het Hof op te eifchen, gelijk terftond gefchiedde; en wierden den twaalfden Januarij deezes Jaars, de beide Perfoonen, door een Luitenant, met vierëntwintig Grenadiers, vergezeld van drie Stokkenknegten, of Geweldige Dienaaren, onder 't aanfchouwen eener verbaazend groote zamengevloeide menigte, van het Blokhuis, geboeid na de Provoost of Gevangenis der Militairen gebragt: en één hunner in Februarij door het Krijgsgeregt geftraft.

Bij het laatstgenomen besluit der Staaten, om, in deeze zaak, zich te houden aan dat van de maand December 1748, door de Gouvernante goedgekeurd, wierden 'er Gelastigden benoemd, om na te speuren, welke ongelegenheden, uit de volvoering van dit besluit, zouden kunnen voortkomen, die te onderzoeken, in geschrifte te vervatten, en daar van ter Vergaderinge verslag te doen; om 't zelve met de beide Vertoogen des Hofs te zenden aan haare Koninglijke Hoogheid, met verzoek, dat het haar mogt behaagen, één Heer, uit ieder der vier Kwartieren van den Staat, te benoemen, om met haar in onderhandelinge over dit onderwerp te treeden, ten einde men vaste en bekwaame middelen mogt beraamen, om de Misdaaden, door Militaire Persoonen gepleegd, anderen ten voorbeelde, te straffen. — Mevrouwe de Gouvernante benoemde de Heeren HESSEL BOUWE ERNST VAN AYLVA, uit *Oostergo*, SJUK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS, uit *Westergo*; MARTINUS VAN BOURICIUS, uit de *Zevenwouden*, en EPO SJUK VAN BURMANIA, uit de Steden; verzoekende, onderrigt te mogen worden, wegens de Misdaaden der Militairen, waar van men, in algemeene uitdrukkingen, gewaagde, als tot nog toe door den Militairen Regter, ongestraft gelaaten.

De Persoonen, door haare Koninglijke Hoogheid benoemd, kreegen van de Staaten last, tot de beraamde onderhandeling; die geen onmiddelijken voortgang hadt: dewijl het ter Staatsvergadering ingebragte, van wederzijde, omtrent den last, welke hun zou gegeeven worden, zodanig streedt, dat het niet overeengebragt kon worden, twee tegen twee, en dus in dat geval stondt, waar in, volgens een Staatsbesluit, de beslissing aan de Stadhouders, in den tijd, wierdt opgedraagen. Waarom de Staaten van *Friesland* goedvonden, bij eenen Brieve, Mevrouwe de Gouvernante, van het verwijl der komste dier vier Heeren, en de redenen deezes uitstels, te verwittigen; haar tevens de Papieren, tot dit onderwerp behoorende, toeschikkende, met verzoek, dat het haar behaagen mogt, in deeze strijdigheid van gevoelens, haare uitspraak, tot afkomst van zaaken, te verleenen. De Heeren Raaden van het Hof Provinciaal, hadden, door

hunne Gelastigden, mondeling, nadere opening doen geeven, van de gevallen, waar in eenige Misdrij en, van Militaire Persoonen, gepleegd; door den Militairen Regter, tot nog toe, ongestraft gelaaten waren. Hun Edel Mogenden, daar door in staat gesteld, om aan de uitgedrukte begeerte van haare Koninglijke Hoogheid, ten deezen opzigte, te voldoen; lieten haar berigt toekomen.

Eerlang vervoegden zich de vier uitgekoozte en benoemde Heeren, bij de Gouvernante, en verslag van hun wedervaaren gegeeven hebbende, wierdt, op den vijfden Julij, dit nader besluit, wegens de Strafoeffening van Misdrijven der Militairen, gebooren; dat aan den Militairen Regter, bij aanhoudenheid zou worden vrijgelaaten, de magt, om Militaire Overtreeders, geheel *Friesland* door, te doen in hegtenis neemen, en dat, dit onverminderd, tot beter volvoeling des besluits van den achtentwintigsten December des Jaars 1748, tot naauwkeuriger ontdekkinge, nazettinge, en strafoeffeninge der Misdrijven, door het Hof, zo wel als door de Nederregters op het doen vatten van alle Misdaadigers, zonder onderscheid, 't zij het Burgerlijke, 't zij het Militaire Persoonen zijn, en het inneemen van berigten, dien aangaande, gelijkerhand, en naar behooren, zou worden gewerkt. Zo dat de Misdaadigers, op last van het Hof gevat, of door de Nederregters aan het Hof overgezonden, als zij bevonden wierden, Militaire Persoonen te zijn, te gelijk met de ingewonnene berigten, ook ten opzigte van weggevlugte Misdaadigers, op verzoek, en schoon niet verzogt, bij aankondiging tot afhaaling, aan den Militairen Regter zouden worden overgegeeven, ten einde deeze verder hun geding mogt opmaaken, en naar behooren vonnissen.

Bij dit nadere Staatsbesluit, wierdt ook bepaald en bevolen, dat alle Burgerlijke of buiten Militairen Dienst zijnde Persoonen, voor den Militairen Regter, zo wel in 't Burgerlijke als Lijfstraffelijke gedaagd wordende, om getuigenis der waarheid te geeven, daar voor zouden hebben te verschijnen, en daar toe onwillig zijnde, door den Regter, waar onder zij behoorden, geregtlijk zouden genoodzaakt

worden. — Haare Koni glijke Hoogheid, dit den Burger bevelende, beloofde eene gelijke voorzieninge te zullen doen, omtrent alle Militaire Perfoonen. 't Welk ook in 't einde van de maand Julij geschiedde, door een Publicatie van het Krijgsgeregt in *Friesland*, inhoudende, dat deezen wederkeerig, verpligt zonden weezen, voor den Burgerlijken Regter, in gelijke gevallen, tot het geeven van getuigenis der waarheid opgeroepen, daar te koomen onder het zelfde verband van Geregtlijken dwang, als onwilligheid daar tegen mogt aandruisfchen.

Het gewigtig ftuk, de Voorziening omtrent de Voogdijfchap der Kinderen van de Gouvernante ANNA, wierdt, in den Jaare 1755, afgedaan. Dit geschiedde op aanfchrijving van haare Hoogheid, aan de Staaten van 't Gewest, verzoekende dat eenige Heeren mogten gelast worden, om met haar een plan te beraamen. Spoedig wierdt aan dit verzoek voldaan.

De Staaten van dit Gewest, aan MARIA LOUISA, Grootmoeder van WILLEM DEN V, een blijk van hunne doorgaande hoogagtinge willende geeven, befloten, na het overlijden van de Gouvernant ANNA, de Raadsbeftelling in de Steden van *Friesland*, en de beslisfing der geschillen welke deswegen mogten ontftaan, geduurende de Minderjaarigheid haars Kleinzoons, aan dezelve op te draagen. Ook aanvaardde zij de Opdragt van de begeeving der roudgaande Ampten, welke voor de Friefche Steden open vielen, welker vervulling jaarlijks aan den Stadhouder plagt opgedraagen te worden.

Een nieuw gefchil, in den Jaare 1766, tusfchen de Staaten en het Hof van *Friesland* gerezen, vorderde de tusfchenkomst van den Stadhouder. Reeds in den Jaare 1761 hadden verregaande moedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van het Hoogefchool te *Franeker* aanleiding gegeeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelastte, tegen drie der fchuldigften in Regten te handelen, en dus de zaak der Academifche Vierfchaar te onttrekken. De Senaat zijn Regtsdwang verkort agtende, beklaagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten-

zij,

zijnen opzigte gehouden, bij de Curatoren, die dit beklag, vergezeld van een Vertoog bij Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten der Hoogeschoole mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusschen Gelastigden uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar in zij het niet eens konden worden. Het Hof stelde den Staaten een Betoogschrift ter hand; Gedeputeerde Staaten bleeven niet in gebreke om 'er op te antwoorden, en te verstaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tijd, getragt hebbende zijn Regtsgebied verder uit te strekken, en voornaamlijk zich in te mengen in zaaken, tot het Collegie behoorende, schoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Academischen Senaat besprongen hadt, en aan 't Collegie het wettig Regt omtrent de zorg en 't bestuur, aan 't zelve toevertrouwd, zogt te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zijnde, bleef deeze zaak sleepende en onbeslist tot de Meerderjaarigheid van den Erfstadhouder, wien men, als *Curator Magnificentissimus*, dezelve ter beslissing opdroeg. Deeze deedt uitspraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Academischen Senaat, en gelastte het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboete verwees. Zijne Hoogheid gaf wijders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe verschillen van dien aart mogten ontstaan, hij, als hun Ed. Mogenden zulks goedvonden, zich der beslissinge in zulke onverhoopte gevallen, niet zou onttrekken.

Schoon de Staaten dit besluit goedkeurden, oordeelde het Hof gegronde reden te hebben om zich daar over te beklaagen, en de bezwaaren deswegen zijne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelijk zij deeden bij eenen breedspraakigen Brieve. Het antwoord behelsde de bevreemding van zijne Hoogheid over dit schrijven; en dat hij, volgens verzoek, de zaak beslist hebbende, zo als hij ten meesten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklijkheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „ dat, zo lang als onderwerping aan de uitspraake der Heeren Stadhouderen in den tijd, het bekwaam-

ste en toereikendste middel tot vereeniging der verschillende gevoelens, en tot wegneeming van verschillen en oneenigheden zijn zou, en zo lang het Reglement Reformatoir op de Regeering van eenëntwintig December des Jaars 1748, de onwrikbaare grondslagen van zijn erflijk Regt en Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het zo lang eene ontegenzeggelijke waarheid zou zijn en blijven. dat de *verbindende* kragt en *legislative* uitwerking van zijne Decisien en Uitspraaken bij niemand minder dan bij de Raaden van een Hof van Justitie, aan welkers Hoofd hij geplaatst was, in twijfel moest getrokken worden" — Te minder betuigde hij verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zijne uitspraak: dewijl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waar om hij zich aan de ééns gegeevene uitspraak hieldt. ter overboodige opheldering het Hof verwittigende „ dat aan den Academischen Senaat van 's Lands Universiteit, ook in het Crimineele, eenige meerdere Jurisdictie, dan wel aan de Nederregters in de Steden en Landen, moest worden toegekend."

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbesluit, bij 't welke de uitspraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene beslissing van de zaak in geschil; maar ook een Reglement voor het toekomende inhieldt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de alonde Vastttellingen uitgebreid wierdt, oordeelde zich verpligt deswegen een nader Vertoog bij de Staaten te moeten doen, gelijk zij dit in Februarij des Jaars 1747, overleverde. De Staaten meenden een middelweg in te slaan, met het geval, waar over zij ingevolge der uitspraake van zijne Hoogheid, beslooten hadden, alleszins te laaten, als zijnde dit vonnis op eene wettige wijze geveld, — doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het besluit in den Jaare 1717 omtrent de Academische Jurisdictie genomen, in volkomen kragt diende te blijven en de grondslag, op welken de voorkomende gevallen moesten worden beslist.

Welhaast wierdt zijne Hoogheid van ter zijde onderregt, dat de Staaten, bij het ontvangen zijner uitspraak, zich

daar

daar mede wel vereenigd; maar op een Vertoog door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbesluit, de uitspraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te stellen. Dit wekte 's Vorsten misnoegen, die bij eenen Brieve antwoord verzogt op twee vraagen den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zij van gevoelen waren, dat het besluit van den Jaare 1717, tot een Regel en Rigtsnoer, in de behandelinge van zaaken en geschillen tusschen het Hof en den Senaat zou moeten strekken? — Maar vooral, of het hun ernst ware, om een besluit, in 't gemelde jaar genomen, en dat dus den oorsprong verschuldigd was aan de omstandigheden van die tijden, waar in de Stadhouderlijke Waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was *van de genoegzaame Autoriteit om de Regeering in haare wettige Constitutie te bewaaren*, — een besluit, waar bij aan den Hove Provinciaal, met opzigte tot twijfelagtige gevallen, de volkomene beschikking op de Uitlevering en te Regtstelling der Overtreederen wordt toegekend, tegen zijn Regt van *Cognitie* en *Decisie* te doen gelden?" — Het antwoord op die vraagen was, gelijk men ligt kon denken, de intrekking van het besluit op 't Vertoog des Hofs genomen, en het volharden bij het Staatsbesluit des voorgaanden jaars. — Zijne Hoogheid, kreeg hier van kennis en betuigde zijn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zijne hoop en verwagting voldeedt.

Van het staatelijk bezoek, welk WILLEM DE V, in den Jaare 1773, in dit Gewest afleide, zullen wij hier geen omstandig verslag doen; alleenlijk aanmerkende, dat de vreugdebetooningen te dier gelegenheid beantwoordden aan de vooringenomenheid met het Stadhouderlijk bewind, welk ten dien tijde aller gemoederen beheerschte. Dit geldt ook omtrent een tweede bezoek, in den Jaare 1777.

Wendig, intusschen, wierden, eerlang, veelen in dit Gewest, zints de Koophandel en Scheepvaart niet de vereischte bescherming ondervondt, door eene zigbaare overhelling

na de Engelsche zijde, bewerkt en gevoed door den Stadhouder, hoewel diens naam nog niet openlijk genoemd wierdt. Bitter klaagden de *Friesche* Kooplieden over de nadeelen, welke zij door de Engelsche rooverijen leeden, in een Verzoekschrift aan de Algemeene Staaten, uit het welk wij één trek zullen overneemen, als bewijs uitleverende van het vermogen der Ingezetenen van dit Gewest. De Friesche Kooplieden, om de belangrijkheid huns verzoeks voor 's Lands welvaart te doen zien, bragten in 't midden, „ dat *Friesland* het grootste getal der Schepen van het Gemeenebest „ opleverde, welke de scheepvaart van en na het *Noorden*, „ de *Engelsche* en *Fransche* havens, de *Bogt van Frankrijk*, „ *Portugal* en *Spanje* waarna men, als mogende derzelver „ getal voor 't tegenwoordige wel op *tweeduizend* begroot „ worden, voor 't grootste gedeelte bevaaren door geboorene „ en hier gevestigde Onderdaanen van den Staat." Geen wonder, derhalven, wanneer, in den Jaare 1779; ter Algemeene Staatsvergaderinge, en die der bijzondere Provincien, over het verleenen van Onbepaalde Convoljen wierdt gehandeld, dat de Friesche Kooplieden zich ernstig verklaarden voor de Staatsleden, die met hun in gevoelen zamenstemden. Hoe hard moest hun dan het besluit vallen, 't welk, eerlang, hoewel tegen den zin van verscheiden Regenten, wierdt uitgebragt! Het hieldt in, „ Dat, daar drie groote Zeemo„ genheden, in de Nabuurschap van den Staat, en op die „ Zeeën, die door deszelfs Ingezetenen dagelijks bevaaren „ worden, handgemeen waren, de Staaten van *Friesland*, „ zo wel als de Staaten van *Holland*, begreepen, dat de „ Bescherming der Zeevaard ten uiterften noodzaaklijk was, „ dat zij desgelijks toestemden, dat een Bescherming, naar „ de Letter der Traktaaten verleend, een blijk van volko„ mene onzijdigheid zou opleveren; — dat, hoewel dit „ waarheden en voorwerpen waren van het uiterste aanbe„ lang en klaarheid, 'er egter, ook anderzins zich opdee„ den, van welke men het nog niet geheel moest afwen„ den; — dat bij mogelijkheid het verleenen van een onbe„ paald Convoy den Staat in vijandlijkheden kon inwikke„ len; dat de vrees daar voor, en het gevaar, waar aan de

„ Bui

„ Buitenlandsche Bezittingen van de Republiek en de Frontieren der Land-Provincien, in zulk een geval, zouden zijn blootgesteld, altoos zwaar bij hun hadt gewoogen; dat zij ten vollen overreed waren, dat het Gemeenebest in geenerlei opzigt toegerust was, om in eenen Oorlog te treeden, en dat daarom de meerdere of mindere mogelijkheid alleen genoegzaame reden opleverde van het hazard daar van, niet dan in eene uiterste noodzaaklijkheid, te loopen — dat zij inzonderheid begreepen de zwakheid der Frontieren, en het gering getal van Militie, waar door de Land-Provincien geduurig zouden kunnen ontrust worden, en wel die Provincien, die onophoudelijk, doch vrugtloos, hadden aangedrongen om in een beter en veiliger stand gesteld te worden; dat het ten uitersten hard zou weezen, die aan roof bloot te stellen, om den Handel van andere wat meer te doen bloeijen. — Hier over zouden zij zich niet breeder uitlaaten: breedvoerig en kragtig was dit aangedrongen, door de Heeren Staaten van andere Gewesten. Om alle deeze redenen maakten zij zwarigheid om tot Onbepaalde Convoijen, als nog, hunne toestemming te geeven."

Dit niettegenstaande wierdt het Ontwerp der Gewapende Onzijdigheid gretig aangenomen, en den Afgevaardigden ter Generaliteit in last gegeeven, om hetzelve door de meest kragtige redenen aan te moedigen.

Twee blijken vertoonde het Jaar 1781 van de veld winnende afkeerigheid der *Friezen* van *Engeland*. Het eene was een voorslag van het Kwartier van *Oostergo*, tot het aangaan eens Verbonds van Vriendschap en Koophandel met de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*; die, evenwel, tot nog toe geene uitwerking hadt; het ander, dat meer bijvals ontmoette, behelsde eenen voorslag van dat zelfde Kwartier tot het sluiten eener verbintenisse, ten minsten voor den toenmaaligen Oorlog tegen *Engeland*, met *Frankrijk* en *Spanje*. Dit voorstel, bij de overige Kwartieren zijnde goedgekeurd, viel het besluit, om daar van opening te doen ter Algemeene Vergaderinge, en de overige Bondgenooten te beweegen, in dien zelfden maatregel te treeden.

Een vreemd verschijnzel vernam men, in den Jaare 1782, in het gedrag der *Friesche* Staaten, ten aanzien van de Uitschrijvinge van een jaarlijkschen Algemeenen Biddag. Daar die Uitschrijving, uit *'s Hage* na de Gewesten verzonden, doorgaans aangenomen wierdt en goedgekeurd, verwierp men thans de toegezondene, en stelde eene andere op, met last aan de Leeraaren, dat deeze hun tot eenen leiddraad zou verstrekken.

Veel viel 'er, in dat zelfde jaar, in *Friesland* te doen, over de vermindering der *Quoten*, of het aandeel des Gewests in de gemeenschappelijke toelaagen tot de kosten van het Bondgenootschap. Reeds herhaalde reizen, in deeze Eeuwe, hadt het Gewest zijne klagten ingeleverd, dat het, ten aanzien zijner Uitgestrektheid en Bronnen van Welvaard, te hoog was aangeslaagen. Naardemaal thans, wegens den Oorlog de Lasten hoog liepen, en derzelver drukkende zwaarte, zich bij verdubbeling deedt gevoelen, zonden zij in de maand April een wijdloopig Vertoogschrift aan hun Hoog Mogenden, loopende over de vijf volgende stukken.

Vooreerst oordeelden zij noodig te vertoonen „ de gele„ genheid, en toestand van *Friesland*, ten einde de overige „ Bondgenooten daar volgens hunne eigene gesteldheid mog„ ten vergelijken, om daar uit te moeten besluiten, hoe zeer „ de menigvuldige en zwaare tegenheden *Friesland* bene„ vens, ja, boven zijne Medegenooten, in de Finantien ten „ uitersten verzwakt hadden. — *Ten tweeden*, dat, om te „ voldoen aan het binnenlandsche vereisch, ter herstellinge „ der geledene schade, en, zo veel mogelijk nieuwe rampen „ voor te koomen, en om tevens, met inspanninge van alle „ benoodigde kragten, als getrouwe Bondgenooten, zich te „ kwijten, van die pligten, door de Staaten van *Friesland*, „ aan de Unie verschuldigd, door hun niets was nagelaaten „ om die te vinden uit zodanige overzwaare Lasten, dat „ ze altoos ophoopende en nooit verminderende, aan de „ Ingezetenen ten laatsten ondraaglijk waren geworden. — „ *Ten derden*, dat *Friesland* bereids bij herhaalinge de ern„ stigste aanzoeken gedaan hadt tot verbetering of verzag„ ting. — *Ten vierden*, dat, uit aanmerking van deezen

„ be-

„ bekommerlijken toeftand en bovenmaatige bezwaaring, de „ overige Medeleden van de Republiek, (*Zeeland* alleen, „ wegens onmagt uitgezonderd,) verfchuldigd waren, vol- „ gens de gronden eener gezonde rede, natuurlijke billijk- „ heid, en de volftrektfte noodzaaklijkheid, om, even gelijk „ het genoemde *Zeeland* was wedervaaren, ook dit Ge- „ west, als een verzwakt Bondgenoot, te hulpe te koomen „ en te verligten; dat daar toe reeds zo veelvuldige Vertoo- „ gen ter Algemeene Staatsvergaderinge, gedaan zijnde, „ zonder de gewenschte uitwerking te hebben tot eenige de „ geringfte vertroostinge of weezenlijke verligting, hun Ed. „ Mogenden zich genoodzaakt vonden hunne regtmaatige „ klagten als nog te vernieuwen, in de billijke hoope van „ eindelijk eens verhoord, te zullen worden. — *Ten vijf- „ den*, dat dezelve hun Hoog Mogenden, op 't nadruklijk- „ fte onder 't oog moesten brengen, de bejammerenswaar- „ dige gevolgen, welke uit eene aanhoudende weigering, „ noodzaaklijk zouden voortvloeijen, zelfs bij de geringfte „ ligtgebeurlijke en buitengewoone toevallen."

Door eenen brief aan zijne Hoogheid, en door herhaald fchrijven aan hun Hoog Mogende, drongen de Friefche Staaten dit Vertoogfchrift aan; 't welk, egter, niet de bedoelde uitwerking hadt.

Friesland, 't welk op de Vrijverklaaring, van *Amerika* zo ijverig als eenig ander Gewest hadt aangedrongen, kon niet in gebreke blijven, naa dat deeze gewigtige zaak was doorgegaan, deswegen zijne blijdfchap openlijk aan den dag te leggen. Te *Franeker* deeden de Studenten, op hunne kosten, een fraai Vuurwerk vervaardigen, in wiens middenften Boog men dit tweeregelig Opfchrift las

Plus valet una dies, qua libera ducitur aeta,
Quam male sub Domini fecula mille jugo.

Waar van de zin is:

„ Eén dag van Vrijheid wordt van hooger prijs geagt,
„ Dan Eeuwen onder 't juk eens Dwinglands doorgebragt."

De

De *Burger-Sociëteit* te *Leeuwarden*, de eerste, zo veel wij weeten in deeze Gewesten, uit Kooplieden en Scheeps-reeders bestaande, ten zinspreuk voerende DOOR VRYHEID EN YVER, vervoegde zich bij de Staaten van *Friesland*, met een Verzoekschrift van eenen zeer bijzonderen aart. De Leden wenschten gelegenheid te mogen hebben om aan hun Ed. Mogenden daaglijk te kunnen openbaaren, de hartlijkste en tevens eerbiedigste gevoelens van dankbaarheid en erkentenisse, welke hun niet alleen, maar, zo zij vertrouwden, alle welmeenende Medeingezetenen bezielden, bijzonder ten opzigte van de gewigtige en volwijze besluiten, op alle zodanige punten, als waar toe de hachlijke omstandigheden, in welke het lieve Vaderland gestort was, de zo overvloedige als verdrietige onderwerpen hadden opgeleverd, inzonderheid op den gewoonen Landsdag in den Jaare 1782, en den buitengewoonen Landsdag in de maand April gehouden. — Besluiten, die niet alleen het kenmerk droegen van Wijsheid, maar ook die van de zuiverste welmeenenheid en liefde tot het Vaderland, en ten overtuigendste beweezen, dat hun Ed. Mog. niets boven deszelfs welvaaren zogten; maar zich als het gewigtigste voorwerp van aandagt, betragting en aankleeving steeds voorstelden *Salus Populi suprema Lex esto.* „ Het Heil des Volks zij de opperste Wet." — Besluiten, eindelijk, welke de goede Ingezetenen van *Friesland* volkomen moesten bevestigen om te volharden in die vertrouwlijke en stille gelaatenheid, welke hun wederhouden hadt om aan hun Ed. Mogenden voor te houden de waare belangen des Vaderlands, en Hoogstdezelven teffens door Smeekschriften aan te maanen tot cordaatheid en betragting van pligt, als wordende, door dezelve ten vollen verzekerd, dat hunne Bezittingen, met alles wat hun verder dierbaar was, ja dat hunne Vrijheid, (dat regt hun waardiger dan het leeven, en dat, zonder de menschlijkheid zelve te verkorten en te onteeren, geen het minste letzel kon worden toegebragt, en dat nogthans helaas! indien men de waereld over 't algemeen beschouwde, schier even algemeen was verkragt geworden,) veilig waren toevertrouwd aan de waakzaame zorge van hun Ed. Mogenden. — De Societeit meende aan haa-

haaren wensch, op eene gepaste wijze, best te kunnen beantwoorden, met voor haare rekeninge te laaten slaan een Zilveren Gedenkpenning, om teffens voor den Naakomeling te kunnen strekken tot een duurzaam Gedenkteeken van de volkomene eenstemmigheid van Regeering en Volk in het tegenwoordig hachlijk tijdstip. Aan den eenen kant hadden zij voor, dat gezet zou worden, het Wapen van *Friesland*, vastgebonden door eene Hand uit de Wolken komende, met het Opschrift: *Aan de Staaten van Friesland, ter dankbaare Naagedagtenisse van de Landsdagen in Februarij en April* 1782, *toegewijd door de Societeit Vrijheid en IJver*, inhoudende de algemeene goedkeuring van alle de besluiten op deeze twee Landsdagen genomen; terwijl aan den anderen kant meer bijzonder onderscheiden konden worden, de twee gevallen, bij welke het algemeene Vaderland het meeste belang hadt, in welke hun Ed. Mogenden de Staaten der andere Gewesten waren voorgegaan, en daarom verdienden, als op den voorgrond geplaatst, het meest uit te komen. — Het aanneemen van den Heer ADAMS als Minister van de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika* bij deezen Staat; en het afwijzen van een afzonderlijken Vrede met *Engeland*, zinnebeeldig te vertoonen door een *Fries*, naar den ouden Characteristiquen trant der *Friezen* gekleed, zijn rechter Hand geevende aan den *Noord-Amerikaan*, als een bewijs van Vriendschap en Broederschap, terwijl hij met zijn slinker Hand den Vrede, hem door den *Brit* aangeboden, afwees (*). — Wel hadt de Societeit gewenscht 'er iets te kun-

(*) *De Societeit de gepaste bijvoegzelen op zinnebeeldige versierzelen aan den Medailleur* H. C. VAN CALKER *overgelaaten hebbende, geeft, op den Gedenkpenning zelve, de* Fries *de rechterhand aan de Republiek der Vereenigde Staaten van* Amerika, *welke een Schepter met voeten treedt, terwijl de verbrooke Boeijens naast dezelve liggen, en een nederdaalende Engel haar den Hoed der Vrijheid aanbiedt; met de slinker Hand wijst de* Fries *den afzonderlijken Vrede, door* Engeland *met een Olijfstak aangeboden, af, op het zien van een Adder in 't gras. Een Luipaard vertoont zich aan de voeten van* Engeland.

kunnen bijvoegen, als een spreekend bewijs van der Staaten gedrag met betrekking tot den Hertog VAN BRUNSWYK; doch zij vreesde daar door te veel in 't bijzondere en gevaar te loopen van aan min weldenkenden gelegenheid te geeven, om door vittende aanmerkingen haar gedrag eerder steekende en pasquillant, dan dankbaar en welmeenende, gelijk het in de daad en waarheid was, te doen schijnen. — Dan oordeelde de Societeit, eer zij dit haar voorneemen werkstellig maakte, het van haar pligt 't zelve eerst ter kennisse te moeten brengen van hun Ed. Mogenden de Heeren Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, als bijzonder gelast, om toe te zien op de bewaaring der openbaare rust; hoewel zij niet kon bevroeden, dat, in de volvoering van dit oogmerk, bij mogelijkheid iets lag opgeslooten, 't welk de openbaare rust rechtstreeks, of van ter zijde, zou kunnen stooren, of dat iets nadeeligs voor dezelve daar uit, op eenigerlei wijze zou voortvloeijen; maar veel eer het tegendeel.

De Verzoekers door Gedeputeerde Staaten tot hun Ed. Mogenden geweezen, leverden dit Verzoekschrift den achtsten Maij over. De Kwartieren van *Oostergo* en *Westergo* keurden deeze aanbieding terstond goed; in dat der *Zevenwouden* waren de stemmen eerst voor en tegen gelijk; doch, in 't einde, verklaarde zich de meerderheid voor den Raadslag der beide andere Kwartieren: weshalven, de Societeit ten antwoord kreeg, dat hun Ed. Mogenden over het Voorstel zeer voldaan waren, 't zelve goedkeurden, en daar in bewilligden. Vervaardigd en aan elk Staatslid aangeboden zijnde, wierdt de Penning met dankzegging van allen ontvangen.

Hoe zeer het Kwartier der Steden van de andere Kwartieren in het oordeel over de Staatsbelangen veelal verschilde, heeft ons Geschiedblad op veele plaatzen aangeweezen. Onder de Steden staaken *Harlingen*, *Stavoren* en *Workum*, in dit stuk, boven alle uit. Ten standhoudenden blijke van dit verschil diende een tweede Gedenkpenning, ten deezen dage, in *Friesland* zo in Goud als Zilver vervaardigd. Voor elk Lid der Regeeringe der drie opgemelde Steden was een Zilveren, voor de Volmagten, benevens denzelven, een Gou-

Gouden geschikt. Aan de eene zijde praalt het Hoofd van zijne Hoogheid met het Randschrift WILH. V. D. G. PR. AUR & *Nass.*; op de andere zijde een Oranjeboom met zes Oranje-Appelen; aan den Stam des Oranjebooms hangende Wapenschilden van *Harlingen*, *Staveren* en *Workum*, door een Lint aan den Stam vastgebonden, met de Spreuk CONCORDIÂ FELIX, dat is, *Gelukkig door Eendragt*. Het aanvaarden van deezen Gedenkpenning ging, althans te *Harlingen*, niet algemeen toe. De Leden van den Raad, door den voorzittenden Burgemeester 'zamen geroepen zijnde om denzelven te ontvangen, weigerden tien van de eenëntwintig dien aan te neemen; en dat het getal der Weigeraaren en Ontvangeren niet gelijk stondt, was, zo men wil, toe te schrijven aan den overredenden invloed van één der Burgemeesteren.

Van *Frieslands* eisch tot vermindering der Quota, hebben wij voorheen verslag gedaan. Dewijl de gewenschte uitslag der zaake steeds agter bleef, wierdt men, in het Jaar 1785, te raade, een ernstiger maatregel te werk te stellen. Eene aanzienlijke Bezending, bestaande uit acht Leden, nevens den Sekretaris van Staat, vertrok in de maand Maart na 's*Graavenhage*. Naa veelvuldige gesprekken met den Raad van Staaten, en zijne Hoogheid, namen de Afgevaardigden, den elfden April, afscheid, en vertrokken den volgenden dag. De maare liep, dat *Holland* drie ten honderd van *Friesland* zou overneemen, en zich daar mede belasten; waar door dit over bezwaar klaagend Gewest van elf tot acht ten honderd zou verligt worden: dan de ondervinding leerde welhaast de onwaarheid van deeze uitgestrooide schikking.

Wel hadt *Friesland* voorgeslagen, niet meer dan acht ten honderd te kunnen betaalen, en, om de Verligting van drie ten honderd, verzogt; maar de Raad van Staaten, gedurende zeven jaaren, eene Verligting voorgesteld, waar in *Friesland* geen genoegen kon neemen: dewijl, naa dat tijdsverloop, het zo veel zwaarder zou vallen die meerdere som op te brengen. Ook hielden zij het lofiijker, dat iemand zijne Huishouding verminderde, (vooral wanneer zulks zon-

der ongemak kon geschieden: want niemand moest meer Dienstboden houden dan hij betaalen kon,) dan door Vreemden of Vrienden onderfteund te worden. 't Was op deezen grondflag, dat Staaten van *Friesland* hun Afgezondenen ter Algemeene Staatsvergadering last gaven op de gewoone wijze toe te stemmen in de gewoone en buitengewoone Staaten van Oorlog; nogthans, met bijgevoegde verklaaring, dat, ingevalle hun Gewest, vóór den eersten Augustus deezes jaars, de verzogte verligting niet verkreeg, de Staaten, naa den laatsten Julij, geene verdere betaaling zonden laaten doen op zeven Posten van Oorlog, die zamengenomen omtrent de verlangde Ontheffing bedroegen, en naa genoeg overeenkwamen met de fom door den Raad van Staaten aan hun Hoog Mogenden voorgeslaagen, om *Friesland*, geduurende de eerstkomende zeven jaaren, van te ontheffen.

Bij de Algemeene Staaten verwekte dit besluit der *Friesen* verbaasdheid en bekommering; ontstaande, gelijk zij schreeven, niet alleen uit de schielijke verandering in den ijver door de *Friezen* dus verre betoond, om de gemeene zaak des Lands te handhaaven; maar ook uit de voordeelige gesteltenis, waar in hun menigmaal herhaald beklag tot verligting van hunne bezwaarde Geldmiddelen gebragt was, door het gunstig Verslag van zijne Hoogheid en den Raad van Staaten. Dit, hadden zij vertrouwd, zou bij de Staaten van *Friesland* ingang gevonden, en althans te wege gebragt hebben, dat zij, alvoorens tot eenig dwangmiddel over te gaan, of plaats te geeven aan eenige ongeregeldheid en verwarring der Bondgenooten, besluit daar op zouden hebben afgewagt, en, zonder eenige afwijzing, gaaf toegestemd in de Staaten van Oorlog, voor dit loopende jaar. — Zij verzogten de Staaten van *Friesland* ernstig agt te slaan op de banden, die hun aan 't Bondgenootschap verbonden, en welker losmaaking te dugten was, als men afweek van de Grondwet van den Staat, om 't geen eenmaal, met gemeene bewilliging, was vastgesteld omtrent zaaken, die de veiligheid en gesteltenis van de Republiek betroffen, en zonder bewilliging van allen niet kon verbrooken worden; waar toe vooral behoorde de zekerheid en de bescherming van den Lande, door het in stand houden der Krijgsmagt.

Zij

Zij stonden toe, dat de begrippen, omtrent eene vrije toestemming in de Staaten van Oorlog, dikwijls verschillend waren geweest, naar maate dat het bijzonder belang van 't een of 't ander Gewest 't zelve somtijds tot deeze of geene denkbeelden deedt overhellen; doch nimmer was door de Gewesten, tot hier toe, erkend, dat die Vrijheid van toestemming zich zo verre zou uitstrekken, dat één der Bondgenooten regt zou hebben, om, op eigen gezag, en met de daad, het getal der Krijgsmagt, door de Bondgenooten gezamenlijk tot verdeediging van den Staat noodig geoordeeld, te kunnen verminderen. De bedenklijke en schroomlijke gevolgen van zulk eene handelwijze liepen elk in 't ooge.

Allergevaarlijkst keurden zij het heil van de Geldmiddelen te willen vinden op de Krijgsmagt; vooral in een tijd dat de Republiek daar van zo schaars was voorzien: naardemaal de Staat, van dezelve ontbloot zijnde, niet alleen zijn aanzien en ontzag alomme moest verliezen; maar zich zelven in een blijkbaar gevaar zou stellen van geheel verlooren te gaan. Allerzekerst was het dat zulk een voorbeeld als *Friesland* thans gaf van een allergevaarlijkst gevolg kon zijn voor het gantsche Gemeenebest: want, eens verondersteld zijnde, dat de andere Gewesten, die een gelijk regt als *Friesland* bezaten, bij de minste ongelegenheid, onder voorgeeven van onvermogen, iets dergelijks ondernamen, en den last, welken zij, verpligt zijn te draagen, onverhoeds afwierpen, of op de schouderen der Bondgenooten wilden leggen, zou het Gebouw van dit Gemeenebest, op een oogenblik, aan 't waggelen kunnen gebragt worden. 't Losmaaken van de Banden der Unie, de verdeeldheid, zou het Staatsgebouw sloopen, en de Republiek ten prooij laaten van anderen, die somtijds, door naijver gedreeven, de tweedragt zouden tragten te voeden.

Eindelijk konden zij niet ontveinzen, over 't gedrag der Staaten van *Friesland* te meer aangedaan te zijn; dewijl het hun waarschijnlijk toescheen, dat deeze afwijzing in kwam als een dwangmiddel om niet alleen de Bondgenooten tot derzelver hulp te doen zamenstemmen; maar ook die hulp te brengen tot die hoogte als zij gevorderd hadden: en vermids

mids zulks geen ander oogmerk kon hebben, dan om de andere Bondgenooten geheel van de begrippen der Staaten van *Friesland* te doen afhangen, was het hun niet ongeraaden voorgekomen aan te merken, dat dit het regte middel niet was tot bereiking van het bedoelde; vriendlijkheid, inschiklijkheid, en goede verstandhouding strekten daar toe alleen.

Op gemelde gronden verzogten de Algemeene Staaten omverandering in 't genomene Staatsbesluit van *Friesland*, en eene gaave toestemming, tot het einde van het Jaar. — Dan deeze verklaarden van 't zelve niet te kunnen afgaan. Die volharding bragt een Verslag ter Algemeene Staatsvergadering te voorschijn, waar door de vlam des misnoegens ten dake dreigde uit de barsten. Naamlijk men was van oordeel, dat, daar Staaten van *Friesland* doof scheenen voor alle aanmaaningen, men zich verzekerd mogt houden van de vrugtloosheid, om meer middelen van overreeding aan te wenden; en dat men van eene Bezendinge zelfs geen meer uitwerking dan al het voorige kon verwagten. De verregaande ongeregeldheid, door die Staaten begaan, moest hersteld worden, door zodanige middelen als de Grondwetten van de Unie, in dergelijke omstandigheden, aan de hand gaven, om het verloop der Krijgsbenden van den Staat, en alle verwarring daar uit ontstaande, te voorkomen. Ten dien einde sloegen zij voor, „ om het beloop der Posten, van welker betaalinge de Staaten van *Friesland* zich, naa den laatsten Julij, onttrokken, voor rekening en ten laste van die Provincie, ten Comptoire Generaal van de Unie te doen negotieeren, tegen zodanige Intresfen als tot hier toe gegeeven waren, en vervolgens uit die Penningen de betaaling te laaten doen van alle die Posten; met verdere authorisatie aan den Raad van Staaten om aan de Staaten van *Friesland* van het beloop dier Penningen met de Intresfen, kennisse te geeven, met verzoek, om dezelve Penningen aanstonds, immers uiterlijk vóór het einde van dit loopende jaar, ten Comptoire Generaal van de Unie te doen wederbezorgen; en, wanneer zij hier omtrent in gebreke bleeven, naa uitgang van dit loopende jaar, het Rembourfement dier Penningen van dit Gewest te mogen verhaalen bij Executie, en zulks door alle

zodanige middelen als bij den Raad van Staaten, met Communicatie en Overleg van zijne Hoogheid den Prins Erfstadhouder, meest Convenabel en Oirbaar zouden worden gevonden: waar toe wel speciaal hoogstgemelde zijne Hoogheid behoorde verzogt te worden, deszelfs Gezag en Anthoriteit wel te willen contribueeren."

Geen wonder dat Staaten van *Friesland* zich diep getroffen voelden over eenen Voorslag, waar van zij de gevolgen voor hun Gewest, ja voor het geheele Gemeenebest, allernadeeligst en heroerendst inzagen. Onmiddelijk beraadslaagden zij den Stadhouder, bij eenen Brieve, te vraagen: „ of dit Rapport ('t welk gezegd wierdt naa ingenomene Consideratien en het hoog wijs Advijs van zijne Doorlugtige Hoogheid uitgebragt te zijn,) volgens zijn eigen idée was ingerigt, en vooral welke zijne waare Gedagten en Intentie mogt weezen, ingevalle dit Rapport eens onverhoopt aldus ter Generaliteit geconcludeerd, en zijne Hoogheid, over zulks, door den Raad van Staaten geauthoriseerd wierdt, om tegen *Friesland*, ten behoeve van de Republiek, (waar van dit Gewest een notabel Lid uitmaakte,) de Middelen van Executie, met hoogstdeszelfs Authoriteit en Gezag te dirigeeren?" — Wijders gelasten zij de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, om, wanneer onverhoopt op den *Friesland* zo bezwaarenden Voorslag dus mogt beslooten worden, zich daar tegen te verklaaren.

Uit het Antwoord van zijn Hoogheid, konden de Staaten van *Friesland* niet veel troost scheppen. Naa vooraf verklaard te hebben, hoe hij geheel ongehouden was, hun eenige rekenschap te geeven, van de Advijsen door hem in den Raad van Staaten uitgebragt, was hij niet ongenegen, eenige opening deswegen te doen. Hij herinnerde hun een gelijkluidend Verslag en Besluit, in den Jaare 1771, tegen de Staaten van *Zeeland*; die desgelijks goedgevonden hadden eenige Posten van den Staat van Oorlog af te wijzen, en onbetaald te laaten, waar in toen ten tijde *Friesland* niets *Inconstitutioneels* gevonden, maar 'er mede in toegestemd hadt. Hierom hadt hij, toen de Raad van Staaten 't zelfde middel voorsloeg, zich daar tegen niet kunnen aan-

R 2 kan-

kanten, zich vleiende, dat het nimmer tot Executie van de daar bij voorgeslaagene middelen zou koomen, en dat door wederzijdsche toegeevenheid de zo hoognoodige Harmonie tusschen de *Friesche* Staatsleden en die der overige Bondgenoten niet zou worden gestoord. — Den invloed, welken zijne onderscheide Charges hem gaven, wilde hij aanwenden tot handhaaving van de Unie en tot het voorkomen van scheuring onder de Bondgenooten. Hier van kon het Verslag, omtrent de Betaaling der afgeweeze Posten, ten waarborg verstrekken; en beriep hij zich op de kennis en bewustheid der *Friesche* Afgevaardigden om in 't Voorjaar de Onderhandelingen, den toestand van Frieslandsch Geldmiddelen betreffende, bij te woonen, die konden getuigen, hoe hij toen gesprooken, en zijn verlangen betoond hadt om aan Frieslandsch begeerte te voldoen, zo verre met zijn Pligt en Betrekking, zo tot de Unie in 't gemeen, als tot ieder der Bondgenooten in 't bijzonder, bestaanbaar was. — In deeze gevoelens volhardde hy, en niets was vreemder van zyne waare gedagten en oogmerken, dan om aan te raaden, het aanwenden van maatregelen, die eene scheuring onder het Bondgenootschap, en dus een onherstelbaar nadeel aan de Unie in 't gemeen, en aan ieder Provincie in 't bijzonder, zou veroorzaaken. — Op 't ontvangen van dit Antwoord, was het Advijs der Steden eerst, dat men zijne Hoogheid voor de gegeevene opening zou bedanken; doch naderhand vereenigde zich dit Kwartier met de drie overige, om dit Antwoord tot nadere overweeginge op te schorten.

Terwijl de zaak tot dit uiterste liep, zaten veele Ingezetenen van *Friesland* niet stil. Een opgesteld Adres aan de Staaten van *Friesland*, was gedrukt aan de Steden en Grietenijen, ter onderteekening rondgezonden, en wierdt ten zelfden dage, als de Brief van zijne Hoogheid ten buitengewoonen Landsdage bij de Staaten van *Friesland* in handen kwam, geteekend hun aangeboden door de Ingezetenen van *Westdongeradeel*, *Baarderadeel*, *Doniawerstal*, *Leeuwarden*, *Franeker*, *Dokkum*, *Harlingen*, *Makkum* en *Heereveen*, mitsgaders eenige Studenten op de Hoogeschool te *Franeker*. — In den schoot hunner dierbaare Landsvaderen, wilden

den zij hunne overkropte gemoederen, met vertrouwen, ontlasten, en teffens, de opregtfte en fterkfte verzekeringen, van Dankbaarheid en Eerbied aanbieden: gelijk zij deeden, door het ophaalen der jongfte Gebeurtenisfen, en 't erkennen dat, huns oordeels, de Staaten van *Friesland*, daar in Braafheid, Kloekmoedigheid en Wijsheid hadden aan den dag gelegd, hun aanmaanende op dat zelfde voetspoor voort te gaan. „ Dan, en dan alleen," lieten zij zich hooren, „ zou men met grond mogen hoopen, dat de verwelkte „ Roem der Republiek zou herbloeijen, en haare Wel„ vaard herleeven; dat haare waggelende Vrijheid, tegen al„ le binnen- en buitenlandfche laagen en aanrandingen, be„ vrijd zou weezen, en dat fpoedig zou verdorren die Ver„ dervende Hand, die nu zo tastbaar tot haar Val en On„ dergang gewerkt heeft. — Maar, wat wenfchen wij? „ Helaas! wat zullen, wat kunnen, wat behooren wij te „ wenfchen? hoe zeer wij ons ook, door een aangebooren „ zugt, daar aan verkleefd voelen, voor het Behoud, voor „ den Bloei van eene Republiek, voor 't Behoud, voor den „ Bloei van een Bondgenootfchap, dat hoe nuttig en voor„ deelig het ook moge zijn voor alle de overige Leden van „ 't zelve, voor deeze Provincie ruïneus is geworden; een „ Bondgenootfchap, tot welks behoeve en kragtdaadige on„ derfteuninge, zich deeze Provincie heeft afgefloofd, en „ dat, nu zij ten einde haarer kragten is, eerlang misfchien „ zal tragten haar op 't hart te trappen, om het weinige bloed, „ dat nog in de aderen overig is, met geweld af te pers„ fen! Daar toe immers ftrekt het Advijs ter Vergaderinge „ van hun Hoog Mogenden ingebragt. Dit Advijs vervult „ ons met droefheid, en verwekt niet minder onzen toorn „ en verontwaardiging. Het is een Advijs alleen den zulken „ waardig, wier Naamen, in de laatfte jaaren, toen het op „ de handhaaving der Tractaaten, de befcherming der Inge„ zetenen, en de verdeediging des Vaderlands tegen den „ gemeenen Vijand aankwam, men niet eens zou hebben hoo„ ren noemen, indien die niet anders dan met lof waren „ gemeld geworden."

Naa de ontvouwing van *Frieslands* Staat der Geldmiddelen, en het vermelden van 't geen tot Verligting van dien bezwaarden Staat door hun Ed. Mogenden was aangewend, als mede het bijbrengen des hun zo zeer stuitenden Staatsverslags, vaaren zij voort: „ Zie daar eene Staatkunde zo „ dwaas als wreed! De Eer en het Aanzien der Republiek, „ zo binnen als buitenslands, zou vorderen, dat deeze Pro„ vincie met geweld gedwongen worde, om een last voort „ te sleepen, die haar vermogen verre te boven gaat? Het „ belang der Republiek zou zijn, dat, om rede, dat deeze „ Provincie, niet kan draagen, zo veel, als men wil dat „ ze draage, geheel verdorven en onnut gemaakt worde? „ En zijne Hoogheid behoorde verzogt te worden, om met „ deszelfs Gezag en Authoriteit daar toe wel te willen me„ dewerken en contribueeren? Zijne Hoogheid, die de Eer„ ste Staatsdienaar deezer Provincie is, als Stadhouder, die „ teffens, als haar Kapitein Generaal, het eerste voor haar „ tegen allen overlast en geweld behoort, in de bresse te „ springen, en die, in die beide Qualiteiten, ondergeschikt „ is aan het Oppergezag Uwer Edel Mogenden, die, daar„ enboven, aan de bestendige en getrouwe aankleeving van „ deeze Provincie aan de belangens van zijn Huis, den „ oorsprong en grondslag verschuldigd is van alle de Groot„ heid, welke hij thans in de Republiek heeft; deeze zou „ behooren te worden verzogt om de Vaderlijke zorge „ Uwer Ed. Mogenden voor het welzijn uwer Ingezetenen, „ en de daar bij betoonde Cordaatheid, te bestrijden, te „ overwinnen en nutloos te maaken? Om gewapenderhand, „ (dit toch zal men door Gezag en Authoriteit moeten ver„ staan,) ten behoeve der Bondgenooten, zich van 's Lands „ Kas meester te maaken, en het geen daar in niet te vin„ den is, en te vergeefsch gezogt zal worden, met geweld, „ van de Ingezetenen af te persen, tot dat daar van niets „ meer te haalen is, en deezen in de diepste armoede ge„ dompeld zullen zijn? Om, dus, om zo te spreeken, doof „ en verstokt voor alle regtmaatige klagten, het oude Last„ dier met geweld voort te drijven, tot dat het zoerloos „ ter nedervalt! — Wreede dwaasheid! die wij niet kunnen,

„ die

„ die wij niet willen denken, dat ingevolgd zal worden bij
„ een Bondgenootschap, waar van deeze Provincie een zo
„ notabel Lid is, tot welker laste men niets kan inbrengen
„ dan dat dezelve zich, ten zijnen behoeve, heeft afge-
„ sloofd, en nu niet meer kan, het geen zij gaarne wil. —
„ Al zo min kunnen en zullen wij gelooven, dat de Prins
„ Erfstadhouder, met terugstelling en verwerping van zo
„ veele bijzondere betrekkingen, als waar door zijne Hoog-
„ heid aan het behoud en welzijn van deeze Provincie zo
„ naauw verbonden is, zou kunnen, zou willen, op zich
„ neemen de volvoering van haar bederf en ondergang.

„ Dan, Edel Mogende Heeren! daar is zo veel gebeurd,
„ zedert weinige jaaren, dat men nooit zou hebben kunnen
„ en willen gelooven dat gebeuren konde, dat men nu ein-
„ delijk niet meer weet waar voor men al of niet te vree-
„ zen en te zorgen hebbe. In allen gevalle eene te groote
„ voorzigtigheid geeft zeldzaam stoffe tot naberouw; daar
„ eene kleine onvoorzigtigheid zeer dikwijls door een sleep
„ van elenden gevolgd wordt. — Dat dan de betoonde Va-
„ derlijke zorge en cordaatheid Uwer Ed. Mogenden voor
„ de behoudenisse deezer Provincie, en het welvaaren dee-
„ zer Ingezetenen, bij ons allen zo hoog gepreezen en zo
„ dankbaar erkend; gelijk wij uit den grond van onze har-
„ ten GODS genadige Voorzienigheid danken, die ons en het
„ onze aan het wijs Bestuur en de getrouwe Bescherming
„ van UE. Mogenden heeft aanbetrouwt, niet nutloos wor-
„ de, door niet vroegtijdig genoeg in gereedheid te bren-
„ gen, de Middelen, die, in geval van nood, ter verdee-
„ diging strekken moeten! — Mogelijk komt 'er wel eenig
„ uitstel van Executie; mogelijk zelfs dat men wel, voor
„ een bepaalden tijd, de Provincie eenigermaate te gemoet
„ koome en verligte. Dan wat van dien aart ook moge ge-
„ beuren, wij hoopen, ja wij bidden, dat het de Waak-
„ zaamheid uwer Ed. Mogenden zelfs voor geen oogenblik
„ mag doen sluimeren." — Waar op zij, naa de sterke taal
reeds door ons bijgebragt, omtrent de Patenten en den
Burgerwapenhandel hunne Voorstellen deeden. — De In-
gezetenen van *Harlingen* leverden een Verzoekschrift over

in algemeener bewoordingen begreepen: dewijl, gelijk zij betuigden, de omstandigheden der Onderteekenaaren in 't algemeen hun niet bekwaam maakte om al het gestelde in het Adres (hoe gegrond misschien,) met zekerheid te beoordeelen. — Staaten van *Friesland* betuigden zeer gevoelig te zijn aan de blijken van Vaderlandsliefde, Trouwe en Toegenegenheid hunner Ingezetenen: kunnende het vertrouwen, 't welk zij gesteld hadden in 't gedrag bij hun Ed. Mogenden gehouden, in het beschermen van 's Lands dierbaare Vrijheid en Welzijn, hun niet anders dan aangenaam weezen.

In *Friesland*, zo zeer als elders, ontmoette de Wapenhandel geene geringe aanmoediging, zo wel in den ijver en lust der Ingezetenen, als in de schikkingen, bij de Hooge Magten daaromtrent beraamd. Al in den Jaare 1782 hadt, ten Landsdage van het Gewest, het Kwartier van *Oostergo* een voorstel gedaan, wegens het oprigten van een Burger-Landmagt, met inlevering van een Plan, daar toe betrekkelijk. Zie hier eenige trekken van dit Voorstel. „ De menigvuldige rampen en onheilen de Republiek in 't algemeen overgekomen, de zwakke toestand, waar in zij zich bevindt, de akelige vooruitzigten voor het toekomende, het verval van onzen weleer zo bloeiende Koophandel en Vragtvaart, de daar uit voortvloeiende doodlijke verarming onzer vrije Ingezetenen, moeten ons allen doen uitzien na eene min kostbaare uitkomst, welke de Vrijheid van onze Ingezetenen duurzaam, zonder hunnen geheelen ondergang te veroorzaaken, kan verzekeren. — Het is dan uit deezen hoofde, dat wij, ter bereiking van dit ons voorgesteld heilzaam oogmerk, gemeend hebben U Ed. Mog. in bedenking te moeten geeven, of het niet ten hoogsten noodig zou zijn, dat, terwijl wij dagelijks zien, dat door zijne Doorlugtige Hoogheid, en den Raad van Staaten, bij alle, zelfs bij gezogte gelegenheden, nog geduurig wordt aangedrongen op de vermeerdering der zo kostbaare Landmagt, ja, dat zelfs zijn Hoogheid en de Raad zich onschuldig verklaaren aan de rampen het Vaderland overgekomen, welke meerendeels aan het niet toestemmen in de vermeerdering der Land-

magt

magt door Hoogstdenzelven en den Raad worden toegeschreeven — dat men,, zo spoedig eenigzins mogelijk, om alle mingepaste en haatlijke verwijtingen te ontgaan, begon met de volvoeringe van 't geen bij de wijze Oprigters der Unie van *Utrecht* is het VIII Artijkel is beraamd; doch 't welk tot heden toe nimmer is uitgevoerd, hoewel daar in de zekerheid was en nog is te vinden, dat de Ingezetenen des Lands immer door het onderhoud van eene gehuurde vreemde en dus belanglooze Militie, geheel zoude behoeven te worden uitgeput; maar dat, integendeel, dies te meer van den opbreng van 's Lands lasten zou kunnen worden besteed tot beter onderhouding van eene bekwaame Oorlogsmagt ter Zee, om den eenigen steun van ons Land en Koophandel, te onderschraagen en te dekken, zonder eenige vrees voor invallen te Lande: want een gewapend, en onder hunne zelfsgekooze Bevelhebbers geoeffend Volk, welks Koophandel bloeit, zal geene Slavernij of Overheersching vreezen, vindende steeds de middelen, ter afwending van deeze Gedrogten, in hun eigen vrij en blij Burgerhart.

„ Wij meenen dat de Nuttigheid van dit Plan geen bewijs noodig heeft. Uitlandsche en Inlandsche Historien leveren hier toe oneindig veele voorbeelden op. Aan dusdanig eene Instelling is het Vrijheidlievend *Zwitzerland* het behoud van dit bemind pand verschuldigd; door dergelijk eene schikking vindt *Engeland* de middelen ter zelfbehouding zodanig in zijn eigen boezem, dat het al zijn gehuurde Magt buiten 's Lands kan gebruiken. Zonder zodanig middel zou waarschijnlijk het agtbaar, het navolgenswaardig, het wonderlijk *Noord-America*, nooit tot dien stand gekomen zijn, in welken wij het thans met zo veel agting bewonderen.

„ En vermids het oogmerk deezes Voorslags geen ander is, dan om de Inrigtingen, die in veele Steden plaats hebben, onder zulke veranderingen als tijd en gelegenheid vorderen, algemeen te maaken, zo meenen wij met grond te kunnen zeggen, dat ook de Geschiedenis van onze Republick, genoegzaame blijken van deszelfs Nuttigheid oplevert — het zij men het oog vestige op den met zo veel regts verkreegen roem der Gewapende Burgerijen, als te-

Alkmaar, *Haarlem*, *Leijden*, *Groningen*, en andere Steden, welke ter verkrijging of bewaaring der Vrijheid, en ter bescherming van zich zelven, van Vrouwen, van Kinderen en eigen Bezittingen, wonderen van dapperheid hebben verrigt; — het zij men het oog slaa op de Steunpijlaar van onzer aller Onafhangelijkheid, het magtig, het agtenswaardig *Amsterdam*, en onderzoeke of die Stad haare Vrijheid wel in die maate, als zij dezelve thans geniet, zou behouden hebben, indien zij niet, door zulk eene wijze voorzorg, haare posten altijd in veiligheid hadt gezien. — En op dat wij nog een woord van onzen tegenwoordigen toestand spreeken, hadt 'er dusdanig eene Inrigting thans plaats gegreepen; de Militie, of ten minsten een groot gedeelte van dezelve, hadt dan, in plaats van langs de Kusten, (tot groot ongerijf van de goede Ingezetenen en kosten voor den Lande,) ziek en dus onnut te worden, na 's Lands aan volk gebrek hebbende Vloot gezonden kunnen worden, om aan den vijand afbreuk te doen, in denzelfden tijd, dat de Ingezetenen genoegzaam in staat waren voor hunne eigene binnenlandsche veiligheid te zorgen. Door welk een en ander, onder den hoognoodigen zegen van GOD Almagtig, de tegenwoordige laagte, waar toe wij ons verneederd zien, te voorkomen zou zijn geweest, en niet onwaarschijnlijk nog te herstellen is. Ten minsten het is alleen met dat zuiver oogmerk, dat wij deezen Voorslag doen om dit gewigtig stuk in dit Gewest ten besluit en ten uitvoer te brengen, en tevens, 't zelve van de overige Bondgenooten te eischen uit kragt van het VII Artijkel der Unie van *Utrecht*."

Die Voorslag bleef niet zonder uitwerking. Eenige Ingezetenen zich aan de Staaten vervoegd hebbende, was het gevolg daarvan, dat dezelve dien Handel openlijk goedkeurden, en begunstigden, als mede dat zo te *Leeuwarden*, als te *Dokkum*, door de Burgers en Ingezetenen Verzoekschriften aan de Regeering wierden ingeleverd, om zich in den Wapenhandel niet alleen te oeffenen; maar dat ook de daar toe gemaakte Reglementen, door de Regeering, mogten bekragtigd worden. De Bende Vrijwilligers in *Frieslands* Hoofdstad kreeg van de Staaten, uit 's Lands Magazijn vierhon-

honderd ſtuks Wapenen, om ze ten minſten een half jaar, en tot zij zich eigene konde aanſchaffen, te gebruiken. Aan dezelve wierdt een openbaare plaats ten Wapenhandel aangeweezen, en ontving de Krijgsbezetting bevel om aan die Burgerkrijgsbende alle Krijgseer te bewijzen. Terwijl 's Lands Staaten der Burgeren ijver om zich in den Wapenhandel te oeffenen alzins preezen, en betuigden hoe 't hun aangenaam zou zijn, als zij, bij aanhoudenheid, daar in voortgingen; werders een ieder gelastende hun in deeze oeffening niet te ſtooren, maar veeleer, in allen deele de behulpzaame hand te bieden.

In den Jaare 1785 hadt de Stadhouder een Vertoóg in 't licht gegeeven, behelzende eene Verdeediging van zijn gedrag, omtrent de openbaare zaaken gehouden. Verſchillende wierdt die Verdeediging opgenomen. Hoedanig men in *Friesland* daar over dagt, kan blijken uit het Antwoord der Staaten aan zijne Hoogheid, waaruit wij het wel der moeite waardig oordeelen, het hoofdzaaklijke hier in te lasſchen. Zij konden (ſchreeven ze) voor zijne Hoogheid niet ontveinzen, dat de wijduitgebreide Voorafſpraak van den Brief aan hun Hoog Mogenden geſchreeven; de Redeneeringen daar in vervat; de Daaden daar in geſteld; de Gevolgen daar uit getrokken; de Beſluiten daar uit opgemaakt, hun, in den hoogſten graad, hadden getroffen, en in de onvermijdelijke noodzaaklijkheid gebragt; om, (dewijl zijne Hoogheid dien Brief aan het geheele Bondgenootſchap hadt toegeſchikt, en zij dus niet voorbij konden, zich zulks mede aan te trekken,) op eene aan cordaate Regenten en vrije *Friesen* pasſende wijze, die de innerlijke bewustheid gevoelden, dat zij hunne Pligten, jegens hun Vaderland, en hunne Committenten betragt hadden, te antwoorden op alle die Stellingen, die hun, op eene meer of min ingewikkelde wijze, voorkwamen te ſtrekken, om de rampen, waar onder ons Vaderland, zedert eenige jaaren, zo bitter gedrukt was, en nog gedrukt wierdt, daar aan toe te ſchrijven.

Dat het uwe Hoogheid (dit zijn de woorden) *niet heeft mogen gebeuren deszelfs pogingen met eenen gewenschten uitſlag bekroond te zien; vermids daar door ons Vaderland*

aan

aan geene buitenlandsche Oorlogen geëxponeerd en door geen binnenlandsche Tweespalt zou zijn beroerd geworden; maar dat het bij deszelfs Vrijheid, Vrede, Onafhangelijkheid, en Welvaard geconserveerd, in allen gevallen in behoorelijken staat van Defensie gehouden; en tot den hoogsten top van Luister en Voorspoed gebragt zou zijn! En dat, bij gevolg, alle die rampen, die aan de Republiek, zedert weinige jaaren, zijn overgekomen, en die haar nog verder te vreezen staan, niet, zonder de hoogste Onregtvaardigheid, aan uwe Hoogheid kunnen worden ten laste gelegd.

„ Wij betuigen," laaten zich daar op de Staaten van *Friesland* hooren, „ voor GOD en het Vaderland, wars te „ zijn van allerlei verdenkingen, imputatien en reproches, „ en dezelve nimmer te willen gebruiken, maar die te verfoeien! Doch wij willen voor U Hoogheid niet verbergen, dat wij in de bovengemelde uitdrukkingen eene duidelijke inculpatie vinden van het gedrag der Hooge Regeering! — Immers wie anders dan de Regenten hebben „ U Hoogheid kunnen beletten *deszelfs bedoelingen te bereiken, en deszelfs poogingen met den gewenschten uitslag bekroond te zien?* — Aan wie anders dan de Regenten „ wordt dus de *buitenlandsche Oorlog*, en de *binnenlandsche Tweespalt* toegeschreeven? — Wie anders dan de Regenten hebben dus de *Vrijheid, Vrede, Onafhangelijkheid* „ en *Welvaard van den Lande*, in de waagschaal gesteld? — „ Wie anders dan de Regenten hebben deszelfs *Defensie* verwaarloosd? Wie anders, eindelijk zijn de Oorzaaken der „ *tegenwoordige Rampen?* — Wij weeten geene intermediaire „ uitlegging te bedenken, die de Regenten vrij houdt van „ de blaam, hun in deeze bovengemelde uitdrukkingen aangewreeven. En daar ons dezelve zo gevoelig treft, zijn „ wij aan ons zelven, aan onze Eer en Goeden Naam, aan „ onze Waardigheid en aan het Vertrouwen onzer Ingezetenen verschuldigd, ons van dezelve te zuiveren."

Ten dien einde haalen zij het gedrag der Regenten van *Friesland* van vroegeren tijde op, ter aantooninge, dat zij nimmer de heilzaame en met 's Lands Welzijn overeenstemmende Bedoelingen en Poogingen van zijne Hoogheid hadden

den tegengegaan, maar veel eer onderfteund, zo veel als het vermogen van dat Gewest en deszelfs goede Ingezetenen kon toelaaten.

Zij kenden zich vrij van *ingeboezemde Vooroordeelen* veroorzaakt en gevoed te hebben, veel min aan *fchending van Vertrouwen* fchuldig te zijn; en betuigden nimmer den *toeleg* gehad te hebben, *van Hunne eigene Verdeediging te doen dienen tot bezwaar van anderen.*

„ Deeze gevoelens," om der Staaten eigene woorden te bezigen, „ Doorl. Vorst! zijn de eenigfte Gronden, en „ waaragtige Oorzaaken, die ons wederhouden hebben, om „ in het breede te beantwoorden de *Justificatoire Memorie* „ van den zesden October des Jaars 1782. Wij hebben niet „ willen daar in zoeken, veel min vinden, directe inculpatien „ tegen onze Regeering en Gedrag; en hebben aan de „ eene zijde gemeend, dat een voorzigtig ftilzwijgen voor „ U Hoogheid niet ongunftig zijn zou, en Hoogstdezelve „ ten klaarften overtuigen van onze Moderatie, Agting, „ Confideratie. Aan den anderen kant agteden Wij het beneden „ onze Waardigheid, van Ons in te laaten met de „ Opftellers derzelve, aan welkers infidieufe Inzigten, verleidende „ Taal, en verderflijke Principes, Wij dit ftuk *alleen* „ toefchreeven! Wij hoopten, dat Ons Gedrag, U „ Hoogheid, van wiens braaven en Vaderlandlievenden Inborst „ Wij Ons wel verzekerd willen houden, overreden „ zou, van de nadeelige gevolgen, welke de mefures naa „ zich zouden fleepen, die aan U Hoogheid gefuppediteerd „ wierden, door den kring van Raadslieden, waar mede U „ Hoogheid fchijnt gecircumvenieerd te zijn, en die noch „ de genegenheid, noch de agting, noch het vertrouwen „ der Natie bezitten, of verdienen. — Doch nu, daar men, „ onder den dekmantel eener moderate Zelfverdeediging, „ onder het voorwendzel van twee Voorftellen te doen, die „ zeker eenen zo omflagtigen aanloop niet behoefden, U „ Hoogheid, op nieuw heeft weeten aan te zetten om zaaken „ leevendig te maaken, die een gematigde voorzigtigheid „ liever zou hebben laaten rusten, en dat op eene „ wijze, gefchikt om de goede Ingezetenen, omtrent het

„ Ge-

„ Gedrag hunner Regenten te ontrusten; moeten Wij, tot „ ons leedweezen, in onze Verdeediging voortgaan." — In deeze noemen zij stuk voor stuk op de Gevallen door zijne Hoogheid bijgebragt; doch welker vermelding ons te lang valt, en op herhaalen van reeds in 't breede geboekte zaaken zou nederkomen.

Alleen moeten wij 'er nog uit ontleenen, hoe de Staaten van *Friesland* zich laaten hooren, over de meer algemeene betuigingen in het Vertoog des Prinsen; *dat alle die klagten van Inactiviteit, en Werkloosheid, met welken men zijne Hoogheid hadt tragten haatlijk te maaken, moesten worden toegeschreeven* — of aan *Ongenegenheid jegens zijne Hoogheid* — of aan *Begeerte tot Verandering in de Vorm der Regeering deezer Landen* — of aan *Onkunde en Inexperientie in het geen betrekking heeft tot het voeren van een Oorlog ter Zee.*

„ Dat," zeggen zij hier op, „ de klagten over *Inactivi-* „ *teit* en *Werkloosheid*, uit den boezem der geheele Natie „ voortgekomen zijn, en alle kenmerken eener volledige „ Volksstem hebben gehad, is zo bekend, zo klaar, en zo „ waereldkundig, dat het geen bewijs noodig heeft. Het is „ dus, voor eerst, de geheele Natie, die hier beschuldigd „ wordt van Ongenegenheid voor U Hoogheid. — Wij kun- „ nen dezelve, voor zo verre onze Provincie aangaat, ge- „ rustlijk en volkomen van die aangewreevene blaam vrij- „ spreeken. U Hoogheid was het voorwerp, niet alleen „ van de Genegenheid; maar ook van de Liefde der *Frie-* „ *zen*, en dat zonder eenige distinctie. Die gevoelens zou- „ den onafgebrooken gebleeven zijn, zo 'er geene distinctie „ ware opgekomen, waar door de Genegenheid voor U „ Hoogheids Persoon wel de zelfde bleef; maar de Goed- „ keuring van alle U Hoogheids handelwijzen, minder alge- „ meen exteerde. De eerste oorzaaken deezer afgekeurde „ handelwijzen min of meer ontdekt zijnde, moesten nood- „ wendig die Genegenheid verflaauwen.

„ Dan nimmer is alhier aan U Hoogheid Persooneel toe- „ geschreeven het uitvoeren van demarches, die de goed- „ keuring der Natie konden, noch mogten, wegdraagen.

„ Nim-

„ Nimmer is uwe Welmeenenheid, uwe Liefde tot het Va-
„ derland, bij rechtgeaarte *Friezen*, in twijfel getrokken;
„ maar zij hebben voor lange betreurd, en betreuren nog
„ dagelijks, dat Vleien, dat Onkunde van 's Lands en dee-
„ zer Provincie rechte belangens, dat Eigenbelang, en dat
„ onbepaalde Heerschzugt zo klaarblijklijk doorstraalen in de
„ zulken, die U Hoogheid omringen, die door U Hoogheid
„ als Raadslieden gebruikt, en met Hoogstdeszelfs Vertrou-
„ wen vereerd zijn geweest en nog worden.

„ Tegen die alleen is het Ongenoegen ingerigt. De zwaar-
„ wigtige Bedieningen, en de gewigtige Bezigheden, waar
„ mede U Hoogheid overlaaden is, vorderen zekerlijk bij-
„ stand; doch welke Raadslieden daar toe gebruikt worden,
„ kan voor de Natie nimmer onverschillig zijn. De zulken
„ alleen zijn haare Agting en U Hoogheids Character waar-
„ dig, die doorkundig, onpartijdig, vrij van eigenbelang,
„ onbeschroomd in het cordaat zeggen der Waarheid, alle
„ de raadslagen, die de demarches, welke U Hoogheid aan
„ derzelver raadgeeving onderwerpt, toetzen in de weeg-
„ schaal der Pligten, die U Hoogheids eminente Charges
„ Hem opleggen, en die het waaragtig belang van het Va-
„ derland, het welzijn der Ingezetenen, en de bewaaring
„ van Vrijheid en Vrede tot doelwit hebben, wier bepaalin-
„ gen alleen daar op uit zijn, en die dus in den volkomen-
„ sten en rechtgeaarden zin, de belangens van het Vader-
„ land, als onschendbaar aan die van U Hoogheid verknogt,
„ daar U Hoogheid toch met dat Vaderland moest staan of
„ vallen, betragten.

„ Dat, al verder, die *klagten over Inactiviteit* toege-
„ schreeven worden aan *Begeerte tot Verandering in de*
„ *Vorm der Regeeringe deezer Landen*, is eene niet minder
„ onbeweezene en gehazardeerde Stelling. Wij bepaalen
„ ons hier wederom tot onze Provincie, alwaar, noch bij
„ de Regeering, noch bij de Ingezetenen, iets verrigt is,
„ 't welk een voorneemen aanduidt van de wettige, consti-
„ tutioneele en bezwooren Vorm van Regeering te willen
„ veranderen. — De Besluiten bij Ons genomen, draagen
„ de kenmerken weg van Herstelling van goede Orde, van

„ Af-

„ Afschaffing van Abuizen, van Herneeming van wettige, „ constitutioneele, en nimmer afgestaane Regten; maar zij „ beademen niets, dat naar Verandering der wettige Regee- „ ringsvorm zweemen kan. En, zo 'er al, hier of daar, „ zulke verderflijke Grondbeginzelen smeulen mogten, zo „ vertrouwen Wij, en alle braave Ingezetenen van *Fries-* „ *land*, volkomen op de werkzaamheid, kundigheid, trouw „ en regtvaardigheid van het Hof Provinciaal alhier, 't „ welk, meer dan ooit zijn alouden roem waardig, de ze- „ kere waarborg is van de gerustheid der Ingezetenen, van „ de bewaaring der Constitutie, van de handhaaving der „ Wetten, van het uitoeffenen van Regt en Geregtigheid, en „ van het waaken tegen alle onderdrukking of verkorting „ van ieders Regten van den grootsten af tot den kleinsten „ toe. — Als getrouwe Voorstanders van 's Lands Vrijhe- „ den, Beschermers van 's Lands Rust, Bewaarders van het „ billijk Ontzag aan de Regeering verschuldigd, zal het „ Hof, naar behooren, weeten te waaken, tegen alles, wat „ tot Verandering in de wettige Vorm der Regeeringe aan- „ leiding zou kunnen geeven.

„ Eindelijk worden die klagten toegeschreeven aan *Onkun-* „ *de en Inexperientie in het geen betrekking heeft tot het* „ *voeren van eenen Oorlog ter Zee.* — Wij hebben bewee- „ zen, dat men door de Klaagers alhier niet anders verstaan „ kon dan de geheele Natie. Hier uit volgt, dat dus de „ geheele Natie aan die Onkunde en Inexperientie laboreert, „ en wilde men bij strikte gevolgtrekking argumenteeren, „ zou men hier uit de supposutie kunnen trekken, dat U „ Hoogheid, en die van zijnen Raade alleen van die alge- „ meene Onkunde en Inexperientie vrijgesprooken moeten „ worden. Dan om dit overeen te brengen met de even „ voorgaande bekentenis, dat 'er fouten en gebreken in het „ Bestuur der Zeezaaken kunnen plaats gehad hebben, laa- „ ten wij gaarne aan de pennen, door U Hoogheid gebruikt, „ ter betooginge over."

Niet weinig, om 'er dit, 's Lands tegenwoordigen toestand betreffende, nog bij te voegen, vonden zich de Staaten van *Friesland* getroffen door 't gestelde van zijne Hoogheid, we-

wegens een vijandlijken inval in de *Keizerlijke Nederlanden*, ten tijde van de Meerderheid onzer Landmagt boven die des Keizers in dien oord. Zij vonden den geheelen zamenhang dier plaatze „ eer geschikt om te Onvredenheid „ en Verdenking te baaren, dan om in het Gedrag der Re„ genten, als welgedaan, te berusten. Om niet aan te drin„ gen, dat de Souveraine Regeering des Lands, in haare „ Handelingen en Besluiten, ter bewaaring van de Repu„ bliek, de Goedkeuring van U Hoogheid even min van „ nooden, als de Afkeuring daar van te dulden heeft; zo „ is het zonneklaar, en evident, dat, indien de Republiek „ een dergelijke demarche gehasardeerd hadt, zij reeds op „ dat oogenblik alle de gruwelen van den Oorlog zou on„ dervonden hebben, en wel verre van het *Theater van* „ *den Oorlog* van de Frontieren van den Staat te verwijde„ ren, zouden wij hetzelve nu in het hart onzer Provin„ cien zien. De Keizer zou toch den marsch zijner Troe„ pes verhaast, en waarschijnlijk derzelver aantal vermeer„ derd, en dan direct in het hart der weerlooze Land-Pro„ vincien indringende, ons onherstelbaare slagen toegebragt „ hebben; terwijl wij, door eene hostile aggresie zijne „ Majesteit in het volkomenste Regt zouden gesteld hebben, „ om, reclameerende het Tractaat van *Versailles* van den „ eersten Maij des Jaars 1756, de Kroon van *Frankrijk* te „ noodzaaken om Hem de daar bij gestipuleerde Hulptroe„ pes te leeveren. — En waar zou het dan met de Repu„ bliek heen gaan? Het volkomenste Verderf moest haar on„ vermijdelijk noodlot worden. Het blijkt dus klaar, dat „ de Opstellers der Misfive of onkundig waren van de Ver„ bintenisfen tusschen de Hoven van *Parijs* en *Weenen* ex„ teerende, of kwaadwillig in het verbergen der Gevolgen, „ welke uit hoofde dier Verbintenisfen ons over het hoofd „ hingen, zo wij, door eenen vijandlijken aanval het *Casus* „ *Foederis* daar stelden."

De Geest van Oproerigheid, die in verscheiden Gewesten waarde, sloeg ook, in den Jaare 1785, tot *Friesland* over. Men verhaalt dat eenige Boeren te *Balk*, een Vlek in *Gaasterland* op een Marktdag, in een Herberg, ten gelage zit-

 tende,

tende, elk inkomenden afvergden te verklaaren of hij *Prinsgezind*, dan *Patriotsch*, was? Wie voor het eerste uitkwam, begiftigde men met een Oranjelint, en plaatste 't zelve op zijnen hoed, terwijl de Schoolmeester van het nabij gelegen Dorp *Wijckel* diens naam opschreef, en voor den Schoorsteen ophing. Zulk een onbevoegd onderzoek en vreemde handelwijze baarde noodwendig verdeeldheid en opschudding, die zo hoog liep, dat het Geregt van *Gaasterland* 'er zich mede bemoeide, kundschappen inwon, en dezelve na 't Hof te *Leeuwarden* afvaardigde. 't Welk terstond een Schout met Geregtsdienaars na *Balk* zondt, die den Schoolmeester, nevens een Boer, welke zich het meest hadt doen zien, zwaar geboeid op het Blokhuis bragten. — Te *Franeker* bespeurde men ook vroeg in 't jaar beginzels tot onrustige beweegingen. De Klokkenluider vondt onder de Kerkdeur een Briefje doorgestooken, met deeze woorden: *Wat is het Vrijcorps? dient het om het Land te beschermen, of te beveiligen? — Geenzins; maar wèl om den Prins en zijne Vrienden te dwarsboomen, en te plaagen.* Daar onder stondt: *Vreest God en eert den Koning. Wanneer gij den Prins niet eert, dan werd het gantsche Land verkeerd. Vivat Oranje!* De Magistraat, dit Briefje van den Klokkenluider ontvangen hebbende, zondt het met verhaal van de omstandigheden, bij het vinden, aan het Hooge Geregtshof.

Frieslands Hoogeschool, beslooten hebbende het tweede Honderdjaarig Jubelfeest haarer Stigtinge, met veel plegtigheids, op den tweeëntwintigsten September, te vieren, vonden de Staaten goed den Prins Erfstadhouder, als Afstammeling van Graave LODEWYK VAN NASSAU, den Grondvester, te noodigen om dit Feest met zijne tegenwoordigheid te vereeren. De toen nog smeulende Keizerlijke Oorlog, wederhieldt hem derwaards te vertrekken; doch haare Koninglijke Hoogheid, met de Vorstlijke Spruiten en verder Gevolg, nam de reis na *Friesland* aan en woonde de plegtigheid bij deezer Eeuwfeestviering, welker beschrijving eene verademing zal schenken, te midden zo veele gebeurtenissen van eenen anderen aart.

Twee

Twee Jachten voerden de Vorstin met haare Kinderen en Stoet van *Leeuwarden* na *Franeker*. De Heeren Gedeputeerde Staaten waren in een derde Jacht gezeten. Het losbranden van 't Geschut en het luiden der Klokken kondigde de aankomst deezer Jachten aan. De Schutterij en het Genootschap van Wapenhandel, door Gedeputeerde Staaten daar toe verzogt, vertoonden zich in de wapenen, om haare Koninglijke Hoogheid te ontvangen; de Studenten met ontbloot Zijdgeweer en met Kokardes van verschillende kleuren, om de Faculteiten te onderscheiden (*), maakten mede hunne opwagting. Zij wierden ieder, door den eersten Curator, met een Zilveren Gedenkpenning, op deeze Gebeurtenis geslaagen (†), beschonken. De oudste der Letteroeffenende

(*) *Wit* was de kleur gekoozen door die in de Godgeleerdheid zich oeffenden; *Rood* droegen de Regtsgeleerden; *Groen* was het teeken der geenen die zich op de Geneeskunde toelagen; *Ligt Blaauw* deedt hun kennen, die op de Wijsbegeerte en Fraaije Letteren zich bevlijtigden.

(†) Op de Voorzijde van deezen Gedenkpenning ziet men *Minerva*, gezeten naast de kolom der Standvastigheid, op welker voetstuk zij met de eene hand steunt, terwijl zij in de andere een open Boek heeft. Zij beschouwt een Wapenschild van *Friesland* gestrikt aan den stam eens Booms, die haar overschaduwt. Haar Schild rust tegen haar Knie. De Uil zit op het Voetstuk, en de Speer rust in haar slinker Arm tegen de Kolom. Hier aan zijn ook gehangen twee Slangen, met den Staart in den Bek, verbeeldende de twee daar door gemaakte Cirkels de twee verloopene Eeuwen. Zij betoont daar voor haare Dankbaarheid, door het Wierookvat, boven op de Kolom gesteld. Tegen het Voetstuk heeft men de Latijnsche Zinspreuk der Academie *Fundamentum Dei stat firmum*, dat is, *De Grondslag Gods staat vast*. Onder de Affnede het Wapenschild der Stad *Franeker*. Tot onderschrift leest men *Procerum sub Tegmine tuta*, dat is, *Onder de Bescherming der Staaten veilig*. Op

 de

nende Jeugd de Heer BRUNING bedankte, uit aller naam, voor dit geschenk. Dit Gedenkstuk in den Academischen Raad overgeleeverd zijnde, gingen de Curatoren met den geheelen Academischen Raad, vergezeld van de Pedels in plegtgewaad met de Schepters, begeleid door 't geheele Lichaam van Studenten, na het Stadhuis. Werwaards haare Koninglijke Hoogheid, met de Vorstlijke Kinderen, van de Jachten afgehaald, door de Curatoren gebragt en daar door eenige Vrouwen van aanzien ontvangen wierden. De Rector Magnificus verwelkomde deeze hooge Persoonaadien, en reikte ieder een Gouden Gedenkpenning toe van den zelfden Stempel als de Zilveren der Academiejeugd geschonken: welke Zilveren ook aan 't Hofgevolg wierdt uitgedeeld. Onder een staatlijk geleide wierden de Gedeputeerde Staaten ten Stadhuize gebragt. Haare Koninglijke Hoogheid verleende Gehoor aan de Magistraat en Vroedschap der Stad *Franeker*, en wierdt verwelkomd door eene Bezending uit de Studenten, te welker gelegenheid de bovengemelde oudste Student het woord voerde. Op een gegeeven teeken ving het luiden der klokken weder aan, en onder dit geluit, vergaderden, met veel staatlijkheids het Vorstlijk Gezin, de Magistraat en Vroedschap, de Gedeputeerde Staaten, de Curatoren en Professoren, en een stoet van Doctoren, zo uit *Friesland* als van elders zamengevloeid, in de Groote Kerk, waar ook anderen, op 't vertoon van gegeeven lootjes, toegang vonden, en die aan niemand, zich geschikt gedraagende,

de Tegenzijde ziet men een rondloopenden Krans van zamengevlogte Lauwrier en Klimop; de twee planten van ouds tot Eerkransen voor de Geleerdheid geheiligd. Binnen den Krans is dit Opschrift, *Actis alteris Academiæ Frisiorum Secularibus*, *votis pro Tertii Seculi Felicitate conceptis*, *hoc Mnemosynon decreverunt Ordines* CIƆIƆCCLXXXV. dat is, *Ter Viering van het Tweede Eeuwfeest der Friesche Academie*, *en onder Heilbede van het welgelukken van de Derde Eeuw*, *hebben de Staaten dit Gedenkteeken uitgedeeld*. 1785.

de, geweigerd wierdt. Een Orchest, voor 't Orgel opgerigt, tegen over de Zitplaats voor haare Koninglijke Hoogheid vervaardigd, hief herhaalde keeren onder het inkomen der vergaderende menigte aan.

Naa een treflijk Voormuzijk betradt de Rector Magnificus S. H. MANGER den Predikstoel, en sprak de Gedagtenis Redenvoering uit, terwijl, te zijner verpoozinge en veraangenaaming, bij eene gepaste afdeeling, eene beroemde Zangeresse, door veelerlei speeltuig onderfteund, een fraaij Gezang aanhief. De Hoogleeraar T. VAN KOOTEN verving den Redenaar met het opzeggen van een Latijnsch Dichtstuk op dit Eeuwfeest vervaardigd.

In de Kamer van de Academie-Boekerij stondt eene Tafel voor meer dan honderd Persoonen aangerigt; doch, eer men van 't Stadhuis, waar heen onder alle eerbetooningen, de Feestvierende aanzienlijke Stoet zich uit de Kerk vervoegd hadt, derwaards ging, bezigtigde haare Koninglijke Hoogheid den Tempel van *Minerva* door de Studenten, te hunnen koste, op de Breede Plaats, met veel smaaks, gebouwd, en met gepaste Zinnebeelden en Opschriften voorzien. Alleen drie bijzondere Conditien wierden 'er gedronken, toen de Hooge Gasten aan tafel gezeten waren — *de Heeren Staaten van Friesland* —, *zijne Hoogheid en de Vorstlijke Familie*, — *en het Welzijn van de Hoogeschool*. Zo ras een deezer was ingesteld wierden de Klokken geluid en het Geschut gelost. Lang genoeg toefde het Vorstlijk Gezin om den heerlijk verlichten Tempel te aanschouwen, en keerde 't zelve, staatlijk uitgeleid, na *Frieslands* Hoofdstad te rugge.

Den volgenden avond wierdt deeze Tempel andermaal verlicht, naa dat drie Studenten *met de Kap gepromoveerd* waren, onder de daar bij gebruiklijke plegtigheden. De Staatlijkheid vermeerderde doordien de Schutterij en 't Genootschap van Wapenhandel, de openbaare Staatsie met geen minder oplettenheid en waakzaamheid vergezelden dan den voorgaanden dag.

Van de aanmoediging, welke de Wapenhandel in *Friesland* vondt, kan ten bewijze diene, dat men, in de maand

Februarij diens zelfden jaars, in dat Gewest het getal der gewapende Exercitie - Genootschappen op bijkans veertig berekende, en dat meer dan drieduizend geoeffende Vrijwilligers de Wapenen aangegord hadden. — Geene geringe kosten gingen met de oprigting dier Genootschappen gepaard, en hadden zij, schoon hier en daar ondersteund en te gemoet gekomen, verderen en duurzaamen bijstand noodig. Gelastigden uit de Gewettigde Exercitie-Genootschappen te *Leeuwarden* vergaderd, vonden daarom goed als een Prijsvraag, onder toezegging van tien Ducaaten, aan den geenen die best en op de voldoendste wijze daar aan beantwoordde, de Vraag voor te stellen: „ Welke zijn de beste middelen „ om aan de Burger-Vrijcorpsen en Exercitie-Genootschappen in de Provincie *Friesland*, een jaarlijks Fonds, tot „ duurzaame instandhouding van dezelve te bezorgen: zo „ egter, dat hier omtrent geene Belastingen in aanmerking „ komen die het Algemeen drukken?"

Hoedanig men in dit Gewest dagt over de Geschillen der Geldersche Staaten met de Steden *Hattem* en *Elburg*, blijkt uit een brief aan die van *Overijssel*, over dat onderwerp, geschreven, waarin zij verklaarden, dat zij, om in hun geheel en onpartijdig te blijven, gemeend hadden, in hun Gewest, onder andere Voorzorgen, dat niemand hunner Ingezetenen, zich mogt veroorloven om in de Onlusten, thans in zommige Gewesten gereezen, eenigzins te deelen, of zich daar in te laaten gebruiken. Immers hadden zij de Schutterijen en Exercitie-Genootschappen verboden, het zij gewapend, het zij ongewapend, derwaards ter hulpe uit te trekken: terwijl zij de Staaten van *Gelderland*, op het ernstigste hadden verzogt om verder geen Krijgsvolk, ter betaalinge van *Friesland* staande, daadlijk te doen werken.

Een voorbode was dit schrijven van den Ommekeer in het Staatkundig Ontwerp, die eerlang in dit Gewest voorviel; Ommekeer, volgens zommigen, het gevolg van 's Prinsen Reize en vertoeven aldaar, in den voorgaanden Jaare, waardoor veele Staatsleden voor hem zouden gewonnen zijn, zodat de Meerderheid, zedert, de Minderheid was geworden.

Veel

Veel was 'er, in den Jaare 1785, te *Leeuwarden* voorgevallen, ter gelegenheid van het verzoek om herstel van het Stads Regeerings-Reglement van den Jaare 1657. In het Jaar 1786, daar wij thans over handelen, was de twist met voorbeeldloozen ijver voortgezet. Doch het berigt daar van tot het Artikel LEEUWARDEN behoorende, zullen wij hier de meest algemeene voorvallen van het Gewest verhaalen.

De Wapenhandel, hoewel door 's Lands Staaten aangemoedigd, was, egter, in dit jaar zeer ongelijk. *Leeuwarden*, *Franeker*, *Sneek* en *Dokkum*, staaken hier in onder de Steden uit. Ten platten Lande wisten eenige Grietluiden, het oprigten van Gewapende Genootschappen geheel te wederhouden, of in de beginzelen te smooren; doch, in andere Grietenijen vonden zij steun, en maakten grooten opgang. Sterkte ontleenden deeze veelvuldige Genootschappen door derzelver Vereeniging, onder vaste Hoofden, die, als Gelastigden, te *Leeuwarden* in den voorleden Jaare eerst zamen kwamen, en die Vergaderingen dikwijls herhaalden. Van de Herbergen *'t Zwarte Kruis* en de *Posthoorn*, de gewoone plaatzen hunner zamenkomsten kreegen zij den spotnaam van de *Staaten van 't Zwart Kruis* of *van den Posthoorn*. Een schimpnaam, over welken zij zich luttel bekreunden, die 'er openlijk voor uit kwamen „ Dat zij, „ met deeze hunne Wapening, geen ander oogmerk hadden, „ dan om het lieve Vaderland, in 't algemeen, en een ieder „ woonstede in 't bijzonder, overeenkomstig met 's Lands „ Wetten, zo veel mogelijk, tegen allen Binnen- en Buiten- „ landsch Geweld, te dekken en te beschermen;" en beloofden, „ dat zij zich nimmer zouden laaten gebruiken „ tot het invoeren eener andere Regeeringsvorm, dan de „ waare Republicainsche, gegrond op de Constitutie deezes „ Lands."

De zaak, welker voorstand deeze Partij in *Friesland* beoogde, wierdt niet weinig bevorderd door de Burger-Societeiten, van gelijken aart als wij te meermaalen vermeld hebben, dat in onze Vereenigde Gewesten toen grooten opgang maakten. In deeze Gezelschappen, bij de *Friezen* veelal *Fraterniteiten* geheeten, waar lieden, zonder onderscheid

van Rang, broederlijk zamenkwamen, handelde men, bij het leezen der Staatkundige Schriften en der Nieuwspapieren, over de zaaken des Lands; met eene vrijmoedigheid, welke vooral niet minder was dan men elders in die Volksvergaderingen gebruikte; aangemerkt der *Friezen* aart, en de Regeeringsgesteltenis diens Landschaps, meer dan eenige in de Bondgenootschaplijke Gewesten, in eene Volksregeering bij Vertegenwoordiging bestaande. Geen Stad of Dorp van eenig aanzien, waar een Gewapend Corps was, of men vondt 'er ook een Societeitshuis. Te *Leeuwarden*, waar, zo verre wij weeten, de eerste Burger Societeit, in den Jaare 1782, reeds was opgerigt, bragt men een fraaie Zaal in gereedheid om de Leden der Broederschappe te ontvangen.

In de eerste hette des ijvers waren de toelagen, tot het oprigten der Gewapende Genootschappen toereikende; doch 'er moest een middel bedagt worden om dezelve in stand te houden en uit te breiden. Dit veroorzaakte niet weinig overlegs. In de twee Plans om die Gelden bij wijze van Loterij te vinden, ontmoetten zij, van hooger hand, eene te leurstellende tegenkanting, die, gelijk wij reeds vermeld hebben, ten voorteeken strekte, van het onguftig oog, waar mede de Gewapende Burgermenigte, met de Burger Societeiten zo naauw verbonden, bij veelen van 's Lands Staaten beschouwd wierden.

Het gebeurde omtrent het Regeerings-Reglement te *Leeuwarden*; het mislukken van dit middel tot instandhouding der Gewapende Genootschappen, in het Verbod der Loterije met den ongunstigen naam van *zich aldus qualificeerende vereenigde gelegaliseerde Vrijcorpsen en Exercitie-Genootschappen* bestempeld, vergrootte de Partijschap, en liet men niet naa daar over zeer heftig uit te vaaren. Onder het aangroeijen des misnoegens en des tweespalts viel in *Gelderland* de meermaals gemelde tocht des Krijgsvolks na *Hattem* en *Elburg* voor. Eene Gebeurtenis, die in *Friesland*, geene mindere beweeging verwekte dan, wij reeds in een en ander Gewest gezien en overwoogen hebben, en het tijdstip mag heeten, waar op de groote verandering in *Friesland*, ten aan-

aanzien van de thans zo betwiste Staatszaak, voorviel; schoon de bewerking, blijkens de reeds aangeroerde voorvallen, in dat Gewest, van vroeger dagteekening zij.

Geen plaats van eenig aanzien in *Friesland* of men was 'er werkzaam om het gebruiken des Krijgsvolks, ter demping van Burgergeschillen, te weeren. Reeds op den vierden September hadden Gedeputeerde Staaten, uit negentien verschillende Plaatzen, onderscheidene Adressen, hier op ziende, ontvangen. Zij beschreeven eenen Buitengewoonen Landsdag tegen den twaalfden. De Verzoekschriften binnen een kort tijdsbestek door meer dan drieduizend Ingezetenen geteekend, groeiden aan ten getale van drieëntwintig. Veele Leden der Regeeringe in de Steden, telde men onder de Teekenaaren. Te *Sneek* liet de Regeering, bij trommelslag, bekend maaken, dat 'er in de Kerk voor ieder Burger een Verzoekschrift aan de Staaten ter teekening lag, tegen het gebruik des *Frieschen* Krijgsvolks, en tot stuiting van alle geweldaadige middelen. In andere Steden, bijzonder te *Franeker*, wierden de Volmagten ten Landsdage door de Regeering gesteld, de zaaken daar heen te wenden, dat de Staaten overeenkomstig met de Verzoekschriften der Burgerijen besloten.

De uitslag beantwoordde in geenen deele aan den wensch der Teekenaaren. Men zegt, dat de Verzoekschriften, alle strekkende om de Staaten van *Friesland* te beweegen, ter wederstreeving van de maatregelen der *Geldersche* Staaten, en tot het kiezen der tegenovergestelde zijde, met den verachtenden naam van *Flarden* benoemd wierden, en dat men zich met de leezing van één vergenoegde, zonder 'er iets op te besluiten. De Staaten bezeften, zeker te regt, dat die vloed van Adressen uit den hoek der Genootschappen kwam, en stelden daar bij vast, dat deeze het 'er op gemunt hadden, om den klem der Regeering hun uit den vuist te wringen.

Twee Afkondigingen der Staaten, op den vijfentwintigsten September, wijzen onwederspreekelijk uit hoe zeer deezen het op de Burger Societeiten, en de Wapenhandelende Genootschappen, geladen hadden. Zij verdienen, in derzelver

voornaame inhoud, afgeschreeven, hier plaats te vinden. De eerste, de Drukpers, de Dag- en Nieuwspapieren, als mede het inleeveren van Verzoekschriften betreffende, liep op deezen zin — „ Alzo wij met aandoening, en tot ons innigst leedweezen, daaglijks bevinden; eensdeels, dat veele der Couranten, en andere Nieuwspapieren, zo in *Holland* als elders gedrukt, en in deeze Provincie wordende ingevoerd, al dikwijls vervuld zijn met volstrekte onwaarheden, ook veele der weezenlijkste Gebeurtenissen daar in niet zelden met bijgevoegde, opgesierde, en verzonnene omstandigheden, in een ten eenemaal verkeerd daglicht worden geplaatst, en zulks overal met geduurige inmengzels van de haatlijkste en hoonendste uitdrukkingen en schandelijke lasteringen, niet slegts ten aanzien van Particuliere Persoonen, Amptenaaren, en Leden der Regeering, maar zelfs betrekkelijk geheele Collegien, en den Souverain zelve, baarblijklijk ondernomen met het verfoeilijkst oogmerk, om de zo ongelukkig thans smeulende oneenigheden in ons gezegend Gemeenebest aan te kweeken, het zaad van twist en tweedragt te zaaijen, en het zo noodig vertrouwen tusschen de Regenten en Ingezetenen, ware het mogelijk, alomme weg te neemen. — Anderdeels, dat zommige Persoonen, op het voorbeeld van lieden in andere Provincien, zedert eenigen tijd, hun werk maaken, om alhier, op gantsch ongewoone wijzen, over allerhande Onderwerpen, ook de Regeering en het Bestuur des Lands betreffende, Requesten en Adressen, te ontwerpen en op te stellen; daar toe Vergaderingen aan te leggen; maar ook bij de Wooningen van Burgers en Ingezetenen daar mede rond te loopen, om elk en een ieder tot de Teekening en Presenteering daar van aan de Regeering, op allerhande wijzen, greetig te maaken en over te haalen, ja zelfs, bij publieken Trommelslag, daar toe uit te noodigen.

„ Het welke alle omstandigheden en onderneemingen zijnde, die nergens anders toe kunnen strekken, dan om de waarheid, rust, en het goed vertrouwen in den Lande te ondermijnen, en, in plaatze daar van, door leugenagtige en liefdelooze berigten en verhaalen, onrust en wantrouwen in

te

te boezemen, en op die wijze den grond te leggen, tot eene verwarring, welke, zo GOD het niet genadiglijk verhoede, den gewisſen ondergang van den Staat, benevens de daar aan onafſcheidbaar verknogt zijnde dierbaare Panden van Vrijheid en Godsdienst, ten onvermijdelijken gevolge zal moeten hebben. — Zo is 't, dat wij, het gewigt van dit alles inziende, en niets ſterker noch volijveriger dan het welzijn van Land, Kerk en Ingezetenen, volgens de gronden onzer bezwoorene Conſtitutie, behartigende, (hoe zeer het ook buiten ons bereik zij, dat kwaad, ten aanziene van het *eerſte Lid*, als uit andere Provinciën zijnen oorſprong hebbende, te ſtuiten,) egter niet hebben willen afzijn, om den voortgang en uitwerking daar van, zo allerverderflijkst voor den bloei deezer Provincie, en aller Ingezetenen waarägtig en duurzaam welzijn, zo veel in ons is, vóór te koomen en te beletten, door niet alleen onze goede Ingezetenen daar tegen op het welmeenendst en nadruklijkst te waarſchuwen; maar ook elk en een iegelijk, op het ernſtigst, te verbieden, om zulke onwaarheden, lasteringen, en rustverſtoorende berigten na te drukken, en op die wijze de verdere verbreiding daar van te bevorderen: willende wij tevens aan elk en een ieder hebben geïnterdiceerd en verbooden, zo als wij interdiceeren en verbieden bij deezen, om eenige Geſchriften, in rijm of onrijm, en onder welken naam het ook zijn mag, waar in de handelingen van de Regeering der Republiek in het algemeen, of van deeze en andere Provinciën, Steden en Landen in 't bijzonder, worden getaxeerd, gepreezen of gelaakt, of waar in Regenten, Ampt-tenaaren, en bijzondere Perſoonen, in hun eer of reputatie worden gekwetst en beledigd, te maaken, te ſchrijven of te drukken, of dezelve alhier gemaakt, geſchreeven of gedrukt zijnde, te verkoopen, uit te ſtrooijen, divulgeeren, of te communiceeren.

„ Van gelijken interdiceeren en verbieden wij, om eenige Requesten, over welk onderwerp ook, in publieke Huizen, of op andere plaatzen, ter teekening te leggen, daar toe Vergaderingen te houden, of met dezelve bij de Huizen en Wooningen der Burgeren en Ingezetenen rond te loopen,

of

of die, op de eene of andere wijze, tot de verteekening daar van uit te noodigen, over te haalen, of te doen teekenen; laatende niet te min aan een ieder Ingezeten, en elk erkend Corpus deezer Provincie, volgens het aloud en loflijk gebruik des Lands, de volkomene vrijheid om zich, (indien hij eenig verzoek te doen heeft, of zich ergens over bezwaard vindt,) op de gewoone wijze en forme, en in behoorelijke uitdrukkingen aan de Regenten te adresseeren."

Eene tweede Afkondiging, ten zelfden dage gedaan, betrof de Wapenhandelende Genootschappen, en bedoelde derzelver volslaagene Vernietiging. De Staaten van *Friesland* gaven daar in te verstaan, uit Gedeputeerden en Raaden in den Hove Provinciaal vernomen te hebben, „ dat hunne heilzaame Resolutie, ter begunstiging van den Wapenhandel, zodanig eene extensie begon te ondergaan, dat de gevolgen daar van, met opzigte tot de rust van dit vrij en gezegend Land, bij het Collegie en het Hof niet langer met onverschillige oogen kon worden aangezien, en zij, over zulks, zich verpligt rekenden, den Staaten onder 't oog te brengen, dat men bij genoegzaam alle de Exercitie-Genootschappen of Vrijcorpsen was begonnen Gecommitteerden te benoemen, die te *Leeuwarden* te doen zamenkomen, aldaar eene generaale Vergadering van Gecommitteerden te formeeren, en in dezelve te benoemen een President en Secretaris; in die Vergaderingen Commissien te verleenen, binnen- en buitenlandsche Correspondentie te houden, circulaire Missives af te vaardigen, en aldus aan deeze Vergadering eene weezenlijke existentie te geeven, en zich alzo tot één Lichaam te maaken. — Wijders aldaar te handelen over zaaken van het uiterste gewigt, en concerneerende de Hoogheid des Lands, zo dat men zich zelfs onderling door eene formeele Acte hadt verbonden, de Constitutie van deeze Provincie te zullen handhaaven, naar inhoud van den schriftlijken Last der respective Genootschappen aan hunne Gecommitteerden; en zulks zonder kennis van hunne wettige Overheid, en zonder het noodig te agten daar op der Staaten Approbatie te vraagen. — Dat zij Heeren Gedeputeerden en van den

Hove

Hove alle deeze handelingen aanzagen als rechtstreeks strijdig met bovengemelde Resolutie; naardien de Exercitie-Genootschappen, door eene generaale Associatie over de geheele Provincie, zich ten eenemaale onttrokken aan de Regeeringen der respective Grietenijen en Steden. — Dat zij, wijders, deeze Algemeene Bijeenkomsten van Gecommitteerden uit Gewapende Genootschappen beschouwden als schadelijk voor de Rust en goede Orde: om dat daar uit, zo ooit uit iets, eene Regeering in eene Regeering te wagten were; iets ten eenemaale onbestaanbaar met de Vrijheid en Veiligheid der goede Ingezetenen: waarom zij de Staaten aanraaden daartegen de noodige voorziening te doen."

De Staaten dit Voorstel, door de twee Collegien van Politie en Justitie in *Friesland*, in rijpen beraade genomen hebbende, en de kragt en gevolgen van dien met alle overtuiging gevoelende, vonden goed, gelijk zij spraken, „tot nut en heil van hunne Ingezetenen en Conservatie van de Rust en Voorspoed des Lands aan alle de Exercitie-Genootschappen of Vrijcorpsen, thans zijnde of namaals komende, te verbieden, om geene zamenkomsten van eenige, of alle, de Exercitie-Genootschappen, Gecommitteerden uit dezelve, of eenige Generaale Vergadering, van welke natuur ook, binnen *Leeuwarden*, of ergens anders, meer te houden, of op te rigten: dissolveerende zij, over zulks, de Generaale Vergadering van Gecommitteerden der Exercitie-Genootschappen binnen *Leeuwarden* gehouden; met Cassatie en vernietiging tevens van alle Acten, Contracten, Conventien, en Resolutien, bij dezelve, of bij eenige Exercitie-Genootschappen, aldaar of ergens onderling aangegaan of genomen.

„ Met wijder Verbod en Interdictie aan alle de Schutterijen en Genootschappen in *Friesland* zich bevindende, of de Particuliere Leden van dien, om eenig daadlijk deel te neemen, of zich op eenigerlei wijze te laaten gebruiken, of engageeren, in de Onlusten en Oneenigheden, welke, tot hun grievend leedweezen, in andere Provincien plaats hadden; veel min te onderneemen om tot hulp van eene of andere Partij aldaar uit te trekken, het zij Gewapend, het zij Ongewapend, buiten der Staaten uitdruklijk Consent." —

Bei-

Beide deeze Afkondigingen ftelden op de overtreeding van de daar in verboodene Bedrijven, Bannissement, of zwaardere Straffe aan den Lijve, naar omftandigheid van zaaken.

Zij gingen egter niet door, dan met eene meerderheid van drieënveertig tegen zevenëntwintig Stemmen in de onderscheidene Kwartieren, zonder dat, in het Kwartier der Steden, *Dokkum*, *Leeuwarden* en *Slooten*, 'er zich kragtig tegen verzet hadden. N. POSTHUMUS, Burgemeester van *Dokkum*, fchroomde niet volmondig te zeggen, „ dat hij zijne Stem voor deeze Stukken niet kon geeven: daar dezelve eerder in *Venetien*, dan in deeze vrije Republiek, fcheenen opgefteld!" Deeze drie Steden zouden, met *Sneek*, *Franeker* en *Harlingen*, in het Kwartier der Steden, de Meerderheid hebben uitgemaakt; doch de Volmagten dier Steden waren bij deeze Raadpleeging niet tegenwoordig (*). Dit hadt gewis eene geheel andere rigting aan de zaak gegeeven: want, gefteld dat deeze zes Steden Kwartiersgewijze eene Tegenverklaaring op die Publicatien gedaan hadden, zou, zo eenigen der *Friefche* zaaken kundig willen, hier uit tevens het Regt zijn gebooren geworden, om de Afkondiging

(*) Men vindt Nieuwspapieren van dien tijd, welke de Volmagten deezer Steden tegenwoordig ftellen; doch egte befcheiden leeren ons, dat zij afweezig waren: om reden, dat de drie Heeren DE WENDT, RENGERS en E. M. VAN BEYMA zitting hadden in het Collegie der Gedeputeerde Staaten: daar nu deeze Afkondigingen, op Voordragt van dat Collegie, gefchiedden, oordeelde men, dat die Heeren daar over niet mogten zitten; terwijl de drie andere Volmagten, namelijk de Heer ZWANENBURG van *Sneek* geweerd wierdt, om dat hij Lid was van het Genootfchap daar ter Stede; ENNEMA van *Franeker* was aldaar Lid Honorair van het Genootfchap, en J. VAN ALBMA, van *Harlingen* hadt de Requesten mede getekend. — Men liet niet na de verwijdering dier Heeren van die raadpleeging aan Kunst- en Vliegwerken toe te fchrijven.

diging en Aanplakking daar van, in de onderfcheide Steden, te weigeren; naardemaal als dan, een Integreerend Lid der Souverainiteit, (te weeten een vierde gedeelte,) zich tegen deeze Plakaaten zou verklaard hebben, en den Land-Kwartieren geenzins het Regt toekomt, om over het Kwartier der Steden te heerfchen; terwijl, in het tegenwoordige geval, aan enkele Steden, die 'er zich tegen aankantten, zo als aan *Dokkum*, de weigering dier Publicatien geenzins, volgens de gronden van het *Friefche* Staatsregt, vrijftaat; om dat ieder Stad of Grietenij geenzins als een Integreerend Lid der Souverainiteit kan worden aangemerkt.

De Volmagt van *Westdongeradeel*, in het Kwartier van *Oostergo*, C. L. VAN BEYMA herhaalde, op de Voordragt deezer Publicatien, zijn Voorftel in Maij gedaan; doch zonder eenige uitwerking. Gelijk ook zijn verzetten, nevens zijne Medeftanders, tegen de Afkondigingen, niets baatte, en het gefchaapen fcheen, dat hij, en zijne Vrienden, zich de ongenade der Meerderheid zouden op den halze laaden.

De Afkondigingen baarden veel gemors onder de Ingezetenen van *Friesland*. Op zommige plaatzen was het misnoegen zo groot, dat, ter wederhouding van daadlijkheden, bezadigdheid, bedaardheid en geduld den Volke moest worden ingeboezemd, door hun, op welken men het in die Afkondigingen 't meest gemunt hadt. Zulks kon, egter, niet beletten, dat die Publicatien, op een aantal plaatzen, wierden afgefcheurd.

Was de groote Vergadering der Wapenhandelende Genootfchappen te *Leeuwarden*, ingevolge deezer Afkondiginge, vernietigd; die bijzondere Genootfchappen in de Steden en ten platten Lande verfterkten en vergrooteden zich niet weinig, ondanks deeze tegenkanting, ja fcheen dezelve den ijver tot Genootfchaps-Vergaderingen, en den Wapenhandel aan te vuuren.

Te *Franeker*, bij voorbeeld, wierdt een Burger-Societeit opgerigt, tot welke alle Dienstdoende en Honoraire Leden der Schutterij en van 't Genootfchap des Wapenhandels zich konden laaten inteekenen. In laatstgemelde hoedanigheid begaven zich daar toe de Hoogleeraars J. VALCKENAAR,

G.

G. COOPMANS en TH. VAN KOOTEN, welker eerste de Vergadering met eene Redenvoering opende; 't geen bij veelen niet weinig opfpraaks baarde. — Zints lang was te dier Stede de Wapenhandel met vlijt geoeffend, en wierdt men thans bedagt, om, ter grooter volkomenheid, de behandeling des Gefchuts daar bij te voegen. Eenigen der Letteroeffenende Jeugd, die zich als Honoraire Leden van het Wapenhandelend Genootfchap hadden laaten infchrijven, zonden dit Artillerizten Corps tot ftand brengen, en van de Stad één of meer Stukken ter leen vraagen. Men vondt hier in, nogthans, zo veel zwaarigheids, dat het agterwege bleef; en die jonge Heeren met het Lidmaatfchap, zo des Genootfchaps als der Burger-Societeit, zich vergenoegden. In eene kleine Academie-Stad, waar de Letteroeffenende Jeugd bij den Burger gehuisveft, natuurlijk veel invloeds heeft op de Bewoonders, groeide de partijfchap eigenaartig aan.

De Bezorgers der Hooge Schoole zagen de verfterking, welke de Burgerpartij kreeg, door het voorbeeld der Hoogleeraaren, en den invloed der Studenten, met een zorglijk en ongunftig oog aan; waarom zij te raade wierden, in December, den toenmaaligen Rector Magnificus VALCKENAAR voor zich te ontbieden, en hem te verzoeken alle gepaste middelen aan te wenden, om de Burger-Societeit, zo door de Hoogleeraaren, als door de Academie Burgers, te doen verlaaten. Een Voorftel, dat, wel verre van gevolgd te worden, eene geheel tegenftrijdige uitwerking baarde. Althans onmiddelijk naa dat de Heer VALCKENAAR van dit onderhoud te rug kwam, deedt de Hoogleeraar in de Godgeleerdheid S. H. MANGER zich mede als Lid der Burger-Societeit opfchrijven; en voeren zij voort met die Vergaderingen niet alleen bij te woonen; maar, zo men verzekert, daar eene hoofdrol te fpeelen. 't Welk aanleiding gaf tot de ernftigfte gevolgen; maar, die in een naauw verband ftaan met de Gefchiedenisfen des volgenden jaars, in welke *Franeker*, wat *Friesland* betreft, boven alle Steden uitfteekt.

Het kon niet misfen of deeze Afkondigingen, te meermaalen met den haatlijken naam van *Bloedplakaaten* beftempeld,

peld, veroorzaakten, toen ze in den Lande bekend wierden, veele en zeer scherpe aanmerkingen. Men vroeg, „ Wie „ herkent, in deeze Staatsbesluiten, die *Friesche* Regenten, „ die, geduurende den loop van den jongsten Engelschen „ Oorlog, zulke rustige en manlijke taal, in hunne Beslui„ ten, voerden, zo onbedeesd voor Regt en Vrijheid pal „ stonden? die de verwondering van *Nederland* tot zich „ trokken, en de hooggeschatte Voorwerpen van Liefde en „ Eerbied waren van elken *Fries*, die de duurgekogte Vrij„ heid op haaren prijs wist te schatten? — Zijn dit die zel„ ve Regenten, die, in hun schrijven aan WILLEM DEN V, „ in Februarij des Jaars 1785, het *Vertrouwen hunner In„ gezetenen* met hunne *Eer* en *Goeden Naam* op ééne hoog„ te stelden; in dien zelfden Brief het een *noodzaaklijk „ vereischte* in een Raadsman van den Stadhouder, en dus „ nog veel meer in de Regeerders der Provincie agten te „ zijn, *dat hij de Genegenheid, de Agting en het Vertrou„ wen der Natie bezitte en verdiene* — van eene Natie, „ van welke zij onbewimpeld getuigen, *dat zij haare eige„ ne belangens kent*, — die toen *een groot Vertrouwen „ stelden in de Gevoelens en Denkwijze* hunner Ingezetenen, „ en zich, ter Verdeediging van hun gedrag bij den Stad„ houder beriepen op eene *Algemeene Volkstem*? Hoe zeer „ is niet de gedaante der zaaken veranderd! Toen wierden „ de Volksklagten in aanmerking genomen; toen luisterde „ men na het beste gedeelte des Volks. Nu, integendeel, „ worden, die geenen, welken in *Friesland hunne eigene „ belangens, de belangens der Natie kennen*, even die „ zelfden, welken de Staaten van *Friesland*, in eenen Brief „ aan den Stadhouder, uitdruklijk noemen *niet een misleid, „ dom en verblind Gepeupel*, maar *het beste, beddardste en „ verlichtste gedeelte der Natie* — even die zelfden wor„ den nu, bij openbaare Afkondiging uitgekreeten, als wa„ ren zij *Verstoorders van de Algemeene Rust — zulken die „ zich aan de Hoogheid des Lands vergreepen hadden — „ die eene Regeering in eene Regeering zogten op te rig„ ten* — en *wier Raadslagen en Bedrijven te eenemaal on„ bestaanbaar waren met de Vrijheid en Veiligheid der „ goede Ingezetenen!*"

Men wilde dat zij, die in *Friesland*, door deeze uitdrukkingen, zo haatlijk gebrandmerkt waren, zich zouden troosten, met eene aanmerking, voorkomende in éénen Brief der Staaten aan zijne Hoogheid: „ In de daad, het valt niet „ moeilijk algemeene Beschuldigingen, zo wel tegen enkele „ Persoonen, als tegen een gedeelte van eene Maatschappije, „ ja zelfs tegen eene geheele Natie, aan te voeren; doch, „ hoe algemeener zij zijn, hoe minder dat ieder bijzonder „ Lid zich dezelve behoeft aan te trekken. Het natuurlijk „ gevolg van zodanige Beschuldigingen is verbittering, wel„ ke, in evenredigheid van de algemeenheid der Beschuldi„ gingen, zich ook algemeen verspreidt." — Men merkte op, dat de algemeene en niets bepaalende uitdrukkingen, *consideereeren wij*, *beschouwen wij*, *onderzoeken wij*, *toetzen wij*, *schilderen wij*, *beseffen wij*, *vestigen wij*, en *trekken wij*, niets afdeeden; en vorderde betoog, dat de door Staaten van *Friesland* gepreezene, aangemoedigde en goedgekeurde Genootschappen, thans andere denkbeelden, andere oogmerken, andere grondregelen volgden, dan bij hunne oprigting, en bij hunne vestiging; dat de Staaten van *Friesland*, of liever derzelver Meerderheid, nog de zelfde Maatregels volgden, nog de zelfde taal voerden, als geduurende den Engelschen Oorlog. — En ontbrak het niet aan de zodanigen, die de Ingezetenen aanmaanden om zich te onttrekken aan, en te verzetten tegen Staatsbesluiten, die, bij herhaaling, den naam kreegen van *Venetiaansche*; dewijl het *laaken* en *prijzen* der handelingen van de Regeering der Republiek in 't algemeen, of van eenige Gewesten en Steden in 't bijzonder, als strafwaardig wierdt afgekeurd.

In de Vergaderingen der Burger-Societeiten en Genootschappen gaven die Puplicatien veel stofs tot gesprekken, en aanleiding tot maatregelen om dezelve ingetrokken, of ten minsten veranderd, te krijgen. Hier uit wierden Adressen aan de Staaten gebooren, die het drukkende dier Afkondigingen met sterke kleuren schilderden: doch 'er kwam weinig van. Men zag ze bij de Staaten aan met het zelfde oog als het Verzoekschrift van C. L. VAN BEYMA, met zijne Medevertegenwoordigers van het *Leeuwaarder* Vrijcorps,

in-

ingediend, 't welk, onder andere drangredenen, om die hinderlijke Plakaaten weg te neemen, de zuiverheid van de oogmerken der inleeveraaren aanvoerde, „ op dat geene „ aanleiding mogt gegeeven worden aan het Publiek, om de „ Welmeenenheid, de Betaamlijkheid en Pligtmaatigheid hun„ ner oogmerken in eenigen twijfel te trekken, en zij ge„ zuiverd mogten worden van de vlek, als hadden zij iets „ bestaan, waar van de gevolgen, bij de Respectabele Col„ legien van Politie en Justitie van *Friesland*, met opzigt „ tot de Rust van dit vrij en gezegend Land, niet langer „ met onverschillige oogen konden aangezien, of als scha„ delijk voor de Rust en goede Orde moesten beschouwd „ worden." — Op 't zelve ontvingen zij het volgend afwijzend Antwoord, „ Is naa Lecture en Overweeging van „ voorsſ. Requeste der Suppliamten, (zich qualificeerende „ Gecommitteerden en Representanten van het Vrijcorps van „ *Leeuwarden*,) goedgevonden en verstaan, te declareeren, „ dat hun Ed. Mog. de Resolutie en Publicatie, waar van „ de Supplianten gewaagen, genomen en geëmaneerd heb„ ben, tot bewaaring der Rust, en bevordering van het „ Heil deezer Provincie, en daar bij persisteeren; verwag„ tende, dat alle Ingezetenen des Lands, zich, bij aanhou„ denheid, met die Betaamlijkheid en Pligtmaatigheid zullen „ gedraagen, dat hun Ed. Mogenden daar over kunnen vol„ daan blijven."

Baarden deeze Afkondigingen in *Friesland* veel opziens en beweeginge, niet min stonden veelen verbaasd over den inhoud der Brieven, door de Staaten met die van andere Gewesten gewisfeld, loopende inzonderheid over het gebruik maaken van Krijgsvolk in Burgertwisten. Tegen die Brieven, op naam der Staaten afgegaan, verzette zich ten sterkste de Minderheid der Staatsleden, die geoordeeld wierdt, een beter hart, dan zij, die thans de Meerderheid uitmaakten, aan de goede zaak der Vrijheid toe te draagen. In eene onbestaanbaare wijdloopigheid zouden wij uitweiden, indien wij de over en weder gewisfelde papieren woordelijk mededeelden.

In even onbestaanbaare wijdloopigheid zouden wij vervallen indien wij een omstandig verhaal van het gebeurde in dit Gewest, geduurende het berugte Jaar 1787 mededeelden. Een geheel Boekdeel zouden wij daar mede kunnen aanvullen. Genoeg zij het, in 't algemeen te hebben opgeteekend, dat de Staatsleden, eerlang zich in twee Vergaderingen smaldeelden; de eene, die het met ORANJE hieldt, bleef haare zittingen in de Hoofdstad *Leeuwarden* voortzetten; de andere, de Patriotsche geheeten, verkoos de Stad *Franeker* tot haare hoofdplaats. Elk deezer Vergaderingen hadt haare aanhangers, doch verre de meeste die van *Franeker*, welke in den persoon van C. L. VAN BEYMA eenen der ijverigste voorstanders, en eenen opzettelijken verdeediger in geschrifte vondt. Naa lange over- en wederworstelingen, door welke, allerwege, door het geheele Gewest, groote en menigvuldige opschuddingen en beweegingen voorvielen, vondt zich de Patriotsche aanhang genoodzaakt, van zijne oogmerken af te zien. *Franeker*, even als *Utrecht*, rijklijk voorzien van gewapende manschappen, uit verschillende oorden derwaarts zamengevloeid, wierdt van dezelve verlaaten, naadat alvoorens de Staatsleden daar van een voorbeeld hadden gegeeven. Alles keerde, eerlang, tot de aloude gesteldheid weder. Merkwaardig is het vonnis, zedert over de Stad *Franeker*, tot straffe van het aldaar voorgevallene, door de Staaten van *Friesland* geveld. Om deszelfs bijzonderheid deelen wij het hier mede. Het bestondt uit drie artikelen, en hieldt in I. „ De Fortificatie-Penningen, welke anders aan de Stad „ *Franeker* wierden besteed, (zij bedroegen drieduizend „ guldens) in te houden, tot nadere dispositie van hun Ed. „ Mogenden. — II. Het Stads Kanon, mitsgaders de Ge„ weeren, Vaandels, Trommen en soortgelijke Goederen der „ Schutterij na *Leeuwarden* te doen overbrengen in 's Lands „ Arsenaal, en dezelve Schutterij, naamens hun Ed. Mo„ genden te interdiceeren met Snaphaanen ter wagt te trek„ ken, of ergens alzo gewapend te verschijnen. — III. De „ Deuren uit de Stads Landpoorten en de Hekken voor de„ zelve, als mede de Deuren of Hekken uit de Waterpoor„ ten, en de Boomen in de Stads Gragt liggende, te doen

„ uit

„ uit en wegneemen, en op eene veilige plaats in de Stad „ te doen brengen, en voorts in 't generaal te beletten, dat „ door het ophaalen van Bruggen of anderzins, de toegan- „ gen worden belemmerd, of de Stad op eenige maniere „ gesloten wierden." Weinige dagen naa het strijken van dit vonnis, wierdt hetzelve volvoerd. Der opteekeninge waardig is het, dat niet een eenig burger van *Franeker*, hoewel door het uitlooven van dubbele en hooger dagloonen gelokt, tot het medewerken aan dien verfoeiden arbeid de hand wilde leenen. Drie Smidsbaazen, zonder affspraak gemaakt te hebben, of iets van elkander te weeten, weigerden hunne Gereedschappen te leenen of te verhuuren. Van Soldaaten, onder opzigt van 's Landsbaas, moest men zich bedienen.

G.

GEERTSEMA. (JOANNES) Bij het verhaalde, wegens deezen Groninger Burgemeester, Deel XVII. bl. 81. voegen wij nog, dat behalven de mishandelingen, hem in zijnen persoon en bezittingen aangedaan, Burgemeesters en Raad der Stad hem lieten aanzeggen, dat hij, bij voorraad, niet alleen uit alle Raadsvergaderingen hadt te blijven, maar ook in de Magistraatsgestoelten in de Kerken geene plaats te neemen; stellende voorts drie Heeren aan, tot het doen van nader onderzoek omtrent zijn gedrag. Diensvolgens wierdt hem eerst Huis-arrest aangezegd, en vervolgens dag bepaald, om zich in persoon binnen *Groningen* ter verantwoordinge te stellen. Wegens deeze handelwijze beklaagde zich de Heer GEERTSEMA bij eenen Brief, en zijne Huisvrouwe door een Verzoekschrift, bij Burgemeesteren en Raaden dier Stad, verzoekende te weeten, wie zijne Beschuldigers waren, en welke Beschuldigingen men tegen hem inbragt; teffens om tijdsbepaaling, om daar op te kunnen antwoorden. Hij ontving des geen bescheid. Waar op hij besloot, zich met een Verzoekschrift te vervoegen bij den Stadhouder, ten einde deeze zich zijner zaake geliefde aan te trekken, en hem gelegenheid te verleenen, om, wegens de beschuldigingen ten zijnen laste, zich voor zijne Hoogheid te verantwoorden en te regtvaardigen. Van dit Verzoekschrift gaf hij kennis aan Burgemeesteren en Raaden der

Stad,

Stad. Hun Edel Mogenden vonden, vervolgens ook goed, de zaak des Burgemeesters aan de volstrekte beslissing van zijne Hoogheid te laaten; die den Prins andermaal met een Verzoekschrift aanging; om afdoening zijner zaake, of zo Hoogstdeszelfs gewigtige bezigheden hem zulks mogten beletten, dezelve aan te bevelen aan een onzijdig Gerigtshof in eene der Vereenigde Gewesten. Tot dit laatste helde zijne Hoogheid over, en verzondt, in den Jaare 1750 de zaak aan het Hof Provinciaal in *Stad en Lande*, 't welk eerst in de maand Maij des Jaars 1753, uitspraak deedt, ten voordeele des Oud-Burgemeesters, verklaarende een lange lijst van Beschuldigingen onvoldoende, en hem ontslagen van alle Crimineele Regtsvordering, van het Civiel Arrest, als mede van de bijzondere Bevelen, door den Stads Secretaris hier boven gemeld, naa het verloop van zo langen tijd, ontheeven.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*.

Gelderland. Volgens ons plan, zouden wij hier eenige bijzonderheden, uit de laatere Geschiedenis van dit Gewest, moeten mededeelen. Doch, om in geene herhaalingen te vervallen, zullen dezelve op de Artikels der Hoofsteden eene voegzaame plaats vinden. Het volgende zullen wij hier slegts aanteekenen.

Tusschen het Hoogstigt *Munster* en *Gelderland* waren, in de voorgaande Eeuwe, nu en dan geschillen ontstaan, de grensscheidingen van wederzijdsche Gewesten betreffende. Bij voorraad hadt men wel eenige schikkingen beraamd, zonder de zaak volkomen af te doen. Onderhandelingen, daar over, in den Jaare 1729, aangelegd, waren vrugtloos afgeloopen. Met meer ernst nam men het werk bij de hand, in den Jaare 1765. Wederzijdsche Gemagtigden wierden nu de zaak volkomen eens, en te raade, ter voorkoominge van verdere onlusten, de beraamde scheidlijn door steenen paalen aan te wijzen. Dit geschiedde in het volgende jaar, wanneer tevens een nog hangend geschil, over zeker regt van Weide, *Koppelweide* of *Compascuum* genaamd, waar uit niet

zelden onaangenaamheden onder de *Munstersche* en *Geldersche* Opgezetenen ontstonden, vereffend wierdt. De Geldersche Gelastigden leiden, bij die gelegenheid een bezoek af bij de Keurvorst van *Keulen*, die tevens Bisschop van *Munster* was; te *Ahaus* wierden zij, door den Vorst, pragtig ter maaltijd onthaald.

GENT, (WILLEM JOSEPH VAN) of, gelijk hij zijnen naam spelde, GEND, was de Zoon van JOAN, BARON VAN GEND, *Heere van Oosterweede*, weleer Gouverneur van Prinse WILLEM DEN III. De ongenade, in welke KORNELIS TROMP, in den Jaare 1665, verviel, baande hem den weg tot de aanzienlijke waardigheid van Lieutenant Admiraal van *Holland*. In den beroemden togt na *Chattam*, genoot hij de eere, dat de Ruwaard KORNELIS DE WITT zijn Schip tot verblijf verkoos. Wat aandeel VAN GEND, in het gelukkig doen slaagen der veelgewaagde onderneeminge, gehad hebbe, is ter zijner plaatze door ons aangeteekend. Tot volledigheid van berigt, vermelden wij hier nog de volgende bijzonderheden. Geduurende den Vrede met *Frankrijk* en *Engeland* hadt het onzen Admiraal aan gelegenheid, niet aan zucht ontbroken, om zijnen moed, ten beste van het Vaderland, te betoonen. Als Opperhoofd voerde hij, in dien tusschentijd, het bevel over eenige weinige Schepen, welke de Staaten thans in dienst hadden. 't Gebeurde, dat hij, in den Jaare 1670, met de Engelsche Vloot, onder den Vice-Admiraal ALLEN, vereenigd, in de maand Augustus diens jaars, zes Algiersche Roofschepen ontmoette. Hevig was het gevegt, welk op deeze ontmoeting volgde, en vijf of zes Glazen aanhieldt. In den nacht wierden de Roofschepen op strand gejaagd, en, 's anderendaags, veroverd of verbrand.

Een voorval, welk onzen Zeeheld bejegende, mogen wij, om deszelfs gevolgen voor den Lande, niet onvermeld laaten. Terwijl de Admiraal DE RUITER, in de maand Junij des Jaars 1671, naa een zwaaren storm te hebben doorgestaan, met zijne Vloot, op de hoogte van *Zeeland*, voor anker lag, kwam een Engelsch Konings Jagt, *de Merlijn* genaamd, dwars door de Vloot zeilen, begroetende den Generaal DE

RUI-

RUITER met eenige eerefchooten. Doch, vermits zijn fchip op zijde lag, deeze beleefdheid niet fpoedig genoeg kunnende beantwoorden, groette VAN GEND, die als Luitenant-Admiraal thans bevel voerde, met zeven fchooten. Twee fchooten met fcherp op VAN GEND waren de wedergroete des Engelsmans, om dat de Hollander de Vlag ftreek, noch het Topzeil vallen liet. De Luitenant Admiraal, hierop zijnen Kapitein hebbende gezonden, om de reden van dit fchieten te vraagen, bragt het antwoord van den Kapitein van het Jagt te rug, dat hij de Echtgenoote van den Ridder TEMPLE aan boord hadt, en daarom begeerde, dat men, ter haarer eere, voor het Jagt zou ftrijken. Thans begaf zich VAN GEND in eigen perfoon na het Jagt, om Mevrouw TEMPLE te begroeten, en om met een den Kapitein te berigten, dat hij, zonder uitdrukkelijk bevel, op onze eigen Kust, en voor een enkel Konings-Jagt, niet zou hebben mogen ftrijken; doch zo zijne Groot-Brittannifche Majefteit van oordeel ware, dat haar zulks van regtswegen toekwam, dit gefchil tusfchen dezelve en de Algemeene Staaten moest beflist worden. DE RUITER en de overige Vlootvoogden ftonden in dat zelfde gevoelen. Een flinkfchen draai gaf men, zedert, in *Engeland*, aan het gedrag des Luitenant-Admiraals. Men vertelde, dat hij verklaard hadt, ftelligen last gehad te hebben, om noch voor den Koning van *Engeland*, noch voor eenigen anderen Koning der waereld, te ftrijken. Zelf fchreef de Staatfche Ambasfadeur te *Londen* aan Hun Hoogmogenden, dat het gedrag van VAN GEND, zo ten Hove, als bij het Volk van *Engeland*, zeer euvel wierdt genomen. 't Is bekend, hoe de *Engelfchen*, kort hierop, aan de Vereenigde Gewesten den oorlog verklaarende, VAN GENDS weigering om te ftrijken, onder andere, daar toe tot een voorwendzel namen. Die oorlog, intusfchen, kostte onzen Held het leeven, in den vermaarden Zeeflag voor *Soulsbaai*. Met 's Lands Vloot, onder den Admiraal DE RUITER, in Zee geloopen, wierdt VAN GEND, ruim veertien dagen vóór dat Gevegt, met vijftien Schepen en Fregatten, nevens eenig klein Vaartuig en Branders, uit de groote Vloot, afgezonden op een getal Engelfche fche-

 pen,

pen, die men omtrent het *Koningsdiep* hadt vernomen. 's Anderendaags, met het opgaan der Zonne, rigtte VAN GEND regelrecht zijnen koers na den vijand; die toen elf zeilen, en daar onder zes kloeke schepen sterk zijnde, zich in 't eerst geliet, als wilde hij de onzen afwagten, doch welhaast de vlugt nam, en in de rivier van *Londen* zeilde. VAN GEND volgde de Engelschen met allen spoed, gaf 't zein van jaagen en aan boord klampen, en dreef hen tot onder het Kasteel van *Sheerness*, 't welk, zedert den togt na *Chattam*, zwaar versterkt was, en waar agter zij zich schuil hielden, niettegenstaande zij 'er eenige schepen van Oorlog ter hunner hulpe vonden. VAN GEND toen geen kans ziende om iets met vrugt uit te voeren, bleef een geruimen tijd in 't gezigt des vijands wagten; doch bemerkende, dat deeze niet af kwam, besloot hij, volgens zijnen last, na de Vlagge te keeren, onder weg de beletzelen van Tonnen en Baaken, door de Engelschen gemaakt, om de Nederlanders op de droogten te doen vallen, doende wegneemen. In het Gevegt, welk kort daar op volgde, tegen de Vereenigde *Fransche* en *Engelsche* Vloot, wendde zich VAN GEND met zijn Smaldeel, tegen de Blaauwe Vlag; en, nog niet vergeeten hebbende, hoe men, om zijn niet strijken voor het Jagt *de Merlijn*, hem ter straffe hadt gevorderd, viel hij, met groote woede, op dezelve in, tot dat, na een half uur vegtens, een vijandlijke Kogel den Luitenant-Admiraal het leeven, en den Lande eenen zijner dapperste Vlootvoogden, ontnam. De eerbewijzen, zedert, zijner naagedagtenisse betoond, hebben wij in ons *Woordenboek* vermeld.

Zie BRANDT, *Leven van* DE RUITER; H. V. WYN, *Bijvoegzels*, enz.

GERHARDUS MAGNUS, eigenlijk GERRIT GROOTE of GROOTE genaamd, hersteller van het eertijds vervallen Latijnsche School te *Deventer*, was de Zoon van WERNER GROOTE, Schepen deezer Stad, welke, te *Parijs* zijne studien voleindigd hebbende, met den roem te rug keerde, dat hij in

alle

alle de toen bekende takken van wetenschap voor niemand behoefde te wijken. Een Geestelijke, die kort naa hem leefde, en ons eenig verslag van hem mededeelt, beschrijft hem in zijne jeugd als een' man van de waereld, die het vermaak van de tafel zo zeer beminde als dat der letter-oeffeninge, en tevens zo wel begreep, dat een matig genot de levensgeesten opwekt, terwijl onmatigheid dezelven verdooft en neerslagtig maakt, dat hij steeds zorg droeg zich niet te overladen. Zie daar de *voluptas sobria et sicca*, gelijk SENECA zich uitdrukte, van EPICURUS, en de wijze les van deezen Wijsgeer, om allen wellust, die der genieting van grooter geneugten in den weg staat, te vermijden, vertoond in een voorbeeld, uit die eeuwen gehaald, uit welker geschiedenis doorgaans zo weinig wijsheid te trekken is, dat zij, die zich ter kwader uure ingelaaten hebben om derzelver dorre velden te doorkruissen, natuurlijker wijze ieder bloemtje, welk hun in den weg komt, met vermaak, ja met zekere soort van zegepraal, moeten plukken. Eene dreigende ziekte noopte hem zijne verzameling van boeken over de Toverkunst, welke hij, schoon die zelve niet oeffenende, op geenen geringen prijs schijnt gesteld te hebben, openlijk op den Brink te doen verbranden; en daar van opgekomen zijnde, verliet hij, gelijk zijn Levensbeschrijver zegt, de dingen van deeze waereld, om zich geheel aan Gode te wijden. Zijne godsdienstige begrippen draagen onderwijl de merkteekenen eener verlichting, welke boven de gewoone van zijnen leeftijd was verheven, en hij wordt gezegt grootelijks toegebragt te hebben, om die zaden te verspreiden, uit welken lang daar naa de Kerkhervorming is geboren. Ieder, trouwens, die zijne gaven aanwendt om nuttige kundigheden uit te breiden en den Godsdienst in der menschen harten te planten, kan gezegd worden tot zodanig een einde mede te werken; en dit deedt onze GERHARDUS in geene geringe maate. Hij bezogt de voornaamste Nederlandsche Steden, predikte in zijne moedertaal, niet over de vereischte penningen om zielen aan de smerten des vagevuurs te onttrekken, maar over den weg tot een deugdzaam heilig leven, en schroomde niet zich den haat der toen zo

 zeer

zeer verbasterde Geestelijken op den hals te laaden, door derzelver losbandige zeden op het strengste te gispen. Zijne pen was niet minder werkzaam dan zijn mond, en opzettelijk met dat oogmerk andermaal na *Parijs* vertrokken zijnde, besteedde hij daar eene aanzienlijke somme tot het aankopen van Boeken, eene voor dat de drukkunst was uitgevonden zo kostbare waar, met welken hij eene Bibliotheek vormde voor zijne Broederschap van het gemeene leven, wier leden gehouden waren de beste schriften der oudheid niet alleen zelven te leezen, maar ook ten gebruike van de studerende jeugd uit te schrijven. Terwijl zijn naam door het stigten van een Vrouwen-Klooster, naar hem genoemd, binnen zijne Vaderstad voor de vergetelheid bevrijd bleef, moest die Broederschap denzelven door geheel Europa vermaard maken, nademaal in navolging van dezelven soortgelijken in alle de Nederlanden, in *Duitschland*, *Italie*, *Portugal*, *Sicilie*, *Spanje*, *Hungarien*, *Polen* en *Frankrijk* wierden ingesteld: en zijn roem zoude waarschijnlijk nog hooger trap beklommen hebben, indien hij niet in 't midden zijner loopbaan, in 't vierënveertigste jaar zijns ouderdoms, aan eene pestziekte was gestorven. Welke de reuk zijner heiligheid was, kan men daar uit afneemen, dat zijne beenderen in den Jaare 1697, te gelijk met die van zijnen leerling, FLORENS RADWYN, eersten Stigter van 't Klooster te *Windesheim*, bij toeval wedergevonden zijnde, aan den Pater van het Kollegie der Fraterheeren te *Emmerik*, welk uit Heer FLORENS Huis gesproten was, wierden overgegeeven, waar zij nog hedendaags eerbiediglijk worden bewaard.

GINKEL (*Baron* VAN). 't Lust ons, onder dit Opschrift, verslag te doen van een geschil tusschen den Koning van *Pruissen* en de Algemeene Staaten, in den aanvang des Jaars 1733, 't welk, hoe zeer uit geringe beginzels ontstaan, geschapen stondt, de Vereenigde Gewesten eenen vijandlijken aanval van de Pruissische zijde te berokkenen. De Baron VAN GINKEL, thans Staatsche Gezant aan het Hof van *Berlijn*, maakte zich verdienstlijk bij het Vaderland, door zijnen ijver en beleid, om het kwaadspellende geschil

een

een gunstigen keer te doen neemen. 't Is de kundige VAN WYN, de eenige, onzes weetens, welke het voorval, naauwkeurig en breedvoerig, heeft te boek geslagen, met wiens woorden wij het voorval zullen verhaalen.

„ Een Pruisfisch Luitenant, VON WOLSCHLAGER genaamd, (zo schrijft VAN WYN) zig, onlangs, vergreepen hebbende, met, binnen *Maastricht*, eenige Staatsche Knegten, aldaar bezetting houdende, in 's Konings dienst te lokken, wierdt op de daad betrapt, door den Krijgsraad ter dood gevonnist en dit vonnis aan hem uitgevoerd. 't Leedt niet lang, of men kreeg 'er, te *Berlijn*, kennisse van, daar de Koning het zeer hoog opnam. De Baron VAN GINKEL, Gezant der Algemeene Staaten aan het Hof, schreef 'er, terstond, zijnen Meesteren over, hun toezendende 't afschrift van eenen eigenhandigen Brief zijner Majesteit, ter gelegenheid der kennisgeevinge van 't overlijden des Generaals, Graave VAN HOMPESCH, aan hem, GINKEL, afgevaardigd. Men las 'er de navolgende woorden in: „ Gij kunt verzekerd zijn, dat „ het geval van *Maastricht* staat aangeteekend, daar het „ behoort. GOD zal ons, wel haast, gelegenheid geeven, „ om aan die Heeren" (hier door verstondt de Koning de Staaten) „ te doen zien, met wien zij te doen hebben." Nog meldde de Gezant, niet slegts, van goeder hand, onderrigt te zijn, dat de Koning van *Pruissen*, met violente expressien, gezwooren hadt, zig te zullen wreeken, al zoude het zijner Majesteit zijn Land, Kroon en Scepter kosten; maar hij voegde 'er bij, dat men hem geraaden hadt, zekeren Officier, bij hem inwoonende, niet op straat te doen koomen; „ nadien ordre was gegeeven, om eenige Officie- „ ren van de Republiek te *affronteeren* of *massacreeren*:" aan al 't welke hij zeide, geen geloof te hebben kunnen geeven, voor dat de Brief van den Koning hem hadt doen zien, dat men in staat was, van tot alle buitensporigheden over te slaan. Voorts meldde VAN GINKEL, dat hem nu denklijk, ook de reis na *Wolfenbuttel* zou opgezegd worden, werwaards hij, anderfints, den Koning stondt te verzellen, ter gelegenheid van het huwelijk van den Kroonprins; die, na in de Vesting *Custrin*, op zijn Majesteits be-

bevel, eenigen tijd, als Staatsgevangen te hebben versleeten, met zijnen Vader weder verzoend was. Hunne Hoogmogendheden, bevreemd over het ongegrond misnoegen des Konings, deelden 't aanschrijven van VAN GINCEL, nog denzelfden dag van den ontfangst, aan de Bondgenooten mede: hun vertoonende, dat, hoe zeer zij verhoopten, dat zijne Pruissische Majesteit, door den tijd en de tusschenkomst van goede Vrienden, zijn ongelijk zou begrijpen en zijn misnoegen laaten vaaren, de zaak egter, tegenwoordig, hun zeer trof, nadien 's Konings Troepen niet alleenlijk in staat waren, om, op de eerste orde, te kunnen uittrekken, maar ook, te *Wezel*, een, van alles wel voorzien, Magazijn gevonden wierdt, uit 't welke dezelven alle benoodigheden konden bekoomen: dat zij, daarom, oordeelden, dat, de krijgsmagt van den Staat, in deezen toestand van zaaken, niet behoorde verminderd te worden; en men ook bedagt moest zijn op de versterking van de Grenzen. Onder dit alles, vergaten zij niet, aan VAN GINKEL te gelasten, 's Lands goede zaak, ten Pruissischen Hove, op het kragtigste te regtvaardigen, en te arbeiden ten behoud van 's Konings vriendschap: tot welke einden, ook 's Lands Gezanten te *Weenen* en te *Londen* wierden aangeschreven, om op de tusschenkomst, en des noods, op den bijstand hunner Keizerlijke en Groot-Brittanische Majesteiten aan te dringen. *Holland* besloot, kort daaraan, de vermindering van 's Lands Troepen, waarop eenige der Leden voorheen hadden aangedrongen, nog, vooreerst, niet werkstellig te maaken.

Te *Berlijn*, midlerwijl, scheen 's Konings drift eenige kalmte te erlangen. VAN GINKEL schreef welhaast, dat hij geene nadere klagten, naamens zijne Majesteit, hadt ontvangen, zo als sommigen hem gezegd hadden, te zullen geschieden: dat, integendeel, 't gedrag van dien Vorst, bij veelen zijner Staatsdienaaren en Generaalspersoonen, wierdt afgekeurd, erkennende deezen, dat men, van de Pruissische zijde, reden, tot het gebeurde te *Maastricht*, hadt gegeven, en dat de Krijgsraad aldaar niets gedaan hadt, dan 't geen, naar regten, bestaanbaar was. Doch, daar, van eenen anderen kant, dagelijks, ontrustende tijdingen, uit het Over-

kwar-

kwartier van *Gelderland*, bij de algemeene Staaten inliepen, en daar men vernam, dat verscheiden Benden, uit de Pruissische bezettingen van *Wezel* en *Gelder*, hun werk maakten, om alle, zo Officieren als gemeene Ruiteren en Knegten, in dienst van den Staat, welken zich op *Kleefschen*, *Gelderschen* of *Meursschen* bodem vertoonden, op te ligten, en gevangelijk, na *Wezel* te brengen, oordeelden hoogstdezelven, dit werk, van nieuws, te moeten aanbinden: waarom zij niet slegts VAN GINKEL gelasteden, hier tegen de sterkste vertoogen aan zijne Pruissische Majesteit te doen, en op de vrijlaating der Gevangenen aan te dringen, maar ook den Graave van SINZENDORF, verzogten, alles aan te wenden bij den Keizer zijn' Meester, om een spoedig herstel der gezegde feitelijkheden te bevorderen: betuigende de Staaten, bij deeze gelegenheid, zich te meer tot zijne Keizerlijke Majesteit te vervoegen, „ om dat zij consideereerden, dat „ de andere Geallieerden van den Staat, hoe magtig die „ ook waren, geene gelijke relatie hadden tot den Koning „ van *Pruissen*, nog gelijk credit en influentie op deszelfs „ geest."

't Werk kreeg, met dit alles, geen spoedig beslag. VAN GINKEL zijnen voordragt aan 't Pruissische Hof gedaan hebbende, kwam 'er, op den vijfden Maart des Jaars 1733, wel reeds een antwoord in van den Koning, doch 't geen in zeer sterke bewoordingen was vervat, en waar uit men, nu eerst, volkoomentlijk vernam, in wat gezigtpunt zijne Majesteit de zaak beschouwd hadt. Men las 'er in: „ dat de Koning, even als zijne Voorzaaten, die goed en bloed voor de Republiek plagten op te zetten, de vriendschap der Algemeene Staaten hadt bemind en aangekweekt, maar dat zijne gevoeligheid tot den hoogsten top was gereezen, bij 't ontvangen der onverwagte tijding, dat men den Luitenant WOLSCHLÄGER, op eene, zo zijner Majesteit berigt was, harde, onregtvaardige, ja bijna barbaarsche wijze, hadt doen ter dood brengen, schoon zijne misdaad slegts daar in bestonde, dat hij, door Brieven van Bezettelingen, na *Maastricht* gelokt, zich derwaarts, zonder den grond der Staaten te schenden, vervoegd hadt, en eenen enkelen Musquetier;

tier; die zich, vrijwilliglijk, aan hem hadt aangegeeven; in 's Konings dienst hadt willen overneemen; eene zaak, die den Koning te meer trof, om dat hunne Hoogmogendheden geen agt hadden geslaagen op zijner Majesteits verzoek, bij herhaaling gedaan, door zijnen Gezant, den Heere MASCH, ten einde WOLSCHLÄGER over te leeveren, met belofte, van hem, naar bevinding van zaaken, te zullen straffen. Dat, buiten dien, dit werk, den zestienden Januarij laatstleeden, op nieuws, ter Generaliteit, commissoriaal gemaakt zijnde, en daarop, een ieder, te *Berlijn*, verwagt hebbende, dat men, in den *Haage*, bij nader Besluit, tot inkeer zou koomen, „ hunne Hoogmogendheden, integendeel, zonder 't „ Rapport hunner Kommissarissen af te wagten, ordre na „ *Maastricht* hadden gezonden, om met de Executie voort „ te gaan:" zo als, daar op, ook geschied was: doch waar uit, naar 's Konings mening, bleek, dat het neemen dier Resolutie „ slegts spotternij was geweest, en dat men lie„ ver, aan een hand vol bloed, zijnen moed hadt willen „ koelen, dan de vergieting van het onschuldige afwenden „ en eenig égard voor zijne Majesteit toonen." Dat de Koning, in deezen stand van zaaken, noodig hadt geoordeeld, zich eene andere dan de gewoone voldoeninge te verschaffen, en eenige Knegten van den Staat, maar die, teffens, zijne gebooren Onderdaanen waren, en in zijne, aan de overzijde van den Rhijn gelegene, Landschappen betrapt, hadt doen vatten, doch de Officieren doen loslaaten. Dat hij, met dit alles, de zaak niet tot het uiterste wilde trekken, maar geneegen was, de Soldaaten weder vrij te geeven, mits hem, alvoorens, eene, naar gelang der beleediging geëvenredigde, voldoening, door de Staaten, bezorgd wierde: in welk geval, Hunne Hoogmogendheden zich, gerustelijk, verlaaten mogten op zijne Koninglijke vriendschap en nabuurlijke goedwilligheid, die zij meer reden hadden te ontzien, dan te beleedigen."

De Algemeene Staaten, getroffen, door dit geschrift, lieten niet naa, hetzelve, spoedig, te wederleggen. Naa gezegd te hebben, hoe zij, met leedwezen, vernamen, dat men, nopens de vasthouding hunner Officieren en Soldaaten, zich

zich beroepen hadt op een geval, over 't welke aan hun, bevoorens, geene de minste klagt was gedaan, en waar omtrent zij dus zich niet hadden kunnen regtvaardigen, of, bij gebreke van dien, voldoening geeven, betuigden zij, ten hoogsten verwonderd te zijn, dat zijne Majesteit niet slegts 't verzoek, door hunnen Gezant gedaan, voor als nog van de hand wees, maar, boven dien, herstelling vorderde van de groote Belediging; die zij gezegd wierden hem te hebben aangedaan, en welke beleediging men goed vondt te gronden, *eerstelijk*, op de regtspleeginge van den Krijgsraad te *Maastricht*, tegens den Luitenant WOLSCHLÄGER, en, *ten anderen*, op den last, welken hunne Hoogmogendheden na die Stad zouden hebben gezonden, om met de gezegde regtspleeginge voort te gaan, en zulks wel naa dat zij, bij Resolutie van den zestienden Januarij, hadden Commissoriaal gemaakt de Memorie van den Heere MASCH, Gezant van zijne Majesteit. Dat zij; wat het eerste betroffe, den Krijgsraad van *Maastricht*, zijnde den bevoegden Regter in deeze; naar stijle, met de zaak hadden laaten geworden, zonder daar van eenige kennisse te neemen. Dat alle Regters hier te Lande, en dus ook deezen, wijzen moesten naar haare beste kennis en weetenschap, zonder verantwoordelijk of strafbaar te zijn voor hunne Vonnissen, ten zij men, den regten genoeg, bewijzen konde, dat zij, voorbedagtelijk, kwaad regt gedaan hadden: wordende, anderzints, niemand, van zulk een godloos opzet, verdagt. Dat, in 's Konings antwoord, wel veel feiten aangehaald wierden, ten betooge der onregtmaatige, ja, bijna, Barbaarsche, regtspleeginge, die, te *Maastricht*, zoude hebben plaats gehad, maar dat geene de minste preuve voor dit alles wierdt bijgebragt, 't zij ten laste van den Krijgsraade in 't algemeen, 't zij van bijzondere Leden van dien, en dat 'er, derhalve, geen grond was, om die Lieden, lijfstraflijk, te dagvaarden. Dat, ten opzigte van het tweede punt, hunne Hoogmogendheden zich niet genoeg beklaagen konden over de kwaadaartigheid der geenen, die zijne Majesteit hetzelve hadden doen gelooven: „ alzo haar Hoogmogendheden, nog voor, nog bij, „ nog na het neemen der Resolutie van den zestienden Ja-

 nuarij,

„ nuarij, eenige ordre, op het voornoemde subject, gezon-
„ den hadden na *Maastricht.*" Dat dus 't vermoeden, als-
was die Resolutie, spotternij geweest, onregtmaatig was en onvriendlijk. Dat hunne Hoogmogendheden, bij een antwoord op twee voorgaande Memorien van den Heere MASCH, ook reeds zo duidlijk derzelver verpligting, om deeze zaak aan den Krijgsraad van *Maastricht* over te laaten, vermeenden getoond te hebben, dat zij verwagt hadden, hier over niet meerder te zullen lastig gevallen worden. Dat, des niet te min, den zestienden Januarij laatstleeden, een nader Memorie van dien Gezant was ingeloopen, in welke de redenen bij de twee voorgaande Resolutien opgegeeven, met stilzwijgen wierden voorbijgegaan, en slegts op ontslag aangehouden. Dat men die Memorie hadt Commissoriaal gemaakt, niet met voorneemen, om voorige Resolutien, tegen welken niets was ingebragt, te veranderen, maar om, des noods, te kunnen overleggen, of en wat antwoord, nader, daar op te geeven, en om, in allen geval, te doen zien, dat men in 't verzoek niet treeden konde; waar toe het Commissoriaal maaken, ter Generaliteit, in zaaken, die men niet uitdruklijk wilde afslaan, als het zagtste middel, van ouds, plagt gebruikt te worden. Dat zo hunne Hoogmogendheden zelfs al eens last gezonden hadden, na *Maastricht*, om met de zaak voort te gaan, egter, niet geschied was; hier uit nog niet volgen zoude; 't geen zij met ontroering lazen; „ dat men zijn' moed hadt willen koelen
„ aan een hand met bloed," ten zij men dit laatste, en het overlaaten der zaake aan den bevoegden Regter, voor één en 't zelfde houden wilde. Dat, met dit alles, hunne Hoogmogendheden, hoe hard en onvriendlijk zij ook, buiten hun toedoen, in 's Konings antwoord behandeld wierden, niet minder dan zijne Majesteit geneigd waren, om 't werk niet tot het uiterste te trekken, maar, bereid, om, behoudens en buiten verkorting hunner waardigheid en onafhanglijkheid, naa raad van goede vrienden te luisteren, ter beraaming van middelen van schikking en herstelling der eensgezindheid, op bestendige gronden, onder welken de vrije loop der regtspleeginge, die best de geweldige presfing van

's Lands Soldaaten sluiten konde, een der zekerste mogt geagt worden. Dat egter, om tot spoedige afkomst van zaaken te koomen, de aangehouden Knegten, vooraf, dienden ontslagen te worden, en den Heere VAN GINKEL billijke voldoening gegeeven, nopens zeker ongelijk, onlangs, te *Berlijn*, aan zijne Koets en Bedienden bejegend.

Van dit, niet de eere van den Staat zo wel strookend, antwoord, wierdt niet alleenlijk aan de Gezanten van *Frankrijk* en *Groot-Brittannie*, maar, bijzonderlijk, ook aan dien des *Keizers*, kennisse gegeeven, met nieuwen aandrang op vriendschaplijken dienst. Ook liet *Engeland*, eerlang, 't Hof van *Berlijn* aanmaanen, tot ontslag der Knegten en bijleggen der geschillen: doch dit baatte zo weinig, dat de Algemeene Staaten, kort daar naa, den overige Bondgenooten verwittigden, hoe de hevige gevoeligheid door den Koning van *Pruisse* opgevat tegen deezen Staat, over de regtspleeginge van een Luitenant zijner Troupen te *Maastricht*, geenzints bedaard was, en, daarom, geen tijd, om op vermindering, maar, veel eer, vermeerdering, van 's Lands Krijgsmagt te denken. Dan, nog voor 't einde van Maart des Jaars 1733, liet de Keizer zijne bemiddeling den Algemeenen Staaten voorslaan, en deezen namen ze aan, in verwagting, dat zijne Majesteit, uiterlijk binnen den tijd van twee maanden, 't geschil zou kunnen uit den weg ruimen, of anderzints, ingevolge van het Weener-Verbond, zou „ præsteeren aan haar Hoogmogenden, en op derzelver re„quisitie, het beloofd secours, zonder dat de mediatie „daar aan zou toebrengen eenige verandering of retarde„ment: terwijl, verders, haar Hoogmogenden begreepen, „dat, om te koomen tot een spoedige afkomst, een begin „behoorde gemaakt te worden met het ontslaan der geap„prehendeerden Soldaaten, en met het geeven van billijke „satisfactie aan den Heere VAN GINKEL." Die rustige houding der Algemeene Staaten; welken de Keizer, om het Poolsche werk, thans, aan zich zogt te verpligten; hadt een gewenscht gevolg. 't Leedt slegts weinige weeken, dat de Graaf VAN SINZENDORF ter hunner kennisse bragt, hoe de Koning van *Pruissen*, „ uit consideratie van zijne Keizer-

 lijke

lijke en Katholijke Majesteit, — de gearresteerde Soldaaten van haar Hoogmogendheden hadt ontslagen, en hoe de Keizer niets meer wenschte, dan dat dit geval de vriendschap, tusschen Pruissen en dit Gemeenebest, mogte herstellen: zullende het zijner Keizerlijke Majesteit aangenaam zijn, indien haare Hoogmogenden daar toe ook eenigen naderen pas wilden doen." De Staaten, gevoelende, van hoe veel gewigt het ware, langs deezen weg, zo groote moeilijkheid te boven te koomen, besloten spoediglijk, en naa heusche dankbetuiging aan den Keizer, 's Vorsten raad, op eene wijze, geheel bestaanbaar met de waardigheid en eere van het Land, op te volgen. Zij verklaarden dan den Gezant, hoe zij 't gedaan ontslag aanzagen, als een blijk, „ dat zijne Majesteit de Koning van *Pruisſen*, zo wel als haare Hoogmogenden, genegenheid hadde, om, ter contemplatie van zijne Keizerlijke en Katholijke Majesteit, en van deszelfs mediatie, zonder meerdere wijdloopigheid, in der minne te termineeren het gereezen different, over het gepasseerde te *Maastricht*," en hoe zij, om, van hunne zijde, daar aan te beantwoorden, „ geneegen waren, aan den Koning van *Pruisſen* eene verklaaring te geeven, dat zij, in die geheele zaak, niets anders gedaan nog eenig ander oogmerk gehad hadden, dan den gewoonen loop te laaten aan de militaire Justitie, zonder eenige speciale ordre daar omtrent gegeeven te hebben, veel min eenige ordre, waar door zij hoogstgedagte zijne Majesteit zouden hebben willen offenseeren: dat ook, hoewel haar Hoog Mog. niet anders konden, dan alle de Leden van den Krijgsraad, die over de voorsz. zaak gezeten hadt, te houden voor Lieden van eer en probiteit, — zij, egter, niet zouden nalaaten, — wanneer de nodige bewijzen daar toe aan hun zouden mogen worden gesuppediteert, — de schuldigen, naa behooren, te straffen: — dat haar Hoog Mog., voorts, mogten lijden, dat het voorsz. different wierde gehouden voor afgedaan, door 't aanneemen van zodanig Declaratoir, mits, vooraf, of, immers, te gelijk, redelijke satisfactie gegeeven wierde aan den Heer van GINKEL, haar Hoog Mog. Minister aan het Hof van *Pruisſen*, wegens het voorval met de Wagt van de nieuwe Stads-

poorte te *Berlijn*; waaromtrent men wel niet eens was, nopens 't geene oorzaak tot dit geval hadt gegeeven, maar, egter, buiten disput, dat de Schildwagt der voorsz. Poorte feitelijkheid gepleegd hadt tegen den Koetzier en Domestiken van den Heer VAN GINKEL, waar door 't character van haar Hoog Mog. was geläsdeerd, zodanig, dat haar Hoog Mog. niet konden nalaaten, zonder aan zich zelven kleinigheid aan te doen, deswegen eene convenable reparatie te vorderen: doch waaromtrent zij genegen waren, te gebruiken zo veel toegeevendheid, als bestaan kon met haare eigen waardigheid, en met de veiligheid van haaren Minister."

De Keizer, in deezer voege, door hunne Hoogmogendheden, in staat gesteld zijnde tot afdoening van 't geschil, ging voort, met het zelve, zo ras doenlijk, in der minne bij te leggen: waar toe men, aan 't Pruissische Hof, zich ook, op bovengemelden voet, genegen betoonde. De zaak, kreeg dus, eindelijk, zijn beslag: waar door de Staat uit groote zwaarigheid gered wierdt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels*, enz.

GODSDIENST. (*Kristlijke*) Menigvuldige blijken zijn 'er voorhanden, in 's Lands Geschiedenissen, van de zorge en ijver, zo van de Staaten van bijzondere Gewesten, als vooral van die van *Holland*, om den Ingezetenen gepaste aanleiding te verschaffen, om in de kennis van den Godsdienst te worden onderwezen. Jammer is het, en moest zulks uit de Vereeniging van de Kerk met den Staat eigenaartig ontstaan, dat deeze in zich zelf lofwaardige ijver dikmaals ontluisterd wierdt door bekrompenheid van verbeeldinge, als of de waarheid, bij uitsluiting, in pand wierdt gehouden bij de Hervormden; en alzo deeze eene bescherming genooten, welke alle overige anders denkende Ingezetenen ontzegd wierdt. Van hier de menigvuldige mishandelingen omtrent de Gezinten buiten de gemeenschap der Hervormden, welke de historiebladen, vooral den voorgaande Eeuwe, bezoedelen.

Met dit alles gebiedt ons de onpartigheid te vermelden, dat de Staaten van *Holland* meer dan éénen maatregel, vroeg en laat, beraamd hebben, geschikt ter aanmoediginge en voortplantinge van den Christlijke Godsdienst, zonder opzigt tot eenige bijzondere denkwijze of gevoelens. Een merkwaardig voorbeeld hier van ontmoeten wij in de *Bijvoegsels* van Mr. H. VAN WIJN, die, naa eenige staalen van strengheid tegen de Roomschgezinden vermeld te hebben, de volgende bijzonderheden aanteekent.

Hoe zeer men zich, voor 't overige, voornaamlijk ook met medewerking van *Holland*, bij deezen Staat, toelag op de uitbreiding der Kristlijke en Hervormde Leer, kan, onder anderen, daar uit blijken, dat hunne Hoogmogendheden, reeds eenigen tijd geleden, onder opzigt van eenige Hoogleeraaren, niet alleen het N. Testament, uit de oude, in de hedendaagsche, Grieksche taale, door een kundigen Griek, met naame MAXIMUS, van *Callipolis*, hadden doen vertolken, maar ook, eenigen tijd daar na, onze Hervormde Geloofsbelijdenis, Catechismus en Liturgie, in de laatstgemelde taal, doen overbrengen, door den Archimandriet HIËROTHEUS, van *Cephalonie*; wiens naam ik, te meerder, aanteekene, om dat ik niet zie, dat de Schrijvers van hem gewaagen. De Uitgaave van het N. Testament wierdt, in den Jaare 1638, te *Geneve*, op last en kosten van den Staat, vervaardigd, eenige afdrukzelen daar van na verscheiden Landen, daar zich Grieksche Christenen ophielden, ten geschenke gezonden, voor 't overige, na *Constantinopelen* overgebragt, en onder bewaaring van der Staaten Gezant aldaar, gesteld, om 'er, ten bekwaamen tijde, gebruik van te maaken. Hier toe deedt zich, eerlang, gelegenheid op. HIËROTHEUS, naamlijk, van wien ik reeds gewaagde, uit *Engeland*; daar hij zich, naa zijn vertrek van hier, eene pooze hadt opgehouden; de reize weder na zijn Vaderland zullende aanneemen, hadt aan de Professoren in de Godgeleerdheid te *Leiden* verzogt, den Algemeene Staaten voorte draagen, hoe hij, ondanks alle gevaar, 't welk hem, bij de Turksche Regeering, mogt overkoomen, en waar omtrent hij zich aan 't Opperwezen beval, willig en bereid was,

de beide bovengemelde overzettingen, daar het hunne Hoogmogendheden goedvonden, in het *Oosten*, uit te deelen. De Professoren kweeten zich van dit verzoek, en hunne Hoogmogendheden schreeven, hier op, den gezegden Hoogleeraaren aan, dat men de helft der Afdrukzelen van de overgezette Geloofsbelijdenis enz., die, ten Jaare 1648, op kosten mede van den Lande, was uitgekoomen, hem zonde toezenden, om met zich na *Constantinopolen* te neemen; gelastende, verder, hunnen Gezant aan het Turksche Hof, om, aan NICOTHEUS, bij zijne aankomst in die Stad, ook de helft der, daar berustende, drukken van het N. Testament in handen te stellen, ten einde dezelve Boeken, aldaar, uit te deelen; „ vooreerst, aan den Patriarch, en „ voorts, aan andere Leeraaren en Voorstanders der Chris„ telijke Gemeente in die Quartieren; op vertrouwen, dat „ hij hem, daer in, als in de offre van soo een heerlick „ ende heylich geschenk, met behoorlicke voorzichticheyt „ ende getrouwicheyt, zou quyten." Mij is onbewust, of NICOTHEUS, van wiens eerlijkheid ik, elders, egter, een gunstig verslag der Professoren, in de Resolutien der Algemeene Staaten, gevonden hebbe, dit ter uitvoer heeft gebragt. De gezegde overzetting van 't N. Testament in hedendaagsch Grieksch, wierdt, ten Jaare 1703, te *Londen*, onder opzigt van den Griekschen Priester, SERAPHEIMUS ARION, van *Mitylere*, herdrukt; doch deeze druk, in het, daarop volgend jaar, na het uitspreeken van den vloek, binnen het Patriarchaale Paleis, te *Constantinopolen*, verbrand; misschien, om deszelfs onnaauwkeurigheid: immers, ik vinde geene andere reden, en CYRILLUS, Patriarch van *Constantinopolen*, hadt zelfs eene aanprijzende Voorreden bij de eerste uitgaave gevoegd.

GOEJAN-VERWELLEN-SLUIS. Bekend is de onderneeming der Echtgenoote van den voormaaligen Stadhouder, om zich van *Nijmegen*, daar het Stadhouderlijk Gezin, in den Jaare 1787, vertoefde, na 's *Hage* te begeeven; als mede, hoe die onderneeming verijdeld wierdt, door tegenhouden van het reisgezelschap aan het bovengemelde Gehugt, 't welk,

 hoe

hoe min aanzienlijk in zich zelve, daar door, in 's Lands Geſchiedeniſſen, een onſterſlijken naam heeft verworven. 't Lust ons van het gedenkwaardig voorval, van wegen deszelfs allergedugtſte gevolgen, hier verſlag te doen, ons bedienende van de penne eens Schrijvers, welke van de Opſchuddingen, van tijd tot tijd, in de Nederlanden voorgevallen, een naauwkeurig verhaal heeft te boek geſlagen. Hij vangt aan en verhaalt in deezervoege.

Gelijk, in den Zomer des Jaars 1787, gewapende Burgers van eene menigte Hollandſche Steden en Plaatzen waren uitgetrokken, en ginds en elders hadden post gevat; dus lag ook, aan de zogenaamde *Goejan-verwellen-Sluis*, in *Zuid-Holland*, in 't laatst van Junij, in bezetting een gedeelte van het Genootſchap van *Gouda*, onder bevel van den Heere en Mr. CORNELIS JOHAN DE LANGE, Vrijheer van *Wijngaarden* en *Rijnbroek*, regeerend Schepen en Raad van gemelde Stad. In den nacht, tusſchen Woensdag en Donderdag, den zeven- en achtëntwintigſten der maand, ontving deeze Heer berigt, van twee geloofwaardige lieden, dat in den eerstvolgenden Naamiddag, door *Schoonhoven* en *Haastrecht*, zoude pasſeeren een zeer aanzienlijk perſoonaadje, voor welke, op twee onderſcheiden plaatzen, vijftien paerden waren beſproken, om dezelve tot Voorſpan te dienen. Al zints eenige dagen hadt hier een gerugt geloopen, dat de Stadhouder, die zich thans buiten de Provincie, nu eens in *Gelderland*, dan in 't *Sticht* onthieldt, binnen kort in *Holland* wierdt te rug verwagt. Daarenboven hadt de Heer DE LANGE, onder lieden, welke geoordeeld wierden den Heere Prinſe VAN ORANJE bijzonderlijk te zijn toegedaan, een geruimen tijd, ongemeene beweeging beſpeurd. 't Een en ander, vergeleeken met het getal der beſprokene paerden, deedt den gemelden Heer op de gedagte koomen, dat die verwagte Reiziger geen ander zijn konde, dan zijne Hoogheid zelve, of iemand van deszelfs gezin. De gevolgen, welke, naar het begrip van den Heere DE LANGE, deeze optogt, indien dezelve, zo als hij vermoedde, na *'s Graavenhage* beſtemd ware, waarſchijnlijk zoude te wege brengen, ſcheenen hem van dat gewigt te zijn, dat hij oordeelde, aan

gIj-

zijnen pligt niet voldaan te hebben, indien hij, ter verhinderinge van denzelven geene maatregels beraamde.

Het eerste, welk hij, ten dien einde, geraaden vondt, was, van zijn voorneemen kennis te geeven aan de Heeren Gedeputeerden te Velde, welke te *Woerden* hun verblijf hielden. Daarenboven deedt hij aan den Generaal **VAN KYSSEL** verzoeken om eenige Ruiters, ter ondersteuninge van zijne onderneeminge. De Renbode, tot het een en ander oogmerk afgevaardigd, vertrok 's nachts ten drie uuren, en hadt uitdrukkelijken last, ten spoedigsten te rug te keeren, om, ingevalle de Heeren Gedeputeerden de voorgeslagene onderneeming ongeraaden mogten vinden, overeenkomstig daar mede zijne maatregels te beraamen.

Intusschen ontboodt de Heer **DE LANGE** eenige Officieren, welke digst bij de hand waren, om aan dezelven zijn Plan mede te deelen, en te onderstaan, wie van hun genegen ware, om hem in de uitvoering de hand te bieden. De Kapitein **VAN LEEUWEN**, en de Grenadier-Luitenant **JAQUES BROTIER**, aan de beurt zijnde tot het doen van Expeditien, toonden zich daar toe genegen.

Donderdag 's voormiddags, den Renbode nog niet zijnde te rug gekeerd, bevondt zich de Kommandant **DE LANGE** in merkelijke belemmering. Dewijl, zijns oordeels, de zaak spoed vereischte, nam hij in beraad, daar van af te zien, of op eigen gezag dezelve te laaten voortgaan. Na eenig overleg besloot hij tot het laatste. Ten elf uuren vertrokken van de *Goejan-verwellen-Sluis* de Kapitein **VAN LEEUWEN** en de Luitenant **BROTIER**, met een Serjeant en zestien Schutters, van 't Genootschap van *Gouda*. Zij namen hunnen weg na de *Glijbaan*, aan de *Vliet*, bij *Beurepas*, om zich aldaar, in alle mogelijke stilte, neêr te slaan. Hun last hieldt in, zo veel men van denzelven heeft kunnen gewaar worden, toe te zien, of langs dien post een Reisgezelschap, waarop eenig vermoeden viel, zijnen weg zoude neemen, en, in dat geval, hetzelve op te houden, en met alle mogelijke bescheidenheid na de gemelde Sluis te voeren; en om inzonderheid ook een waakend oog te houden op hunne Manschap, en op de landlieden in dien oord, ten einde, zo

 men

men zeide, dat aan de verwagte aanzienlijke perſonaadje, of aan derzelver gevolg, geen de minſte overlast gebeurde.

Terſtond naa het vertrek deezer Manſchap, ſteeg de Kommandant te paerd, en begaf zich na *Woerden*, om met de Heeren Gedeputeerden en den Generaal VAN RYSSEL mondeling te handelen. Aan 't Schoolhuis te *Papecoop* ontmoette hij den Cornet VAN MARLE, met twintig Ruiters uit het Regiment van den Luitenant-Generaal Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL, door den Generaal VAN RYSSEL gezonden, om na de *Vlist* te trekken, en zich met de Manſchap van het Goudaſche Genootſchap te vereenigen. Dit deedt hem beſluiten, dat zijn ontwerp bij de Heeren Gedeputeerden was goedgekeurd. Evenwel, naa alvoorens aan den gemelden Cornet verzogt te hebben zijnen optogt te verhaasten, wierdt hij te raade na *Woerden* te rijden, om aldaar nadere opening van zijn plan te geeven.

In den Namiddag na zijnen Post wederkeerende, ontmoette hij den Wagemeester van den Heere VAN MARLE, medebrengende de tijding, dat de doorluchtige reiziger, op welken men het oog hadt gehad, was Haare Koninklijke Hoogheid, Mevrouw de Gemaalin van den Heere Erfſtadhouder; en dat dezelve, door het Detachement van 't Genootſchap van *Gouda*, aan de *Vlist* opgehouden, en verzogt was, de reize niet verder voort te zetten. Op dit berigt beſloot de Kommandant DE LANGE, nevens den Wagtmeester weder te keeren na *Woerden*, om met de Heeren Gedeputeerden te Velde en den Generaal VAN RYSSEL nader te ſpreeken.

Volgens de geloofwaardigſte berigten, zou het verhinderen van de reize van Haare Koninklijke Hoogheid op de volgende wijze zich hebben toegedraagen.

De Goudaſche Manſchap aan de *Vlist* gekomen zijnde, ſloeg zich neder op den Zandweg aan de *Glijbaan*, even voorbij de Slangenweg, onder *Bonrepas*, op den Kleiweg, in diervoegen, dat niemand, welke langs dien weg reedt, hun konde ontſnappen. Ten half drie uuren zagen zij eene Chais naderen, en zagen dezelve verſcheiden andere rijtuigen.

gen. De Serjeant ADAM SCHOUTEN en twee Schutters traden daarop toe, en hielden de Chais tegen, hoewel de Voerman ſtout opreed. Zij vonden in dezelve den Quartiermeester Generaal BENTINCK, en den Graaf STANDFORT. Op de vraag van den Heere BENTINCK, *wat zij moesten hebben*, en des Serjeants antwoord daarop, *te moeten* weeten, wie ſij de overige afgelegen waren, noemde de eerstgemelde eenige namen, welke SCHOUTEN niet verſtondt, onder andere de *Prinſes van Pruisſen*; maar niet de *Prinſes van Oranje*: waarom de Serjeant verzogt, de naamen in geſchrift te mogen hebben; 't welk hij weigerde, doch verzogt dat zijn Kapitein bij hem zoude koomen; welke, egter, daar toe niet genegen was: waarom de Heer BENTINCK uit zijne Chais klom, en zich bij hem voegde.

Thans vraagde hem de Kapitein VAN LEEUWEN, wie hij en de andere van zijn gezelſchap waren? Waarop hij hernam, *vier Dames*; verklaarende voorts den Quartiermeester Generaal BENTINCK te zijn, van *Schoonhoven* te koomen, en te willen reizen na '*sGraavenhage*. Het zelfde betuigde hij vervolgens aan den Luitenant BROTHER, met verzoek om hem op zijn woord van Eer te willen gelooven, en voorts te laaten paſſeeren. De Luitenant hierop hervoomen hebbende, dat hij niet twijfelde aan zijne Eere, doch tevens vastſtelde, dat Mijn Heer BENTINCK hen zou aanzien voor lieden, die insgelijks Eer ſtelden in het betragten van hunnen pligt, en het opvolgen der ontvangene bevelen; hervraagde de Quartiermeester, *of hij dan niet mogt paſſeeren?* 't welk met Ja wierde beantwoord, mids hij niet kwalijk nam dat ze hem verzelden. Op zijne verdere Vraag, waar heen men hem wilde geleiden, en op zijn verzoek om eenigen ſpoed te maaken, alzo de Prinſes van *Pruisſen* onder het gezelſchap was, wierdt hem te gemoet gevoerd, dat het geleide zou duuren tot op zekeren afſtand, en dat men ſtapsvoets zou moeten rijden, alzo de Manſchap het met loopen tegen de paerden niet konde uithouden. Thans keerde de Heer BENTINCK weder na zijne Chais, en zonden de Heeren VAN LEEUWEN en BROTHER tijding na de *Goejan-verwellen-Sluis* van het aanhouden van Haare Koninklijke Hoogheid.

Het

Het Reisgezelſchap beſtondt nevens Mevrouwe de Prinſeſſe en de twee reeds genoemde Heeren BENTINCK en STANDFORT, uit de Freule VAN WASSENAAR STARRENBURG; den Kamerheer VAN BRANDWYK, eenige Kamerdienaars, Lakeien en verder Hofgevolg; hebbende bij zich twee zwaar geladene Koetzen, met zes paerden beſpannen, een Lakei te paerd en drie Kapchaiſen: in de laatſte van welke een Heer zat in 't groen gekleed, die aan de *Vliet* verzogt, te mogen voorbij rijden, zeggende na *Rotterdam* te moeten en tot het Gevolg niet te behooren.

Aan 't hoofd van deezen trein plaatſte zich de Kapitein VAN LEEUWEN met vier Man, om denzelven te geleiden. De Luitenant BROTIER, Mevrouwe de Prinſes door de twee gelederen, ſtaande met gepreſenteerd Geweer, hebbende laten rijden, verdeelde zijne Manſchap bij de rijtuigen, terwijl hij zelve den optogt ſloot. Na ruim een kwartier uurs gereden te hebben, zag de Kapitein VAN LEEUWEN eenige Ruiters naderen; die welhaast bevonden wierden geene andere te zijn, dan het Detachement, boven vermeld, onder den Heer VAN MARLE, door den Generaal VAN RYSSEL, van *Woerden* herwaarts gezonden. Naauwlijks hadt de Heer BENTINCK hen vernomen, of hij ſprong uit zijne Chais, deedt zijn beklag, dat hij door Auxiliairen was gearreſteerd, en verzogt tevens om ontſlag, met de vrijheid van zijnen weg te mogen vervolgen. Op de Vraag van VAN MARLE, wie die Heer ware, trok hij, den naam gehoord hebbende, de ſchouders op, 't welk hij herhaalde, op het zeggen van den Heere BENTINCK, *dat Mevrouw de Prinſes van Oranje 'er ook bij was*; 'er nevens voegende, dat hij order hadt om allen aan te houden.

Thans ſchreef de Kapitein VAN LEEUWEN een briefje aan de Heeren Gedeputeerden te Velde te *Woerden*, en gaf het mede aan den Wagtmeester, boven vermeld, die door VAN MARLE wierdt afgezonden om raport te doen. Vervolgens gaf de Kapitein zijn voorneemen te kennen, om na het nabuurig Dorp *Haastrecht* te trekken; doch hij bedacht zich eerlang; zijn VAN MARLE voor reden geevende, dat dat Dorp zeer oproerig was, en in hetzelve ſlegts tien of twaalf Pa-

triot-

triotten woonden: al het welk, zelf voor Haare Hoogheid, zeer onaangenaame gevolgen konde hebben: waarom hij in bedenking gaf, of het niet beter geraaden ware, den weg na Oudewater in te slaan. Dit wierdt door VAN MARLE goedgekeurd.

De trein aan de oprede op den Haastreehtschen Dijk gekomen zijnde, wilde de Heer BENTINCK, zo ras de Ruiters rechtaaf waren gereeden, linksom na Haastrecht rijden. Eene menigte Inwooners van dat Dorp, der Prinsesse te gemoete gegaan, stonden op den Dijk, roepende luid keels: Hier heen, deezen weg! Nogthans wierden de paerden na de rechter hand geleid, en de weg na Haastrecht afgesneden door den Kapitein VERZYL, die aan Goejan-verwellen-Sluis het tegenhouden van Haare Koninklijke Hoogheid hebbende vernomen, terstond met tien man na het gemelde Dorp was getrokken om de Bezetting aldaar te versterken. Ook zondt VAN MARLE derwaards acht Ruiters, om den genoemden Kapitein tegen den aandrang van het volk te ondersteunen.

Eindelijk kwam Mevrouw de Prinses aan de Goejan-verwellen-Sluis, en wierdt aldaar ontvangen door DANIEL VAN GENDEREN, Luitenant der Goudsche Artilleristen, die, met zes man, de Pont bewaarde, en, Haare Koninklijke Hoogheid over 't Veer gevoerd hebbende, dezelve geleidde ten huize van den Landman ADRIAAN LEEUWENHOEK, alwaar de Kommandant DE LANGE zijnen intrek had genomen. Terwijl de Heer VAN GENDEREN Haare Koninglijke Hoogheid na de gemelde wooning geleidde, vraagde hem de Heer BENTINCK, of het hier de gewoonte was, iemand met het blanke zwaard op te wagten; doelende op het ontblootte Zijdgeweer des Luitenants: waarop deeze tot antwoord gaf, wel te weeten, wanneer hij zijnen Sabel moest trekken of opsteeken. Zo dra VAN GENDEREN Mevrouw de Prinses in 's genoemden Landmans huis geleid hadt, stak hij zijnen Sabel op, en zeide voorts tot den Heer BENTINCK, het eene vreemde uitdrukking te vinden, den Sabel, welken hij, als Luitenant van de Artillerij droeg, een zwaard te noemen; waarop de Heer BENTINCK, zo men zegt, hernam, het op die wijze niet gemeend te hebben.

Thans

Thans boodt de Heer VAN GENDEREN Haare Koninklijke Hoogheid zulke ververschingen aan, als daar ter plaatze te bekomen waren; doch de Prinses bedankte voor 's Mans aanbieding, en deedt eenige leevensmiddelen uit haare Koets haalen. Haare Koninklijke Hoogheid vervolgens, met de Freule VAN WASSENAAR STARRENBURG en de Heeren BENTINCK, RANDWYK en STANDFORT, in 't bijzijn van VAN GENDEREN, vertoefd hebbende, vraagde aan den laatstgenoemden, of de Officier van de Ruiterij order hadt gehad om haar te arresteeren; waarop de Luitenant tot antwoord gaf, deszelfs orders niet te weeten, maar dat hij geloofde, dat de Officier de zelfde order als hij zelve hadt gehad. Vervolgens beklaagde zich Haare Koninklijke Hoogheid over de wijze, op welke zij was gearresteerd, en dat zulks door gewapende Manschap was geschied; als mede, dat men den Heere BENTINCK hadt geweigerd, met éénen der Officieren na *Woerden* te rijden, om aan de Gedeputeerden te Velde kennis te geeven van het aanhouden; van welk verzoek, egter, en gevolglijk ook van de weigeringe, de Heeren VAN LEEUWEN en BROTHER, zedert, verklaard hebben, geene bewustheid te hebben. Wijders deedt Haare Koninklijke Hoogheid aan VAN GENDEREN verscheiden vraagen aangaande het bedrijf en de kostwinning der opgezetenen hieromstreeks, de sterkte der Bezettinge en het getal der Manschappen van de gewapende Burger-Corpsen enz. Gedurende dit gesprek wierdt den Heere VAN GENDEREN de valsche maare geboodschapt, dat men, op eenigen afstand, sterk hoorde schieten. Dit bewoog hem, aan Haare Koninklijke Hoogheid te vraagen, of 'er nog meer Gevolg op weg was, alzo hij daar mede overeenkomstig zijne maatregelen zou moeten neemen. Doch de Prinses verzekerde op haar woord, dat men geen verder Gevolg hadt te wagten.

Terwijl dit aan de *Goejan-verwellen-Sluis* voorviel, hadden de Heeren Gedeputeerden, 's avonds ten zes uuren, te *Woerden* daar van de tijding ontvangen, met eenen Renbode, aan den Generaal VAN RYSSEL afgezonden, en die tevens medebragt een open Biljet van den Quartiermeester Generaal BENTINCK, waar in dezelve van 't gebeurde korte-

lijk berigt gaf. Naa het bekomen van deeze tijding, namen de Heeren Gedeputeerden oogenblikkelijk het besluit, om in eigen persoon Haare Koninklijke Hoogheid te gaan spreeken; deels tot het inneemen van nadere kundschap aangaande de toedragt van zaaken; deels om met Mevrouwe de Prinsesse, bij monde, te overleggen, wat in deezen diende gedaan te worden, en om deswegen de noodige schikkingen te beraamen.

Naa alvoorens eenen Renbode, na *'s Graavenhage*, aan Hunne Ed. Groot Mogende te hebben afgevaardigd, vertrokken de Heeren, een kwartier uurs naa de ingekomene tijding, in een Rijtuig, verzeld van een Geleide van twintig Ruiters van 't Regiment van den Prinse VAN HESSEN-PHILIPSTHAL. Bij hunne aankomst aan de *Goejan-verwellen-Sluis* ontmoetten ze aldaar den Heer VAN TOULON, een Lid der Commissie te *Woerden*, op deszelfs terugreize van *Rotterdam*, alwaar hij eene Commissie hadt afgeleid. Deeze verhaalde, in het doorrijden van *Gouda* te hebben vernomen, dat, op het gerugt der komste van een aanzienlijk persoonaadje, het Gemeen, in en bij de gemelde Stad, en vooral aan de *Stolwijker-Sluis* en aan den *Haastrechtsche* Dijk, in groote menigte was zamengevloeid.

Straks naa hunne aankomst aan de *Goejan-verwellen-Sluis*, gaven de Heeren Gedeputeerden daar van kennis, door eenen Staaten Bode, aan Haare Koninklijke Hoogheid, en verzogten tevens, ter gehoor te mogen toegelaaten worden. Intusschen deeden zich de Heeren onderrigten aangaande de maatregels, ter handhaavinge van goede orde en ter beveiliginge van Mevrouwe de Prinsesse beraamd. Zij ontvingen deswegen een voldoend berigt. De Hoofdwagt stondt uit, versterkt met een Pikét, onder bevel van den Luitenant LINKERS. De Luitenant BROTIER hadt, met een Veldstuk en een genoegzaam aantal Manschap, Post gevat aan den *Ysseldijk*, om den aandrang van 't Gemeen, van den kant van *Gouda*, te weeren. De Bariere was gesllooten, en door eenen Wagt bezet. Eindelijk stonden de Ruiters, onder den Luitenant VAN MARLE, beneden op het Plein, voor de Herberg, over de Hoofdwagt geschaard.

Wel-

Weinig tijds, naa het zenden van den Bode, was 'er verloopen, of de Heeren Gedeputeerden verstonden, dat Haare Koninklijke Hoogheid hen zou verwagten. Gevolgd van den Heere Kommandant DE LANGE, begaven zij zich na het verblijf van Haare Koninklijke Hoogheid, en vonden 'er geene gewapende Manschap, dan alleen twee Schildwagten voor de deur van het Huis. Binnen gelaaten zijnde vonden ze Mevrouwe de Prinses alleen in eene Kamer. De Heer BLOK, die het woord voerde, begon zijne aanspraak met de betuiging dat zij, gezamentlijke Gedeputeerden, bij het ontvangen van de tijding der reize en het tegenhouden van Haare Koninklijke Hoogheid, ten uitersten hadden verbaasd gestaan over dit onverwagt voorval, en, uit hoofde van hunnen uitgebreiden Last, zich verpligt hadden gevonden, in eigen persoon bij Haare Koninklijke Hoogheid te koomen verneemen naa het oogmerk van H. K. H. met eene zo onverwagte Reize, buiten weeten, zo als zij meenden, van de Staaten der Provincie, naa eene zo langdurige afweezigheid, en juist in een tijdstip, waarin de Prins VAN ORANJE, Haarer Koninklijke Hoogheids Gemaal, boven de Stad *Utrecht* zich bevondt aan het hoofd van een aantal Troepen van den Staat: een verschijnzel, 't welk het gantsche Land, bijzonder ook de Provincie *Holland*, eene regtmaatige vreeze voor eenen inval hadt aangejaagd; 't welk Hun Ed. Gr. Mogende hadt bewoogen, eene Commissie te benoemen ter verdeediginge van de gemelde Provincie, en van de Stad *Utrecht*: om alle welke redenen zij Heeren Gedeputeerden van oordeel waren, niet te kunnen of te mogen toelaaten, dat H. K. H. zich dieper in de Provincie begaf, zonder alvoorens het goedvinden van 's Lands Staaten deswegen te verstaan; om 't welk te verneemen, zij Heeren Gedeputeerden, nog voor hun vertrek uit *Woerden*, reeds eenen Expresse na *'s Graavenhage* hadden gezonden. Haare Koninklijke Hoogheid, op dit alles, in algemeene woorden, geantwoord hebbende, dat vermids de Prins VAN ORANJE, in de tegenwoordige omstandigheid, niet in de Provincie konde koomen, zij besloten hadt, zich derwaards te begeeven met een goed oogmerk; hielden Heeren Gedeputeerden ernstig

aan,

aan, het oogmerk van Haare Koninklijke Hoogheid te mogen weeten, en of dezelve genegen ware, om mede te werken tot herstellinge van de rust, op billijke voorwaarden? Volmondig hernam hierop de Prinses, dat haar oogmerk goed was, maar beklaagde zich, dat den Heere Prince VAN ORANJE veele onregtvaardigheden waren aangedaan. Op dit laatste zeggen betuigden de Heeren Gedeputeerden hun leedweezen, zulks van Haare Koninklijke Hoogheid te moeten hooren, naardien het aan een Vrij Volk niet kwalijk konde genomen worden, dat hetzelve zijne wettige Regten reclameerde, en dat men altijd behoorde in 't oog te houden, dat de Regenten waren aangesteid ter bevorderinge van het heil des Volks, en het Volk geenzins bestemd was ter vergrootinge van het gezag der Regenten. Haare Koninklijke Hoogheid hernam hier op, dat deeze insgelijks haare gevoelens waren, dat elk zijne Regten hadt; doch dat het hier de plaats niet was, over dit onderwerp breedvoeriger te spreeken.

Het gesprek hier mede eenigzins geëindigd zijnde, hervatteden de Heeren Gedeputeerden, dat vermids zij, zonder voorafgaande bewilliging van Hunne Ed. Gr. Mogende, Haare Koninglijke Hoogheid niet verder durfden laaten voortreizen, en Haare Koninklijke Hoogheid, ter plaatze daar dezelve zich thans bevondt, den nacht niet zou kunnen doorbrengen, zij Heeren Gedeputeerden, dienvolgens, verzogten te mogen weeten, werwaarts het Haarer Koninklijke Hoogheid zoude gelieven, zich te begeeven tot het neemen van de nachtrust. Mevrouw de Prinses, hier op hebbende te kennen gegeeven, ten dien oogmerke de Stad *Gouda* te verkiezen, hernam de Heer VAN TOULON, een der Gedeputeerden, indien dit de wensch Haarer Koninklijke Hoogheid ware, zich vooraf derwaarts te zullen begeeven, om de Regeering dier Stad daar van te verwittigen, en eenige schikkingen, tot de ontvangst van Haare Koninklijke Hoogheid, te doen beraamen. Eenige oogenblikken daarnaa verzogt, egter, de Heer VAN TOULON zijne Mede-Gedeputeerden afzonderlijk te mogen spreeken: waar naa dezelve in een ander vertrek gegaan zijnde, gemelde Heer hun te

kennen gaf, dat hij zwaarigheid maakte in het verblijf van Mevrouwe de Prinsesse binnen *Gouda*: alzo hij vreesde, dat, tegen het oogmerk van Haare Koninklijke Hoogheid, onder 't gemeen in de gemelde Stad beweeginge zoude kunnen ontstaan, nadeelig voor de rust der Stad, en die Haare Koninklijke Hoogheid zelve in onaangenaamheden zoude kunnen brengen. Waarom hij in bedenking gaf, of het niet geraaden ware, aan Mevrouwe de Prinsesse een ander verblijf voor te slaan, 't zij te *Woerden*, of te *Schoonhoven*, als zijnde beide Steden slegts een uur rijdens van daar gelegen.

Dit met algemeen goedvinden zijnde vastgesteld, begaven zich de Heeren wederom in het Vertrek van Haare Koninklijke Hoogheid, en vonden toen bij dezelve de Freule VAN WASSENAAR STARRENBURG, den Graaf VAN RANDWYK en den Baron BENTINCK. Naa den uitslag hunner raadpleegingen vermeld, en aan Haare Koninklijke Hoogheid, in gevalle dezelve *Woerden* mogt verkiezen, het Kasteel, waar in de Heeren hunnen intrek hadden, tot eene verblijfsplaats te hebben aangebooden, scheen Haare Koninklijke Hoogheid niet te kunnen gelooven, dat de geopperde zwaarigheden omtrent *Gouda* gegrond waren, en betuigde, voor zich zelve deswegen geenen angst te hebben; doch gaf tevens haare verwondering te kennen, dat de Heeren, die zelven, voor weinige oogenblikken, die plaats hadden voorgeslagen, zo spoedig van gedagten waren veranderd. Van den kant der Heeren Gedeputeerden wierdt dit beantwoord, met de verklaaring, dat zij, in het afzonderlijk gesprek, door den Heer VAN TOULON, omtrent den toestand van zaaken, nader onderrigt waren, en nu ook vertrouwden, dat Haare Koninklijke Hoogheid wel een blijk van haare goede oogmerken zou willen geeven, door af te zien van dat voorneemen, en alzo mede te werken ter bevorderinge en handhaavinge van rust en goede orde: te meer, alzo Haare Koninklijke Hoogheid, zo min als iemand, zoude kunnen borg staan voor het gedrag van een dom en woest gemeen. In deeze redenen berustte dan Haare Koninklijke Hoogheid, en verkoos vervolgens, zich te begeeven, niet na *Woerden*,

maar

maar na *Schoonhoven:* in welk besluit, egter, de Prinsesse, kort daar naa, veranderde, naa een kort gesprek met den Graave VAN RANDWYK, zeggende, zich liever te willen begeeven na *Leerdam*, als zijnde eene Heerlijkheid van haaren Gemaal, den Heere Prinse VAN ORANJE. De Heeren verzetteden zich daar niet tegen, maar gaven alleenlijk in bedenking, of het, naa eene zo vermoeiende Reize, Haarer Koninklijke Hoogheid niet te moeilijk zoude vallen, zich zo verre te rug te begeeven. Doch Mevrouw de Prinses volhardde bij haar besluit.

Thans opperde de Baron VAN BENTINCK eenige zwaarigheden, of Haare Koninklijke Hoogheid wel veilig door *Schoonhoven* zoude kunnen passeeren; alzo dien zelfden Naamiddag, bij het doorrijden, eenige menschen waren op de been geweest, die, evenwel, volgens 's Barons getuigenis, geene onbehoorlijkheden gepleegd hadden. Doch de Heeren hernamen hier op, zo volkomen overtuigd te zijn, dat de zamenloop alleen ontstaan was door de onverwagte verschijning van Haare Koninklijke Hoogheid, dat zij voor derzelver veiligheid wel durfden instaan; biedende voorts aan, om door twee Leden der Commissie en een Detachement Ruiterij, naar genoegen van Haare Koninklijke Hoogheid, dezelve door de gemelde Stad te geleiden. Naa eenige woordenwisseling wierdt dit door Mevrouw de Prinsesse aangenomen.

Terstond hierop wierden de noodige bevelen gegeeven tot het overzetten der rijtuigen en van de Ruiterij. Andermaal begaven zich hier op de Heeren Gedeputeerden in eene andere Kamer, alwaar de Baron BENTINCK hen vervolgens kwam onderhouden, over het geeven van eene schriftlijke order tot het laaten doorpasseeren van Mevrouwe de Prinsesse door *Schoonhoven*. Doch de Baron hieldt af van zijn verzoek, toen hem de onnoodzaaklijkheid daar van wierdt onder 't oog gebragt, door de aanbieding van twee Heeren der Commissie, om Haare Koninklijke Hoogheid te verzellen. Verders betuigden de Heeren hun leedweezen aan den Baron, dat deeze ontmoeting juist aan Haare Koninklijke Hoogheid was bejegend; doch tevens hunne verpligting, om

de nadere bevelen van Hunne Ed. Groot Mogende d wegen in te wagten. Waar op de Heer BENTINCK ronduit verklaarde, dat zij, zulke orders hebbende, niet anders hadden kunnen handelen, dan zij gehandeld hadden.

Inmiddels hadt men, tot het voortzetten van de reize, alles in gereedheid gebragt, en waren twee Heeren van de Commisfie, DE WIT en VAN TOULON, met een gedeelte der Ruiterije, voorult gereeden. De twee overige Leden der Commisfie, de Heeren BLOK en KAMERLING, verzeld van den Kommandant DE LANGE, geleidden vervolgens Haare Koninklijke Hoogheid, langs een klein aantal van in twee gelederen gefchaarde Goudfche Schutters, ftaande met geprefenteerd Geweer, in en uit de Pont, en vervolgens tot aan de Koets, alwaar dezelve affcheid namen, en Mevrouwe de Prinfesfe eene behoudene reize wenschten.

Het aanzienlijk reisgezelfchap was *Schoonhoven*, tot op een korten afftand, genaderd, wanneer de Baron BENTINCK zich vervoegde aan het rijtuig der Heeren DE WIT en VAN TOULON, en aan dezelve te kennen gaf, dat Haare Koninklijke Hoogheid, te zeer vermoeid van de reize, om dezelve tot de beftemde plaats *Leerdam* voort te zetten, beflooten hadt, dien nacht te *Schoonhoven* te vertoeven. De Gedeputeerden hadden dien voorflag niet vernomen, of zij booden aan, binnen de Stad te willen rijden, en daar van kennis te geeven aan de Magiftraat, en met dezelve een behoorlijken intrek voor Haare Koninklijke Hoogheid en derzelver gevolg te bezorgen. Dit gefchiedde. Naa weinig tijds keerden de Heeren te rug, en geleidden Mevrouwe de Prinses na de Stads Doele; laatende de Ruiterij buiten de Stad; die naderhand, door de Magiftraat, wierdt binnen gelaaten; doch buiten kennis der Gedeputeerden: welke, zulks vernomen hebbende, dezelve terftond na buiten zonden.

Thans namen de Leden der Commisfie affcheid van Haare Koninklijke Hoogheid, die dezelven, op eene minzaame wijze, bedankte voor de oplettendheid, omtrent haar perfoon betoond. De Baron BENTINCK herhaalde naderhand dit Kompliment, uit naam der Prinfesfe, met bijgevoegd verzoek, dat aan de twee Schutters, door de Magiftraat, in

het

het Voorhuis van de Doele geplaatst, order mogt gegeeven worden om van daar te vertrekken, althans buiten huis post te vatten. Naderhand, egter, toen de Schutters, op last der Gedeputeerden, waren afgelost, liet Haare Koninklijke Hoogheid weeten, dat indien de Schutters 'er op gesteld waren, om buiten het huis Schildwagt te houden, Haare Koninklijke Hoogheid zich daar tegen niet zou verzetten.

Naa een kort verblijf, ten huize van eenen der Regeerende Burgemeesteren, vertrokken de Heeren Gedeputeerden, met een gedeelte der Ruiterij, na *Woerden*, terwijl het ander gedeelte, naa een weinig rustens in de Herberg, hen 's anderendaags volgde, en Haare Koninklijke Hoogheid, den geheelen volgenden dag, zich onbelemmerd binnen *Schoonhoven*, heeft opgehouden.

Zie *Beroerten in de Vereenigde Nederlanden*.

Goes. Ook in deeze Stad was, reeds in den Jaare 1785, een Genootschap van Wapenhandel opgericht, *de Vrijheid* genaamd, onder de Zinspreuk: *Deeze beschermen wij.* Niet slegts met goedkeuring, maar zelf met medewerking der Regeeringe, was de instandbrenging des Genootschaps geschied. Niet weinig, ongetwijfeld, zal ten gezindheid der Regeeringe gewerkt hebben op de hoofden des Genootschaps, om hun vertrouwen in te boezemen omtrent het verhoor van voorstellen, die van hunnentwege aan haar gedaan wierden. Hoe verre zij, egter, hierin buiten den waard rekenden, kan het volgende verhaal leeren. In het straks genoemde jaar gaven Officieren en Directeuren des Genootschaps aan den Voorzittenden Burgemeester een geschrift over, de bekendmaaking behelzende, dat de algemeene stem der Genootschaps Leden, geweest was om de Regeeringe in 't vriendelijke onder 't oog te houden, dat hun Ed. Agtbaaren middelen zouden gelieven te beraamen tot het weder in trein brengen der Schutterijen, vergezeld met al zulke Voorregten als een Vrij Burger en Schutter wel eertijds hadden

 ge-

genooten. Uit de invoering van welke Schutterijen voortvloeide de bewaaring van hunne Stad, door de zogenaamde Burgerwagten te verrigten, op dat de goede Ingezetenen, bij tijde van Rupture, zouden weeten werwaards zich te wenden. Onder voorwaarden egter tot dat de Burger-Officieren thans in dienst, zich in den Wapenhandel en tot het Bevelvoeren over dezelven zouden bekwaam maaken; wordende aan de zodanigen, die hier toe niet geneegen of bekwaam mogten zijn, verzogt, door tusschenkomst van hun Ed. Agtb. hun ontslag te neemen, op dat 'er bekwaamer Persoonen zouden kunnen worden aangesteld, tot voorkoming van alle verwarring bij een opkomend oproer. En in geval hun Ed. Agtb. die allen Vaders des Vaderlands moeten zijn, naa onvermoeiden vlijt en aangewende poogingen, hier toe niet konden geraaken, en in dit verzoek ten vollen slaagen, zo boden de Officieren, Directeuren en verdere Leden des Genootschaps, naa bekomen onvoldoend berigt, op het eerste lid huns Voorstels, zich aan, om, bij voorvallend oproer, hun Ed. Gr. Agtb. en de goede Burgerij, met hun Corps te beschermen en te bewaaren, verzoekende in staat te worden gesteld om voor den Stadhuize te mogen verschijnen, en aldaar plegtig, ingevolge van den waaren zin en meening van alle de Genootschaps Leden aan hun Ed. Agtb. hulde en trouw te zweeren, op dat geen kwaad denkend mensch, hoe genaamd, zich zou vermeeten om te durven zeggen, dat zulks alleen bij bloote klanken en aanbod was gebleeven.

Deeze zeker niet zagt opgestelde Voorslag klonk schor in 't oor der *Goesche* Regeering; welke ten antwoord gaf, voor als nog geen reden gevonden te hebben om den last der Burgerwagten aan de Burgerij te moeten opleggen: dewijl deeze, schoon het lichaam der Schutterijen altoos voltallig was gehouden, nooit in daadlijke werkzaamheid hadden geweest, dan in tijden van vreeze voor vijandlijke aanvallen, of van inwendige beroerten. Hoe, ten aanzien van het eerste, alle verzekering gegeeven was, dat, geduurende de onderhandeling te *Parijs* over de geschillen tusschen zijne Keizerlijke Majesteit en de Republiek, geene vijandlijkheden

zou-

zouden worden gepleegd; terwijl zij te veel vertrouwen stelden op de geneigdheid der Burgerije voor de openbaare rust en orde, om voor inwendige beroerten eenige vrees te hebben. — Voorts begreepen zij niet wat de Verzoekers bedoelden, „ met al zulke Voorregten, als een Vrij Burger „ en Schutter eertijds wel hadden genooten:" dewijl zij niet anders wisten of de Burgerij van *Goes* genoot nog heden, in alle volkomenheid, die Vrijheid en Voorregten, welke de Wetten en de Constitutie der Regeering aan dezelve verzekerden, en welker bescherming zij altoos onder hunne dierbaarste pligten hadden gerekend. — De geneigdheid der Burgeren willende raadpleegen, vonden zij goed de eindelijke uitspraak op het verzoek des Genootschaps om de Burgerwagten op te rigten, aan zich te houden, tot dat, op eene ontwijfelbaare wijze, zou gebleeken zijn, of de neiging van het Genootschap, ('t geen slegts een klein gedeelte uitmaakte van de Burgerij in staat om de Wapenen te kunnen draagen,) overeenstemde met de neiging der geheele Burgerij, immers van derzelver Meerderheid.

Om dit te weeten bepaalden zij eene oproeping van allen in staat om de Wapenen te voeren, en dat ieder der opgekomenen, hoofd voor hoofd, door een der Burger-Officieren in tegenwoordigheid van vier Leden der Regeeringe, zou worden afgevraagd „ of zij noodzaaklijk oordeelden, „ dat, tot bewaaring van de Stad, de Burgerwagten weder „ moesten worden opgerigt?"

Het antwoord eener Burgerij, die over 't algemeen zo weinig geneigdheids tot den Wapenhandel betoond hadt, dat de aanstelling der drie Persoonen van Stads wege om hun daar in te oeffenen onnut bevonden was, kon voorshands bijkans worden opgemaakt; en bleek het, bij de opneeming der stemmen, dat ruim drie vierden van de verscheene Manschap zich verklaarde „ tegen het opstellen der Burgerwag- „ ten." Waarom hun Ed. Agtbaaren de Burgers aankondigden, dat, zo lang 'er geen meer redenen waren om vreeze te hebben voor de veiligheid der Stad, de Burgers en Ingezetenen, zich gerust konden houden van tot geen daadlijk Wagthouden geroepen, of genoodzaakt te zullen worden.

Het bleek, ten zelfden dage, hoe zeer het Genootschap, met den gedaanen voorslag, hadt agteruitgewerkt: dewijl de Regeering te verstaan gaf het oeffenen in den Wapenhandel wel te mogen lijden, mits zulks geschiedde op eene wijze die de Constitutie der Stad van alle oude tijden aan de hand gaf; te weeten onder de Schutters Compagnien, waar onder zodanige Persoonen behoorden, en onder de Officieren, uit een van de drie Schutterijen over dezelve gesteld. 'Er bijvoegende „ dat, hier door een jegelijk gelegenheid hebbende „ om zijne liefhebberij in den Wapenhandel te oeffenen, „ zij mitsdien verwagten, dat, naa deeze Publicatie, geen „ Genootschappen of andere Gewapende zamenkomsten van „ Burgers en Ingezetenen binnen deeze Stad en haare Juris- „ dictie, 't zij met of zonder het roeren van de trom, meer „ zouden plaats hebben; speciaal verklaarende, met geene „ onverschillige oogen te zullen aanzien, dat eenige In- „ woonders van de Stad zich onder andere Vaandels ver- „ eenigden, dan onder die van Schutters Compagnien, waar „ toe ieder behoorde of opgeschreeven was, of eenige „ Veldteekens gebruikten tot onderscheiding van de andere „ Burgers en Schutters: 't geen zij beschouwden als van „ zeer gevaarlijke gevolgen voor de publieke rust van de „ Stad, voor de vreedzaame zamenleeving, en 't onderling „ vertrouwen van Regenten en Ingezetenen."

Zulk eene weering van den Wapenhandel des Genootschaps *de Vrijheid*, waar mede ook aan een ander, 't geen wij met de naamen van het *Cittertaansche* en het *Avondcorps* bestempeld vinden, dit zelfde ontzegd wierdt, ontbondt het Genootschap in geenen deele, eenige mogten 'er afvallen, de overblijvenden vereenigden zich des te naauwer, en verzogten de intrekking van dit hun zo belemmerend Stadsbesluit, met herhaalde bede om eene gunstige beschikking op het gedaane aanbod om der Regeeringe en de Burgerij, bij voorvallend oproer, tot bescherming te strekken, en des den Eed openlijk af te leggen. Zij betuigden, daar benevens, dat, indien hun Ed. Agtb., niet konden goedvinden aan deeze verzoeken te voldoen, als dan eenige met naame genoemde Persoonen zich verpligt zouden vinden hun omslag

als

als Schutters te moeten verzoeken, begrijpende dat die Posten niet langer waargenomen konden w den door Persoonen bij de Meerderheid van hun Ed. Agtb. mistrouwd, en anderen verzogten, dat, in zodanig een geval, hy hun nooit eenige agt in de verkiezing tot Schutters mogt worden geslaagen.

De *Goessche* Regeering betoonde zich verwonderd over dien handel, en verklaarde geen reden gevonden te hebben tot intrekking der gedaane Afkondiging; dat zij voor de gedaane aanbieding bedankten, en daar van geen gebruik konden maaken: dewijl zij dien nieuwen Eed overboodig keurden; en 'er, zo lang de Constitutie der Stad, die de geheele Burgerij in zes Compagnien verdeelde, niet wierdt omgekeerd, geen Genootschap onder een afzonderlijken Eed bestaan kon; dat zij de aanbieding, om in gevalle van oproer de Regeering en Stad te beschermen, ook zeer overboodig hielden, naardien 'er geen vrees voor oproer was, en geen zijn kon, zo lang ieder Burger en Ingezeten, zich in eene betaamelijke ondergeschiktheid gedroeg aan de bevelen van zijne wettige Overheid, en tragtte mede te werken tot nut en rust zijner Medeburgeren; als mede dat, zo 'er, tegen verwagting, eenige woelzieke menschen hunnen pligt zo verre vergaten, dat 'er vrees voor oproer gebooren wierdt, zij zo veel staats maakten op de getrouwheid en moed van het overige gedeelte der Burgerije, dat het niet moeilijk zou zijn zodanig een oproer te smooren en de Muitelingen hun verdiende straffe te doen ondergaan. Wat het zich onttrekken aan de Schutterij van eenigen betrof, liet de Regeering de gevolgtrekking van 't mistrouwen voor rekening der geenen, die ze als een voorwendzel zouden gebruiken, om zich van den last als Schutter te ontdoen, en zag zij het aan voor een onberaamden stap; aan het verzoek der zodanigen, die tot geen Schutters begeerden verkooren te worden kon men, ten aanzien der meesten, gemaklijk voldoen: vermids verre het grootste getal zich bevondt in eene Professie, stand, of omstandigheid, waar uit men nooit gewoon was Schutters te verkiezen. — Ten slot verklaarende wel verre te zijn van den lust tot Wapenhandel

te willen stremmen: integendeel zouden zij allen gelegenheid geeven, (waar toe eerstdaags schikkingen met den Krijgsraad stonden gemaakt te worden,) dat een ieder, die het verkoos, zich daar in zou kunnen oeffenen, op eene wijze met de Constitutie der Stad overeenkomende, bereid om in-dien de beletzels, die hetzelve verhinderen mogten, hun wierden aangeweezen, dezelve uit den weg te ruimen.

Hoe weinig gronds, intusschen, de verzekering der Regeeringe hadt, aangaande de mogelijkheid der dempinge van in tijd en wijle ontstaanden oproer, leerde, wel haast, de droevige ervarenis. De zaaden van muiterije begonnen, van lieverlede, uit te spruiten, zonder dat, ter uitrooijinge van dezelve, eenige poogingen wierden te werk gesteld. Van tijd tot tijd vertoonden zich blijken, met woorden en daaden, van haat tegen de Leden des Genootschaps van Wapenhandel. De Regeering, meest uit voorstanders van *Oranje* zamengesteld, begunstigde, eenigermaate, het kwaalijkgezind Gemeen, door den voorslag, om, bij openbaare afkondiging, de Wapenoeffening te verbieden; 't welk, evenwel, slegts op eene opschorting van dezelve uitliep. Daarenboven bestondt, zints eenigen tijd, in deeze Stad, een Burger-Leesgezelschap, 't welk met het Genootschap van Wapenhandel in naauwe betrekking stondt, en daarom, *bij de* Oranjegezinde Regenten en Burgers, met even ongunstig oog wierdt aangezien. Tegen beide gezelschappen wierden, van tijd tot tijd, zeer haatlijke verdenkingen uitgestagen, als bestaande uit lieden, „ die toonden, weinig eerbieds en ont„ zags voor hunne Overheid te hebben."

Ligt liet het zich aanzien, wat gevolg en uitslag deeze toedragt der zaaken zou te wege brengen. Dat men, 't avond of morgen, oproer in de Stad hadt te verwagten, stelden veelen buiten kijf; doch niemand, wien eenige menschelijkheid bezielde, hadt den inval, dat hier, eerlang, een tooneel zou geopend worden, schrikwekkende boven alle andere, die het tegenwoordig gruweljaar ontsloot. Ons van de meermaalen gebezigde penne eens omstandigen Verhaalers bedienende, laaten wij hier het berigt volgen wegens den

loop

loop en afloop der voorvallen, welke, in het vreezelijk oproer, hebben plaats gehad.

Gelegenheid (dus luidt het berigt) tot het uitbarsten, gaf, op den dertigsten December des Jaars 1786, het plaatzen van een zogenaamd Vrijheids-Vlaggetje, voerende het Vrijheidsbeeld, op den mast van het Schip van JOOST VAN ST. ANNELAND, in onderscheiding van andere Schepen. Eenige Schippersgasten van de Oranjepartij gaven den Burgemeester VAN DORTH, thans de openstaande Bailjuwsplaats van *Goes* waarneemende, hun ongenoegen over dit Vlaggetje te verstaan, met verzoek, dat dien Schipper mogt gelast worden, 't zelve af te neemen. Des door dien Heer vermaand deedt hij zulks nog dien eigen avond. Maar, op den eersten dag deezes jaars wierdt hem zulks in het Burger-Leesgezelschap als eene laagheid verweeten, en hij te raade dit Vlaggetje weder op te zetten. Van dit voorneemen gaf hij den gemelden Burgemeester kennis, en tevens te verstaan, dat bij-aldien de Schippersgasten lust hadden, het 'er af te haalen, hij het zonder beletten gerust zou aanzien. Dit bedrijf belgde eenige Schippersgasten dermaate, dat zij het haatlijk Vlaggetje afhaalden en met den voet vertraaden.

Hier bij lieten zij het niet berusten; maar begaven zich na het Huis van den Koffyhuishouder, ten wiens Huize de Leden der Burger-Leessocieteit vergaderden, en toen vrij sterk bijeen waren. Veele mishandelingen wierden hun aangedaan, door deeze Schippersgasten. Het bleef hier niet bij. Welhaast was dit beginzel des Oproers bekend. Eene menigte Volks schoolde aldaar zamen, drong ten huize in, en dreigde het Leesgezelschap van de bovenkamer te haalen. Dit wierdt belet door tusschenkomst eeniger Regeeringsleden; die egter de verdenking en beschuldiging niet ontgaan konden als of zij de hand gehad hadden om het Gepeupel opgerukt te hebben, om de Leessocieteit en het Genootschap van Wapenhandel uit elkander te helpen, of althans de verbittering daar tegen aan te blaazen. — De zwakke Krijgsbezetting deedt weinig tot stillen van het oproer, en in den Burger Krijgsraad, meer dan ééns vergaderd, waren van de twintig Officieren achttien van oordeel, dat het niet

raad-

raadzaam was de Burger Compagnien in de wapenen te brengen; dewijl daar door de oneenige Partijen ligtlijk aan elkander zouden geraaken, en oorzaak worden van een deerlijk bloedbad. Dit alles hadt ten gevolge, dat dien eigen naamiddag, aan eenige Huizen van Persoonen, bij het Gepeupel bekend of aangezien als de zodanigen, die het Stadhouderlijk Huis of de Stads Regeering een kwaad hart toedroegen, de glazen wierden ingeslaagen, en bij anderen drank geëischt, welke de woeling en baldaadigheid aanvuurde.

Terwijl deeze rustftoorenis in *Goes* een fchrikbaarend gelaad vertoonde, wierden hier door, of door onderhandfche aanmaaningen, eenige Leden van dit gehaatte Gezelfchap en dikwijls gevloekte Genootfchap, aangezet om zich bij de Stads Regeering te vervoegen, met aanbod om deeze beide vrijwillig te vernietigen, en die fteenen des aanftoots weg te neemen. Gereeden ingang vondt die voorflag bij eene Regeering, meest beftaande uit de volijverigfte Voorftanders van het Huis van *Oranje*, waar onder gemelde VAN DORTH, en een KEETELAAR boven anderen uitftaaken; bij eene Regeering, die fteeds deeze beide Inrigtingen hadt tegengewerkt. Geen wonder dat zij, bij eene Afkondiging, op den vijfden Januarij, hun genoegen deswegen te kennen gaven, en dit bedrijf voorftelden, als een middel tot verbroedering der Burgeren van onderfcheide denkwijze.

Om dit oogmerk te bereiken, verboden zij „ het draagen „ van *Oranje* en zwarte Cocarden en Linten, of van andere „ kleur, welke eenige onderfcheidings - leuzen aanduidden; „ het roepen of fchreeuwen van *Oranje* of *Patriotten boven* of *onder*, en dergelijke, veel meer het noodzaaken „ van een ander daar toe; het elkander toeroepen van eenige fchandnaamen; het aanplakken of uitftrooijen van Pasquillen; het fpeelen of zingen langs de ftraaten van zogenaamde *Patriottifche* of *Oranje* Liedjes; het uithangen „ van Borden voor of boven de Deuren, en het voeren „ van Vlaggen of Wimpeltjes op de Schepen of Schuiten, „ welken eenigen aanftoot of reden daar toe zouden kunnen „ geeven; het inflaan van glazen en verdere benadeeling van

„ el-

„ elkanders Bezittingen en Goederen." — Naa deeze lijst dier daadlijkheden vervolgde de Regeering, „ dat zij daar „ liet en vergat al het gebeurde en gepleegde, en dat een „ iegelijk, die zich aan iets van het voorstaande vergreep, „ verzekerd kon zijn zich aan de Wetten tegen openbaar „ geweld te zullen schuldig maaken; en dat de Regeering „ zulks met geene onverschilligheid zou aanzien; terwijl zij „ alle Burgers, Landlieden en Vreemdelingen, die daar ver„ keeren moesten, in haare bescherming nam."

Schijnbaare rust. Men liet niet naa naauw toe te zien, en inzonderheid de gedraagingen der Patriotten gade te slaan. Euvel duidde men het eenigen hunner, dat zij voor de afgelegde zwarte Cocardes, zwarte zijden Roozen op de hoed droe en, erger dat de Eigenaar van het Koffyhuis, waar de gestoorde en ontbondene Burger-Leessocieteit gehouden was, gelagen bleef zetten, ook voor de Leden van dit geweezene Gezelschap. Hij wierdt deswegen door den Baljuw in boete beslaagen. Deeze bedrijven konden in eenen ongunstigen zin geduid worden, gelijk men niet naaliet te doen, noch ook zulks ten breedsten uit te meeten; zij bleeven verder zonder eenig gevolg.

De verbittering tegen de Patriotten wist men eerlang aan te scheanen, door onder het Gemeen te verspreiden een zogenaamden Patriottischen Eed, waar bij de Onderteekenaars, de Leden van alle Gewapende Genootschappen, zo men liet verluiden, deezen Eed zouden gezwooren hebben. „ Ik „ zweere mijnen Staaten en Regenten, in de Steden en ten „ platten Lande, onze Vertegenwoordigers, die, overeen„ komstig ons voorgenomen werk weldenken, houw en ge„ trouw te zijn; de behulpzaame hand te bieden; ons Goed „ en Bloed daar voor op te zetten; verder den Protestant„ schen Godsdienst, als mede den in onze Landen geper„ mitteerden Roomschen, zo veel mogelijk is, te onderdruk„ ken en tegen te gaan; den Prins van Oranje WILLEM DEN „ VYFDEN, zijn Huis en alle de Aanhangelingen van dien, „ hij moge zijn wie hij zij, Vader, Moeder, Zuster, Broe„ der of Naastbestaande, die niet met ons overeenkomen, „ en het hunne daar toe met geeven of doen, het zij in

„ Geld

„ Geld of met Wapenen, belooven wij met geweer en wa-
„ penen te zullen onderbrengen, niet alleen met berooving
„ van hunne Huizen, Landerijen en Vee, maar zelfs van
„ de aarde te verdelgen." — Dit tastbaar ongerijmd ſtuk, van duisteren oorſprong, vondt nogthans geloof bij lieden, die men alles, wat tot ophitzing van tot alle euveldaad ontvonkbaare gemoederen geſchikt is, kan inboezemen.

Meer algemeenen indruk maakte de *Hiſtoriſche Courant* van den zevenëntwintigſten Januarij, welke een verhaal gaf van het Oproer den eerſten dier maand voorgevallen, 't welk het bedrijf van JOOST VAN ST. ANNELAND in een gunſtig licht zette; doch den Burgemeester VAN DORTH voorſtelde, als hadt hij, op den eerſten dag des Jaars, die Schippersgasten, met het geeven van drank aangehitst, om die ongeregeldheden en rustſtoorenisſen te pleegen. Voorts de Regeering en Juſtitie beſchrijvende als zeer werkloos of traag in het beteugelen dier oproerige beweegingen en ſchennisſen. — Met dit Dagblad in de hand verſcheen een groot aantal *Goezenaars* voor het huis des gemelden Burgemeesters, en verzogten daadlijke ſatisfactie, wegens dit Lasterſchrift, met openlijke betuiging, dat het tijd was voor Burgers en Ingezetenen, die hunne Regeering eenige agting toedroegen, haar te wreeken, wegens de ſlegte bejegeningen hun aangedaan.

Schoon dit op zich zelven weinig gevolgs hadt, ſchijnt het in een naauw verband te ſtaan, met eene zaak van grooter naaſleep, het ontworpen Dankadres, gegrond op eenige uitdrukkingen in dat zelfde Dagblad van den zesden Januarij, waar in eenige Zeeuwſche Regenten beſchreeven worden,
„ als opzettelijk, en ter kwaader trouwe, werktuigen der
„ Dwinglandij en Overheerſching, anderen als onkundig en
„ lafhartig." Dit Dankadres vondt welhaast eenige Onderſchrijvers; doch ook Weigeraars. Onder deeze laatſten een oud Landman, die het van de hand wees, met te zeggen, *dat de Vos te oud was; dat zulke dingen goed geweest waren in de tijden van onweetenheid; maar niet zints hij en zijns gelijken werk gemaakt hadden van het leezen van 't Lands Geſchiedenisſen.* Een zeggen waar over hem niets

ſchijnt

schijnt wedervaaren te weezen; minder sterke taal bekwam in *Zeeland* veelen flegt.

Terwijl dit Stuk ter teekening rond ging, en verfe illende bejegening ontmoette, viel, op den dertigsten Januarij de gewoone Marktdag te *Goes* in. Dit deedt de Prinsgezinde *Goezenaars* op bijstand hoopen van veele Landlieden, die meestal anders dan evengemelde oude Landman denkende, en gelijk de Magistraat van *Goes* het uitdrukt, „eene in„wendige genegenheid hadden voor het Huis van *Oranje*, „en de Regeering van *Goes* eene bijzondere agting toedroe„gen, en zedert eenigen tijd, niet min geërgerd waren „over de conduite van zommigen, dan de meeste Bur„gers."

Op de Botermarkt maakte een Huisknegt des Schepens en Raads Z. D. VAN DEN BILDT, een aanvang, door een bejaard Koopman JACOBUS KODDE, en ook den Zilversmit VAN DER THOORN mishandelingen aan te doen. Een befaamde Schippers Knegt HEYN MAURS, naderhand beter bekend onder den naam van *Oranje Baiijuw*, was deezen Leverijbediende 's namiddags behulpzaam, om een Schipper, WILLEM KODDE, bij wien hij voorheen gevaaren hadt, op het vuur te werpen. Een balddaadige euvelmoed, gepleegd in tegenwoordigheid van een braaf Burgergezelschap, in 't welk zich de waardige *Goesfche* Regent W. C. DE CRANE bevondt. Van weinig beduidenis mogen deeze gevallen schijnen; doch ze krijgen, in 't verband beschouwd, aangelegenheid; immers vinden wij opgeteekend, dat de Baljuw POTS, over het niet vatten van deezen Leverijbedienden, door den Procureur JAN DE WINDT onderhouden, deezen ten antwooord zou gegeeven hebben; *dat hij den bewusten Knegt niet mogt apprehendeeren!*

Het niet fluiten van deeze openlijke balddaadigheden den Patriotten aangedaan, was de deur voor geweldaadigheid openzetten, die ook met den avond het schriktooneel betradt. Een hoop Volks begaf zich, om zes uuren, na het huis van den gemelden Procureur DE WINDT, voor Patriot bekend, en oudsten Luitenant der Schutterij de *Ed. Handboog*. Naa veel schellens, vroeg hij uit een bovenraam wat

zij

zij hebben moesten? De wedervraag was *of hij den Schrijver van de Courant ware?* doelende op de gedeeltens der *Historische Courant*, die in de aangehaalde uitdrukkingen de *Zeeuwsche* Regeering in 't algemeen, en het voorgevallene op den eersten Januarij bijzonder betroffen. Op zijne ontkenning wierdt hem onbeschoft te gemoet gevoerd; *Gij liegt het; wij gelooven u niet; kom maar beneden wij zullen u in vier kwartieren van een scheuren!*

Om tegen de meer en meer dreigenden overlast bescherming te krijgen, zondt DE WINDT na den Bailjuw. Inmiddels was de overmoed reeds tot plunderzugt aangegroeid. Vergeefsche poogingen, om eerst ten agterdeure en vervolgens over het dak in huis te geraaken, wierden vervangen, door moeite en kragten aan te wenden tot het openloopen der voordeure. Dit mislukte. Zij zogten zich een weg te baanen door ten voorraam van het Huis in te breeken, zulks slaagde. De vernielende hand sloeg alles wat voorkwam aan stukken, en wierp het den Eigenaar na 't hoofd. Hij nam de wijk na boven, werwaards de verwoede Inbreekers hem wilden volgen; doch lieten zij zich door bidden en smeeken van 's Mans Dogter en Schoonzuster, hier van te rugge zetten.

Toen eindelijk de Bailjuw POLS ten huize van den Procureur verscheen, zakte de zamengeschoolde Bende van daar af om elders dezelfde rol te hervatten, en moesten meer dan vijftig Huizen dien nagt, in ongelijke maate, de woede der Schennis en Plunderzugt bezuuren, met onbeschrijfbaare schrikaanjaagingen, en onder de vreeslijke bedreigingen der Inwoonderen, der Mannen inzonderheid, die, huns lijfs niet zeker, zich op veelerlei wijzen verschoolen of ten huize uitmaakten. De geledene schade wierdt op weinig minder dan driemaalhonderddduizend Guldens begroot. Van de verzogte Schavergoeding der beroofden en geplunderden kwam niets.

De Procureur DE WINDT, die den eersten en voorts een tweeden aanval hadt geleden, zondt na het Huis van den Burgemeester VAN DORTH om een Militaire Schildwagt. Zijne Dogter, met die boodschap belast, wierdt door 's Burge-

mees-

meesters Huisvrouw afgezet, met het zeggen, *dat elk om een Schildwagt zondt!* Eindelijk, naa een derden aanval te hebben doorgestaan, kreeg hij, op voorspraak van den Commandant MACALESTER, zijnen wensch; nogthans met bijgevoegden vreemden last, dat, bij een herhaalden aanval, de Schildwagt het Huis moest verlaaten; de Commandant hadt nog twee nagten daar naa eene wagt verleend.

Dan, schoon zijn Huis ongemoeid bleef, wierdt zijn Persoon niet geheel ongemoeid gelaaten: want naauwlijks was de eerste schrikvolle nagt verloopen, of eenigen uit de plunder- en roofzieke bende liepen rond bij de Huizen om op het Dankadres tekenaars te winnen; of liever, met bedreiging en geweld, ter teekeninge te noodzaaken. Zij vervoegden zich ook ten Huize des Procureurs, en drongen het verzoek der teekening aan met te zeggen, dat het anders den eerstkomenden nagt om zijn leeven zou te doen zijn. Thans lag deeze Heer in een zwaare koorts te bedde, en boodt zich zijne Schoonzuster aan om zulks in zijnen naam te doen: men nam hier in genoegen; zij verrigte zulks in het Schippershuis, derwaards door een sterk geleide vergezeld.

Nevens den Heer DE WINDT stondt der Doopsgezinden Leeraar ABRAHAM STAAL, als een, die in veele gevallen, sterk den Patriot hadt laaten zien, en bij het gehaate Gezelschap den post van Secretaris hadt bekleed, boven anderen ten doel van 's Volks ziedende wraakzugt. Zijn Huis onderging de toen gepleegde schennissen in hooge maate. Men dreigde hem den dood. Hij ontweek de moordzieke klaauwen des Gepeupels, door in het bovenste gedeelte van zijn huis een schuilplaats te zoeken en te vinden. Vrouw en Schoonmoeder, de laatsten met een Kind op den arm, smeekten, terwijl de Plunderzugt woedde, om medelijden. Men voer voort met huisschennis, en hadt het bijzonder gelaaden op de Papieren van deezen geweezen Secretaris. Dezelve wierden weggehaald, na een kroeg gebragt, doorzogt, tot men in 't einde voorgaf, in het Societeitsboek, den schriklijken zogenaamden Patriottischen Eed gevonden te hebben. Onmiddelijk ging de kreet op, dat men nu achter het geheim,

en de Man gevonden was. Op nieuw toog het woedend gepeupel na het geplunderd Huis des Leeraars, en vorderde de Vrouw en Schoonmoeder af buiten deurs *Oranje boven!* te roepen. Men noodzaakte haar te zeggen, waar zich STAAL onthieldt, onder belofte van hem geen leed te zullen doen; maar alleen op dat hij zich, wegens dien Eed zou verantwoorden. Hij verscheen, en zuiverde zich omtrent dien Eed, in het Schippershuis, ten aanhooren der menigte volkomen; wanneer het bleek dat dit gedrochtlijk stuk reeds een geruimen tijd te vooren onder bekende Prinsgezinden in 't geheim hadt rondgeloopen. Het Dankadres moest hij teekenen, nevens andere Patriottische Burgers, die zij uit hunne Huizen haalden, en daar noodzaakten, door het bedreigen van verdere Huisplundering, of persoonlijke mishandeling.

Wanneer men beweerde, dat een Afdruk van dien Eed in *Goes* gebragt was, door eenen MARINUS VAN BALEN, Beurtschipper van die Stad op *'s Graavenhage*, dreigde het misnoegde Volk diens Huis onder den voet te haalen. Het wierdt daar tegen beveiligd door twee Schildwagten, en ontving eindlijk de Krijgsbezetting last om geweld met geweld te keeren: dat zich slaplijk in de volvoering daar van kweet, en onder heevig vermoeden viel van deel gehad te hebben in de plundering der Burgeren.

Veel te lang zou het vallen een narigt te geeven van alle de plunderingen en mishandelingen daar gepleegd, en bijkans overboodig is het te melden, dat de voornaamsten des Leesgezelschaps en des Wapengenootschaps het grootste deel hadden. Het Huis van JOANNES FITZENER, oudste Luitenant van de Schutterij *de Edele Busche*, stondt mede den euvelmoed ten doele. De muitende hoop veronderstelde dat het Vaandel en de Trommels des Genootschaps daar bewaard wierden. Wanneer diens Vrouw, over het vervielen van haare goederen in arren moede ontstak, wierdt zij, ter verzwaaring van haar drukkend leed, tot bedaardheid vermaand door den Zoon des Burgemeesters VAN DORTH. — De Bailjuw POLS vervoegde zich in persoon ten huize van den Heer OSSEWAARDE, en dwong het Geld af van het *Nationaal*

Fonds.

Fonds. Genoodzaakt het over te geeven, deedt hij het niet dan op een Handschrift van Ontvanger.

Zo veel dwangs en mishandelings deedt veelen die oproerige Stad ontwijken. Onder deezen de Schipper JOOST VAN ST. ANNELAND, wegens het Vrijheids-Vlaggetje, van den aanvang des jaars in bitteren haat; en de Leeraar STAAL, die zijne Gemeente en Standplaats verliet om veiligheid, hem in *Zeeland* geweigerd, elders zwervend te gaan zoeken.

In het land van *Goes* speelde men die zelfde dwangrol om de Patriotten te drukken, en tot het teekenen van het Dankadres te dwingen. De ongeregeldheden van dien allerhaatlijksten aart, hielden in de Stad, en ten platten Lande, eenige dagen aan, schoon met eene mindere woede; en eenigzins als het den hoofdbeleideren zo in den zin kwam, in het gewaad der vrolijkheid gestooken.

In vergelijking van de voorige onrust mogt *Goes* eerlang rustig heeten. Geen de minste naaspooringen wierden door de Regeering in 't werk gesteld om de Hoofdschuldigen of Medepligtigen op te speuren, integendeel liet zij de Belhamels en Medestanders, dagelijks onder haar oog, onbelemmerd de Straaten betreeden, en was bezig met eene *Algemeene Vergiffenis* te bewerken. — Zulk eene slapheid, die sommigen misschien zullen oordeelen, dat naa medewerking grensde, kon niet nalaaten de *Goesenaars*, die reeds zo veel leeds van dit Volk gesmaakt hadden, te doen duchten, dat bij de eerste gelegenheid dit aanzoetend bedrijf van oproerigheid des Gepeupels weder een aanvang zou neemen. Met reden mogten zij opzien tegen den achtsten Maart, die vast naderde. Om de zeldzaamheid der viering deezes Jaardags van den Prins, en ten voorbeelde hoe de tuimelgeest der partijschappen onderscheidene gedaantens aanneemt, verdient deeze Dagviering eene nadere beschrijving.

Twee dagen vóór dien dag, vervoegden de Stads Fabrijk, en de Waard in het Schippershuis, lieden, die, in het jongste Oproer grootlijks deel genomen hadden, zich bij de Regeering. Als Afgevaardigden van de smalle Gemeente, verzogten zij, uit derzelver naam, de vergunning om van de Stukken Geschut, thans op de Groote Markt voor het Stad-

 huis

huis geplaatst, eenige na de Batterij aan de Hoofdpoort te mogen vervoeren, om ze, op den Geboorteverjaardag zijner Hoogheid, los te branden. Gereede toestemming vondt dit verzoek. Geen gebruik van Stads Paarden ter vervoeringe wierdt 'er bij gevraagd; 't Volk zou zelve dien fleeparbeid gaarne verrigten: en bragt het 's anderen daags vier Stukken, met veel gejuichs, na de gemelde Batterij.

Op den grooten Vierdag, met zo sterk verlangen door deezen, als vol vreeze door geenen te gemoet gezien, wierden die Stukken tot drie maalen gelost. Niets ongewoons. 's Morgens tusschen acht en negen uuren verzamelden zich de Vaarendsgezellen. Onder hun waren eenigen met Oranjesjerpen van deeze en geene Bevelhebbers der Schutterije geleend, opgeschikt, en anderen ontbrak het niet aan sieraaden van deeze kleur. Dus opgeschikt deeden zij, tegen den middag, eene wandeling door de Stad, zonder iemand eenig leed te doen. Om des beveiligd te weezen, verscheen ook niemand, zonder Oranjeversierzel in 't openbaar, en droegen de Leden van het vernietigd Wapenhandelend Genootschap, als mede van de geweezene Sociëteit, wel zorge om daar mede voorzien te zijn.

Intusschen vertoonde men, bij het optrekken der Wagtparade een frai versierden Oranjeboom. Een talrijke bende, onder welke de Zakkedraagers de hoofdperfoonaadien uitmaakten, trok met deezen Boom de Stad door, onder een zeldzaam Muzijk, aangeheeven door twee Violisten, een die op de Bas speelde, een die op een ijzeren Driehoek, en een die een ijzeren Koekepan sloeg. — Bij dit zonderling Muzijk zag men eene nog zonderlinger vertooning. Achter deeze Muzijkanten droegen eenige welgespierde Karels op hunne Schouders, eene Zakkedraagers Berrie; zekere ADRIAAN MURRE, op dezelve gezeten, speelde de rol van Redenaar, in een Masqueradepak gedoscht; achter hem stondt een Arlekein. Dus uitgerust wierden zij rond gevoerd, gevolgd door een talrijke sleep, met Vlaggen voorzien. Zij hielden stand voor de meeste Huizen, die de telsteringen des Gepeupels, bij het jongste Oproer, beproefd hadden, tot eene onaangenaame herinnering van het geleden leed der Bewoonde-

deren; dan ook verpoosden zij in den optocht voor de Huizen van andere Burgeren, en eeniger Regeeringsleden. Bij elken Stilstand deedt de Redenaar eene Aanspraak, met een dikwerf herhaald Hoezée der menigte beantwoord. Het bedoelde loon voor de Aanspraak bestond meestal in eenige Vlessen Wijn, die de Redenaar overhandigde aan eenigen van zijn gevolg, en daar op eene Dankzegging deedt in denzelfden toon als de pochende Aanspraak. Geen geringen voorraad dranks, op deeze wijze, den Ingezetenen afgehaald hebbende, vervoegde zich de trein en rondloopende schaare na de bestemde Verzamelplaats, waar die hoop den avond en nagt lustig doorbragt. Het ruim onthaal hun door de vrolijke Prinsgezinden en bevreesde Patriotten geschonken, wederhieldt allen eigenlijk gezegden moedwil, en eindigde dit zonderling tooneel van vrolijkheid, zonder de gevreesde droefheid voor sommigen te baaren.

De Regeeringsleden dien dag op het Stadhuis eenen vrolijken maaltijd gehouden hebbende, wilde de Stads Fabrijk hun 's avonds onthaalen op een Vuurwerk van eene bijzondere uitvinding en maaksel. Het bestond uit een Wagenrad, omzet met verscheide gevulde Snaphaanslopen. Het geraakte aan den gang en draaide rond onder het uitspuwen van Vuurstoffen. Doch het bleek een meesterstuk van Vuurwerkkunde vol gevaars te zijn: dewijl verscheide dier Snaphaanslopen, met veel geweld, aan stukken sprongen, en andere door het sterk draaijen langs de grond schuurende, de straatsteenen den omstanderen naar 't hoofd wierpen.

Sterk en aanhoudend waren de aanzoeken der *Goesche* Regeering, om ter Staatsvergaderinge het verleenen eener *Algemeene Kwijtschelding*, wegens zo veel gepleegd geweld, als in een en ander Oproer hadt plaats gegreepen, te bewerken; bij welke gelegenheid die van *Goes* zich beklaagden over de onaangenaame aanmerkingen der Heeren van *Zierikzee* en *Vlissingen*, die verdenkingen te kennen gaven van geloof te slaan aan de berigten, welke de Heeren van *Goes* deeden voorkomen, als die de gepleegde daaden met genoegen aanschouwd te hebben, uit welker hoofde 't eene werklooze onverschilligheid zou plaats gehad hebben.

In 't einde flaagden zij. De schuld wierdt op de Patriotten geschooven, het Gemeen beschouwd als lang gedrukt en getergd, en zich ten laatsten, op eene geduchte wijze, wraak verschaffende. Alles wierdt geplooid en in zulker voege geschikt, dat het Verslag der Heeren, benoemd om de Stukken, deswegen ingediend, te onderzoeken, verklaarde, „ dat de voorzigtigheid, in het tegenwoordige geval, „ den weg van algemeen Genabetoon verre stelde boven „ die van strenge strafvordering; en dat, bij eene beredeneerde Publicatie, op naam van hun Ed. Mog. de Heeren Staaten, aan de Inwoonderen van *Goes* en *Zuidbeveland*, voor zo veel zij aan oproerige beweegingen schuldig waren, zou kunnen onder 't oog gebragt worden, het horrible en strafwaardige der begaane faiten, met eene ernstige waarschuwing aan een ieder Burger en Ingezeten tot gehoorzaamheid aan de wettige Overheid, en vreedzaame zamenleeving met hunne Mede-Ingezetenen; dat hun Ed. Mog. onder deeze voorwaarden hun toestonden eene Algemeene Vergeevinge en Vergetelheid; onder bedreiging, dat de geenen, die zich in 't vervolg aan dergelijke desorders schuldig maakten, naar strengheid der Wetten, zouden worden gestraft, en op geenerhande Vergiffenis zouden kunnen wagten."

In het Verslag, 't welk tot het verleenen dier Algemeene Vergiffenisse voor de Schuldigen in *Goes* en *Zuidbeveland* strekte, en die ook met de daad plaats greep, was, hoe zeer men het Krijgsvolk, daar in bezetting liggende, hadt tragten vrij te spreeken van pligtverzuim in het volvoeren der gegeevene bevelen, wierdt nogthans een onderzoek voorgesteld naar de waarheid van zeker gerugt, „ dat eene „ groote quantiteit van geplunderde Goederen gezien was „ in handen van Militaire Persoonen; en dat, wanneer de „ Justitie gepoogd hadt onderzoek te doen in der Soldaaten „ wooningen, zij daar in belemmerd geworden was door de „ Militie, zonder dat de Commandant genoegzaame adsistentie aan de Justitie gegeeven hadt." — Hoe zeer men niet lang na het Oproer te *Goes*, toen de Stadhouder Patent gaf om van daar na elders te trekken, en *Vlissingen* aan

Ge-

Gecommitteerde Raaden verzogt, op dat Patent geen Attaches te verleenen vóór dat het gedrag des Krijgsvolks daar ter Stede onderzogt was, toonde de Regeering van *Goes* zich zeer gebelgd over dit verzoek van *Vlissingen*, en begeerde volstrekt, dat de Bezetting van daar op het Patent vertrekken zou, onder het vreemde voorwendzel, „ dat „ deszelfs gedrag beter elders, dan in *Goes*, kon onderzogt „ worden."

GORNICHEM. Om het deerlijk lot, welk deeze Stad, en in dezelve een der eerlijkste Vaderlandsche Krijgsbevelhebbers, ondervondt, bij den inval der *Pruissische* Troepen, in den Jaare 1787, agten wij ons verpligt, eenig verslag daar van, hier te moeten plaatze.

Verdeeldheid regeerde, ook hier ter Stede, zo wel tusschen de Regeeringsleden als tusschen de Burgers onder elkander. Meer na *Oranje*, dan na de Patriotsche zijde, helde de Meerderheid onder de eerstgenoemden; die welhaast blijk vertoonde van haar vreeze voor Regeeringsveranderinge, waar van nu reeds meer dan éénе Stad het voorbeeld hadt gegeeven. Reden waarom bij dezelve een gunstig gehoor vondt een Verzoekschrift, door tweehonderdvijftig handen onderteekend, behelzende weltevredenheid met de tegenwoordige Regeeringe, en den wensch dat dezelve onveranderlijk op den zelfden voet mogt blijven. Voorts betuigde de Onderteekenaars hunne afkeer, dat, ter bevorderinge den bij zommigen verlangde Regeeringsveranderinge, gewapende lieden van elders in deeze Stad zouden koomen, „ als waar door de Burger Vrijheid ten sterksten „ zou worden gevilipendeerd; maar dat dezelve, indien „ zulks gebeurde, als vijanden deezer Stad en Burgeren „ Vrijheid, mogten worden afgekeerd." Aldus gerugsteund, verzette zich de Meerderheid, tegen den voorslag van den Generaal Majoor VAN RYSSEL, om eenige *Auxiliairen* binnen te neemen; doch zonder eenige vrugt, dewijl de Minderheid, die het Genootschap van Wapenhandel en de Burger-Societeit op haare zijde hadt, middel vondt om te bewerken, bij het Defensieweezen te *Woerden*, dat, eerlang,

een sterk Detachement Burgerhulptroepen voor de Poort verschenen; die, hoewel eenigen tijd voor dezelve gesloten gehouden, in 't einde, egter, moest geopend worden. Zij bestonden uit *Haagsche* en *Alkmaarsche* Burgers. De Burger-Krijgsraad, Officieren en Bestuurders des Genootschaps van Wapenhandel, en de Bestuurders der Burger-Societeit, die zo veel gedaan hadden om den intogt te bevorderen, ontvingen hen staatelijk, en geleidden ze na binnen. Afzetting van gehaate of verdagte Regenten, en aanstelling van beter geziene persoonen tot Regeeringsleden, was het spoedig gevolg van deezen Wisselkeer; die, egter, van korten duur was, door de aannadering der *Pruisische* Legermagt, gelijk wij op het Artikel CAPELLEN (ALEXANDER PHILIP VAN DER) breeder verhaald hebben, werwaarts wij onzen Leezer wijzen; hier nog alleenlijk aanmerkende, dat, zints de bemagtiging der Stad door de *Pruissen*, de plonderwoede in dezelve haare handen repte, en de schroomlijkste verwoestingen aanrigtte.

GOUDA. Al vroeg gaf deeze Stad den toon van Patriotschen ijver. In den Jaare 1783 deedt zij den voorslag, ter Vergaderinge van de Staaten van *Holland*, om genoegzaame Vlooten in Zee te brengen, en de slaaperige werkeloosheid, welke thans aan de Republiek haare treurige gevolgen deedt gevoelen, uit te rooijen. 't Was de kundige Mr. HENDRIK VAN WYN, Pensionaris der Stad, welke dit Voorstel deedt, en met kragt van redenen aandrong. Eensgezind met de Regeering was de meerderheid der Burgerije, die zich op den Wapenhandel toeleggende, niet slegts haaren wensch verkreeg tot vrijheid van Wapenoeffening, en het aanwijzen van eene geschikte plaats ten dien einde; maar ook om de geheele Schutterij tot het verrigten van den Nieuwen Wapenhandel uit te noodigen, met aanbod van onderwijs, buiten kosten der Burgeren; terwijl de Regeering, met het uiterste genoegen, die toeneemende zugt en ijver beschouwende, betoonde niet ongenegen te zijn, om, tot ondersteuning daar van, en bijzonder tot aankoop van de noodige Geweeren voor de Schutterije, mede te werken, twee

Kie-

Kisten te laten planten, waar in het ieder zou vrijstaan, tot dat oogmerk, zodanig eene gifte te brengen, „ als hij," gelijk zij zich uitdrukten, „ overeenkomstig zijne Stads- en „ Vaderlandsliefde oordeelde." — De vordering der *Goudasche* Burgeren was geëvenaredigd aan hunnen ijver; reeds in November geschiedde 'er eene openbaare afvuuring buiten de Stad, in tegenwoordigheid der Magistraat. De Hoofd-Officier bedankte, uit derzelver naam, in 't oeffenveld, den Krijgsraad en de Burgers. De Regeering, de Krijgsraad en de Burgers, hielden dien avond, in afzonderlijke Vertrekken van de *St. Joris Doelen* eenen maaltijd. De aan tafel zittende Burgers kreegen een bezoek van de Regeeringsleden en den Secretaris, vergezeld van hunne Boden; eenigen van de Burgerij ontvingen hun plegtig. De Hoofd-Officier hunne begroeting beantwoord hebbende, ging, onder een vreugdegeroep, een glas op de gezondheid der Regeering rond; en wenschte deeze het welzijn en den bloei van *Goudas* Schutterij. De Collonels en twee Capiteins van den Krijgsraad lagen een dergelijk bezoek af in het Vertrek der Burgeren.

De Regeeringsbestelling in de Steden, de misbruiken, daar omtrent ingeslopen, het wederregtelijk gezag, welk de Stadhouder geoordeeld wierdt, zich deswegen te hebben aangematigd; dit alles, naar gelange de denkwijze van 's Lands Ingezetenen eenen keer nam, wekte, bij veelen, de opmerking. 't Was *Gouda*, dat ook hier aan anderen den toon gaf. Mr. CORNELIS JOHAN DE LANGE, *Heer van Wijngaarden en Ruigbroek*, Raad in de Vroedschap, daar omtrent eenen voorslag doende, schroomde geenzins; het vernietigd Privilegie van den Jaare 1650, in den vollen Raad, te herroepen, en diensvolgens voor te stellen om de Benoeming van Burgemeesteren en Schepenen; niet meer ter verkiezinge aan zijne Hoogheid te zenden, openlijk beweerende, dat de Burgerij zelve in geenen deele het Regt hadt, om tot zodanig eene vernietiging magt te geeven, „ als hebbende," gelijk hij zich liet hooren, „ geene Burgerij, als een Cor„ pus morale beschouwd, 't welk niet versterft, het Regt „ om afstand te doen van het bezit van Privilegiën, welke

„ een wettig eigendom zijn, dat door het eene Geslacht
„ voor het andere, niet kan worden weggenomen: dewijl
„ de Octroijen niet aan *perfoneele* of *temporaire* Leden van
„ de Regeering; maar aan de gantsche Regeering, als de
„ *geheele Burgerij der Stad representeerende*, en dus aan
„ de Burgerij der Stad *Gouda* zelve gegeeven zijnde, geen
„ Regent, aan wien de Conservatie van Stads Privilegien
„ en Octroijen is toevertrouwd, zonder medebewilliging of
„ magtiging van de Burgerij geregtigd is, om eenige Af-
„ schaffing der Privilegien aan den Souverain te verzoeken,
„ laat staan die Privilegien zelve daadlijk weg te schenken."
Men stelde vast Burgemeesteren te verzoeken, dit Voorstel ten naauwkeurigsten te overweegen, en de Vroedschap te dienen van derzelver Bedenkingen en Raadslag; ten einde de Leden, en naa rijp onderzoek van zaaken, en naa den voorloopigen Raadslag der Burgemeesteren gehoord te hebben, zouden kunnen raadpleegen en helpen besluiten, zo als zij oordeelden overeenkomstig met het Octroij en de Stads Privilegien, te moeten handelen. Dit voorstel hadt geen doorgang, blijkens de Verkiezing door zijne Hoogheid in 't volgend jaar gedaan.

Gelukkiger slaagde den Regent in het ter raadpleeginge brengen van een Verzoekschrift, al zints eenigen tijd ingeleverd, raakende de begeeving van Stads Ampten, aan Inboorlingen, met uitsluiting van Vreemdelingen. Nogthans bedongen de Regenten, ten voordeele hunner Huisknegten, de uitzondering van eenige kleine Bedieningen.

Wegens de Omwenteling van den Jaare 1787, met derzelver voorafgaand en daarop volgende omstandigheden, valt niets bijzonders aan te merken. Veel gelijksoortigs hadt hier plaats met de overige Hollandsche Steden.

GOUDERAK. Van dit Hollandsch Dorp maaken wij gewag, als aanleiding verschaffende tot het vermelden van den voorgaanden euvelmoed, tot welken, in den Jaare 1787, sommige heethoofdige voorstanders van het Huis van *Oranje* thans oversloegen. Men hadt aldaar de stoutheid om de Publicatie van Staaten van *Holland* den achtentwintigsten February

brugrij tegen Opmer uitgevaardigd, deels onleesbaar te maaken en met vuiligheid te besmeeren; en vervolgens, tusschen den zevenden en achtsten Maart, over het Verbod, wegens het uitsteeken van Vlaggen, op Toorens, Kerken en Schuiten, bij de voorige schennis ongerept gelaaten, te plakken een Wit, Rood en Blaauw lind, uitmaakende de drie kleuren van de zogenaamde Prinsevlag, en wel zo dat het Rood lind op het woord Vlagge gehegt was. Een euveldaad en vuile schennis, welk C. M. PLEMPER VAN BREE, van wien wij zo even gewaagden, als Bailjuw en Schout van *Gouderak* niet kon nalaaten 's Lands Hooge Overheid bekend te maaken, met verzoek om eene Belooning, uit 's Lands Kas, te belooven aan den Ontdekker van deezen gepleegden moedwil. Honderd Zilveren Ducatons wierden 'er op gesteld, met aanbod van Strafloosheid daarenboven, zo hij een medepligtige mogt weezen. — Hoogt welkom waren de *Pruisische* Krijgsbenden in deezen Oord, in welke men den doorgang der Prinsesse na *'s Graavenhage* zo gaarne zou gezien en bevorderd hebben.

GRANDJEAN, (JAN) een veelbelooveende Kunstenaar in de Teeken- en Schilderkunde, doch, tot smarte zijner Kunstbroederen, in den bloei zijns leevens weggerugt, aanschouwde het eerste leevenslicht te *Amsterdam*, op den zesden Februarij des Jaars 1751. De gronden der Teekenkunst leerde hij onder JACOBUS VERSTREGEN, en die der Schilderkunst onder JURRIAN ANDRIESSEN, beiden nog in leeven, en, om hunne kunstkennis, vermaard. GRANDJEAN muntte uit, boven alle zijne medeleerlingen, op de Stads Teeken-Akademie; waar van ten bewijze dient, dat hij, kort na elkander, de Prijzen behaalde. Vervolgens gaf hij blijken van zijne bekwaamheid, in het schilderen van gewijde en ongewijde Geschiedenissen, en van Arcadische Landschappen. Inmiddels bekroop hem de lust, naar 't voorbeeld van veele zijner vroegere Kunstbroederen, om eene reize te doen na *Italie*. Hij volvoerde dit voorneemen, in den Jaare 1779, en nam zijnen weg over *Dusseldorp*, alwaar hij, ter beschouwinge van het Keurvorstlijk Kabinet, eenigen tijd,

ver-

vertoefde. In het gemelde Gewest onthieldt hij zich te *Rome*, alwaar men, in eenen reeks van jaaren, geenen Hollander hadt gezien, voorheen den gemeen verschijnsel; met oogmerk, om 'er de Schilderstudie voort te zetten. Een ruim bestaan hadt GRANDJEAN te *Rome*, doordien hij gelegenheid vondt, om zijne geteekende Landschappen van *Tivoli*, en van eenige andere teekenagtige plaatzen, in en buiten *Rome*, na het Vaderland over te zenden; alwaar zij, van de kunstminnaars, gretig ontvangen wierden. Voorts schilderde hij, te *Rome*, in 't Graauw, de Ordonnantien tot de Prenten, voor den *Germanicus* onzer beroemde Dichteresse L. W. VAN MERKEN; die, voorts, door eenige Italiaansche Meesters, in 't koper gebragt zijn. Tot ongeluk voor de kunst, wierdt GRANDJEAN, in den opgang van zijn veel beloovend roemrijk leeven, weggerukt. Hij stierf te *Rome*, op den dertienden November des Jaars 1781, het eenëndertigste jaar zijns ouderdoms.

GRANVELLE, (ANTONI PERENOT, *Kardinaal van*) Man van veel vermaardheids in onze Vaderlandsche Geschiedenissen, eerst Bisschop van *Atrecht*, vervolgens Aartsbisschop van *Mechelen*, en eindelijk Kardinaal, onder den naam van GRANVELLE, zou, volgens 't gemeen gevoelen eenen Hoefsmid, te *Nozeroi*, in *Bourgondie*, tot Vader gehad hebben. Doch de geleerde JONA WILLEM TE WATER heeft, in zijne *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Edelen*, deeze afkomst van PERENOT, van eenen Hoefsmid, onlangs tegengesproken, en met geene onwaarschijnlijke bewijzen getoond, dat hij uit aanzienlijken stamme gesprooten was, en zijne Vooroudets al gewigtige Staatsampten bekleed hadden. Zijn Vader, NIKOLAAS geheeten, was eerst Klerk, vervolgens Prokureur in 't Parlement van *Dole*, en eerlang Geheimschrijver van Vrouwe MARGARETA VAN SAVOYE, Landvoogdesse der Nederlanden. Door zijn vernuft wist hij zich aangenaam te maaken bij Keizer KAREL DEN V, die hem tot Lid van zijnen Raad benoemde, en naderhand in de gewigtigste zaaken, voornaamlijk in de Nederlanden, heeft gebruikt. Aanzienlijke Ampten, in 's Keizers dienst, vermeld

meld hebbende, kogt hij de Heerlijkheid van *Granvelle*, in 't Graaffchap van *Bourgondie* of 't *Franche Comté*, naar welke hij zich zedert het benoemen. Hij verwekte verfcheiden kinderen, allen tot hoogen ftaat gekomen, en onder deeze onzen ANTONY PERENOT; die te *Befançon* geboren door zijnen Vader tot het Geestelijk kleed gefchikt wierdt. In zevenderlei taalen onderweezen, uitmuntende in fchranderheid van oordeel, en vaardigheid van begrip, wierdt hij, door 's Vaders welftaan en invloed ten Hove, wel haast bevorderd tot de waardigheid van Bisfchop van *Atrecht*. In deeze hoedanigheid wierdt hij, nog onder de regeering van Keizer KAREL DEN V, omtrent het Jaar 1550, hier te lande allengs bekend, en kreeg meer en meer deel aan de zaaken des landbeftuurs.

Het eerfte dat wij, in 's Lands Gefchiedenisfen, wegens hem vinden aangeteekend, is dat hij, in het gemelde jaar, na de vermaarde Trentefche Kerkvergadering wierdt gezonden, om de Geloofsgefchillen aldaar te helpen beflisfen, en 's Keizers belang voor te ftaan. Reeds te vooren, al in den Jaare 1543, hadt hij, nevens zijnen Vader NIKOLAAS, de zelfde Kerkvergadering, die toen al zat, bijgewoond. Wat hij hier verrigt hebbe blijkt niet; waarfchijnlijk is het, dat hij, naar hooger bewind in des Keizers gunst ftaande, de zaak zijns Meesters ijverig zal behartigd hebben. Nogthans fchijnt hij, bij 's Keizers leeven, tot geene hooger waardigheid te zijn bevorderd. Maar als, naa KARELS afftand van de regeeringe, door zijnen Zoon en Opvolger PHILIPPUS DEN II, de Raad van Staate met nieuwe Leden wierdt aangevuld, was PERENOT, nevens WILLEM VAN ORANJE en andere Nederlandfche Grooten, een der zulken, die in deeze aanzienlijke Vergadering zitting kreeg. Hier hadt hij den voornaamften klem des gezags in handen: zijn agtgeraad, als mede die van den Heere VAN BARLAIMONT en VIGLIUS, wierdt alleen ingenomen, en het raadpleegen ter gewoone Vergaderinge van den Raad van Staate, op 's Konings bevel, dikwijls nagelaaten, op dat aldaar niets tegen 's Vorften oogmerk zou beflooten worden. In 't ftuk van den Godsdienst hadt ook de Bisfchop volkomen des Konings

oor.

toor. Want als de Plakaaten tegen de Ketters, door Keizer KAREL, in den Jaare 1550, afgekondigd, flaplijk wierden uitgevoerd, bewoog hij PHILLIPPUS, in den Jaare 1556, dezelve te vernieuwen, en de uitvoering op 't ernstigst aan te beveelen. Ook wierdt, op zijnen raad, een Berigtschri aan de Inquisiteurs, van dat zelfde jaar, thans vernieuwd en bekragtigd. Dit alles spelde den Landen niet veel goeds. zijne geweldige maatregels, in den aanvang zijns bewinds, wâren de droevige voorboden van nog grooter naakende onheilen.

PHILIPPUS, ondertusschen, gebruikte den Bisschop van *Atrecht* tot de gewigtigste zaaken, niet slegts binnens, maar ook buitenslands. In den Jaare 1558 wierdt 'er eene heimelijke onderhandeling begonnen om den Vrede tusschen *Spanje* en *Frankrijk* te bewerken, en hij, ten dien einde, na het laatstgemelde Rijk gezonden. Hier raakte hij over dit onderwerp in gesprek met den Kardinaal VAN LOTHARINGEN, wien hij het smaaklijk wist te maaken; nevens nog een ander stuk, de uitrooijing der Ketterije in de Nederlanden, die van toen af aan, tusschen de beide Kerkvoogden, wierdt vastgesteld. De Vredehandeling, welke, zedert, openlijk wierdt aangevangen, wierdt ook door bemiddeling des Bisschops van *Atrecht* tot volkomenheid gebragt.

In den Jaare 1559, toen PHILIPPUS, van meening om de Nederlanden te verlaaten en na *Spanje* te keeren, in twijfel hing over zijne keuze tusschen twee Hertoginnen, VAN LOTHARINGEN en VAN PARMA, aan welke van beiden hij de waardigheid van Landvoogdesse zou opdraagen, deedt PERENOT, onder anderen, zijne keuze tot de laatste overhellen. Aan deeze wierdt hij door den Koning op 't nadruklijkst aangepreezen, als het bekwaamste werktuig, waar van zij zich tot 's Lands oirbaar konde bedienen. Ook wist hij zich der Hertoginne zo noodzaaklijk te maaken, dat hij haar doen en laaten was, en zij buiten zijnen raad bijkans niets besloot. Hij bezat, zegt de Geschiedschrijver STRADA, tevens gunst en magt; hij heerschte onder schijn van gehoorzaamen, en bedekte zijne heerschappijvoering onder de gedaante van slaavernije. Hij hieldt gedurige briefwisseling met

met de Landvoogdesse, en de straks genoemde Geschiedschrijver getuigt, een grooten bondel van brieven gezien te hebben, die hij haar ter aller uure toezondt, schoon zij zich in ééne Stad, dikmaals zelfs in het eigen huis, bevonden. Jammer, in de daad, dat een Man, uit Eer- en Staatzucht, of verkeerd begrip, zijn gezag tot 's Lands oogenschijnlijk nadeel misbruikt hebbe.

Voorheen hebben wij verhaald, dat de Bisschop in *Frankrijk* met den Kardinaal VAN LOTHARINGEN hadt geraadpleegd over het uitrooijen der ketterije in de Nederlanden. Ligt begreep hij, egter, die nu al dikmaals hadt bespeurd, hoe zwaar het Spaansche juk deezen landen viel, dat dit uitrooijen en het handhaaven van een onbepaald gebied; zonder magt van Krijgsvolk dat den Koning genegen was, onmogelijk kon geschieden. Hierom oordeelde hij, dat drie of vier duizend Spanjaarden, bij voorraad, in 't Land moesten gelaaten worden, op dat men, des noods, 'er zich van zou kunnen bedienen. Dit, gevoegd bij het hoogklimmend gezag, welk de Bisschop, bij de Landvoogdesse en in den Raad, zich hadt weeten aan te maatigen, was de eerste grond van het misnoegen der Nederlandsche Grooten tegen hem. Het laaten van vreemd Krijgsvolk streedt regelrecht met 's Lands voorregten, en tegen 's Konings uitdrukkelijke belofte, kort te vooren gedaan. En hoewel deeze, om de gemoederen te paaien, het opperbevel over het Spaansche Krijgsvolk opdroeg aan den Prinse VAN ORANJE en den Graave VAN EGMOND, weezen, nogthans, deezen zulks grootmoediglijk van de hand, met te zeggen, „ dat vergeefs „ door de vroomheid en wapenen der Landzaaten vrede „ bevogten was, indien zij inwendiglijk met het juk der „ vreemdelingen slaafscher wijze belast bleeven." Een antwoord, dat, smaakende naar de Hollandsche rondheid, den Koning lang in den krop bleef steeken.

Het misnoegen nam nog sterker toe, wanneer, voornaamlijk op zijnen raad, de Bisdommen hier te lande aanmerkelijk vermenigvuldigd wierden. Doch de *Atrechtsche* Kerkvoogd vondt hier zijne rekening bij. De Kerk van *Mechelen*, voorheen in gelijken rang gesteld met de meeste andere

Ker-

Kerken; wierdt, ten zijnen behoeve, tot een Aartsbisdom verheeven, en hij zelf tot haaren Aartsbisschop aangesteld, met een jaargeld, tot op de nadere bepaaling van een vast inkomen, van drieduizend Dukaaten; terwijl den twee andere nieuw verkoorene Aartsbisschoppen van *Kamerijk* en *Utrecht* slegts vijftienhonderd Dukaaten wierden toegelegd. Kort naa deeze verheffing, in den Jaare 1560, wierdt hij, door PAUSIUS DEN IV, tot het Purper verheeven, en hem eene Kardinaalshoed t'huis gezonden. Zedert liet hij zich, naar een heerlijk goed van zijnen Vader, Kardinaal VAN GRANVELLE noemen; deezen naam zullen wij hem ook vervolgens geeven.

Deeze in de Nederlanden ongewoone waardigheid, als mede 's Mans verregaande staatzucht, begon nu niet slegts den Grooten, maar ook 't gemeen in 't oog te loopen. Een duidelijk blijk hadt hij hier van al vertoond, toen hij, kort naa 's Konings vertrek na *Spanje*, geweigerd hadt, in den Raad van Staate te verschijnen, om dat men hem was voorbijgegaan in het aanstellen van eenen Stadhouder des Hertogs van *Savoije*, geduurende deszelfs afweezenheid. 't Vertrouwen, dat de Landvoogdes in hem stelde, en de gunst, die hem de Koning toedroeg, maakte hem hoe langer hoe trotscher. Oorzaak genoeg, dat hem openlijke teekenen van kleinagting betoond wierden. Toen hij in zijne Aartsbisschoplijke Stad eene plegtige intreede deedt, was niemand der Edelen of Grooten daar bij tegenwoordig. Elk gaf voor, dat hij niet genodigd was, en GRANVELLE, dat hij 't niet gedaan hadt om weigering te voorkomen. Prins WILLEM VAN ORANJE, wiens huwelijk met ANNA VAN SAXEN, om dat deeze Prinses der Luthersche Leere was toegedaan, door hem was afgekeurd, toonde hem, meer dan eens, blijken van afkeer; beweerende, onder anderen, dat de voorregten van 's Lands Edelen door den Kardinaal verkort wierden. Aan verscheiden andere Heeren hadt hij bijzondere oorzaaken van ongenoegen gegeeven. Met eenigen van deezen verbondt zich Prins WILLEM tegen den Kardinaal, onder anderen, met den Graave VAN EGMOND.

Allee-

Allerduidelijkst vertoonde zich de gezindheid der Nederlandsche Grooten op zeker Gastmaal, gegeeven door den Heer GASPAR SCHETZ, 's Konings Thesaurier, en Vader van den Baron VAN GROBBENDONK. Als de vreugde en wijn hier de harten openden, viel het gesprek op den Kardinaal VAN GRANVELLE; meldende de een zijne gierigheid en staatzucht; een ander zijne dubbelheid; een derde zijne onkuisheid; hovaardije en vermeetelheid: allen, hoe 't langer onlijdelijk viel, hem des niet openlijk te hoonen. Doch niemand durfde de eerste zijn in 't melden van den hoon, dien men hem hadt aan te doen. Eindelijk wierdt de beslissing overgelaaten aan het lot; dat den Graaf VAN EGMOND tot Zegsman stelde. Deez' stemde, dat men den Dienaaren een Spotlivrei moest doen draagen, door hen in 't zwart te kleeden; met een Zotskap op de mouw gestikt, die naderhand in een bondel Pijlen wierdt veranderd. Geweldig stieten zich de vrienden des Kardinaals aan deeze beide zinnebeelden, houdende de Zotskap te schimpen op des Kardinaalshoed; en den bondel Pijlen voor het teeken van een Eedgenootschap, ten zijnen bederve gesmeed. Doch de Edelen gaven voor; dat zij, met het laatste zinnebeeld, hunne eensgezindheid ten dienste des Konings wilden aanduiden.

GRANVELLE voer, onder dit alles, voort, om, onder schijn van des Konings gezag, zijn eigen meer en meer uit te breiden, en, onder den geheiligden dekmantel van ijver voor den waaren Godsdienst, de gemoederen te prangen. Den verdrukte Hugenooten in *Frankrijk* stondt hij openlijk tegen, met ten Hove te bewerken, dat van hier eenig geld na dat Rijk gefchikt wierdt, om tegen hen gebruikt te worden.

Prins WILLEM, gelijk gezegd is, hadt zich, met den Graave VAN EGMOND en eenige andere Heeren, tegen den Kardinaal verbonden. Ten huize des eerstgemelden wierden, in den Jaare 1563, nu en dan bijeenkomsten gehouden, in eene van welke besslooten wierdt, bij den Koning zelven hunne klagten tegen GRANVELLE in te brengen. Dit deeden zij in eenen brief, in welken zij, onder anderen, verklaarden, „ dat zij, lang gezweegen hebbende, zonder ondienst

„ zijner Majesteit, en der Landen onvermijdbaar bederf,
„ niet langer konden verbergen, 't geen hen kwelde. Dat
„ 'er een algemeen gevoelen heerschte onder de Landzaa-
„ ten, dat de gantsche klem der regeeringe was in handen
„ des Kardinaals VAN GRANVELLE; dat al het Volk misnoegd
„ was over deezen Staatsman, 't welk voor de oorzaak
„ moest gehouden worden, waarom 's Konings zaaken hier
„ niet voorspoediger gingen; dat zij hierom de vrijheid na-
„ men, zijne Majesteit voor te houden, hoe betaamelijk het
„ ware, haaren voornaamsten Leenmannen en 't gantsche
„ Volk, liever dan éénen GRANVELLE, genoegen te geeven,"
enz. Doch dit schrijven deedt thans geene uitwerking; en GRANVELLE zelf, schoon niet onbewust van 't onweer dat hem dreigde, vondt nogthans, door magt, eer en gunst verblind, niet geraaden zell te minderen. Hij vaart voort met dringen en drijven; trekkende aan zich het bewind der geldmiddelen, en het begeeven zo van Waereldlijke als Geestelijke ampten en waardigheden. Onder dit alles borst het ongenoegen der Heeren openlijk uit, welke niet schroomden te zeggen, dat nimmer des Konings meening kon geweest zijn, het gantsche bewind der Regeeringe te laaten in de handen van een eenigen Vreemdeling. 't Volk zelfs begon te morren, en wierdt, meer en meer, ingenomen tegen GRANVELLE, die voor wellustig, staatzuchtig en gierig befaamd wierdt: en wien naging dat hij de Inquisitie zogt in te voeren, door het invoeren der nieuwe Bisschoppen, en de Nederlanders slaaven te maaken eener Regeeringe van Spanjaarden. Blijk van deeze gezindheid vertoonde zeker persoon, die, onder schijn van een Smeekschrift, GRANVELLE een spotprint in de hand stak, in welke zijn persoon, naar 't leeven afgemaald, op een deel eijeren zat, en Bisschoppen uitbroedde, van welke deeze met den Mijter, die met eenen arm, een derde met een been door de dop brak; zweevende boven het hoofd des Kardinaals een Duivel, met dit Bijschrift: *Hic est filius meus, ipsum audite*; „ Deeze is mijn „ Zoon, hoort hem." Naar den raad van sommigen, om den Heeren een weinig te gemoet te koomen, luisterde hij weinig; en het misnoegen was nu zo hoog gesteegen, dat

ver-

verscheiden Heeren, in stede van de Zotskap, die zij voorheen hunne Dienaaren lieten draagen, een bondel Pijlen, ten teeken van Eendragt, aan hunne eigen hoeden hegtten. Hier door stelde GRANVELLE zich dagelijks bloot aan den schimp der menigte; waar bij nog kwam, dat de Algemeene Staaten volstrektlijk weigerden, eenig voorstel aan te hooren, daar de Kardinaal tegenwoordig zijn zou. Ook hadt meer dan één op zijn leeven geloopen, en verklaarde de Graaf VAN EGMOND ronduit aan de Landvoogdes, dat men 't hem moest dank weeten, dat GRANVELLE nog leefde.

De Landvoogdes, den haat tegen den Kardinaal van alle zijden ziende toeneemen, begon eindelijk ook bedagt te zijn om zich van hem te ontslaan. In Augustus des Jaars 1563 zondt zij haaren Geheimschrijver na *Spanje*, met last om den Koning een wijdluftig Vertoog te doen van de klagten der Heeren over den Kardinaal, en zijner Majesteit in bedenken te geeven, of 't niet geraaden ware, GRANVELLE van 't bewind der Regeeringe te ontslaan. Zommigen hebben geloofd, dat de Kardinaal zelf om zijn ontslag bij den Koning heeft aangehouden; anderen, dat hij, omtrent deezen tijd, zeer veel moeite heeft aangewend om zich met den Prins VAN ORANJE en den Graave VAN EGMOND te verzoenen, biedende hij aan om hun in alles te wille te zijn, en zelfs op zijne knieën om vergiffenis te verzoeken, zo hij hun iets misdaan hadt. De meesten, nogthans, meenen, dat de schimp, voor welken hij bloot stondt, en 't gevaar, dat hem dreigde, hem kleinmoedig gemaakt en heeft doen zwigten. . . . .

De Geheimschrijver der Landvoogdesse keerde eerlang te *Brussel* te rug, medebrengende Brieven aan den Prinse VAN ORANJE, en de Graaven VAN EGMOND en HOORN, hen vermaanende om hunne plaatzen in den Raad van Staate wederom in te neemen; als mede een heimelijk bevel of verlof voor GRANVELLE, om onder zeker voorwendzel de Landen te ruimen. Kort daar naa liet hij het gerugt loopen, dat hij binnen kort na *Bourgondie* zou verreizen, om zijne Moeder te bezoeken. Op den dertienden Maart des Jaars 1564 vertrok hij derwaards, in gezelschap van zijnen Broe-

 der,

der, den Heere VAN CHANTONNE, die langen tijd 's Konings Gezant in *Frankrijk* was geweest. Twee jaaren hieldt hij zich op in *Bourgondie*; doch alzo hij zich van daar nog te veel bemoeide met de Nederlandsche zaaken, bragt de Landvoogdes te wege, dat hij door den Koning van daar wierdt ontbooden. Naa zijn vertrek uit *Bourgondie* bekleedde hij eenige jaaren de waardigheid van Onderkoning van *Napels*, woonde vervolgens een tijd lang te *Rome*, en wierdt eindelijk door Koning PHILIPPUS na *Madrid* ontbooden, alwaar hij ten Hove in de blaakendste gunst geleefd heeft tot zijnen dood toe, die op den eenëntwintigsten September des Jaars 1586 voorviel. In den Jaare 1570 liep in de Nederlanden een gerugt, dat men den Kardinaal VAN GRANVELLE aldaar, eerlang, wederom hadt te wagten. Doch dit gerugt wierdt, waarschijnlijk, alleen uitgestrooid om te beproeven, hoe het Gemeen thans met hem zou gediend zijn. Tot een bewijs van des Kardinaals onkuischheid, waar mede hij beticht wierdt, vindt men aangeteekend, dat een Bastaardzoon van hem, des Prinsen zijde gekoozen en zich in den Krijgsdienst begeeven hebbende, in den Jaare 1573, *Haarlem* hielp verdeedigen; en bij de overgaave der Stad den Spanjaarden in handen gevallen zijnde, nevens verscheiden andere voornaame persoonadjen, van hun onthalsd wierdt; verkiezende liever te sterven, dan, door 't melden zijner afkomste, zich te redden. GRANVELLE plagt Prins WILLEM DEN I den naam van *Zwijger* te geeven; vraagende, terwijl hij zich te *Rome* ophieldt, en aldaar de gevangenneeming der Graaven VAN EGMOND en HOORN vernam, „of men den „*Zwijger* ook hadt weeten te bekomen;" en als hem neen geantwoord wierdt, verder zeggende „dat men aan den „eenen *Zwijger* meer gevangen zou hebben, dan aan alle „de overigen."

Uit de handelwijze van GRANVELLE hier te lande, zijne invoering van verscheiden nieuwigheden, zijne overtreeding van 's Lands duurgestaafde voorregten, is niet onduidelijk af te leiden, dat hij door den Prins VAN ORANJE niet te onregt als de eerste oorzaak der Nederlandsche beroertens wierdt aangezien.

Bij dit leevensverhaal voegen wij nog de volgende bijzonderheid, overgenomen uit de *Naleezingen* van Mr. H. VAN WYN op de Vaderlandsche Historie van J. WAGENAAR. „ Hoe „ groot (schrijft hij) de algemeene verbittering onzer mees„ te Landgenooten tegen GRANVELLE moet geweest zijn, „ kan men, ook daar uit, opmaaken, dat, in meer dan „ één, gedrukt en geschreeven, Werk, van zelfs nog veele „ jaaren na dien tijd, op den rand, of op het witte tus„ schen de regels van den Tekst, schimpende Vaersjes en „ afbeeldingen van den Kardinaal gevonden worden: ook „ schoon die Werken tot geheel andere stoffen betreklijk „ zijn. 't Hier nevensgaande strekke tot een staaltjen.

„ ADRIAAN COENENZOON VAN SCHILPEROORT, geboortig van „ Schevelinge, Strandvonder van de Graaflijkheid van *Hol*„ *land*, ten jaare 1546 woonende in den *Haag*, en nog in „ 1586, te *Leiden*, een vrij kundig Man in 't vak der Vis„ scherije, heeft, omtrent het jaar 1678, een zeldzaam „ Werk, genaamd het *Visboek*, nagelaaten, thans berustende „ in de Boekerije van den Heere Mr. J. VISSCHER, in den „ *Haag*. In dit stuk, handelende over de Natuurlijke Histo„ rie, vindt men, bij 't artikel der *Serpenten*, schoon met „ eene slegte penne, 't borstbeeld van GRANVELLE, nevens „ een' Duivel, wiens Dienaar den Kardinaal een' Pauslijken „ *Cakar* schijnt aan te bieden, met dit Rijmschrift:

„ O GRANVELLE!
„ *Fundament van Nêrlands quelle*,
„ *Weest noch Paeus*,
„ *En vaert daer mede na u Gezelle.*

„ De drie laatste woorden zijn van de zelfde hand, als 't „ gantsch geschreeven Werk, maar, in plaatse derzelven, „ stonden, voorheen, die van *nader Helle*; welken, naderhand, uitgeschrapt zijn."

'sGRAVENHAGE. Een deerlijke ramp trof, in den Jaare 1758, deeze Plaats, of liever een aantal Inboorlingen en Vreemdelingen, op de gewoone Jaarmarkt zamengevloeid.

Op het Buitenhof ftonden, naar gewoonte, eene menigte van Kraamen in rijen gefchaard; omtrent op 't midden, geraakte 's morgens ten half vier eene Kraam, die welriekende Wateren en Oliën te koop veilde, in brand; de droogte en ligtheid der ftoffe deezer draagbaare Winkelen, bragt te wege, dat drie Kraamen wel haast in volle vlam gloorden; eene fterke Noordooste wind voerde de brandende ftoffe, na de Kraamen, beneden den wind ftaande, met zulk een geweld, dat deeze bijkans alle in brand geraakten; veele, die boven den wind ftonden, kreegen door dwarlingen en terugkaatzingen zo veel ontfteekende vonken, dat zij een zelfde lot ondergingen, en, in minder dan een half uur tijds, vertoonde zich 't geheele Buitenhof, als een Vuurpoel. Onbefchrijflijk was de fchrik des geroeps van Brand, 't welk, zo vroeg in den morgenftond, de Kramers uit hunnen flaap wekte. Goed en Leven liep gevaar. Verbijstering en Verwarring heerschten onder de raadloozen; elk zogt zijn Lijf te bergen, en zo veel van zijne Goederen als de nood toeliet. Alles geraakte in de Hofplaats op de been; de Schutterij en de Militie bezetteden de toegangen tot den Brand. De Brandfpuiten wierden aangevoerd, doch konden, van eenige noodwendigheden beroofd, den vereischten dienst niet doen, vóór dat het grootfte gedeelte der Kraamen, en daar onder de kostbaarfte, ten getale van zestig, in de asfche verteerd waren. Eindelijk wierdt men meester van de woedende vlammen, die, door de boomen afgeweerd, de Huizen rondom het Buitenhof ftaande onbefchadigd lieten.

Onmiddelijk naa het blusfen van den Brand, wierdt den Eigenaaren der Kraamen toegelaaten, uit de verbrande ftoffe te zoeken, 't geen niet verteerd was, en hun toebehoorde. Gering was zulks in vergelijking met het der vlamme ten prooi gewordene, of door 't water bedorven. — Het betreurenswaardig lot deezer, buiten hunne fchuld, ongelukkigen verwekte eene algemeene aandoening van medelijden bij meest alle Burgers en Ingezetenen van den *Haag*. Het Hof van *Holland* en de Magiftraat dier Hofplaatze, trok zich den nood dier verlegenen aan, en gaf gelegenheid aan wel-

geplaatste harten om 'er verligting aan toe te brengen, door eene Bekendmaaking, dat Diakonen, vergezeld van een' Advocaat, eene buitengewoone Inzameling zouden doen, ten behoeve deezer ongelukkigen, welke zij van den Predikstoel in de Weekbeurte 's avonds lieten afkondigen. De Leeraar deeze afleezende, voegde 'er veele overtuigende redenen bij, om de Gemeente tot eene ruime Milddaadigheid op te wekken. Aan de Huizen niet alleen, maar ook aan de Kraamen op den *Vijverberg*, en elders, geschiedde de Inzameling, die de aanzienlijke som van ruim 19043 Guldens beliep. — Eenige Gelastigden uit den Hove, en uit de Magistraat deeden bij alle Kraamers, die door den Brand schade geleden hadden, de grootheid daar van verneemen; ieder moest ze, onder Ede, onderscheiden opgeeven, zonder winstderving voor schade te rekenen, en wierdt naar die opgave de Uitdeeling geregeld.

Naadat een klein gezelschap Beoeffenaaren der Nederlandsche Dichtkunde, geduurende eenigen tijd, die edele Weetenschap hadt gekweekt, groeide het allengskens tot een Kunstgenootschap aan, in 't welk verscheiden Mannen van verhevene bekwaamheid zich als Leden deeden aanschrijven. Op den vijftienden October des Jaars 1772 hieldt het zijne eerste Vergadering, in eene der Zaalen van het Gebouw, bij den naam van het *Huis van Prins Maurits van Nassau* bekend. KUNST LIEFDE SPAART GEEN VLYT was het Motto, welk men ter Zinspreuk verkoos. De vrugten van de werkzaamheden der Leden, van tijd tot tijd, door den druk, gemeen gemaakt, beslaan reeds verscheiden Boekdeelen.

Gelijk dit Genootschap, zo diende ook deezer Plaatze, tot geen minder eere, de oprichting eener *Natuur- en Geneeskundige Correspondentie*. Aanleiding daar toe gaf de uitschrijving eener Vraage door de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen te *Haarlem*: „ Welke zijn de Ziekten, „ die uit de Natuurlijke Gesteldheid van het Vaderland „ voortvloeijen? hoe kan men zich tegen dezelve behoeden? „ en door welke Middelen kunnen ze geneezen worden?" De Haagsche Geneesheer J. J. VAN DEN BOSCH, wiens Antwoord met den Gouden Eereprijs bekroond was, hadt, in

de Inleiding, aangemerkt, dat die Vraage groot, en van eenen meer dan gewoonen inhoud was; en, om in alle haare bijzonderheden volkomen beantwoord te worden, naar het oordeel van voornaame Geneeskundigen, eerder het werk van een gantschen Leeftijd, en der vereende Waarneemingen van alle de Geneesheeren in het Vaderland, dan van één enkel mensch zijn zoude, en dus veel eer de voltooijing van veele zwaare Boekdeelen, dan van ééne enkele bepaalde Verhandeling bevatten moest. Doch, niet afgeschrikt door den arbeid, welken de beantwoording dier Vraage vorderde, hadt hij moeite, noch kosten gespaard, om een groot getal Waarneemingen bij een te zamelen, dezelve in haar verband voor te draagen, wettige gevolgen daar uit af te leiden, en dus der Maatschappije aan te bieden, met dien uitslag dat zijn onvermoeide arbeid den opgehangen Eerprijs streek; maar hij was verre van den waan dat hier door aan alle vereischtens zou voldaan worden, en hij de beantwoording dier Vraage tot eene maate van volkomenheid gebragt hebben. Door wel gedaane en veelvuldige agtereenvolgende Waarneemingen kon men alleen aan de beoogde begeerte voldoen, de Bewaaring der Gezondheid onzer Medeburgeren, en de afweering van veele Onheilen, welke hun thans drukten. Schoon deeze onderneeming, bij den voortgang, en in 't vervolg, onmogelijk door één eenig mensch, te volvoeren waare, moest men, naar 't oordeel deezes vlijtigen Geneesheers van dezelve niet geheel afzien. Hij oordeelde, ten deezen jaare, het tijdstip gunstiger, dan men zich daar van verbeeldde, en den tijd gebooren om aan die onderneeming haar volkomen beslag te geeven, door het oprichten eener *Natuur- en Geneeskundige Correspondentie*, bij wijze van onderlinge Societeit, in welke met zamengespannen kragten, tot welzijn van het Vaderland, en ter voortzettinge van de Natuur- en Geneeskundige Wetenschappen in het zelve, zou gearbeid worden. — Twee stukken slegts waren 'er noodig om dezelve tot stand te brengen. Het toezenden van welgedaane Waarneemingen, zo wegens het Weerkundige als het Geneeskundige. — Ten anderen, het opbrengen van eenige Penningen, tot goedmaaking der kosten, noodig

tot

tot het inzamelen, en vervolgens weder uitgeeven der Waarneemingen. — Wat het eerste aanbelangde, hadt hij alle hoop op de Heeren, die hem met hunne Berigten tot het opmaaken zijner Prijsverhandelinge vereerd hadden, op de kunde en ijver van veele anderen, die hem dagelijks hunnen bijstand aanboden; en, wat het tweede betrof, vleide hij zich dat welmeenende Vaderlanders zich niet zouden onttrekken, om, door eene kleine jaarlijksche toelaage, deeze Oprichting tot stand te doen koomen, en te ondersteunen, en alzo de Geneeskunde in de Nederlanden, en daar door het welzijn en de behoudenis der Medeburgeren te bevorderen.

Hooge en aanzienlijke Persoonen, onder welken de Prins van Oranje, en andere Heeren der Regeeringe van onderscheide Gewesten, toonden zich genegen om dit Ontwerp tot stand te brengen, Patroonen, Mecenaaten en Bestuurende Leden te zijn, en met hun voorbeeld glans en kragt 'er aan bij te zetten: een breedvoerig uitnoodigend *Programma* tot deelneeming in deeze Societeit, opgericht onder de Zinspreuk: *Longum iter est per Ratiocinia, breve & efficax per Exempla*, zag het licht. Tot de vereischte Penningen, wierdt de eerste inschrijvinge aan de Edelmoedigheid der Begunstigeren en Begunstigsters overgelaaten; en voorts de Jaarlijksche toelaage op twee Dukaaten bepaald. Wij melden deeze bijzonderheid naardemaal, de Jaarlijksche deelneeming, bij eene nadere schikking, op één Dukaat voor 't eerste jaar gebragt is; terwijl men zich vleide in staat te zullen zijn om dit nog laager te brengen: een doorslaand blijk, dat het getal der Deelneemeren groot moest weezen, en de Bestuurders niets anders bedoelden dan het bestendig maaken deezer Societeit, welker heilzaame inrigting van alle zijden blijkbaar doorstraalde.

Honderdmaalen, en nog meer, was *Oranje* de leuze van Oproerigheden. *'s Graavenhage*, de verblijfplaats des vereerden, doch, indedaad, door de manier der eerbetooninge, geschandvlekten voorwerps, gaf hier van het eerste voorbeeld, in het einde des Jaars 1782, met een voorval, zedert bij den naam van *St. Nikolaar-avond* of *Haagsche Vrolijkheid* bekend. Het volgende gaf daar toe aanleiding.

Z 5 Zeer

Zeer verdeeld waren, ten deezen tijde, de gevoelens der Ingezetenen over het gedrag van 's Lands Admiraal, omtrent het bewind over de Zeezaken, en het volbrengen van de bevelen der wetgeevende Magt. Sommigen waren van oordeel: dat WILLEM DE V. een schandelijk misbruik maakte van zijn gezag, en zich van hetzelve bediende om de bevelen der Hooge Overheden te doen mislukken, of van de noodige uitvoeringe te ontzetten. Anderen, daarentegen, meenden: dat hij, tot 's Lands meeste oirbaar, zijnen pligt betragt, en in stede van laster, aller lof verdiend hadt. Van de laatstgemelden vondt men een goed getal in den *Haag*.

De Nieuwsschrijver dier plaatze, altoos uit op de bevordering en vergrooting van de eere van 't Huis van *Oranje*, stelde, in zijn Dagpapier, op den vierden December des gemelden jaars, eene aankondiging, volgens welke, tegen Maandag den negenden dier Maand, in de *Oude* of *St. Joris Doele*, een Dankadres aan Zijne Hoogheid zou worden voorgeleid. Men wagtte, egter, dien dag niet af, om het gemeen van deszelfs inhoud te verwittigen. Zeker Haagsche Burger, VERMEULEN genaamd, nevens deszelfs Zoon, en eenen Zweed, GUSTAAF UNDHEEM, liepen daar mede rond bij de huizen, en booden het aan ter ondertekeninge. Het Adres hadt, onder andere, ook zijn opzigt op zekere Justificatoire Memorie, in October, door den Prins ingeleverd ter Algemeene Staatsvergaderinge, en op de opening daarin gedaan, wegens het bestuur van de Zeemagt van den Staat. Voor deeze opening en de Vaderlandlievende poogingen, bij Zijne Hoogheid aangewend, oordeelde men, dezelve staatelijk en openlijk te moeten dankbetuigen. Wij meenen onzen Leezeren geenen ondienst te zullen doen met de invoeging van dit Adres, om hun dus gelegenheid te geeven tot verscheiden aanmerkingen over deszelfs zonderlingen inhoud. Van woord tot woord luidde het aldus:

„ DOORLUCHTIGE VORST EN HEER!

„ Geeven met schuldige onderdanigheid en eerbied te kennen de ondergeteekenden, alle Burgers en Schutters, mitsgaders Ingezetenen van *'s Gravenhage*:

„ Dat

„ Dat de ondergetekende zedert een geruimen tijd met groot leedweezen en verontwaardiging vernomen hebben de ongegronde Vermoedens, leugens en calumnien van veele kwalijk geintentioneerde Ingezetenen van allerlei Staat en rang in onze Republiek, omtrent het gedrag, 't welke Uwe Doorl. Hoogheid in het bestieren van 's Lands Zeemagt zedert het uitbersten van den Oorlog met *Engeland* gehouden hebt.

„ Dat die toomlooze lasterzugt en ongehoorde licentie van eenige ontaarde Ingezetenen, en Oproermakers zo verre is gegaan, dat men zich niet ontzien heeft, om den goeden naam en reputatie van Uwe Doorl. Hoogheid, zelfs bij verscheide fameuse libellen en lasterschriften, zo onregtvaardig als straffeloos te bezwalken, en Hoogdenzelven op de schandelijkste wijze ten toon te stellen, als een verrader van 't Vaderland, en de oorzaak van deszelfs tegenwoordige rampen met de haatlijkste colouren af te schilderen, en bij de gemeente zwart te maaken.

„ Dat de ondergeteekenden gelijk ook alle brave en welmeenende Ingezetenen van 't Vaderland, zich integendeel ten vollen verzekerd gehouden hebben, dat de zo genaamde inactiviteit en beklaaglijke staat van onze Zeemagt geenzins aan een verkeerd gedrag of kwaade directie van Uwe Doorl. Hoogheid, maar aan andere oorzaaken en omstandigheden, die geheel buiten Uwe Hoogheid zijn, en wel speciaalijk aan een verwaarloozing en verval van gemelde Zeemagt, zedert den tijd van omtrent tachtig jaaren, was toe te schrijven.

„ Dat wijders ook uit de petitien van Oorlog, en andere gedrukte stukken, het aan een iegelijk bekend is, dat Uwe Doorl. Hoogh. van het begin Uwer administratie af, alle Uwe poogingen hebt aangewend, en al Uw gezag besteed, om onze vervallen zeemagt weder in orde te herstellen, en in dien staat te brengen, dat wij voor geene aanvallen van Vijanden te vreezen hadden, en opdat het Vaderland in het geruste en ongestoorde bezit van haar dierbaare vrijheid blijven zoude.

„ Dat

„ Dat hoe zeer de ondergeteekenden al verder ten vollen overtuigd zijn, dat Uwe Doorl. Hoogh. zedert het ontftaan van den Oorlog met *Engeland*, alles wat in Hoogstdezelfs vermogen is geweest, heeft aangewend, om den vijand alle mogelijke afbreuk toe te brengen, in zo verre de tegenwoordige fituatie van 's Lands vervallen Zeemagt zulks heeft gepermitteerd, en dat dus Hoogstdezelve het welzijn van het Vaderland op de best mogelijke wijze, en met de zuiverste inzigten, behartigd heeft, egter de ondergeteekenden tot hun fmertelijk leedweezen hebben moeten zien, dat deeze welmeenende en Vaderlandslievende pogingen niet in ftaat zijn geweest, om in die factieufe en oproerige tijden te beletten, dat Uwe Doorl. Hoogheid, gedurende den tegenwoordigen famen Oorlog, bij continuatie het voorwerp der lastering van verfcheide onnaade en ondankbaare Ingezetenen geweest is.

„ Dat Uwe Doorl. Hoogheid eindelijk, ter verdediging van deszelfs gefchonde eere, goeden naam en reputatie, en tot weeringe van alle valsaartige infinuatien en lasteringe, noodig en raadzaam geoordeeld heeft, om op den zevenden October des Jaars 1782 aan Hun Hoog Mog. over te geeven een Misfive, benevens een ample Memorie, behelzende een gedetailleerde opening van Zijne gehouden directie als Admiraal Generaal van de Unie; Ten einde daar door zo wel zijne tijdgenooten, als de onbevooroordeelde posteriteit, te overtuigen, en met onwrikbaare bewijzen te ftaaven, dat 'er ftaande deezen Oorlog geen inactiviteit of werk- en ijverloosheid in het beftuur, in het werk der Marine plaats gehad heeft, zo dat het niet aan Uwe Hoogheid te wijten is, dat 's Lands navale magt, die zedert bijna een halve eeuw voor deszelfs geboorte in het diepste verval geraakt was, thans door deszelfs zwakheid en onbestaanbaarheid geheel buiten ftaat is, om aan een magtigen vijand, welke gedurende die geheele reeks van jaaren zijne Zeemagt fteeds vermeerderd en verbeterd heeft, het hoofd te bieden, en gevoelige flagen toe te brengen.

„ Dat de ondergeteekenden derhalven gemeent hebben, niet langer te moeten uitftellen, maar dit tegenwoordige tijd-

ftip

ſtip waar te neemen, om aan Uwe Doorl. Hoogh. openlijk en op de plegtigſte wijze te betuigen hunne gevoelens, niet alleen van liefde, eerbied en onverbreekbaare verknochtheid, die hen ten opzigte van Uwe Hoogheid altoos bezield hebben, maar teffens ook van nederige erkentenis en opregte dankbaarheid, wegens Hoogstdeszelfs betoonden onvermoeiden ijver en waakzaamheid voor de ware belangen van den Staat, en voor de heilzaame pogingen door denzelven aangewend om ons lieve Vaderland in de jammerlijke en elendige ſituatie, waar in hetzelve zich thans bevind, op het voetſpoor Zijner Doorl. Voorvaderen, zo veel mogelijk te beſchermen, en voor deszelfs ondergang te bewaaren, met toewenſchinge dat de goede Voorzienigheid, die Uwe Doorl. Hoogh. aan het hoofd van deeze Republiek geſteld heeft, denzelven in de waarneeminge van Zijne zwaarwigtige en aanzienlijke post kragtdadig zal onderſteunen, Zijne heilzaame, welmeenende en Vaderlandslievende pogingen, tot 's Lands behoud en toekomend welvaaren, op allerlei wijze zal zeegenen, en Hoogstdenzelve over alle zijne vijanden en lasteraars zal doen triumpheeren. En voorts met betuiging en verzekering dat Uwe Doorl. Hoogh. de ondergeteekenden ten allen tijden zal bereid vinden, om, als getrouwe Burgers en Schutters, agtervolgende hun eed en pligt, Uwe dierbaare en luisterrijke perſoon, mitsgaders het Vorſtelijke Huis, tegen alle aanvallen, conſpiratien en onderdrukkingen Zijner Vijanden met hun goed en bloed te helpen beſchermen en verdeedigen."

De Prins Stadhouder, den inhoud van dit Adres en het rondloopen met hetzelve verſtaan hebbende, deedt, door den Baron VAN DER DOES, Baljuw van *'s Hage*, aan de Regeeringe dier plaatze verklaaren, dat hoewel Zijne Hoogheid het opſtellen en ter teekeninge aanbieden van een Adres beſchouwde als eenen blijk van ijver voor hem en zijn Huis, dezelve, egter, niet gaarne een Dankadres zoude ontvangen, ten ware de onderteekenaars het deeden met genoegen en uit overtuiginge: weshalven gemelde Zijne Hoogheid verzogt, dat 'er maatregelen mogten beraamd worden ter voorkominge van allen ongenoegen onder de Burgers.

Inmiddels ging het teekenen zijnen gang. De drie bovengenoemde Yveraars vervoegden zich aan de huizen van verscheiden Burgers, om dezelve tot teekenen te beweegen; hier en elders, alwaar ze het noodig vonden, gebruikten ze, ten dien einde, redenen, die meer dringende dan overtuigende waren. Onder andere, wil men, dat zij zich vervoegden aan het huis van zekeren Heer, die over hun bedrijf zijn uiterste genoegen betuigde, en, ten blijke daar van, hun ten geschenke gaf een goed getal Dukaaten; onder de plegtige verbintenisse, van den naam diens ijverigen Oranjevriends nooit te zullen openbaar maaken. Zij namen het geschenk aan, onder voorwaarde, evenwel, van het Geld te mogen uitdeelen onder verscheiden Werkhuizen, om aldaar, op de gezondheid van zijne Hoogheid en het Vorstelijk Huis, verteerd te worden. Hier toe gereedelijk verlof hebbende bekomen, begaven zij zich eerst na de Drukkerij van den Haagschen Courantier, vervolgens na 's Lands Geschutgieterij, en eindelijk na eenige andere Drukkerijen, overal Geld en Oranjelinten uitdeelende, om zich voor het eerste vrolijk te maaken, en met het laatste te pronken: alles ter eere van den Prins VAN ORANJE.

Geduurende deeze heimelijke beweegingen, wierdt, op het voorstel van den Baron VAN DER DOES, het ronddraagen of ter teekeninge leggen van het gemelde Dankadres verboden, op eene boete van duizend Guldens. Men zat, egter, niet stil met het vervaardigen van diergelijk een Geschrift. Op den zesden December, zag men ten voorschijn koomen een Dankadres, voorgedraagen door den Burgemeester SLICHER, als Kolonel der Schutterije, laatende aan elk de vrijheid om het al of niet te onderteekenen. Hoewel het niet uitweidde in zo veele bijzonderheden als het reeds gemelde Geschrift, behelsde het, nogthans „ eene hartgrondige dank„ zegging vooral hetgeen Zijne Doorl. Hoogheid in Hoogst„ deszelfs aanzienlijke posten tot weezendlijk welzijn van „ dit gemeenebest had aangewend;" als mede eene verklaaring der onderteekenaaren „ dat zij berustten in alle het„ geene Zijne Doorl. Hoogheid met opzicht tot 's Lands „ zaaken hadt verricht." De geheele Krijgsraad en alle de

Schut-

Schutters onderteekenden dit Adres. Men benoemde daarenboven den Bailjuw van *'s Hage*, nevens de drie Burgemeesters en den Sekretaris VAN DER GOES, om den Prinse te bedenken voor deszelfs ijver en waakzaamheid voor de Haagsche Burgerije.

Lieden van doorzigt en bedaardheid beschouwden, ondertusschen, alle deeze beweegingen met een schroomagtig gemoed. Zij meenden daar in te bespeuren, een ontwerp om het getal van 's Prinsen aanhangers te vergrooten, en den zulken, die eene andere zijde volgden, den moed te beneemen. Reeds in den voormiddag of morgenstond van den zogenaamden *St. Nikolaasdag* zag men eenige Drukkersknegts met Oranjestrikken op de hoeden zwieren. Doch hun getal groeide merkelijk aan tegen den avond, door het bijkomen der bedienden van 's Lands Geschutgieterij en van eenige Drukkersgezellen. Zij liepen door verscheiden oorden der plaatze, drinkende, zingende, danzende en bij herhaaling roepende *Vivat Oranje!* Alwie hun ontmoette, spraken ze onbescheiden aan, vraagden hun af, *of ze goede Prinseluiden waren?* en noodzaakte dezelve, hen te verzellen, en hunnen Aanhang te vergrooten. Op het Binnenhof, alwaar ze met flambouwen verscheenen en vuurwerken afstaken, dwongen ze de Officieren der Bezettinge, hunne gewoone Kokarde van hunne hoeden te neemen, en van eene Oranjekleur in de plaats te stellen; voorts met hun te danzen, en den gemelden zang aan te heffen. Eindelijk begaven ze zich, laat in den avond, of reeds in den nacht, na verscheiden aanzienlijke huizen, onder andere bij den Raadpensionaris VAN BLEISWYK, alwaar ze zich zeer onbetaamelijk aanstelden. De Bode van *Dordrecht* wierdt gantsch onvriendlijk behandeld.

Uit een geheel onderscheiden oogpunt wierden deeze beweegingen aangezien, naar gelange van eens ieders gezindheid of wijze van denken. In eene vervroegde Vergadering der Staaten van *Holland*, noemde de Prins het voorgevallene op *St. Nikolaasavond* met den zagten naam van *Vreugdebedrijven der Ingezetenen, zo op het Binnen- en Buitenhof, als op eenige andere plaatsen, doch zonder, zo verre* hem

hem bewust was, zich schuldig gemaakt te hebben aan eenige daadelijkheden, of aan ietwes dat als een Oproer konde worden geconsidereert.

Eene geheel andere taal spraken de Afgevaardigden van *Dordrecht* en *Amsterdam*, in de Vergadering van *Hollands*. De zogenaamde Vreugdebedrijven noemen ze *brutaliteiten* en *straatschenderijen*, en schrijven het niet ontstaan van verdere ongeregeldheden daar aan toe: „ om dat de geest van „ oproer tegenswoordig niet algemeen genoeg is, om de „ Ingezetenen uit hunne Huizen tot diergelijke feitelijkheden „ te lokken." Zij betuigen als hun gevoelen, dat deeze gebeurtenis door den Souverein met geen onverschillig oog kan aanschouwd worden: „ Vooreerst, om dat dit Op„ roer, als onder 't oog en met bespotting van den Souve„ rein is begonnen; en ten anderen, om dat de baldaadig„ heden, niet agter af in den een of anderen hoek van „ 's *Hage* maar op het binnen en buiten Hof gepleegd, met „ alle bedaardheid zijn aangezien, zonder dat dit 't zamen„ gerot gespuis tegengehouden, verstrooit, of van wegens „ den Fiscaal van den Hove van *Holland*, of den Baljuw „ van 's *Hage* (voor zo veel Heeren Gedeputeerdens voor„ noemd bekend is) eenige demarche ter deeze zaake *is* ge„ daan. — Zo dat het zeer twijfelagtig moet voorkomen, „ of wel eenige toereikende voorziening voor het toekomen„ de is gedaan, bij aldien de aanstokers van deeze strafwaar„ dige onderneeming (waar onder zeer notable Personagiën „ genoemd worden) hunne mislukte poogingen, met uitzigt „ van een beter succes, zouden mogen goedvinden te her„ vatten, en het Land in de uiterste wanorde te brengen."

Gemelde Afgevaardigden hier op in bedenking hebbende gegeeven, of niet na de Belhamels en Aanstookers van het begonnen Oproer behoorde onderzoek gedaan te worden, als mede, waarom de Fiskaal van den Hove en de Baljuw van 's *Hage* geene Crimineele vervolging hadden aangesteld, wierden de Heeren Gedeputeerden voor derzelver ijver bedankt, en tot het gemelde onderzoek beslooten.

De Advokaat LUIKEN wierdt vervolgens benoemd, om bij voorraad den post van den Hof-Fiskaal 'T HOEN waar te nee-

neemen. Zommigen fpraken om de Vergadering van *Holland* na *Haarlem* te verleggen. Anderen deeden den voorflag om het bevel over de vier Regimenten Lijfwagten op te draagen aan Gekommitteerde Raaden, naardien dezelve, onder 't tegenwoordige bevel van den Kapitein Generaal, van geen nut geweest waren.

De VERMEULENS, Vader en Zoon, nevens den Zweed UNDHEEN, uit dit alles ziende, hoe ernftig deeze zaak wierdt opgenomen, vonden geraaden, hunne veiligheid in de vlugt te zoeken. Zij begaven zich na *Kleefsland*. Een Staatenbode, gezonden om hen op te eifchen, keerde onverrigter zaake te rug; de Kleeffche Regeering, met 's Konings toeftemming, weigerde hen over te leveren, om dat de misdaad der vlugtelingen, in den brief van opeifchinge, niet was uitgedrukt. Naa dat zij vervolgens eens en andermaal waren ingedaagd, hebben ze geraaden geoordeeld, zich buiten 's Lands te houden, veelligt, om dat hun eigen Geweeten hen genoeg verkondigde de ftraffe, welke zij verdiend hadden.

Eene hooggaande en in gewigtige gevolgen vrugtbaare opfchudding, in den Jaare 1785 alhier voorgevallen, droeg zich in deezer voege toe. Op Zondag, den vierden September des gemelden jaars, bevonden zich, op de Paradeplaats in *'s Hage*, eenige Leden van Genootfchappen van Wapenhandel, uit nabuurige plaatzen, allen kennelijk aan hunne onderfcheidene Uniformen. Bij het afloopen der Parade, die, op Zondag, doorgaans talrijker is dan op andere dagen, toen elk zijnen weg ging, wierden eenigen der gemelde perfoonen gevolgd en van agteren fterk gedrongen, onder een fterk geroep van *Weegluis*, *Weegluis*: een fcheldnaam, den Patriotten, door de menigte, veelal na 't hoofd gefmeeten.

De dus aangevallenen, onkundig van 't gevolg, vonden hier op geraaden, te wijken, terwijl een derzelven, te *Leiden* thuis behoorende, door een Soldaat der Hollandfche Guarde fmaadelijk bejegend wierdt. Een Haagenaar, dit verneemende, trekt hierop zijnen Degen, en zwaait met denzelven in 't rond, om den aandrang af te keeren. Hier

over rijzen woorden; bij welke gelegenheid een Burgerman, handgemeen wierdt met een ander Lid van het Genootschap, en, door den slag met een stok, eene wonde aan het hoofd bekwam.

De gemelde persoonen hierop hunnen weg vervolgende, voegden zich wederom eenigen van hun gezelschap bij hen, die, door den drang, van hun waren afgeraakt. Doch, alzo het schelden en raazen hand over hand toenam, traden zij in een huis, op den hoek der Veenestraat, daar de Drossaart VAN DER HOEVE, verwittigd van 't geen 'er gaande was, verzeld van eenen Dienaar, eerlang zich bij hen vervoegde. Na een weinig toevens, begaven zij zich na het huis van eenen Herbergier EVERTZE, de gewoone Vergaderplaats der wapenoeffenende leden.

Intusschen hadt de Drossaart, van het voorgevallene, kennis gegeeven aan den Prokureur Generaal, en vervolgens aan Heeren Commissarissen, welke de beteedigde persoonen bij zich ontbooden, om hunne klagten in te brengen. Van een talrijken stoet gemeen volk verzeld, begaven zij zich na het Hof.

Van de aangevallene Vrijwilligers vinden wij gemeld den Makelaar VOOGT van *Schiedam*, HARTEVELT, Distelateur te *Leiden*, en DROSMAN, Zilversmid te *Vlaardingen*; vervolgens de broeders ARNOLD, VAN DE POLL en MARTENS, allen Haagenaars, en eindelijk J. C. ENGELKE en J. J. HARTENROTH, Studenten te *Leiden*. De drie eerstgemelden wierden thans alleen gehoord, terwijl de overigen, om de zaaken te beter zich te kunnen herinneren, tot 's anderendaags uitstel verzogten. Zo dra het verhoor was geëindigd, begaven zich de gemelde persoonen na het huis van den Prokureur HARTEVELT, langs den agtertrap van het Hof, alzo zij niet verkoozen, door de Dienaars van 't Geregt verzeld te worden.

Bij hunne komst op de straat, ('t was thans vijf uuren in den agtermiddag,) wierden ze spoedig omringd van eene groote menigte volks, die hand over hand toenam. Op de hoogte van 't Stadhuis wierden ze gezien van den Onderschout van '*s Hage*, die straks hun eenen Geregtsdienaar

hen zondt, om te verneemen, of hun eenige overlast gebeurde.

Eindelijk bereikten de Vrijwilligers het huis van den Prokureur HARTEVELT, voor 't welk de Geregtsdienaar eenigen tijd vertoefde, om een oog in 't zeil te houden. Doch alzo 'er niets onbehoorlijks voorviel, keerde hij weder na 't Stadhuis, om aan den Onderschout verslag te doen. Van dit oogenblik bedienden zich eenigen uit den zamengevloeiden hoop, pleegende thans eenige baldaadigheden, door het werpen met steenen en vuiligheden, en het smaadelijk knippen op hunne nagels.

Thans vervoegde zich, aan 't huis des Prokureurs, de Bloemist ALBERTS, in wiens tuin, onder de *Olieboomen*, het Genootschap zijne wapenoeffeningen gemeenlijk verrigtte, als mede zekere VAN RYSSEN, Logier in *'s Hage*. VOOGT, na *Schiedam* willende wederkeeren, boden zich deeze persoonen aan, om hem te geleiden na de Stadsherberg, alwaar zijn rijtuig stalde, alzo hij den weg derwaarts onkundig was. Onder 't voortgaan wierden ze gevolgd van eene talrijke menigte volks, die telkens aangroeide uit de kleine slopjes en steegjes, uitkomende in de Straat, door welke zij hunnen weg namen. Van schelden en smaaden, slaat wel haast het uitzinnig Graauw over tot daadelijkheden, tot werpen met steenen en vuiligheden; 't welk hen noodzaakte, de vlugt te neemen in 't huis van zekeren WESTMAN, in de Wagenstraat, waar uit zij, door eene agterdeur, gebragt wierden op de Dunne Bierkade. Hier raakten de drie persoonen van elkander, en VOOGT voor zeker huis, alwaar hij aanbelde, doch niet wierdt binnen gelaaten.

Terwijl hij hier stondt, omsingelde hem wel haast eene groote menigte volks, door eenige van welke hij zwaar mishandeld wierdt, inzonderheid door een persoon, als een Jaager, in 't groen gekleed, en door een baldaadigen armen Jongen. In haare losgelaatene woede en hoonende baldaadigheid bragt hem een jonge Vrouwspersoon, door middel van eene Parapluï, een zwaaren slag toe aan het hoofd. Eindelijk wierdt VOOGT ontzet, uit de moorddaadige handen

van 't gepeupel, door zekeren Loodgieter, en door den Stal in de Stadsherberg geleid.

De Prokureur Generaal, intusschen, van 't Hof zijnde thuis gekomen, gaf straks bevel aan eenen der Geregtsdienaaren, zich te begeeven na het huis van den Prokureur HARTEVELT, om te verneemen, wat 'er gaande ware; doch hij bemerkte 'er geenen onraad. De Drossaart, midlerwijl, van den Fiskaal LUIKEN verstaan hebbende, dat 'er, voor 't meergemelde huis des Prokureurs, iets gaande was, gaat insgelijks derwaarts, doch verneemt, uit zekeren Jongeling, dat op de Veerkade een persoon door het graauw zeer zwaar mishandeld wierdt. Straks neemt hij daar heen zijnen weg, verzeld van den Prokureur HARTEVELT en den jongsten ARNOLDS, welke laatste, eenigzins beschonken, eenen Sabel voor den borst onder zijnen Rok droeg. De twee laatsten, door eenige Jongens, voor *Weegluizen* gescholden wordende, loopt de Drossaart hun na, en bestraft hen deswegen.

Thans voegde zich insgelijks bij dit gezelschap de bovengenoemde ARBERATS, en namen ze gezamentlijk gang na de Stadsherberg. Op het zo genaamde Groene Wegje begon het gemeene volk, zich niet stoorende aan den Drossaart, te vloeken en te schelden, met vuiligheden te werpen en hen aan alle kanten te omsingelen. Bij het *Zieke* wierdt ARNOLDS tegen het lijf geloopen door een Soldaat, die den voorgemelden Sabel hebbende gegreepen, door den Drossaart aangepakt, en voorts gebragt wierdt, door behulp des gemelde persoonen, in de Stadsherberg, alwaar ze voogt nog vonden zitten. Zo sterk en geweldig was hier de toevloed en aandrang van buiten, dat een Dienaar van den Prokureur Generaal, door den Drossaart aan de deur geplaatst, zich genoodzaakt vondt, met eenen slag met zijnen Stok eenen Soldaat te rug te drijven: welke Soldaat, vervolgens, met zijnen Sabel na hem sloeg, doch in zijn oogmerk mislukkende, hem eenen scheur in zijnen Rok toebragt.

Om

Onder dit alles, en naa dat vervolgens de glazen met eenen steen waren ingeslagen, zondt de Drossaart, door een Vrouwspersoon, berigt aan den Prokureur Generaal van 't geen thans voor de Stadsherberg omging, met nevensgaande verzoek om hem eenigen bijstand van Krijgsvolk te willen toezenden. Hier op begeeft zich de Prokureur na de Hoofdwagt, en aan den Kapitein na den Bevelhebber gevraagd hebbende, ten einde om van denzelven de begeerde hulp te verzoeken, ontvangt hij tot antwoord, dat deswegen alle verder aanzoek noodeloos was, alzo de Hoofdwagten, eens voor altoos, een algemeen bevel hadden ontvangen, om bij het eerste aanzoek, aan de Justitie, zo van het Hof als van *'s Hage*, den gepasten bijstand te verleenen.

De Prokureur, van eenig Krijgsvolk verzeld, begaf zich hier op na de Stadsherberg, alwaar men den bovengemelden Soldaat in verzekering hadt genomen. Deezen, nevens VOOGT, ALBERTS, den Prokureur HARTEVELT en ARNOLDS, plaatst hij in een Rijtuig, en begeeft zich dus na de Voorpoort. Niet talrijk, althans zeer zagtzinnig en weereloos, moet de bende gewapende Manschap geweest zijn, alzo, onder 't voortrijden, verscheiden steenen na den Wagen geworpen wierden. Naa een kort verblijf bij den Cipier, vertrokken de vier gemelde persoonen na het huis des Prokureurs, 't welk kort daar op, van vooren en van agteren, van eene menigte volks omringd wierdt: waarom VOOGT en de anderen, het onveilig oordeelende, van daar te vertrekken, te raade wierden, 'er nog eenigen tijd te vertoeven.

Thans zondt de Prokureur Generaal na de Ruiterwagt, om van dezelve hulp te verzoeken, die hem ook beloofd wierdt, doch niet zeer spoedig moet verleend zijn. Althans de zamengevloeide menigte deinsde allengskens af: en van dit oogenblik bedienden zich de meer genoemde persoonen, om elk zijnen weg en na huis te keeren; 't welk thans gebeurde, zonder dat zij eenigen verderen moedwil ondervonden.

Terwijl dit in den *Haag* voorviel, bevonden zich de Heeren VAN BERCKEL en DE GYZELAAR, Pensionarissen van *Amsterdam* en *Dordrecht*, nevens derzelver huisvrouwen,

aan den Leidſchendam, om zich aldaar dien dag, bij eenen hunner vrienden, te verlustigen. Zij waren met een Jagt derwaarts vertrokken, en wierden op de zelfde wijze te rug verwagt. Om hunne bekende Vaderlandſche denkwijze hadden deeze Heeren, zints geruimen tijd, bij veelen in 't oog geloopen; van welke men nu vreesde, dat dezelven, in de tegenwoordige gisting der gemoederen, veelligt, iet kwaads konde wedervaaren. Te meer hadt men thans eenigen grond voor die vreeze, dewijl men, op deezen oproerigen Zondag, iemand uit het muitende graauw, den moorddaadigen wensch hadt hooren uitſlaan, om DE GYZELAAR en eenige andere Patriotten in handen te mogen hebben, om ze te verſcheuren.

De Penſionaris van eene andere Stad, bij wien de bovengemelde vreeze was opgekomen, vervoegde zich bij den Heer Raadpenſionaris, om aan denzelven zijn vermoeden onder 't oog te brengen, en, ter afwendinge van het gevaar, welk het thuiskomende gezelſchap dreigde, den noodigen bijſtand te verzoeken.

Straks wierdt eene bende van de Garde te paerd gezonden, om op de aankomst van het Jagt te passen, en het gezelſchap, in veiligheid, na deszelfs Logementen te geleiden. Dit geſchiedde zonder eenige opſchudding, hoewel het gezigt der Ruiterbende, bij de aankomst van het Jagt, eenige verwondering en ontſteltenis veroorzaakte aan het aanzienlijk gezelſchap, vooral aan de Vrouwen, als zijnde onkundig van 't geen, in haar afweezen, in den *Haag* was voorgevallen. Omtrent dien zelfden tijd wierden 's nachts, de glazen ingeſlagen, aan drie onderſcheidene huizen, onder andere aan dat van de Heere en Mr. PIETER PAULUS, Fiskaal bij de Admiraliteit op de Maaze.

De zulken onzer Leezeren, wien het voorgevallene in de laatere dagen heugt, herinneren zich, hoe deeze opſchudding den grond heef gelegd van, of liever openlijk doen uitbarſten, de verwijdering tusſchen Staaten van *Holland* en WILLEM DEN V, die van het Commando over de Bezetting van 's *Hage* vervallen verklaard zijnde, zijne gewoone verblijfplaats verliet, en geruimen tijd afwezig bleef.

't In

'T Is onze schuld niet, dat wij de Geschiedenissen deezer Plaatze verhaalende, telkens bij oproerige beweegingen moeten stilstaan. Te merkwaardig is de ontmoeting, de Heere OCKER GEVAERTS, Burgemeesters en CORNELIS DE GYZELAAR, Pensionaris van *Dordrecht*, thans Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, wedervaaren, dan dat wij dezelve, op de zwarte lijst, niet zouden vermelden. In een geägt Geschrift, de lotgevallen der onrustige dagen van ons Gemeenebest vermeldende, wordt het veelgerugtmaakende voorval aldus verhaald.

'T Is bekend, dat, zedert het vertrek van Zijne Hoogheid Prins WILLEM DEN V uit den *Haag*, in den Jaare 1785, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, of, bij derzelver afweezigheid, de Heeren Gekommitteerde Raaden, de daadelijke oeffening van het opperbevel over de Krijgsbezetting waarnamen; en dat, in gevolge hier van, een vaste voet beraamd was op de eerbetooningen, welke, door de wagtdoende manschap, aan dezelven moesten beweezen worden. Op den vijftienden Maart, wanneer men meende dat de beraamde eerbewijzen eenen aanvang zouden neemen, vernam men reeds eenig gemompel, onder de zodanigen, die zich verbeeldden, dat 's Lands Staaten zich t'onregt eene eere toeëigenden, welke, huns bedunkens, het uitsluitende voorregt van den Prinse Stadhouder, als Kapitein Generaal der Krijgsmagt van den Staat, was. 's Anderendaags, wanneer, met het betoonen der Krijgseerbewijzen, bij het aangaan en scheiden der Vergaderinge van *Holland*, daadelijk een begin zou gemaakt worden, verzamelde zich eene groote menigte volks, op het Binnen- en Buitenhof, tusschen de zogenaamde Stadhouders- en Granadierspoort, doch inzonderheid bij de eerstgemelde, welke, volgens de nieuwe schikking, vóór en geduurende de zitting van Hunne Edele Groot Mogende, moest geopend blijven, tot eenen doortogt voor de Koetzen. Uitgezonderd het dringen van eenigen uit de menigte, en de moeite, welke zommige Leden hadden om de Vergaderplaats te bereiken, liep alles in draaglijke orde af; de waakzaamheid en moed des Drossaarts

en der Dienaaren van Heeren Gekommitteerde Raaden hadden hier van inzonderheid de eere.

Doch men scheen dien dag alleenlijk te hebben besteed, om de gelegenheden te bespieden, om vervolgens *zijnen* slag, zo veel te gewisser, te kunnen waarneemen. Hoe 't zij; op Vrijdag, den zeventienden Maart des Jaars 1787, liet het zich aanzien, dat het thans niet zo vreedzaam en bedaard zoude afloopen. Bij tijds verzamelde eene aanzienlijke, en nog veel grooter menigte, dan 's daags te vooren, en onder deeze verscheiden Leden van het berugte Oranje-corps, onder welke zich ook bevondt de befaamde HESS, die, al zints eenigen tijd, bij de vreedzaame Burgers, als een begunstiger van Oproerigheden, hadt in 't oog geloopen. De meeste toeloop was wederom bij de Stadhouderspoort, door welke de bovengemelde Heeren GEVAERTS en DE GYZELAAR moesten rijden, om langs den kortsten weg, van het huis, alwaar de Heeren van *Dordrecht* hunnen intrek hebben, aan de Vergaderplaatze van Holland te koomen. Met veele moeite geraakte het rijtuig door den drang der zamengevloeide menigte; 't geen, egter, bezwaarlijk zou gelukt zijn, zonder de getrouwe hulp en ijver des Drossaarts en zijner Dienaaren, en van eenige Ruiters, die bij den brug van de Stadhouderspoort geplaatst stonden.

Geduurende de Vergadering van Hunne Edele Groot Mogende, waren derzelver Gekommitteerde Raaden, op het gerugt en gezigt der zamengevloeide menigte, insgelijks bijeen gebleeven. Dewijl de ongemeene toevloed niets goeds voorspelde, hadden zij, aan den bevelhebbenden Officier der Zwitzersche Garde, de ernstigste bevelen gegeeven, alles te moeten aanwenden, 't geen dienstig was ter handhaavinge der goede orde, en voorkominge van alle ongeregeldheden, *ja zelf* (des noods) *geweld met geweld te keer te gaan.*

Ondanks dit alles bleef het gemeen even onstuimig; de snoodste oogmerken waren uit veeler gelaat te leezen. Terwijl de bovengemelde HESS, en zekere BAUER, de gemoederen onder de menigte meer en meer ophitsten en gaande maakten, scheen den snooden MOURAND, Pruikemaaker van

am-

ambacht, de moordlust ten oogen uit. Eindelijk scheidde de Staatsvergadering, wanneer de twee bovengenoemde Dordrechtsche Afgevaardigden, zich in hunne Koets geplaatst hebbende, aan den Koetzier belastten, langs den zelfden weg, te weeten door de Stadhouderspoort, na hun Logement te rijden. Doch naauwlijks waren hunne paerden eenige stappen gevorderd, en zij tot aan de overdekte Gaanderij genaderd, of de zamengeschoolde en op elkander gepakte menigte belette den verderen voortgang, onder het aanheffen van een oorverdoovend en schrikwekkend getier. Geen kleine angst ontstondt hier door bij de beide Heeren, die nog toenam, wanneer zij, den gemelden MOURAND, hunne paerden zagen bij den toom grijpen, en zijn best doen om dezelve om te trekken. Nogthans behielden ze zo veel bedaardheids, dat ze hunnen Koetzier bevolen, om voort te slaan; 't geen, egter, zo lang de Pruikemaaker de paerden vasthieldt, bezwaarlijk zou gelukt zijn, indien niet thans wederom de onverzaagde Drossaart, met zijne Dienaars, ware toegeschooten, terwijl de Advokaat VAN NISPEN, aan de zijde der Koetze, het woedende geweld, met het blooté Zijdgeweer, te keer ging. Onder dit alles wierdt MOURAND, door de Dienaars van 't Geregt, in verzekering genomen.

Aanmerkelijk is het, en het baarde veel opziens bij veelen, dat de bevelhebbende Krijgshoofden der Zwitzersche Garde, aan het hoofd der Wagtparade, dit bedrijf aanzagen, zonder eenen enkelen voet te verzetten; gelijk ook de Ruiters, welke bij de Stadhouderspoort hadden post gevat, geene beweeging maakten, om ter hulpe toe te schieten. Hoewel men naderhand dit Krijgsvolk deswegen heeft getragt te verontschuldigen, hadde, egter, de gevangene Pruikemaaker, geholpen door de menigte, hier door bijkans gelegenheid verkreegen om de handen van 't Geregt te ontkomen, indien niet eindelijk de Ruiterij ware toegeschooten, en den zamengeschoolden hoop uit elkander gedreeven hadde. De Koets der gedreigde Dordrechtsche Afgevaardigden kreeg hier door, allengskens, gelegenheid, om haaren weg te kunnen vervolgen, en de Dienaars van 't Geregt, om den gevangenen MOURAND, onder geleide van eenig

 Krijgs-

Krijgsvolk, na de gevangenis te voeren; van waar hij, eerlang, onder dekking van eene sterke bezettinge, na de Voorpoort wierdt overgebragt. De bovengemelde HESS en BAUER, van dien tusschentijd, in welken aan hun niet scheen gedagt te worden, zich bedienende, namen inmiddels de vlugt; in welke zij begunstigd wierden door een Rijtuig, aan het begin van den Rijswijkschen weg, ten dien einde, in voorraad, door hen in gereedheid gebragt.

De Heeren GEVAERTS en DE GYZELAAR, 's anderendaags, ter Staatsvergaderinge verscheenen, deeden, bij Hunne Edele Groot Mogende, in de nadrukklijkste bewoordingen, hun beklag, over den geweldigen aanslag, tegen hen ondernomen; met een betoog van den hoon, welke hier door den Staatsleden in 't algemeen was aangedaan, en van de heillooze gevolgen, welke, in 't toekomende, hier uit zouden kunnen gebooren worden, indien daar tegen niet eene afschrikkende voorziening wierdt gebruikt. Niet vrugteloos waren deeze voorstellingen en vertoogen. Het gevolg van dezelve was, een Besluit van Hunne Edele Groot Mogende: I. „ Om „ Hoogstderzelver Gecommitteerde Raden te magtigen, om, „ ongeprejudicieerd de Rechten en Privilegiën der Ingezetenen, in dit singulier geval den gedetineerden Delinquant „ *de Plano*, en zonder form van Proces, te recht te stellen. „ II. Welgemelde Gecommitteerde Raden te gelasten, om „ een naauwkeurig onderzoek te doen naar het gedrag „ van het Krijgsvolk, die de wagt op het Binnenhof gehad „ hebben, en welken, niettegenstaande de aan hun gegeeven „ bevelen, de Combustie en het gepleegd geweld aan de „ Heeren Gedeputeerden van *Dordrecht* niet in tijds hebben „ voorgekomen."

Dewijl de misdaad van den gevangenen MOURAND van dien aart was, dat dezelve als volkomen beweezen, en alle verder onderzoek daar omtrent voor overtollig mogt gehouden worden, namen Hunne Edele Groot Mogende, zonder uitstel, een besluit, volgens 't welk hij des doods schuldig wierdt verklaard. Dit besluit was niet gekomen ter ooren van het Hof van Holland, of het zondt eenen Brief aan de Staaten, in welken de Leden beweerden, dat vermids de

Pru-

Pruikemaaker MOURAND, door hunnen Drost, gevangen genomen, en daarenboven het Hof, *in Casibus regiis*, buiten allen twijfel, de alleen bevoegde Regter was, de gemelde gevangene, diensvolgens, voor het Hof moest worden te regt gesteld. Doch de Staaten volhardden bij het genomene Besluit, om deeze zaak te laaten aan hunne Gekommitteerde Raaden, ook nog, naa het ontvangen van een tweeden Brief, vier dagen laater hun door het Hof gezonden, in welken het bovengemelde regt nog nader wierdt aangedrongen.

Hunne Edele Mogende, de Gekommitteerde Raaden, dus gerugsteund door het gezag en bevel der Hoogste Overheid, gingen diensvolgens over tot het vellen van het vonnis des doods, over den rampzaligen Pruikemaaker, hoewel deeze zijne misdaad toen nog niet hadt beleeden, doch vervolgens duidelijke blijken gaf van de overtuiging zijns gemoeds, door het uitroepen van wraake over de geenen, die hem tot zijn wanbedrijf hadden aangezet.

Een hartgrievende slag was dit vonnis voor de huisvrouwe des gedoemden, die, bij hem, moeder was van zes leevende kinderen, en een zevende, op dit pas, onder het hart droeg. Geen wonder, derhalven, dat zij alles aanwendde, om, indien geene vernietiging, althans verzagting van het gestreeken vonnis te bewerken. Terstond des anderendaags ging zij, met haare zes kinderen rond bij de Leden van Staat, om derzelver tusschenkomst en voorspraak te verzoeken. Daarenboven deedt zij, aan de Vergaderinge van Hunne Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, een Smeekschrift inleveren, 't welk wij, om de edele gevoelens van huwelijks- en ouderliefde, als mede van verontwaardiginge en afgrijzen van de gepleegde schenddaad, daar in doorstraalende, hier woordelijk zullen mededeelen.

„ Geeft onderdaniglijk en met alle demoedigheid te kennen JOHANNA ELIZABETH RYLEVELD, Huisvrouw van FRANÇOIS MOURANT, Burger alhier in den *Hage*.

„ Dat de Suppliante in de allertreurigste omstandigheid en overmaat van droefheid de vrijheid gebruikt haare ootmoedige

dige smeekingen neder te leggen voor Hun Ed Gr. Mog., om van Hoogstdezelve, als Souveraine Overheid, en Vaderen des Vaderlands, en van hunne Ingezetenen, indien het eenigzints moogtlijk is, gunstige Vergeeving en Pardon te verzoeken en af te smeeken, voor haar Suppliantes reeds genoemden Man, die Vader is van zes leevende kinderen, en van de Vrucht, waar van zij Suppl. dadelijk Zwanger is, en welke haar Suppl. Man thans is gevangen, en, zo de Suppl. met de allerbitterste aandoeningen en ontsteltenissen op gister heeft vernomen, bij Sententie van de *Ed. Mog.* Heeren Gecommitteerde Raaden ter Dood is gecondemneerd.

„ Dat de Suppliante zich geenzints wil ondervinden voor haar Man of voor zijn Misdaad, welke zij bij geruchten verneemt te bestaan in handdadigheid aan oproer en feitelijkheden, een kwetzing en inbreuk van de Hoogheid en Souverainiteit van UEd. Gr. Mog. mede brengende, eenige verschooning in te brengen, waar toe ook de Suppl. als geheel onkundig zijnde van de geheele zaak, zich niet in staat bevind, en waar omtrent zij de rechtvaardigheid geenzints wil in twijffel trekken, gelijk zij ook een afgrijzen heeft van de gemelde Euveldaaden: maar dat zij Suppl. alleen inploreert de gratie en genade van haaren geëerbiedigden Souverain, in ootmoedig vertrouwen, dat Hun Ed. Gr. Mog. door op de ongelukkige Suppl. op haare tegenwoordige omstandigheid, en op haare ongelukkige kinderen een gunstig oog te slaan, aan haar niet euvel zullen opnemen, deeze haare ootmoedige demarche, welke zij, die met de tederste liefde en heiligste banden aan haaren voorn. Man verbonden, en in alle opzichten gepenetreerd is van de akeligste en treffendste denkbeelden der rampzalige gevolgen, welke uit de executie van gemelde sententie voor haar en haar onnozel kroost onherstelbaar moeten voortvloeien, vertrouwd, niet te mogen nalaaten, ten einde, kan het zijn, van Hun Ed. Gr. Mog. te verwerven een gunst en gratie, die de kenmerken zouden opleveren van Hun Ed. Gr. Mog. grootmoedige Clementie en Souveraine affectie voor derzelver Ingezetenen, en niet alleen de Suppl. en haar Man en Kinderen, met de aller-

allerdnurste verpligting aan Hun Ed. Gr. Mog. voor haar en haar nageslacht te vervullen, maar ook zelfs in 't algemeen, tot een allersterkst spoor strekken zoude, om de harten der Ingezetenen aan Hun Ed. Gr. Mog. met de uiterste liefde en gewilligste gehoorzaamheid te verbinden; neemende de Suppl. demoedig de vrijheid, om in het bijzonder ook in dezen met de diepste eerbied te imploreeren de edele gevoelens van menschlievenheid van die respectabele Heeren, welke door haar Suppl. voorn. Man, volgens het geene de Suppl. bij gerugte heeft vernomen, specialijk beleedigd zijn.

„ Weshalven de Suppl. haar en haarer Kinderen gekerm ootmoedigst door dit haar Smeekschrift brengende in de hoogst aanzienlijke vergadering van UEd. Groot Mogende, onderdaniglijk bidt en smeekt, dat UEd. Groot Mogende, uit hoogstderzelver Souveraine Magt, aan haar voorn. Man de bij hem gepleegde misdaad goedertierenlijk gelieven te vergeeven, de Straf, waar toe hij is gecondemneerd, kwijt te schelden, en aan hem te verleenen Brieven van Pardon, of van Aboiitie, of zodanige andere Gratie, als UEd. Gr. Mogende, naar hoogstderzelver goedertierene Edelmoedige en beroemde Clementie, zullen gelieven goed te vinden.

„ 't Welk doende, enz."

Hunne Edele Groot Mogende, thans niet geraaden vindende, op dit Smeekschrift de gewenschte verhooring te verleenen, deeden, tegen Vrijdag, den vierëntwintigsten der Maand, alles in gereedheid brengen, om het gevelde doodvonnis te doen volvoeren. Op hoog bevel verscheen de geheele Krijgsbezetting van *'s Graavenhage* onder de wapenen. Zelf de Lijfgarde der Staaten van *Holland* ontving bevel, om de paerden op de Stallen gereed te houden, om, bij de eerste aanzegginge, te kunnen opzitten. Het Schavot wierdt op het Binnenhof opgericht, en aan de Bezetting, zo buiten als binnen *'s Hage*, belast, met gelaaden geweer de posten te bezetten; voor welke buitengewoone moeite dezelve, op voorstel van den Heere DE ROO VAN WESTMAAS, van wegen *Dordrecht* zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden, voor deeze week dubbele soldij ontving.

Ge-

Geduurende alle deeze schrikwekkende toebereidzelen waren de beleedigde Heeren Afgevaardigden, GEVAERTS en DE BYZELAAR, aangedaan met een innerlijk mededogen met de onschuldige en ongelukkige huisvrouwe van den verweezenen MOURAND. Het vergeeven, in zo verre met 's Lands heil bestaanbaar was, van den gepleegden aanslag op hunne persoonen, voor edeler en grootmoediger aanziende dan het straffen, en om te toonen dat de Smeekster, in haar Verzoekschrift, niet vrugtloos zich hadt beroepen op hunne gevoelens van Menschlievendheid, wendden zij hunne tusschenspraake aan, bij Hunne Edele Groot Mogenden, ten behoeve des snooden aanvallers; met dat gelukkig gevolg voor hem, dat het vonnis des doods in de straffe van eeuwige Gevangenisse wierdt veranderd. MOURAND, intusschen, onder een sterk geleide van Ruiterije en Voetvolk, na een der Vertrekken, bij de Vergaderplaats van Gekommitteerde Raaden, overgebragt, ontving, 's morgens ten half elf uuren, hier van de eerste tijding, uit den mond van den Fiskaal LUIKEN, en den Sekretaris der Staaten VAN BUUREN; 't welk hem zulk eene ontsteltenis aanjaagde, dat hij, van schrik, van zich zelven viel, en, in eenen harden gil, uitriep: *ô God, wat heb ik een berouw!* Naa eene korte tusschenpoozing herhaalde de Heer LUIKEN zijne blijde boodschap, las hem vervolgens zijn Doodvonnis voor, en terstond daar op het gunstig Besluit, ten zijnen opzigte genomen: waar naa men hem te rug voerde na de Gevangenpoort, alwaar hem, voor den schrik en de ontsteltenis, een ader wierdt geopend. Wij kunnen niet nalaaten, hier aan te merken, dat de Wel Eerwaardige Heer HERINGA, Leeraar onder de Hervormden in *'s Hage*, op dien dag, in de Kloosterkerk, den predikdienst verrigtende, zijne toehoorders, op eene aangenaame wijze, verraste, door zijne voorbidding, voor den gevonnisden, eensklaps te veranderen in eene dankzegging voor de Zagtmoedigheid des Souverains, welke hij, naar verdienste, met schuldigen lof vermeldde.

Als een aanhangzel op dit voorval diene het volgende verhaal. Ondanks de Oranjegezindheid van de meerderheid der *Haagsche* Burgers, ontbrak het niet aan zulken, die in an-

andere begrippen ſtonden. Getuige hier van zij het Genootſchap van Wapenhandel, voorbedagtelijk opgerigt om de thans aangenomene denkwijze van 's Lands Staaten te onderſchraagen. In tegenſtelling, egter, van dit, beſtondt 'er nog een ander Exercitie-Genootſchap, naar de gezindheid van deszelfs Leden, gemeenlijk met den naam van *Oranje-Corps* beſtempeld.

Al zints eenigen tijd, ondertusſchen, was dit Genootſchap in kleinagting en verval geraakt, dewijl 's Lands Staaten daar aan geene aanmoediging verleenden, en veele Leden, van tijd tot tijd, hetzelve ontvielen. Het bedrijf van MOURAND, lid van dat Genootſchap, leide de laatſte hand aan de volkomene vernietiginge. De volgende bijzonderheden zijn, deswegen, ter onzer kennisſe gekomen.

De gewoone verzamelplaats van het *Oranje-Corps*, in *'s Graavenhage*, was de Manege of het Rijſchool. De tweeëntwintigſte Maart, en dus vijf dagen naa het ſnood bedrijf van den gevangenen MOURAND, was beſtemd tot het houden van eene vergaderinge, en, ten dien einde, 's daags te vooren, aan de nog overgebleevene Leden, aanzegging gedaan, om zich, met volle geweer, op de plaats van wapenoeffeninge te vervoegen. Een onverwagt voorval verhinderde de uitvoering van dit oogmerk. Want, niet lang voor dat de Leden, ter beſtemde plaatze, wierden verwagt, deedt de Wethouderſchap van *'s Hage*, op bevel van Heeren Gekommitteerde Raaden, de Manege met het Stadsſlot toeſluiten, en dus de zamenkomst beletten.

Omtrent het oogmerk van dit bevel, wierden de Leden niet lang in twijfel gelaaten. Reeds twee dagen daar naa, op den vierëntwintigſten Maart, wierdt zekere Schilder, ARYTS genaamd, Kapitein van het *Oranje-Corps*, door eenen Deurwaarder gedagvaard, om te verſchijnen in de Vergadering van Heeren Gekommitteerde Raaden, doch, zo als hij ten zijnen huize was uitgegaan, gegreepen door den Drost en eenige Dienaars, die hem na de Kasteleinije overbragten.

Terſtond hier op wierdt bij Hunne Edele Groot Mogende, de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, dit volgende merkwaardig beſluit genomen: „ Dat, in agting genomen

„ zijn-

„ zijnde, dat uit de bekomene Informatiën omtrent het zo-
„ genaamde Exercitie-Genootschap, waar toe de gevangene
„ FRANS MOURAND behoord heeft, genoegzaam blijkt, dat bij
„ hetzelve, onder schijn van zich in den Wapenhandel te
„ oeffenen, bijeenkomsten gehouden en overleggingen ge-
„ maakt worden, die tot schendinge der openbaare rust en
„ tegenkanting tegen Hunne Ed. Groot Mog. wettig Gezag
„ uitloopen; en dat, derhalven, vooral na de dagelijksche
„ ondervinding, die hier van reeds bespeurd is, zodanig
„ Genootschap, met geene mogelijkheid, langer kan wor-
„ den geduld; is goedgevonden en verstaan, Heeren Ge-
„ kommitteerde Raaden wel expresselijk te qualificeeren en
„ te gelasten, om, zonder eenig verzuim, aanstonds de
„ noodige middelen in het werk te stellen, tot finaale en
„ meest efficacieuse vernietiging van het voorsz. Genoot-
„ schap, en weeringe van deszelfs geheele of gedeeltelijke
„ Zamenkomsten, onder wat pretext hetzelve ook zoude
„ mogen weezen; mitsgaders ook, uit hoofde van de reeds
„ ontdekte verderflijke aanslagen, welke uit hetzelve Corps
„ voortgevloeid zijn, zich naauwkeurig te informeeren op
„ de Leden, die daar toe mogten hebben behoord, en op
„ derzelver gedrag een waakend oog te houden; alles on-
„ verminderd zodanige Procedures, als ten aanzien van de-
„ zulken, uit het gemelde Corps, welke daadelijk mogten
„ blijken zich strafschuldig gemaakt te hebben, zouden mo-
„ gen bevonden worden, tot bevordering der algemeene
„ rust alhier, noodig te zijn."

De Magistraat van *'s Hage*, van dit Besluit van Hunne Edele Groot Mogende, door derzelver Gekommitteerde Raaden, aanschrijving hebbende ontvangen, deedt, kort daar op, van de Puije van het Raadhuis, eene Afkondiging, bij welke het *Oranje-Corps* voor geheel vernietigd wierdt verklaard, met bedreiging, dat de overtreeders van dit gebod strengelijk zouden gestraft worden.

Zedert wierdt, behalven den reeds gemelden Mr. Schilder REYTS, nog in hegtenisse genomen, zekere WILLEM SCHOOLE, die, bij het Genootschap, den post van Deurwagter of Portier bekleedde. Het vonnis, zedert over REYTS gestreeken, hieldt

hieldt in, eene ballingschap, ten eeuwigen dage, uit 's *Graavenhage* en drie uuren in den omtrek; terwijl de laatstgenoemde verklaard wierdt, onwaardig en *inhabiel*, om het bij hem voorheen verdiende en daar naa gedraagene Eereteeken van den gewonnen Slag op den *Doggersbank*, voortaan te draagen in deeze Provincie; voorts om voor twee jaaren opgesloten te worden, in een Tugthuis in deeze Provincie, en met zijner handen-arbeid den kost te winnen; daar naa, voor tien jaaren, uit *Holland* en *Westfriesland* gebannen te worden, met verwijzing in de kosten. Te gelijk met den berugten MOURAND, wierdt hij, kort daar op, overgebragt in 's Lands Tugthuis te *Gouda*, doch zedert, bij de omwenteling van September des Jaars 1787, volgens Besluit van 's Lands Staaten, in vrijheid hersteld, en van de ballingschap ontheven.

Van den haat, in welken het *Oranje Corps* thans was gevallen, niet alleen bij de Hooge Overheid, maar ook bij veele Burgers en Ingezetenen, zullen wij slegts twee voorbeelden aanhaalen. Een aantal Burgers leverde een Verzoekschrift in, bij de Wethouderschap van 's *Graavenhage*, waar bij zij aanhielden om ontslag van Schutterlijke diensten met de zodanigen, welke voorheen behoord hadden tot het thans vernietigde *Oranje-Corps*. De Thesaurier der Burger-Societeit wierdt gelast, geene fournissementen, voor het aanstaande Societeitsjaar, aan te neemen van alle zodanige Leden, die, 't zij als Exerceerende of als Honoraire Leden, tot meer genoemde Genootschap hadden behoord, en aan dezulken, die reeds gefourneerd hadden, hunne penningen te rug te geeven.

GRONINGEN. Zints de uitgave van het Deel onzes *Woordenboeks*, waarin wij de opkomst en lotgevallen deezer Stad vermeldden, in staat gesteld zijnde tot het mededeelen van eene nadere beschrijving van haare uit- en inwendige gelegenheid, gaan wij de gaaping, welke de Leezer aldaar ontmoet, thans aanvullen, met verwijding, evenwel, van noodlooze herhaalingen.

De Stad *Groningen* ligt aan het uiteinde van den vermaarden *Hondsrug*, aan den zamenloop van de *Hunze* en de *Aa*; die zich binnen de Stad vereenigd hebbende, vervolgens daar buiten een voor tamelijk zwaare schepen bevaarbaar water, het *Rietdiep* genoemd, vormen: waar door *Groningen*, hoewel eene binnenlandsche Stad, op veele gewesten van Europa onmiddelijken Koophandel kan drijven. Terwijl men ten Noorden zwaare kleilanden ziet, vertoont zich ten Zuiden eene zandige hoogte, zeer geschikt voor Warmoeslanden, en met geboomte beplant. De gezondheid der lucht wordt, om deeze reden, hoog geroemd. Volgens het ontwerp van den vermaarden KOEHOORN, heeft de Stad, behalven haare diepe graften, zwaare en hooge wallen, aanmerkelijke sterkte bekoomen, door het aanleggen der Nieuwe Werken, dienende ter dekkinge van den hoogen rug tusschen de stroomen de *Hunze* en de *Aa*. Kenners hebben als een gebrek in deezen aanleg opgemerkt, dat ter verdeediginge eene te groote Bezetting wordt vereischt. Van hier dat men op het denkbeeld is gevallen van eene afgraaving van den gemelden Rug, zo dat eene breete van veertig Roeden ruim een voet onder water gezet zouden kunnen worden. Naa veel tegenstands, heeft men, in den Jaare 1786, met de volvoering van het ontwerp, eenen aanvang gemaakt.

Men telt hier acht Poorten: de *Heerepoort*, de *Oosterpoort*, de *Kleinepoort*, de *Steentelpoort*, de *Ebbingepoort*, de *Boteringepoort*, de *Kraanepoort*, en de *Aapoort*. Van de oude Stad zijn nog twee Poorten in weezen, de *Oude-Aapoort* en de *Poelepoort*, thans tot gevangenissen geschikt. Eene soort van *Hout* ontmoet men aan de zijde en binnen de Nieuwe Werken, bij den naam van *Starrebosch* bekend, 't welk den Stedelingen tot eene aangenaame wandeling verstrekt. De buitenste omtrek der Stad is vrij aanmerkelijk; anderhalf uur verloopt 'er met het rondwandelen der Wallen. Het getal der Huizen wordt op vijfenvijftighonderd, dat der bewooners op tweeëntwintigduizend geschat.

De *Hunze* en de *Aa* zijn de eenige graften, die de Stad doorstroomen; over dezelve liggen achttien bruggen, waar onder twee van hout. Onder de steenen bruggen, of *Boer-*

gen,

gen, zo als men ze hier noemt, munt uit de *Boteringebrug*, een meesterstuk van bouwkunde, als hebbende de eenige boog, op eene breedte van ruim negenenvijftig voeten, van boven slegts eene dikte in 't midden van zevenentwintig duimen. Onkundigen van de kragt eenes wel ingerigten boogs schrikken, wanneer zij des Zomers twee, of drie geladene hooiwagens, ieder bijkans tweeduizend ponden weegende, te gelijk over den brug zien rijden. Geen geringe cieraad geeven aan de Stad, de menigvuldige breede en regte Straaten, negentien van welke op de twee voornaamste Marktvelden, en onder dezelve zes op zo veele bijzondere Poorten, uitloopen. Drie voornaame Marktvelden ontmoet men alhier: de *Groote* of *Breede Markt*, lang vijftig, en breed dertig Groninger roeden, en dus eene ruimte beslaande, die elders zeldzaam eene weergaê heeft; pronkende met een Stadhuis, naar het ontwerp van den Stadsbouwmeester en Directeur der Teeken-Akademie te *Amsterdam*, wijlen den kundigen J. [illegible]. Voorts de *Vischmarkt*, aan welker Westeinde de Aa-Kerk staat. Eindelijk de *Ossemarkt*, in de Nieuwe Stad.

Onder de *Openbaare Waereldlijke Gebouwen* verdienen de volgende onze opmerking. Het *Provenier-huis*, staande aan de Oostzijde van het St. Maartens of Groote Kerkhof, weleer het Schoolhuis der Groote Kerke, doch zedert de Kerkhervorming tot het tegenwoordig gebruik vervaardigd. — Het, voormaals genoemde, *Stadhouderlijk Hof*, insgelijks aan het gemelde Kerkhof, in den noordoostlijken hoek. — Het *Hof Provinciaal van Justitie*. Meldenswaardig is het Opschrift, welk men boven den ingang leest

„ Quisquis hancce Curiam ingrederis Senator,
„ Privatos affectus omnes, iram, odium, amicitiam abjicito;
„ Nam ut aliis aequus aut iniquus fueris,
„ Ita quoque Dei judicium sustinebis."

De *Akademie* of het *Hoogeschool*, staande ten Noorden in de Broerestraat, voorheen een Jufferen of Adelijke Maagden-Klooster, van de Orde van den H. AUGUSTINUS. Hier toe

 be-

behooren de *Akademiekerk*, de *Kruidtuin*, de *Ontleedplaats* en de *Bibliotheek*. Voorts mogen wij nog tot de Openbaare Gebouwen brengen, het *Ammunitiehuis*, het *Collectehuis*, *Tugthuis*, *Westindische Huis*, *Latijnsche School*, een gedeelte van het geweezen Franciskanerklooster, de *Koren-beurs*, *Stads-Magazijn* en *Stadswerkhuis*.

§. Vijf Kerken telt men alhier, in welke de Hervormden den Openbaaren Godsdienst verrigten. De eerste, van ouds aan ST. MARTEN toegewijd, draagt gemeenlijk den naam van *Groote Kerk*. Zij staat in den Noordoosthoek van de Groote Markt, en pronkt met eenen zeer fraaien *Toren*, van graauwen Arduinsteen opgetrokken, ter hoogte van driehonderd-drieëndertig voeten, hebbende vijf Omgangen, met een fraaien Appel, en bevattende ongemeen zwaare Klokken. — De *Aa-Kerk*, aan het Westeinde der Vischmarkt, insgelijks voorzien van een vrij hoogen Toren, hebbende de plaats des voorgaanden vervangen, die, in den Jaare 1710, bij stil weder was ingestort. — De *Noorder*, naar haare standplaats, ook wel, van wegens den tijd haarer stigtinge, de *Nieuwe Kerk*, zijnde een Kruisgebouw, op een ruim plein. — Voorts nog de *H. Geest-Gasthuiskerk*, en de *Geertruids-Gasthuiskerk*. Behalven deeze vijf, bedienen zich de Waalsche of Fransche Gereformeerden van de gewezene Kloosterkerk der Franciskaanen, thans gemeenlijk de *Broerkerk* genaamd; de zelfde, als de *Akademiekerk*, waarin des Zondags avonds een der Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid in 't Nederduitsch een leerrede doet. Voorts vindt men 'er nog eene *Luthersche*, twee *Doopsgezinde* en zes *Roomsche Kerken*, nevens eene *Joodsche Sijnagoge*.

Verscheide Openbaare Gestigten, bij den naam van *Gasthuizen* bekend, ontmoet men binnen *Groningen*. Wij zullen alleen derzelver naamen noemen. Zij zijn de volgende: het *H. Geest* of *Pelsterstraaten-Gasthuis*; het *Geertruids-* of *Peperstraaten Gasthuis*; het *Antoni-Gasthuis*; het *Jakobs en Annen-Gasthuis*; het *Armen-huis-Zittenhuis*, en het *Aduards-Gasthuis*. Behalven deeze openbaare, vindt men hier ook verscheiden bijzondere soortgelijke Gestigten, elders bij den naam van *Hofjes*, doch hier, even als de andere,

bij

bij den naam van Gasthuizen bekend. Zie hier hunne naamen: *Mepschen-Gasthuis*; *Ubbena-Gasthuis*; *Vrouw Anna Varvers-Gasthuis*; *Zetls-Gasthuis*; *Baroldi* of *Jan Luitjens-Gasthuis*; *Vrouw Fransch* of *Geertjen Schilts-Gasthuis*; *Jan Dulmers-Gasthuis*; *Juffer Tetta Alberda-Gasthuis*; en eindelijk *Vrouw Aefje Wilsoors-Gasthuis*.

Behalven deeze liefdegestigten, heeft men hier twee Weeshuizen. Het eerste, het *Burger-* of *Roode-Weeshuis* genoemd, voert dien dubbelen naam, om dat alleen kinderen van werkelijke Burgers daarin worden opgenomen, en dezelve in 't *rood* gekleed gaan. Een vrij aanzienlijk pitzet ontvangen de kinderen bij hun vertrek uit dit Huis, zints het den Hoogleeraar RUTGERS behaagde, bij zijn overlijden, in den Jaare 1750 voorgevallen, alle zijne goederen aan dit Huis te vermaaken, onder voorwaarde, dat de opkomsten, niet aan het Gestigt zelve, maar ten voordeele der Meisjes alleen moeten uitgekeerd worden, welke jaarlijks dit Huis verlaaten, tot aan het einde der Achttiende Eeuwe; naa verloop van welk tijdvak een derde gedeelte ten voordeele der Jongens moet koomen. Het ander Weeshuis draagt den naam van *Groene en Blaauwe gekombineerde Diakonie Kinderhuis*. Van verscheiden thans vernietigde Godsdienstige Gestigten, welke men eertijds hier ter Stede vondt, zullen wij niet spreeken.

Van de twee Geleerde *Groningers*, WESSEL GANSFORT en RUDOLF AGRICOLA, hebben wij, in ons *Woordenboek*, onder afzonderlijke Artikels, gesproken. Bij het gezegde aangaande den eerstgenoemden zullen wij hier het volgende voegen. In een Zark, welke zijn Graf bedekte, hadt men de volgende dichtregels doen uithouwen.

„ Pallida Wesseli saxum hoc tegit ossa Magistri,
„ Philosophos inter qui leo fortis erat.
„ Illum lingua triplex, Hebræa, Pelasga, Latina,
„ Inclyta Doctorum scandere pulpta dedit.
„ Agrippina, et Parisium, duo regna Minervæ,
„ Sensere ingenii vimque decusque sui.

 „ At

„ At laus una Viro, quia totum fcibile fcivit,
„ Et vitio infectis malleus ipfe fuit.
„ Arx Fifiæ cineres, Germania tollit honores.
„ Dic, ferat Omnipotens, lector amice, animam."

Naa dat, bij de vernieuwing van den Vloer der Kerke, deeze Zark was weggenomen, heeft men in de Vergaderkamer der Gilden, een Gedenkteeken in den muur opgericht; zijnde een blaauwen fteen, rondom met Loofwerk, en van boven met 's Mans borstbeeld verfierd; voerende, in vergulden letteren, het volgende Opfchrift.

Accipe posteritas quod per tua fecula narret
Johannes Wesfelus Ganfefortius
vulgo
Lux mundi dictus
vir
Eruditione et pietate infignis
Linguæ divinæ reftaurator Primus
Philofophus, Medicus, Jurisperitus, Polyhistor
Theologus fummus
natus
Groningæ circa annum MCCCC
denatus
Groningæ quarto nonarum Octobris MCCCCXC
Novisfima morientis
vox
Nil ego fcio præter Christum
et eum Crucifixum,
In memoriam
Civis immortalitate dignisfimi
infra fepulti
Monumentum hoc
Erectum.

Thans gaan wij eenige bijzonderheden, de laatere Geschiedenis deezer Stad betreffende, verhaalen; naa alvooreus, met opzigt tot de aloude Geschiedenis, het volgende vermeld te hebben.

In de *Bijvoegzels* van den kundigen VAN WYN, eenige bijzonderheden ontmoet hebbende, tot het vermaard beleg van den Jaare 1672 behoorende, door ons in 't geheel niet, of gedeeltelijk aangeroerd, in ons berigt wegens de Geschiedenissen deezer Stad, gebiedt ons plan, dezelve hier mede te deelen, naa alvoorens te hebben aangemerkt, dat VAN WYN met de afbeelding van den verdienstelijken Bevelhebber en Verdeediger der Stad, den Baron CAREL RABENHAUPT, zijne Aanmerkingen verrijkt heeft. Zie Stuk XIV. bl. 68.

De Stad (dus schrijft de Oud-Pensionaris) wierdt aangevallen door 't vereenigd *Keulsch* en *Munstersch* Leger, sterk, omtrent, tweeëntwintigduizend man, bij 't welk zich de twee Kerkhoofden, in persoon, bevonden. Zij was, naa 't afbranden van haare Voorsteden, van buiten alleen gedekt door haare, maatig gesterkte Wallen, Gragten en een gedeelte van 't omliggend land, welk laatste onder water gezet wierdt, ten einde, daar door, den Vijand af, en, voor die van binnen, den toevoer van leevensmiddelen en volk open te kunnen houden. De bezetting, die zommigen, met onzen WAGENAAR, op niet meer dan twaalfhonderd man schatten, wordt, bij anderen, op ruim tweeduizend Knegten en vierhonderd ligte Ruiters, en dus op eens zo veel volk begroot; onder 't welk ik, evenwel, niet weet, of, dan, 't Regiment van *Koningsmark*, ('t geen hun uit *Holland* wierdt toegeschikt) en eenige Friesche Manschap gerekend wordt. De geregelde Schutters en Studenten; welke laatste, door den Heer WICHERS, opgeleid wierden; beliepen ook ruim dit getal. Alles stondt onder 't opperbevel van RABENHAUPT, een' Hoogduitsch' Edelman, die, reeds in den Boheemschen oorlog, en daar naa in veele anderen met lof hadt gediend, en thans, als Luitenant Generaal, aan Prinse MAURITS VAN NASSAU, 't krijgsbevel voerende in *Friesland* en *Groningen*, wierdt toegevoegd. Hij was zo kundig als bedaard, zo voorzigtig als dapper, en zo onvermoeid, in 't uitdenken

der beste middelen, tot stuiting van 's vijands geweldigen aanval, dat hij gezegd wordt, gedurende 't gantsche beleg, zijnen oogen geenen slaap gegund te hebben. Zijn voorbeeld ontvlamde de overige braave Krijgsbevelhebberen, en, met één woord, Mannen, Vrouwen, Kinderen, alles eerden, beminden, gehoorzaamden hem. Te vergeefsch, deedt het vereenigd Leger bij de vierduizend Kanonschooten op de Stad; te vergeefsch wierp het verscheiden' Bomben, waar onder van zeshonderd pond, in dezelve; te vergeefsch zogt het de belegerden, door toverspreuken en figuuren, op kopere staaven hun toegeschooten, te verschrikken; zij bleven even standvastig, en zo groot was de moed, dat allen, ja Vrouwen zelfs, die eenig' blijk van lafheid gaven, bij de anderen gevaar van 't leeven liepen. Achtëendertig dagen, naa 't openen der loopgraaven, hadt nu de belegering geduurd, en schoon de zuidzijde der Stad, al vroeg, zeer veel van 's vijands vuur hadt geleden, tien of twaalf zwaare stukken Geschuts waren gesprongen en 'er gebrek aan buskruid was, ja ook de hulp uit *Holland* en *Friesland* zo spoedig niet kon aankomen, als men wenschte, was 's Vijands aanbod tot handeling tweemaal van de hand gewezen, en men bleef even kloek in 't verdeedigen, toen, eindelijk, de vereenigde Vorsten, over de onvrugtbaarheid van den aanval met den anderen oneens geworden, „een dag of twee „(gelijk ik lееzе) voor den 27 Augustus, aanstalte maakten „tot opbreken, en hetzelve, op den 27, voltrokken." Tegens vijfënveertighonderd Mannen; op welken men 's Vijands gedoodden, en bijna tweemaal zo veel weggeloopenen en aan ziekte overledenen schat; hadt men in de Stad nog geen honderd gesneuvelden. Zo luisterrijk eene uitkomst hadt het beleg van *Groningen*; en 't vrijvegten deezer gewigtige Plaats was des te belangrijker, om dat 'er thans, voor een groot deel, 't behoud van 't gantsch Gemeenebest aan hing. Immers, niet alleen de Provincie van dien naam, maar gantsch *Friesland*, was, anderzints, denklijk een prooi van den Vijand geworden; en men vindt, dat de Staaten van 't laatstgenoemd Gewest reeds beraamd hadden, met de Vorsten te verdraagen, alzo men meende, dat 'er thans in *Friesland*,

geene

geene Stad was, die genoegzaamen tegenstand zou hebben kunnen bieden. Ook zou, naa 't overgaan van *Groningen*, *Delfzijl* niet meer te houden geweest zijn, nog de Engelschen hebben kunnen belet worden, de *Eems* in te loopen, en haare Benden bij die der overige Vijanden van den Staat te voegen.

De vreugde dan was algemeen. Zij wierdt, door God te danken, door vreugde vuuren en 't slaan van Eerepenningen, vereerd, terwijl, bijzonderlijk, WILLEM III, zich zeer uit liet in den lof van haaren onsterflijken Bevelhebber.

Het Hoogeschool te deezer Plaatze, was, in den Jaare 1752, en al eenigen tijd geleeden, in een deerlijk verval geraakt, en het getal der Hoogleeraaren, op zeer weinigen naa, geheel uitgestorven. Hoop op herleeven schepte dezelve, toen wijlen zijne Doorlugtige Hoogheid tot *Curator Primarius* en *Rector Magnificentissimus* aangesteld, nieuwe aanblijvende Curatoren benoemde; aan hun het Bestuur der Hooge Schoole, onafhangelijk van eenig ander Collegie, overleverde, en zijn voornemen te kennen gaf, om het getal der Hoogleeraaren te vermeerderen, als het regte middel, om het Hooge School te doen bloeijen; teffens beloovende, aan de Letteroeffende Jongelingschap, ter hunner aanmoediginge, verscheide Vrijheden te zullen toestaan. Zijn dood scheen alle die gunstige uitzigten te zullen doen verdwijnen, of althans zeer te verminderen: dan haare Koninglijke Hoogheid volvoerde een groot deel van dit heilbeloovend plan, ten deezen Jaare, met overleg van Heeren Curatoren, zeven Hoogleeraaren aanstellende. Van dit tijdperk af mag men de herstelling dier Hooge Schoole dagteekenen.

Eener Akademiestad waardig, was het Genootschap, in den Jaare 1761, alhier tot stand gebragt, ten oogmerke hebbende om zich op eene gegronde kennisse der Vaderlandsche Regten toe te leggen, en zulks aanduidende met de woorden, PRO EXCOLENDO JURE PATRIO, welke het ter Zinspreuke hadt gekozen. Het Genootschap kreeg, in de maand February des genoemden jaars, zijn volle beslag, wanneer de Hoogleeraar NICOLAUS ENGELHARD 't zelve met eene gepaste Redenvoering inwijdde, en een Genootschap, 't geen zo

zo veel hij wist, éénig in zijn soort was aanmoedigde. Het oogmerk der Leden strekte om in te dringen tot de kennis der gronden van onze Regeering en Vaderlandsche Wetten; zij bepaalden zich, ten dien einde, niet alleen, tot het onderzoek van het Staats- en Burgerregt der Vereenigde Nederlanden; maar strekten hun plan uit, tot alles wat daar toe rechtstreeks, of van ter zijde, kon dienen, uit de Taal- en Oudheidkunde, zo wel als uit de Natuurlijke Historie van ons Vaderland, om zich dus den arbeid dier Medeleden, welker Letteroeffeningen de Regtsgeleerdheid niet volstrekt bedoelden, mede ten nutte te maaken. En de inrigting zelve en de Naamlijst der Leden, vervuld met een aantal geagte Mannen, bekend voor arbeidzaame Beoeffenaars dier Weetenschappen, deeden de gegrondste hoope opvatten, dat de schoot diens Genootschaps veel goeds zou baaren.

Al in den Jaare 1785 maakte de Wapenoeffening, zedert tot een hoogen trap van vermaardheid geklommen, een sterken opgang. De Burger-Compagniën wierden van Stadswege met Wapenen voorzien. Een Genootschap van Wapenhandel, 't welk VOOR ONZE DIERSTE PANDEN tot Zinspreuk voerde, nam toe in Leden, en wierdt door de Regeering der Stad gewettigd. Aanstootlijk moest, daarom, de vertooning zijn voor veelen, wanneer zij de Standaarden der Ruiterij, over welke de Stadhouder, thans eenigen tijd binnen deeze Stad vertoevende, den Wapenschouw deedt, met nieuwe breede Oranjelinten, bijkans een El lang, bestrikt zagen, daar deeze, schoon voormaals met kleine Oranjestrikjes voorzien, in de laatste twee jaaren daar van ontbloot waren.

Van den opgang des Wapenhandels was het gevolg, dat tevens de Volksstemme zich hier deedt hooren, ondanks het diep verval des Lichaams van Taalmannen en Gezworene, die de Gilden en de Burgerij vertegenwoordigden, en een Lid der Stadsregeeringe uitmaakten. Van het gezegde, raakende de Volksstemme, zie hier een voorbeeld. De Bevelhebber van twee Eskadrons Ruiters, hier in bezetting liggende, hadt in de maand September des straks gemelden jaars, aanschrijving bekoomen om zich marschvaardig te hou-

houden. Een Adres, door ruim tweehonderd Ingezetenen getcekend, aan de Staaten van 't Gewest, vondt gunstig gehoor. En wanneer vervolgens Patent kwam, voor de geheele Bezetting, om uit te trekken na *Nijmegen*, en voor de Artillerij na *Koeverden* en de Schanzen, vergaderden 's avonds laat de Gedeputeerde Staaten en de Stadsregeering, en namen het besluit om de tegenwoordige Bezetting niet te laaten uittrekken, noch twee Eskadrons, reeds na de Stad in aantogt, ontvangen.

Laag gezonken, merkten wij zo aanstonds op, was thans het Lichaam van Taalmannen en Gezworenen. En daar de stemme des Volks, welk dat Lichaam vertegenwoordigde, zich op dit pas deedt hooren, was het eigenaartig te verwagten, dat poogingen tot herstel, ten dien opzigte, zouden bewerkstelligd worden. De Souverainiteit van *Groningen* (dit voorberigt dient ten verstande van het volgende) berustte, van vroege tijden af, in den *Breeden Raad*, bestaande uit twee Leden, het eene *Burgemeesters en Raad*, nevens den *Oud-Raad*, het ander *Taalmannen en Gezworene Gemeente*; te zamen uitmaakende de Vroedschap der Stad, en alle Magistraatsregten, aan het Oppergebied der Stad verknogt, uitoeffenende. Hoewel dus een weezenlijk deel der Souvereiniteit uitmaakende, wierden, egter, Taalmannen zelden, en niet dan in enkele gevallen, opgeroepen; zodat de Zittende Raad alleen als Wetgeever en Uitvoerder zich gedroeg. Lang hadt deeze wederregtelijkheid veelen in den krop gestoken, tot dat Taalmannen en Gezworenen in den Jaare 1786, zich bij Adres aan den Breeden Raad vervoegden, denzelven hunne grieven onder 't oog bragten, en herstel vraagden. Men tradt daar over wel in onderhandeling, doch bragt telkens zwaarigheden in 't midden, die het werk sleepende hielden.

Intusschen wierdt, naar ouder gewoonte, de naamlijst der gekozene acht Nieuwe Raadsheeren, die met de acht Ouden den Zittende Raad voor een jaar, volgens den toenmaligen Regeeringsform, uitmaakten, aan den Stadhouder ter goedkeuringe gezonden. Toen de Lijst van den Stadhouder te rug kwam, de schikking door hem op de Stadsregeering gemaakt,

maakt, behelzende, vergaderden Burgemeesters en Raad, en laazen aan de vijf Keurheeren, den Brief voor. De oudste der Keurheeren bedankte, naa de voorleezing, voor de mededeeling; doch verklaarde, dat, daar zijne Hoogheid twee anderen, in stede van de Gekoozenen, hadt benoemd, het noodig was het Collegie van Taalmannen en Gezwoorene Gemeente, des kennis te geeven. Om misslagen te voorkomen, verzogten zij een Afschrift van des Stadhouders Brief, en dat het gemelde Collegie mogt vergaderen. Dit geschiedde dien eigen avond.

Welhaast hadden veelen uit de Burgerij deeze verandering, door den Stadhouder in de Regeeringslijst gemaakt, vernomen, als mede de buitengewoone Vergadering der Taalmannen en Gezwooren Gemeente. Zij vervaardigden aan dat Collegie een Adres, in den korten tijd van minder dan twee uuren door eenige honderden uit de voornaamste Burgeren geteekend, en dienden het onmiddelijk in. 't Zelve behelsde, hoe zij, met aandoening en leedweezen, vernomen hadden, het goedvinden van zijne Doorl. Hoogheid, om de Keur der acht nieuwe Raadsheeren, voor een gedeelte, af te keuren, en daar voor andere Persoonen in plaats te stellen. Eene handelwijze, door hun, met deeze woorden gewraakt; „ Eene Keur, Ed. Agtb. Heeren! door „ vijf uwer, op de Godsdienstigste en plegtigste wijze door „ het Lot bestemd, gedaan — gedaan zonder voorinneemen- „ de Recommandatien, Ligues of Cabaalen — gedaan, der- „ halven, zo zuiver en onbevlekt, als naar den grond en „ geest van onze Constitutie kan en moet geschieden — „ eene Keur derhalven, welke wij bij deezen betuigen, ten „ vollen goed te keuren, en ons bijzonder aangenaam te „ zijn: en daarom ook geenzins stilzwijgend te kunnen aan- „ zien, dat daar in, door zijne Hoogheid, verandering is „ gemaakt.

„ Wij leezen, wel is waar, in het V. Art. *Reformatoir*, „ dat aan zijne Hoogheid het Regt van *Improbatie* is opge- „ draagen; doch kunnen, met geen gezond verstand zamen- „ brengen, dat zulks, bij zijne Hoogheid, naar *Willekeur* „ of zonder *Redegeeving*, kan of mag geschieden.

„ Im-

„ Immers Ed. Agtb. Heeren! wat is dan onze Burgerlijke „ of Staatkundige Vrijheid anders dan eene schaduw? . . . „ zijn alle die aan het Opperwezen, met allen Godsdienstigen eerbied opgedraage Plegtigheden, welke uwe verrigtingen in deezen voorgaan en vergezellen? Wij zidderen in het uitbreiden deezer denkbeelden! Is niet om den rand van den Keurhoed, uit welken vijf Uwer de zwarte Keurbonnen getrokken hebben, geschreeven, *dat het grootste bewijs der Vrijheid is naar eigen Wetten te leeven?* Is het niet, uit hoofde van die eigen Wetten, dat uw vrije Keur, van de vroegste tijden af, gerekend is een der beste Plegtankers en Waarborgen onzer Vrijheid? En zullen wij dan daar aan zien tornen, en stille zijn? — Neen, Ed. Agtb. Heeren! een regtgeaart Burger deezer vrije Stad kan en mag niet onverschillig zijn; omtrent zijne geheiligde, zo duur verkreegen en onvervreemdbaare Voorregten! — En daarom is het, dat wij de vrijheid neemen, ons aan U Ed. Agtb. als onze bijzondere Vertegenwoordigers, aan wien onze belangen vooral zijn toevertrouwd, te wenden, met ernstig verzoek, dat U Ed. Agtb. deeze onze Remonstrantie, met derzelver gronden, overweegen, en in zulke gewigtige gevallen, dusdanige maatregelen neemen zult, *dat de Vrijheid der Keure nimmer zonder Redegeeving worde veranderd, en, in dit presente geval, de Beëediging der gesubstitueerde Raadsheeren, bij provisie, worde opgeschort.*"

De Breede Raad, den volgenden morgen vergaderd, nam een Besluit overeenkomstig met dit Slotverzoek der Burgerij, en geschiedde, dien dag, de Beëediging der zes Heeren, met de gewoone staatlijkheden, terwijl die der twee andere Heeren agterbleef. — Dergelijk eene opschorting van de Eedstaaving, hadt, op der Burgeren verzoek, plaats, omtrent één Heer, door den Stadhouder, op de hem toegezonden Lijst der nieuw gekoorene twaalf Gezwoorenen, in stede van eenen anderen, geplaatst.

De Inleeveraars van de gemelde Adressen vervoegden zich, in Maart, aan den Breeden Raad met een Vertoog, en Bijlaagen daar toe betreklijk, geteekend door omtrent achtt-

achthonderd der aanzienlijkste Burgeren en Ingezetenen; in 't welk zij, op eene eerbiedige, bedaarde, en beredeneerde wijze, de gronden voordroegen, waarom zij de gedaane Keuze *wettig* en de Afkeuring des Stadhouders *wederregtelijk* oordeelden. Zij herhaalden, te deezer gelegenheid, dat 'er nimmer eene Keuze in *Groningen* geschied was, meer vrij van alle Kuiperij, of wat men ook den invloed van een verdervende hand kon noemen. Zij diendden dit in, om hunne eigene woorden te bezigen, „ ten einde hun Ed. „ Mog. zonder de *Gesubstitueerde Persoonen* in aanmerking „ te neemen, de wettig verkoorene Heeren HENDRIK WIL„ LEM HOVING en LOUIS BOTHENIUS LOCHMAN, als Raadsheeren, en WILLEM HENDRIK HOVING, als Gezwoorene, den „ Eed te doen afneemen, met inhesie van de Conclusie in „ onze beide Adresfen, waar op de provisie van Surcheance „ ce verleend is."

Vier dagen naa de overgifte van dit Stuk, bepaalde de Meerderheid der Stemmen, dat de Breede Raad weder zou vergaderen, ter nadere raadpleeging over 't zelve. — Om het bestaan der Burgeren in een hatelijk licht te doen voorkomen, hadden eenigen, intusschen, opgemerkt, dat men het getal der Onderteekenaaren wel op de helft zou kunnen verminderen, wanneer de *Roomschen*, *Lutherschen* en *Doopsgezinden* daar van wierden uitgezonderd. Deeze laage trek, om Gezindheidshaat in 't spel te brengen, en tweedragt te verwekken, hadt eene tegenovergestelde uitwerking. Men zag dezelve aan met eene afkeurende verontwaardiging. Deeze vertoonde zich op de Burger Sociëteit ten sterkste. Zo ras men daar dit blijk van onverdraagzaamheid hoorde, verbeeldde men de drie gemelde Godsdienstige Genootschappen, met dat der toenmaals Heerschende Kerke, door vier Roemers, met den zelfden Vaderlandschen Drank gevuld, stortte denzelven in één Glas ondereen, en bragt dit elkander toe.

De Breede Raad, ten bestemden dage vergaderd, wilden eenige leden het daar heenen wenden, dat de bedenkingen van zijne Hoogheid, eer men tot een Besluit tradt, zouden ingenomen worden. Een Raadslid sprak, om dit aan te dringen, wijdluftig over de duure verpligtingen, die het Ge-

meenebest in 't algemeen, dit Gewest, en de Stad *Groningen* in 't bijzonder, aan het Huis van *Oranje* hadt; doch hij vorderde daar door niets ter bereiking van zijn doel. Eene meerderheid van twee Stemmen, voor het gunstig besluiten op het Adres overwoog de tegenovergestelde Partij.

De Stadhouder van deezen loop der zaaken binnen *Groningen* verstendigd, beantwoordde dit schrijven op eene wijze, die Burgemeesters en Raad, Oud en Nieuw, benevens Taalmannen en Gezwooren Gemeente, bewoog tot de volgende oordeelvelling en handelwijze: „ Dat, aangezien, bij „ die Missive, door zijne Doorlugtige Hoogheid, geene re„ denen van Bezwaar omtrent de Wettigheid der hier ge„ daane Keuze, of de Qualiteiten van de gekoozene twee „ Raadsheeren en den Gezwooren zijn bijgebragt, de *Zit*„ *tende Raad* zal worden verzogt, gelijk geschiedt bij dee„ zen, om conform de Breede Raads Resolutie van den „ zeventienden Maart jongstleden, de Heeren H. W. HOVING, „ L. B. LOCHMAN, als Raadsheeren, en den Heer W. H. HO„ VING, als Gezwooren, de Eeden daar toe staande, te „ staven, houdende alzo de zaak, conform gemelde Reso„ lutie, voor afgedaan."

Geene verandering hier in baarde eene beloofde, ingewagte en toegezondene Memorie van zijne Hoogheid, ten betooge van zijn Regt tegen het genomen Besluit des Breeden Raads: zesentwintig tegen dertien Stemmen stelden vast, „ dat de Breede Raad, als nog persisteerende bij haare ge„ nomene Resolutie van den zeventienden Maart, bij rescrip„ tie, aan zijne Doorl. Hoogheid, in civile en decente ter„ men, behoorde kennis te geeven, van de ontvangst dee„ zer Memorie, en daar benevens te verklaaren, — dat „ Burgemeesters en Raad, Oud en Nieuw, sampt Taalman„ nen en Gezwooren Gemeente, als representeerende de „ van ouds erkende, en nimmer, ook niet bij de Consocia„ tie met de *Ommelanden* tot ééne Provincie, afgestaane „ Souverainiteit deezer Stad en Burgerij op herhaalde en in„ stantelijke begeerte van verre het grootste en notabelste „ gedeelte hunner Medeburgeren, de voornoemde Resolu„ tie, naa rijpe Deliberatie, hebbende genomen en gearres-

„ teerd,

„ teerd, en van dezelve aan de Burgerij, in antwoord op „ derzelver Adresfen, kennis hebbende gegeeven, daar in, „ als nu, geene alteratie kunnen maaken, noch gedoogen."

Groot genoegen schonk dit aan de Burgerij, die nu, ter voorkominge van soortgelijke stappen door den Stadhouder, een uitvoerig Adres, door meer dan negenhonderd Burgers en Ingezetenen onderteekend, aan den Breeden Raad inleverde, behelzende een verzoek om herziening van Stads Regeerings Reglement, en dat, ten dien einde, het Volk op eene wettige wijze mogt worden opgeroepen. Dit verzoek vondt gehoor. Door eene Commissie uit de Regeering en eenigen der Onderteekenaaren zou die Oproeping volvoerd worden.

Thans deeden Taalmannen een verderen stap. Zij beweerden, als uitmaakende een integreerend Lid der Souvereiniteit, geregtigd te zijn om mede ten Landdage te worden opgeroepen. Veel viel hier over te doen, doch wierdt, ten langen laatste, hun eisch ingewilligd.

Inmiddels wierdt de Wapenhandel geenzins uit het oog verloren. Het gewettigd Wapenhandelend Genootschap der Stad *Groningen*, VOOR ONZE DUURSTE PANDEN, telde thans vijfhonderd Man, behalven nog zestig Kanonniers. De Schutterij stondt met hetzelve, in één gevoelen omtrent de verdeediging der Stad. Immers, ter helft van September, toen het voorgevallene te *Hattem* en *Elburg* zo veel woelings in den Lande veroorzaakte, diende de Krijgsraad door deszelfs Gecommitteerden, waar bij de Gecommitteerden der achttien Compagnien, en de Gecommitteerden van 't Genootschap van Wapenhandel zich voegden, een Verzoekschrift in, dat uit het midden van den Breeden Raad, ten spoedigsten, zodanige Gecommitteerden mogten worden benoemd, met welken de Onderteekenaars, of eenigen hunner, zouden kunnen raadpleegen, tot beraaming van zodanige middelen, wijze en orde van verdeediging, zo voor de Stad, wagtdoende Burgers, als het Genootschap, en 't geen daar toe betreklijk zou kunnen zijn; als mede dat hun Ed. Mog. tot die Commissien één of meerder bekwaame Ingenieurs geliefden te benoemen; alles met dien eerbiedigen aandrang

tot

tot spoed en voortzetting, die het gewigt der zaake vorderde. Zij erkenden, dat zij het reeds omtrent de Wapening en Wapenhandel vergunde en beschikte door de Regeering, hoe veel het ook ware, „ in de tegenwoordige allergevaar-
„ lijkste en zorglijkste omstandigheden, waar in het lieve
„ Vaderland, door het openen van een Burgerkrijg, in één
„ of meer onzer Provincien, en zelfs het vijandlijk gebruik
„ der Wapenen onzer Bezoldelingen tegen hunne Medebur-
„ gers, zo onverziens gedompeld was, geenzins toereikend
„ vonden ter afweering van inwendig of uitwendig Geweld,
„ en ter bescherming hunner duurste Panden.” — De Benoeming geschiedde.

Op 't verzoek der Burger-Schutterij, waren, tot derzelver dienst, scherpe Patroonen vervaardigd; en zouden deeze in het Stads Magazijn, in een Kist en achttien onderscheidene Zakken, bewaard worden. Doch, daar de bewaaring dier scherpe Patroonen, op ééne plaats, hun niet in staat stelde om zich tegen onverhoedsche aanvallen te dekken, dewijl, in geval van onverhoopten Oproer, het bezetten dier ééne plaats de Schutters van allen noodigen Krijgsvoorraad, ter weeringe van opstand en ter bescherming hunner Regeeringe, Mede-Ingezetenen en Bezittingen, zou berooven, en zij dus de geheele Stad ten prooi van een oproerigen hoop zouden moeten overgeeven, verzogten zij de Regeering, dat ten allerspoedigsten aan ieder der achttien Vaandelen, één dier zakken met Patroonen mogt worden uitgelangd, om ten huize van den Vaandrig te berusten; dat een dergelijke hoeveelheid van Patroonen op de Hoofdwagt in bewaaring gegeeven, en het getal der uitgelangde Patroonen in het Magazijn terstond weder aangevuld zou worden. Men verstondt in die verbeterde schikking en vermenigvuldiging.

De Wapenhandel der achttien Burger-Compagnien, in twee Batallions verdeeld, kreeg de vereischte schikking. De Schutters stelden de Officieren van beiden aan. De Krijgsraad, te vooren door Hoplieden vertoond, wierdt thans gehouden door alle de Officieren, tot te meerder vastheid in één lichaam vereenigd, die een Secretaris benoemden. Punten van Verbintenis, tusschen de Gecommitteerden, Officiers

en Schutters, naar welke zij zich te regelen hadden bij het Genootschap van Wapenhandel, wierden benaamd. — Een gedeelte van het Wapenhandelend Genootschap hadt zich, reeds eenigen tijd geleeden, binnens huis geoeffend in het behandelen van 't Kanon; dit wenschte het thans in het open veld te doen, doch niet dan met voorkennis van den Raad: waarom zij dit hun voorneemen daar te verstaan gaven. De twee Hoofd-Officieren met deeze Boodschap gelast, wierden voor de kennisgeeving door den Voorzittenden Burgemeester bedankt.

Nog andere, behalven de reeds gemelde, Vrijheidsstappen, deeden die van *Groningen*, met den aanvang des Jaars 1787. Een aantal van zevenhonderdzeventwintig Burgers diende, op den vijfden Januarij, een Verzoekschrift in aan den Breeden Raad, om, op voorafgestelde gronden, „de aanstaande Raads en Gezworene Keuren, als mede de Bestelling der jaarlijksche Stads-Commissiën, zo Provinciaale als Generaliteits, op te schorten, en in haare onderscheidene Representatien te doen voortgaan, tot den tijd, dat de Oproeping des Volks, de aanstelling van Gecommitteerden, het inkoomen der Bezwaaren, de Herziening der Constitutie, en 't geen daar uit zou mogen volgen, zuoden zijn afgeloopen." Een gunstig gehoor vondt dit verzoek, en wierdt daarop tot de opschorting der Regeeringsveranderinge voor dit jaar besloten, en met een om den Stadhouder daar van te verwittigen; die zulks euvel opnam, en eene tegenverklaaring inleverde, op welke geen antwoord volgde.

Ondanks den opgang van het wapenoeffenend Genootschap, bevondt zich de Schutterij zeer slegt gesteld. Oranjegezindheid bij sommigen, gehegtheid aan het Oude bij anderen, was oorzaak, dat men, in geval van nood, van dat Lichaam luttel hulpe hadt te wagten. Van hier dat men, eerlang, een Verzoekschrift aan den Breeden Raad vernam, behelzende een betoog der noodzaaklijkheid van een plan van verbeteringe; 't welk, door eene Commissie, daar toe benoemd, wel haast vervaardigd, en aan de Burger-Compagnien, en aan de Bevelhebbers van 't Genootschap ter hand

hand wierdt gesteld. Veel tegenstands ontmoette dit Plan, niet slegts van Oranjegezinden, maar ook van schijnvrienden der Vrijheid, vermomde Aristokraten, als welke daar uit, voor hun gezag en invloed, een merkelijken knak vreesden. Onder de woelingen over dit onderwerp naderde de dag der Omwentelinge door Pruissische overmagt, die de fraaie en vrijheidbeoógende ontwerpen geheel deedt in duigen vallen.

* * *

R E.

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER C—G.

